

Königlich Preußisches Reserve-I nfanterie-Regiment Nr. 215

1. Del

Fra opstilling til indsats ved Wytshaete
(1. september 1914 til 10. marts 1915)

af

Studienrat Hans Willers
tidligere Lt.d.R. og Adjudant ved regimentet

Med forord
af Oberst Alfred Bonsack

1926

Verlag von Gerhard Stalling/Oldenburgi.O./Berlin
Tryk ved Broschek & Co., Hamburg

Erindringsbøger tyske regimenter

De deltagende troppedele i den tidligere
tysk hær i verdenskrigen
bearbejdet under benyttelse
af officielle arkiver

Tidligere preussiske Troppedele:

Reserve-I nfanterie-Regiment Nr. 115 – 1. Del

Bind 160

1926

Verlag von Gerhard Stalling/Oldenburgi.O./Berlin
Tryk ved Broschek & Co., Hamburg

Til de i denne serie bearbejdede enhedshistorier stiller Rigsarkivet enhedens officielle Krigsdagbøger (inklusive supplerende bilag) til disposition, efter særlige betingelser og efter en i hvert enkelt tilfælde indgået aftale mellem Arkiv og bearbejder. Ansvar for indholdet af de enkelte bind er udelukkende den nævnte forfatters.

Reicharchiv Abteilung G, Potsdam
Leder af bogserien
Erindringsbøger tyske regimenter

Anvendte forkortelser:

O.H.L.	Obereste Heeresleitung = Øverste hærledelse
A.O.K. 4	Armeeoberkommando der 4. Armee
XXII. R.K.	XXIII. Reserve-Korps
G.K.	Generalkommando
46 R.D.	46. Reserve-Division
R.I.R. 213	Reserve-Infanterie-Regiment 213
R.F.A.46	Reserve-Feld-Artillerie-Regiment 46
R.K.A. 46	Reserve-Kavallerie-Abteilung 46
M.G.K.	Maskingevær-kompagni
»B 9«	Henvisning til punkt på kort 1:40.000

Dansk udgave:
Jørgen Flintholm – 2021
flinth@stofanet.dk
Må ikke gøres til genstand for salg

For de faldne

Indholdsfortegnelse

Forkortelser	3
Forord	6
I. Regimentets fødsel	7
II. Til fronten	10
III. Patruljefægtning ved Roulers og vores ilddåb ved Staden.....	16
IV. Deutschland, Deutschland über alles!	25
V. »Om 4 uger tilbage ved mor«	46
VI. Steenstraat	54
VII. Den triste december 1914. Juleaften i Thourout	70
VIII. I Flanderns mudder	79
IX. Det store gasangreb, 22. april 1915	88
X. Lizerne, Het Sas og Steenstraat	104
XI. Stillingskampe langs Yser	134
XII. Pilkem. Kampe om Sydspidsen	137
XIII. Sommeropfriskning ved Merckem	148
XIV. Langs Yser-kanalen foran Boesinghe	154
Efterskrift	168
Foto	169

Lister over sønderjyske tab er placeret som bilag i Bind 2

Forord

Disse erindringsblade om det kongelige preussiske Reserve-Infanterie-Regiment 215 overdrages hermed til offentligheden som et tegn på erindringen om dens heldåd, dens liden og dens sejr. Skulle det derved være lykkedes at bevare det brave regiments liv og død fra risikoen for at blive glemt i vores hastende og til dels overfladiske tid, er udgiverens ønske blevet opfyldt.

R.I.R. 215 er en af de »unge« regimenter i 46. Reserve-Division. Hastigt uddannet, kun nødtørftigt udrustet, for størstedelen bestående af purunge frivillige ført af tapre, men for det meste ældre officerer, som gav deres bedste, blev de af omstændighedernes hastværk kastet ind i den store heksekedel i Flandern, og led hårdt. Udviklet til en dygtig stillingsenhed, udviklede den sig senere til en angrebsglad enhed, der efter O.H.L. vurdering var »fremragende egnet til angreb i de hårdeste kampe«.

At denne dom faldt efter næsten fire års krig beviser vores heltmodige, tapre mandskab, hengivenheden og omsorgen fra fortræffelige officerer.

Endnu før sammenbruddet i 1918 forsvandt 46. Reserve-Division og med den 215 Reserve-Infanterie-Regiment fra hæren. »Den var forblødt under indsættelsen af sine sidste kræfter mod det fjendtlige gennembrud«.

Bind I er forfattet af min mangeårige trofaste Adjudant, Lt.d.R. Willers, der som krigsfrivillig rykkede ud, og senest som regimentets adjutant gennemlevede alle kampe. Det er en selvfølgelighed, at regimentets første kampe og dens hårde ilddåb fortjener en nærmere beskrivelse end de senere stillingskampe.

Bind II er af mig sammenfattet og omfatter tiden fra foråret 1916 til sommeren 1918.

Til alle dem, som ved at overlade os feltpostbreve og erindringer, har hjulpet os med at supplere de ofte tørre og specielt i de første krigsmåneder også ufuldstændige krigsakter, vores hjerteligste tak.

Måtte »Regimentshistorie for Reserve-Infanterie-Regiment 215« nu finde vej til hukommelse om vore faldne helte, til stolt hukommelse for de overlevende, som et manende ord til dem, der kommer efter os!

Bonsack
Kgl. Preussisk Oberst a.D.,
kommandør for R.I.R. 215
fra maj 1915 til juli 1918

I. Kapitel

Regimentets fødsel

(1. september til 4. oktober 1914)

I de første augustdage 1914 stod tæt sammentrængte grupper på de solvarme, støvede gader foran de militære meldesteder. Alle dele af vores befolkning var repræsenteret, alle aldersklasser var at se. ved siden af den hvidhårede stod studenterne, ved siden af sagføreren stod daglejeren. Alle ventede på at blive undersøgt. Lægerne blev naturligvis forholdt eventuelle kropslige svagheder, for alle havde samme hede ønske, at blive godkendt. Hvis man ikke kommer for denne dag, står man igen næste dag på selvsamme sted og venter i den gloende hede, til det bliver ens tur. Mere end en million krigsfrivillige meldte sig i augustdagene 1914, fulde af boblende begejstring, overvældet i hjertet af det brændende ønske om at give fædrelandet, hvad det forlangte, uden at være tvunget hertil.

Allerede midt i august fulgte indkaldelse af de frivillige til rekrutdepoterne, og uddannelsen påbegyndtes under de størst tænkelige vanskeligheder. Der er kun få aktive underofficerer og Gefreiter disponible, der ofte nok pludseligt må trækkes væk til transport til felten. Svært, meget svært synes de uvante anstrengelser på os, der med sammenbidte tænder måtte overvindes. Denne uddannelse varede kun i 14 dage. Allerede den 20. august befalede den stedfortrædende Generalkommando X. Armeekorps i Hannover, opstillingen af Reserve-Infanterie-Regiment 215 af Landwehr-Inspektion Hannover. I disse første dage af september blev bataljoner og kompagnier opstillet, de to første bataljoner i Hannover, III/215 i Hildesheim, Maskingeværdeling i Schneeren ved Eilvese med en styrke på 1 Leutnant (Lt. Gehrig fra I.R. 74), 1 Vizefeldwebel, 2 underofficerer, 1 Våbenmester-underofficer, 28 mand og tre MG. Også kompagnierne opstilles med en omtrentlig styrke på 1 officer, 3 Offizierstellvertreter, 1 Feldwebel, 1 Vizefeldwebel, 15 underofficerer, 60 uddannede mænd fra Landwehr II, 100 ikke uddannede frivillige og 50 Ersatz-Reservisten. Til personelerstatninger virker for I/215 den hovedsageligt i Hannover områder opstillede, men også i industriområderne i Westfalen Ersatz-Bataillon 73 og Landwehr 73. Ersatz-Bataillon 74, Reserve- og Landwehr 73, samt Bezirkskommando Nienburg for II/215 og endeligt for III/215 Ersatz-Bataillon 73 og Bezirkskommando Hannover I, Hildesheim og Nienburg. På den måde var der i kompagnierne en grundstamme af tidligere uddannede værnepligtige, selvom de i en del år ikke havde været genindkaldte, foruden de ikke uddannede. Ved siden af gråhårede familiefædre stod her purunge frivillige, som lige havde forladt folkeskolen, måske også gymnasiet, som eksempelvis den 14 år og 10 måneder gamle Baule 12/215 fra Hildesheim, den yngste i regimentet, som skulle komme til at betale sin begejstring med døden. Ofte blev knægtene hjulpet på vej af de skæggede ældre. Der var også far og søn Kukuk fra Hildesheim, begge frivillige; håndværker ved siden af studenter, købmanden ved siden af gårdskarlen, jernbanefolk og minearbejdere ved siden af dommere, kunstnere ved siden af embedsmænd. Hvem spørger efter stilling og rang? Alle bindes sammen af en ide, en følelse, en varm, altovervindende fædrelandskærlighed. Vi var ikke andet end kammerater. Selvom der også i begyndelsen herskede en noget spændt forhold mellem det ældre og yngre mandskab - »vovemodige« kalder de »ældre« de krigsfrivillige – blev manganen et venskab allerede knyttet, der skulle blive sammensvejset af strømmende blod, forfærdende nød og fare, og varer langt ud over krigen.

En vanskelig, uendelig vanskelig opgave ventede førerne. De skulle på kort tid forvandle deres folk til fuldverdige enheder. Vores førere! De havde for den største del allerede overskredet den tjenestepigtige alder. Hvilken magt havde fuldraget at trække disse hvidhårede embedsmænd væk fra deres embeder, universitetsprofessoren fra sit kateter, købmanden fra sin forretning? Hvilken indre ild drev Hauptmann Benthien, kriger fra 1870, med sine 64 år tilbage til fronten? Det var den samme etiske tanke – pligten frem for alt. Den fik leder af en skole, der endnu

ikke var uddannet på det nye gevær, til at opløse sit hjem og melde sig, mens kone og datter stillede sig til rådighed for fædrelandets hjælpetjeneste. Fra tidligt til silde var officererne i gang, og havde snart fuldstændig styr på deres enheder. Og det var ingen let arbejde. Uddannelsen besværliggjordes i høj grad af den spredte underbringelse af kompagnierne i borgerkvarterer – kun 1., 2. og 4. Kompanie lå på Füsilier-Regiment 73's kaserne. Dertil kom den daglige afgivelse af 100 mand som garnisonsvagt i Hannover, manglen på egnede appelpladser især ved III/215, hvor der ikke var skolegårde, fabrikspladser eller lignende, der kunne anvendes, manglende udrustning, specielt geværer ved de to første bataljoner, og dårligt fodtøj. Enhver form for paradeeksercits faldt væk, men hvor flot kunne vi alligevel senere præsentere gevær – i det mindste efter eget skøn – når vi skulle. Primært blev tiden anvendt til feltøvelser og skydning, hvilket dog blev vanskeliggjort af manglen på løse patroner. Næsten hver morgen gik det ud. »Mon fjenden stadig går i retning af Diekholzen?«, lød det i rækkerne. Ganske rigtig. I Ochtersum, landsbyen ved Hildesheim, blev delingsføreren meddelt: »Fjenden meldt i retning Diekholzen. Hans patrulje befinder sig på gården Heidekrug«. Grinende går det med marchsikring videre indtil der foldes ud på øvelsespladsen Heidekrug. Til afveksling skal der også denne gang forventes Franktireur-overfaldt i Ochtersum. Tæt op ad husene trænger vi enkeltvis gennem byen, og bliver ganske rigtig ramt af mange skønne æbler fra den onde »Franktireur«. Hvor lidt anede vi, at denne øvelse skulle blive blodig alvor.

Kort efter regimentets oprettelse i Hannover, blev der på ordre fra regimentskommandør, Oberst von Oertzen, i erkendelse af enhedernes psyke, opstillet et regimentskapel af professionelle musikere i kompagnierne, som dengang eneste i hele korpsen. Dens leder blev Vizefeldwebel Strassner, der senere blev udnævnt til Musikmeister. Instrumenter og noder var for en dels vedkommende musikernes egne, mens en indsamling blandt officerer skaffede mulighed for anskaffelser. To musikere trådte hurtigt i forgrunden: Holzapfel (»Holz« eller »Apfel«) og Haack. I svære dage havde regimentet meget at takke dens kapel for, og ved særlige lejligheder, hovedsageligt ved gudstjenester, vores to solister! Allerede i Hannover, og senere også i Lockstedt, blev der afholdt koncerter, der skaffede starten på vores hjælpeklasse for efterladte i felten, som vores regimentskommandør havde grundlagt. ¹⁾

Den 16. august disponerede Krigsministeriet allerede over det ny opstillede regiment under XXIII. Reserve-Korps, og befalede den 10. september 1914 alarmberedskab. I virkeligheden blev mandskab ofte trukket ud af kompagnierne til overførelse til andre troppeenheder; eksempelvis forlod den 6. september Leutnant von Marrées regiment med 150 mand, og den 11. september blev der befalet to kompagnier i feltmæssig udrustning og beredskab til kystbevogtning (et kompagni under Hauptmann Machens ²⁾ fra I/215, et kompagni fra II/215). Denne befaling blev igen hævet den 12. september.

På dage før den 26. september ankom de feltgrå uniformer, men endnu ingen hjelme, der for en dels vedkommende først ankom få dage før afmarch til felten, så mange rykkede ind i fjendeland iført felthuer. På ingen måde af udrustningen af mandskabet færdig, for slet ikke at tale om bagagen. Tornystre manglede fuldstændig, kun rygsække, der dog viste sig meget ufordelagtigt; for en dels vedkommende kunne de ved I/215 først i sidste øjeblik udskiftes med tornystre. Vogne og heste blev indkøbt af bataljonerne selv. Offizierstellvertreter Diekmann og Algermissen fra III/215 kan synges i sang om problemerne. Bagagevogne blev leveret fra Feldzeugmeisterei Hannover, men ingen feltkøkkener. Kort før udrykningen til felten måtte bataljonerne anskaffe sig store kogekedler til erstatning for de manglende feltkøkkener. Som forplejningskøretøjer blev tunge markvogne bragt i anvendelse.

Den 26. september fulgte regimentets udrykning til troppeøvelsespladsen Lockstedter Lager, hvor de større enheder skulle svejses sammen. Med en styrke på 70 officerer og officersstedfortrædere, 256 underofficerer og 2.579 mand, 184 heste og 37 vogne forlod regimentet sin garnison. Kort forinden havde bataljonerne i Hannover haft en højtidelig gudstjeneste i Stadthalle.

Det var en vidunderlig sensommer. Endnu samme morgen var der udleveret udrustningsgenstande. Om eftermiddagen gik transporten. Med propfulde rygsække gik det til kompagnierne samlepladser. Alle de større gader i byen er fulde af mennesker. Fra top til tå er de feltgrå smykkede; blomster i hjelmen, på geværet, på uniformen. Men ved ikke, hvordan man skal kunne nå at trykke alle de fremstrakte hænder på helt fremmede mennesker. Koner med deres bortdragende ægtefæller, det ældste barn bærer geværet. Den stille gamle lilleemor med armen om sin søn, der sørger for hendes underhold. Forlovede, børn med deres fædre, alle på vej i samme retning. Med musik går det gennem byens gader mod bataljonens samlepunkt, forbi vinkende koner og mænd. På kasernegården en kort tale af Kommandøren med et trefoldigt leve for den øverste krigsherre, og så sætter bataljonen i march. Fra alle vinduer bliver der vinket, blomster kastes ned over de forbi marcherende soldater, fra huse, fra balkoner, fra forretninger og fabrikker strømmer indbyggerne og ansatte. Råb og hilsener! Gaderne og banegården er sorte af

¹⁾ Denne kasse blev forvaltet af Hauptmann v. Puttkamer. Kasserer var Zahlmeister Grambart. Den virkede allerede godt under krigen. Den blev efter krigen beslaglagt af Krigsministeriet med en beholdning af 26.128.19 Mark, og kassen er herefter under inflationen gået til grunde som alle lignende stiftelser.

²⁾ Der er ved angivelser af tjente grader set bort fra »der Reserve« og lignende.

indbyggere. Deltagelsen er til at forklare, for det er jo de unge Hannover og Hildesheimere, der rykke ud. Og alligevel var der ingen der anede, hvilken svær fremtid, der lå forude »for børne krydstogt til Flandern«. De foresatte havde problemer med at fastholde marchorden, for igen og igen trænger pårørende ind i rækkerne til et sidste farvel inden rejsen. Så den sidste afsked ... hvem vidste, at det for mange, alt for mange, betød afsked for altid. Hulkende vender mange en moder sig om. Samtlige hornblæsere gav på samme tid signaler »Stig op!« og til lyden af musikken »Muß i denn, Muß i denn.« satte sig det endeløse lange tog sig langsomt i bevægelse, omgivet af afskedsråbene fra de tilbageblevne. Der bliver fortsat vinket til det sidste lille stykke at toget forsvandt.

Langs banelinjen stod landbeboerne og vinkede, mens vognene allerede i fart dækkes af løv. Indskrifter med kosteligt humør står på siderne af vognene: »1870 gik det mod Tagelohn, nu mod Akkord«. Allerede er en harmonika kommet i brug, og fra Offizierstellvertreter Rudorff lyder sangen:

Deutschland, mein Deutschland
 Von dir will ich singen und sagen,
 Für dich will ich leben und sterben,
 Min starkes, stolzes, heißgeliebtes Vaterland!

I et hjørne spilles uafbrudt kort, mens andre sidder ved vinduet fortabt i drømme, kikker på de forbipasserende marker, og tager stille afsked med sit lille stykke af hjemstavnen.

På større og mindre banegårde bliver der forplejet. Kaffe og smørrebrød, ærte- og bønnesuppe, cigarer, limonade, chokolade er disponibel nat og dag. Utrættelig går søstrene fra Vaterländischen Hilfsdienst langt ind i natten ned langs togene, fylder drikkebægre med kaffe, og modtager med venlig imødekommenhed de første feltpostbreve til videre forsendelse. Tidligt på morgenen den 27. september når regimentet frem til banegården i Lockstedter Lager. Noget søvrig går marchen til kvartererne: Regiment- og I. Bataillons stabe, 1.-3. Kompanie i Kellinghusen, 4. Kompanie til Mühlenbarbeck; Stab II og 5. Kompanie Lockstedter Lager (Wiffeldorf), 6. Kompanie Schaffeld og Gut Schmabeck, 7. Kompanie til Lohbarbeck, 8. Kompanie til Oelixdorf; stab III og 9. Kompanie til Rosdorf og Rehsing, 10. Kompanie til Oschenbüttel og Rade. 11. Kompanie og dele af 12. til Fitzbek og resten af 12. til Störkotter. En del af MGK/215 (en officer, to underofficer, en våbenmekaniker-underofficer og seks mand – Skytte 2 og 3) havde været afgivet til et kursus i Döberitz under Leutnant von Basse, men returnerede nu til kompagniet. Leutnant v. Gehrig var blevet syg, men det lykkedes Leutnant v. Basse at »mave sig ind« ved regimentet og overtog kommandoen over delingen, der indkvarteres i Kellinghusen og for en mindre dels vedkommende i Rensing.

Kvaliteten af enhedernes indkvartering var meget forskellig. Bedst går det dem, der er privat indkvarteret. Logiværterne forsøgte på bedst mulig måde, med kærlighed, at gøre de få dages ophold så behagelig som mulig. Allerede samme eftermiddagen begyndte tjenesten med et terrænridt for kompagniførere. Så vekslede tjenesten mellem kampskydninger med skarp ammunition og feltøvelser i større og mindre enheder, natøvelser, patruljeuddannelse, forposter, forsvars- og optagestillinger. Der blev stillet de tænkelige største krav til både officerer og mandskab. Mange brød sammen under anstrengelserne og kunne, tung om hjertet, ikke rykke med i felten. Alligevel var stemningen ikke til at ødelægge. Kampformationer. Alle ligger på jorden, udmattede at de ustandselige »Klar til spring, spring!« Så lyder et hornsignal i det fjerne, som ingen kan forstå. »Du, hornblæser, blæs et spørgsmålstegn!« På marchtræningen i det dybe sand truede mange med at bryde sammen, men blev imidlertid altid revet med af en vittighed, en frisk sang, som en eller anden stemmer i med. Lykkelig det kompagni, der har folk af sådan munter, medrivende natur, som eksempelvis den frivillige Arnfeld i 3. Kompanie. Også kompagnierne bliver mere sammentømrede. Man kommer i kontakt med kompagni-mutter – Feldweblen. »Giv Agt, hør alle efter!« lyder det ved 9. Kompanie fra vores gode Feldwebel »Also« - den utrættelige Gustav Grotjahn, der havde den sjældne skæbne hele krigen igennem at blive ved kompagniet. Nye venskaber blev dannet, og ved Mutter Krohn i Kellinghusen beseglet med kaffe og æblekage. Under øvelserne bliver også regimentets signaldeling, sammenstillet i Hannover under Vizefeldwebel Menzel (7 grupper á 3 mand).

* * *

II. Kapitel Til fronten

(5. til 17. oktober 1914)

På en vidunderlig efterårsfermiddag den 5. oktober samlede divisionens feltpræst Richter III. Bataillon om sig på en bakke ved Rosdorf til feltgudstjeneste. I det fjerne rullede kanontorden fra Østersøen, hvor krigsskibe holdt øvelsesskydninger. Træerne viste flotte efterårsfarver og blikket gled vidt over det holstenske landskab. Dybt grebet rykkede vi ud til de sidste toner af den hollandske takkebøn »Vi træder til bøn for Gud den retfærdige«, der sigende afsluttes med et »Herre, gør os frie!«. Et sidste blik på omegnen: »Herre Gud! Hjemstavn, hvor er du dog skøn!« Den sidste søndag havde begge de to andre bataljoner afholdt gudstjeneste i kirken i Kellinghusen med efterfølgende nadver. Divisionens feltpræst talte henrivende, mens den lokale gejstlige, Esmarch talte udgangsbønnen til de bortdragende tropper. Befolkningens deltagelse i gudstjenesten var stor. Alle vil vise deres samhørighed med de bortdragende tropper.

Og så nærmede sig dagen for udrykning til fronten. Den 9. oktober kom ordren. Tjenesten blev øjeblikkeligt indstillet. Kompagnierne rykkede tilbage i kvarter: »Hjem, kære hjem. Snart må jeg dig forlade...«. Ved I/215 var der til den 10. oktober befalede madlavningsøvelse. Alt var omhyggeligt forberedt. Feldwebelleutnant Requard havde fundet en pragtfuld okse, der blev slaget efter alle kunstens regler og skåret op. Mandskabet havde fået indgående direktiver omkring kogningen præcist efter feltreglementet. »Det kunne have været så skønt...« eller endnu bedre: »Det kunne have smagt så godt«. I stedet vandrede det gode dyr på helt prosaisk måde til en slagter. Feberagtig arbejde officerer, intendanten og bataljonsskrivere på at fremskaffe de sidste udrustningsgenstande. Frem for alt manglede skanseværktøj, som få dage senere bittert skulle gøre sig gældende. Kun MG-delingen er bedre stillede. Leutnant von Basse rekvirerede i Kellinghusen lange spader, lod skafterne afkorte og af sadelmager Koch fremstille »Baby« hylstre. – Hvor skulle vi hen? Ingen vidste noget. Kun formodninger spredte sig. Det drejede sig kun om besættelse af Antwerpen? Etapetropper? Øst eller vest? Man er fyldt med håbet om at kunne afregne på Englands jord. Som det hed i Hans Menzels sang »tilegnet Regiment 215 og Oberst von Oertzen«:

Auf, Jungen, auf nach England, Wohl über den Kanal!
So heißet jetzt die Losung; so klingt's vom Berg zum Tal

Den fulde alvor fattede vel ingen.

Den næstsidsste dag blev der gennemført bataljonsappeller. Herunder blev regimentskommandørens befaling bekendtgjort.

Q.U. Kellinghusen, den 9. 10. 1914.

Regimentsbefaling

Dagen er kommet for udrykning i felten. Det hedder nu at vise, hvad hver enkelt kan. Det primære er troen på sig selv. Hvor der er vilje, er der også en vej. »Fremad« hedder vores løsen! Kun alene i sejren ligger vores frelse. Lad os gøre, hvad vores allerede foran fjenden liggende kammerater har vist af strålende tapperhed og dødsforagtede hengivelse. Enhver af os har kun det ene ønske, at sætte alt ind på at holde ud og som helt at fremstå i enhver kamp. Højere end livet står æren! Ved siden af står disciplin, og lad jer ikke rive med til forgribe jer på værgeløse eller til at beskadigede fremmede ejendele. Jeg stoler på jer. – Et tredobbelt hurra for Regiment 215 og den øverste krigsherre!

von Oertzen

Hvilke grunde bevægede den øverste hærledelse til at indsætte regimentet, vel vidende den korte uddannelses-tid og den ufuldkommene udrustning? Man måtte da være klar over, at det de aktive tropper opnåede efter år, trods den største hengivenhed til opgaven, ikke kunne opnås i løbet af nogle få uger. Men hvad uddannelses-tiden ikke havde formået, blev til en vis grad erstattet af den ånd, der besjælede tropperne. I det store og hele var regimentet jo forholdsmæssig ung, blomstrende af fædrelandskærlige unge, fulde af begejstring, ikke kun med ord, men også med handling. Ganske vist faldt der hyppigt et uskønt ord, der af mange blev anset for uværdig for en enhed, så fyldt med ædle motiver, men det var undtagelsen. Massesuggestion? Den, som har opfundet dette ord, har ikke været med, har ikke set, hvilke præstationer den enkelte også sener gentagende gange var i stand til at udfører. Her

skal kun anføres et enkelt lysende eksempel: en purung 215'ner kom den 23. oktober under kampene ved Draai-bank forbi Regimentskommandøren. Den højre underarm var fuldstændig knust – en eneste blodig klump hang ned – og han var voksgul i ansigtet. I retsstilling meldte han til Oberst von Oertzen: »Jeg sørger en sanitetsmand. Vil have skåret stumpen af og igen til fronten. Som ordonnans kan jeg stadig bruges!« »Kun ord« vil mange tænke, afstumpet efter et lang, nerveødelæggende krigsår. Men for ynglingen var det blodig alvor, hans blik understregede det. Det gjorde et dybt rystende indtryk på alle, der var tilstede. Det var de soldater, der hine efterårsdage var rykket ud, ynglingen, der med sang på læberne »Deutschland, Deutschland über alles«, lod kroppene rive op af blodige projektiler i den hellige pligtfølelse for fædrelandet. »For dem var Tysklands sangen ikke en tom skal« måtte selv de officielle engelske beretninger indrømme. Også den øverste krigsherre satsede på de unge troppers pålidelighed og tapperhed.

Store hovedkvarter, 14. 10. 14

Til A.O.K. 4

Gent

Jeg byder 4. Armee især de nye opstillede Reservekorps min kejserlige velkomst, idet jeg har den tillidsfuld forventning, at disse tropper med hengivelse og tapperhed, vil gøre som alle ørige dele af den tyske hær.

Fremad og på med Gud – mit løsen!

Sign. Wilhelm, I.R.

For at finde årsagerne, der gik O.H.L. til så hurtigt at indsætte de nye enheder, må vi kaste et blik på den samlede situation. Efter det ulykkelige Marne-slag, holdt vore tropper fra den 13. september en front fra den schweiziske grænse til Aisne nord for Compiègne. Franskmandene, der i første omgang selv havde været på tilbagemog, angreb i forbitrede stormløb vores linje. De indrømmer åbent, at deres frontalangreb mislykkedes. Både hos den tyske som den fjendtlige hærledelse havde man indset, at en afgørelse kun kunne ske gennem en omgåelse af modstanderens nordlige fløj. Derfor havde den tyske O.H.L. allerede den 5. september, altså endnu før Marne-slaget, beordret en forstærkning af højre fløj med den ny opstillede 7. Armee, der imidlertid på grund af fjendens frontale angreb syd for Laon, kom til indsættelse mellem 1. og 3. Armee. Nu begyndte »kapløbet mod havet«. På grund af infrastrukturen i eget land havde Frankrig en stor fordel i forhold til tyskerne, der måtte operere i et fjendtligt område med en fanatisk befolkning, ødelagte jernbaner, sprængte tunneler og broer. Overalt stødte de franske omgængelsesforsøg af højre tyske fløj på energisk modstand. Fronten forlængede sig mere og mere. Mod slutning af september kæmpede hærens fløj nord for Somme ved Peronne og Albert. Kort efter stod de blodige kampe om Lens og Arras, og i midten af oktober stod vore tropper foran Lille. Afstanden mellem den højre tyske fløj og Beselers belejringsarme ved Antwerpen blev hele tiden mindre. Fjenden besluttede sig nu til et større, ødelæggende slag - den sidste store anstrengelse, de i deres daværende situation var i stand til. Under indsættelse af store troppstyrker med delvist fra England landsatte divisioner, ville de bryde igennem det endnu eksisterende hul, undsætte Antwerpen og igen befri Belgien. Franskmandene troede, at de havde tid til gennemførelse af denne omfattende plan, og i ro og mag kunne samlede tropperne, inden de skred til handling. Gennem spionage var fjenden naturligvis ikke ubekendt med, at det preussiske krigsministerium den 16. august havde beordret opstilling af nye reserve-korps (XXII – XXVI), hvortil yderligere kom 1½ reservekorps i Bayern, Sachsen og Württemberg), men ikke med at de efter så kort en periode allerede var disponible. Men endnu engang skulle fjenden lære handlingens lov at kende fra tyske side. Mellem 6. Armee og Antwerpen blev hullet kun dækket af hærkavaleri ¹⁾. Kavaleriet breder sig dybt ind i fjendtligt område – over Ypres til Cassel og Hazebrouck. Mange en grav viser dens rute. Eksempelvis fandt vi på kirkegården i Houthulst ved hækken tre friske grave. Indbyggerne fortalte, at det var preussiske kavalerister. Også i området nordøst for Hoogkwartier var der enkelte tyske grave. Ved Hazebrouck og vest for Lille kom det den 10. oktober til kraftige fægtninger mellem vore ryttere og fjendtligt kavaleri. Det lykkedes at slå fjenden og fortsat at beherske området, selvom dele af Maudhuys XXI. franske korps rykkede frem mod Armentières og Joffres Dunkerque Territorial-bataljoner nærmede sig Ypres. I mellemtiden faldt Antwerpen den 9. oktober. 5.000 belgier kom i fangenskab, 20.000 belgier og 2.000 englænder presset over grænsen til Holland. Hovedparten af Antwerpens besætning kæmpede sig langs kysten mod den frelsende Yser.

¹⁾ Höheres Kavallerie-Kommando 4 med bayr. Kavallerie-Division (1. og 2. Schwerer-Reiter-Regiment, 1. og 2. Ulanen-Regiment, 1. og 6. Chevalerie-Regiment), 3. Kavallerie-Division (Jäger-Regiment z.Pf. 7 og 8., Dragoner-Regiment 5, Husaren-Regiment 14, Dragoner-regiment 23 og 24), 6. Kavallerie-Division (Dragoner-Regiment 9, 12, 20, 21, Husaren-Regiment 13, Jäger-Regiment z.Pf. 13), I/bayr. Jäger-Regiment 1, 1. bayr. Jäger-Bataillon og 1. bayr. Reserve-Infanterie-Regiment-Jäger Bataillon 1 med 12 (?) batterier og tre pioner-afdelinger.

Men på dette tidspunkt begyndte den fjendtlige opmarch at gøre sig mærkbar. Foran Lille stod nu II. og III. engelske korps. I. engelske Kavallerie-Division var dækkede den fjendtlige opmarch i linjen Messines – Gheluvelt øst for Ypres. Nord herfor marcherede den ny formede IV. engelske korps med syv infanteridivisioner og tre kavaleridivisioner mod linjen Gheluvelt – Zonnebeke. Til venstre herfor var I. britiske Korps under fremrykning mod Bixschoote. Den franske Kavaleridivision de Witry rakte til Dixmuide, hvorfra den belgiske hær (omkring 5 divisioner) fortsatte til kysten, forstærket af den franske Marinedivision og to franske territoriale divisioner. I rummet Dunkerque – St. Omer skulle nu 8. og 10. franske armeer samle sig beskyttet af denne enheder, for at fortsætte omslutningen af den højre tyske fløj ved Lille og for at befri Belgien.

Dem tyske O.H.L. var imidlertid klar til at imødegå denne plan, og var i dens initiativer gået langt længere. Ganske vist måtte kavaleristyrken under Marwitz vige ud mod øst, da den ved Hazebrouck stødte på den engelske forspids bestående af to kavaleridivisioner og stærkt infanteri. Præcist som fjenden rykkede frem mod hullet fra vest, rykkede tyskerne frem fra øst. Den part, der først brød igennem og nåede fjendens flanke, havde vundet. Et var imidlertid klart: sammenstødet mellem de to hære ville blive frygtelig for begge sider. Fjenden havde ikke opdaget den tyske opmarch; om den tyske ledelse kendte til de fjendtlige planer, har jeg ikke med sikkerhed kunnet fastslå. På tysk side er de fjendtlige forskydninger først blevet opdaget af kavaleriet, der dækkede opmarchen på højre fløj af 6. Armee og alle efterfølgende ankomne hærenheder. Fra den 10. oktober galopperede på ny tyske rytterformationer over de flanderske sletter, samtidig med at transport efter transport rullede ind med de ny opstillede reservekorps. Under kommando af Generaloberst Hertug Albrecht af Württemberg blev 4. Armee opstillet med XXII., XXIII., XXVI. og XXVIII. Reserve-Korps (XXIV. Reserve-Korps blev flyttet til Metz, XXV. hårdt manglet i øst), desuden med III. Reserve-Korps Beseler, forstærket af 4. Ersatz-Division. På tidspunkter var der desuden til 4. Armee tilgang af 9. Reserve-Division, den ny opstillede 6. bayr. Reserve-Division, Marine-Division, 27. Infanterie-Brigade, 28. Landwehr-Brigade, 2. Reserve-Ersatz-Brigade og Garde-Reserve-Division. Den 13. oktober begyndte ankomsten til Bryssel, og den 14. oktober fremrykningen mod linjen Eecloo – Deynze – 6 km Vest for Audenarde.

Den 12. oktober indtog det saksiske XIX. Korps Lille sammen med Landwehr-enheder, drejepunktet for hele det store fjendtlige angreb i Flandern. Den 14. havde XIV. Korps og XIII. Württembergs korps arbejdet sig frem til Lys, hjulpet af en skærm af Kavallerie-korpsset, mens nordligere III. Reserve-Korps med sine tre divisioner (5. R.D., 6. R.D. og 4. E.D.) på bred front rykkede frem mod vest og dækkede reservekorpsenes opmarch for fjendens øjne.

Natten til den 12. oktober blev de to første bataljoner af regimentet indladet, MG-delingen med II/215. Kl. 12 midnat afgik III/215. Endnu engang kom indbyggerne ud trods den sene nat. Overalt var der jublende begejstring. Fra Hamburg blev der sendt endnu en hilsen til de kære derhjemme: »Kære forældre! Hurra! Mod fronten! mod fjenden! Deutschen Gruß. Jeres trofaste søn«. Man indretter sig så godt man kunne i de igen udsmykkede vogne. Under ophold på stationer gør man de første øvelser med balanceakt på latriner. Turen fik videre over Kirchweyhe, Münster, Capellen – Westlinghofen, Herbesthal. Undervejs lød sangen »O, Deutschland, Hoch in Ehren!«. Overalt var der rigelig forplejning, bønnestupe med kaffe, morgen, middag og aften, et stykke leverpølse sidst på natten (Køln) og gaver fra Røde Kors søstrene. Af og til tillod man sig også den luksus at vaske sig ved en brønd. Langsomt kom bevidstheden om situationens alvor. Fra Aachen sikres transporterne. En kompagnifører må kører med i lokomotivet, først Hauptmann Rinne fra II/215. I Herbesthal forplejes. En transport af fangne englændere kommer forbi. Fra Herbesthal må der ikke længere synges eller vinkes. Grænsen overskrides. Et trefoldigt leve hilser grænsepælene. En Zeppeliner krydset netop hen over os. Grænsen! Den muntre stemning i ord og sang giver efterhånden plads til en mere alvorlig stemning. Endnu en hilsen til dem derhjemme, og så ligger grænsestenene mellem os og vore hjem. Mange bliver påfaldende tavse – noget trykket er alle til mode. Det går gennem Belgien, forbi byer med hårde kampe som Liège og Louvain. Væltede jernbanevogne, udbrændte huse, sammenskudte gårde, skyttegrave er de ubarmhjertige spor efter krigen. På mange huse vejer hvide flag stadig, ophængt som beskyttelse af beboerne. Landstorm-poster står langs banen, især ved indgange til tunneler, der har været ødelagte, og hvor brokker fra oprydning stadig ligger langs banedæmningen.

I. og II./215 med MG-delingen losses i Forest du Midi ved Bryssel. Jernbanen er afbrudt af ødelagte broer. Forplejningen her er ikke så god som under turen. I/214 ankom den 13. oktober kl. 22 og blev af Generalkommandoet sat i march mod Ruysbroek lige vest for Bryssel ¹⁾, hvor den kom i kvarter. II/215 ankom først den 14. oktober ved daggry og fik kl. 0700 ordre til straks at gøre klar til fremrykning. III/215 blev godt og rigeligt forplejet på hovedbanegården i Bryssel. Hvilket liv på dette sted! Talrige troppetog standser op. Feltkøkkener og bagerier. Rigelige stabler af belgisk konserves. Alligevel hersker godt tysk orden alle steder. Ethvert udleveret brød, enhver

¹⁾ Regimentshistorien anvender de tidligere franske bynavne. I dag er Belgien delt i tre sprogområder – fransk, flamsk og tysk – og der anvendes i dag bynavne på området sproget hvilket kan gøre identificeringen af lokaliteter vanskelig. o.a.

serveret portion mad noteres. Men meget hurtig går transporterne videre. I mellemtiden har pionerer og jernbane-folk retableret en ødelagt bro. I Haeltert blev der losset, hvilket ikke sker uden problemer på grund af den korte lasterampe. Pionerer måtte give en kraftig hånd – gennemblødt af sved og sort af arbejdet med den ødelagte bro.

Nu stod regimentet på fjendeland. »Lad og sikre!«. Hårdt går bundstykkerne på plads. Fremrykningen begynder. March i silende regn, i kølig vind, ad opblødte veje med de tunge rygsække, der allerede efter få minutter tynger og giver en forfærdende smerte mellem skulderbladene. Efter hver pause forsøger man at lette rygsækkene. På flere er forbindelsesstykke mellem rygsæk og remtøj gået i stykker og må flikkes sammen. Snart har alle bundet de tunge patrontasker op med et stykke sejlgarn, da de ikke er fastgjort til tornysteret med kroge, men hænger frit, og ved hvert skridt slår hårdt mod maven. Allerede denne dag må II./215 præstere det utroligste. Efter to døgn's togtransport måtte enheden, der ikke var tilvænnet march med fuld oppakning, gennemfører en 42 km lang march bag I./215 over Ruysbroek, Liew, St. Pierre til Ninove, hvor der måtte indlægges en pause på flere timer, da soldaterne var for udmattede. Forplejning fremskaffedes gennem borgmesteren, der dog kun kunne levere kød og ingen brød, da angivelig alle bagere havde forladt stedet. Nødrationerne (»eisener portionen«) måtte derfor allerede brydes den første dag. Ved 8. Kompanie dukkede en vogn med mælkejunger op, og øjeblikkeligt havde Offizierstellvertreter Gottschalk rekvireret mælken, som blev fundet »herlig« af kompagniet. 1½ år senere kom der fra A.O.K. en forespørgsel om, hvem der beslaglagt mælk fra »Van de Bergh Margarine«. »Naturligvis« var der ingen, der længere havde nogen anelse herom. På den fortsatte march måtte der rekvireres vogne til bagagen fra marchsyge soldater, og om end det faldt svært, måtte førerne være ubarmhjertige. Målet måtte nås. Meget sent på aftenen nåede bataljonerne til Heldbergen, hvor III./U215 efter den hårde march, allerede var gået i kvarter med stab, 9. og 10./215, mens 11. og 12./215 var placeret i Aygem. Dødtrætte kastede mandskabet sig, mange uden at tage seletøjet af, ned for at sove. Major Ryll og kompagniførerne i II./215 kom først meget sent til ro. Endeligt fandt de også lidt halm midt mellem deres kompagnier. Indbyggerne er meget imødekommende, og der ydes forplejning, for hvilken kun en del tager sig betalt.

Næste morgen, 15. oktober, blev der marcheret videre med III./215 i sidsen. Ifølge divisions-dagsbefaling for den 15. 10. skulle regimentet med sidsen nå Iwynaarde, mens den bageste grænse for indkvartering var banelinjen mellem Melle og Naarteyele. Marchen gik over Reseghem, Terhagen, Varsleke, Houthem-St.Lieven, Brugsbeke, Schurbrok, Lemberge. Under marchen kredsede en engelsk flyvemaskine over os i meget stor højde. Stemningen blandt soldaterne hævede sig igen betydeligt i det herlige vejr. Lystige marchsange lød. Snart efter kunne vi også se de første spor efter den foran os flygtende fjende. Broen over Schelde ved Meyrelbeke [Merelbeke] var ødelagt. Den store jernbro lå halvvejs i floden. Det var derfor nødvendigt med en omvej. Schelde overskrides via en bro, bygget af pionerer, ved godset Otlerschem. Brovagt blev etableret af 9./215. Vestsiden af Schelde var stærkt udbygget af englænderne med fremskudt stilling ved Meyrelbeke. Englænderne var gået meget brutalt til værks. Som indbyggerne fortalte os, havde englænderne ikke advaret mod sprængningen, så beboerne i de nærmeste huse tidligt om morgenen var blevet vækket af eksplosionerne. Husene blev herunder stærkt beskadiget, børn og en kone betydeligt såret. Muren om Zwynaarde [Zwijnaarde] slottet og beboelseshuse blev gennembrudt for at skaffe skudfelter. I husene så det for en dels vedkommende ret ødelagt ud. Bunker af tomme konserverdåser ligger i graven, og mange en lykkelig fandt også en ubrugt. Englænderne havde indtil den 12. oktober holdt denne stilling besat. Efter Antwerpens fald var besætningen gået tilbage i retning Gent – Ostende, skarpt forfulgt af Beselers enheder. Mens III. R.K. trængte frem mod Ostende, var 4. E.D. drejet i retning af Gent, som den 12. blev besat uden kamp. For at undgå en omringelse var englænderne, forstærket af belgiske cykelkompagnier og jernbaneanemarine-batterier, gået tilbage vest for Gent og havde uden kamp rømmet Schelde-stillingen for at støde til hovedstyrken ved Ysers munding. XXIII. R.K. sluttede sig til eftersættelsen, hvorunder Beselers enheder stadig mere blev trængt sammen mod havet.

Kompagnierne nåede deres kvarterer omkring kl. 17. III./215 blev underbragt i landsbyen og godset Smynaarde og godset Verlorenbroed. Der udviklede sig hurtigt et billede som under øvelse. Overalt blev der lavet mad. Ved 9. Kompagnie stod menuen på ris med røget flæsk. Den foretagsomme fører for MG-delingen, Leutnant von Basse, der ligeledes var indkvarteret på Smynaarde, havde undervejs erhvervet sig frisk flæsk. Dertil var MG-vognen jo velegnet! Vi fra 9. fik lov at hjælpe med at skærer kødet i stykker. Det får vi ikke noget for. Kompagnierne i Verlorenbroek godset havde det ekstra godt. Et urgammel, i årevis savnet familiesmykke blev fundet på høløftet. Af taknemmelighed forsynede ejeren folkene med alt, hvad han havde. I. Bataillon indkvarterede i Meyrelbeke og II. i Lemberge. Også i Lemberge var der spor efter englændernes besættelse.

Generelt viste befolkningen, i det omfang de ikke var flygtet, sig venlige. Alligevel måtte man være på vagt. Om natten var der allerede blevet skudt nogle skud mod bagagen. Et eller andet lå i luften. I Smynaarde sad den aften de manglede indbyggere i et hus bag tildækkede vinduer. Enkelte mørke skikkelser forsvandt i retning af fjenden. Borgmesteren i Meyrelbeke, der allerede to gange havde været anholdt, gjorde heller intet tillidsvækkende

indtryk. Stærkt ophidset henvendte han sig til Oberstlt. Schulze med en skrivelse på fransk, udsendt af Lt. von Karstedt fra RIR 213, der lå på forpost. I denne trues borgmesteren med at blive skudt, hvis der fra landsbyen bliver skudt med tropperne. I./215 tog herefter kontakt til RIR 213. Kl. 0230 den 16. oktober blev Hauptmann Benthien gjort opmærksom på mistænkelige bevægelser i landsbyen og beskydningen af en underofficerspost, og at en post allerede havde skudt mod en forretning. Der blev slået alarm og flere gidsler samlet i landsbyen. Herefter blev natten rolig.

Endnu troede næsten alle, at enhederne skulle anvendes til besættelse af landet. Dette indtryk forstærkedes den 16. oktober kl. 10, da en deling fra 9. Kompanie blev afgivet til bevogtning af jernbaner og broer på strækningen Gent – Courtrai. Begge spor står fulde af jernbanevogne, der for en dels vedkommende har været anvendt til transport af engelske og belgiske tropper, og som er frygtelige beskidte. Engelske og belgiske uniformsdele og en stor engelsk forbindskasse bliver fundet. Imidlertid blev delingen hurtigt kaldt tilbage. Ifølge regimentsbefalingen fra 16. oktober skulle bataljonerne selvstændigt marcherer til næsten indkvarteringsområde. Først omkring kl. 14 sættes marchen i væk. Desværre for 8./215 måtte en netop færdig suppe, kogt på en frisk slagtet, herreløs gris, hældes væk. »Og den smagte endda så godt!«

4. Armees opmarch blev langsomt fuldført. Den halve hviledag gjorde godt for de udmattede soldater. I./215 gik i kvarter i La Pinte, sydvest for Gent. Under marchen blev flere påfaldende civilister anholdt, da man formodede dem at være engelske officerer. de blev dog igen frigivet, da det havde gyldige pas på sig. I La Pinte advarede borgmesteren, der i landsbyen var kendt som »Allemand«, mod »Mauvais sujets«, der kunne tiltros alt. Medlemmer af 3. Kompanie husker endnu med glæde Mutter Rosalindes værtshus og på Valentine. Til ære for hende lader Arnfeld sit krigsskæg raserer af, på ordre fra Feldweblen, naturligvis! Flere uger efter kunne man i skyttegraven hører: »Du kammerat, kan du stadig huske Valentine?«. II./215 fik en strålende modtagelse på slottet, godset og landsbyen Grand-Grenoble, 8./215 i St. Martin. Med et smil om læberne husker Deling Gottschalk endnu på den på mærkværdig vis bortkomne skinke, på trods af gadevagten. III./215 blev med 9. Kompanie placeret på kloster-skolen St. Denis, 10. Kompanie med MG-delingen i Repbrügge, 11. i Knock og 12. i Westrem. 12. Kompanie måtte overtage sikringen af divisionsstaben i Maalte ved Westrem. Forplejningen af bataljonerne var ret forskellig. ved II./215 kunne man endda få hvidkål med svinekød, mens III. måtte nøjes med de sædvanlige ris med røget flæsk. Natten forløb fuldstændig rolig.

Regimentets krigsstyrke omfattede 64 officerer, 2.481 underofficerer og mænd, 3 MG og 1 MG i reserve.

Den 16. oktober var stillingsbesættelsen som følger: ¹⁾

Regimentsstab:

Kommandør: Oberst von Oertzen
 Adjudant: Lt. Meyer
 Regimentslæge: Stabsarzt dr. Dörrie
 Fører for store bagage: Offizierstellvertreter Diekmann
 Fører for signal-afdeling: Vizefeldwebel Menzel.

I. Bataillon:

Kommandør: Oberstleutnant Schulze
 Adjudant: Feldwebelleutnant Kosinski
 Bataljonslæge: Stabsarzt Dr. Dörrie
 Underarzt Heinke
 Forplejningsofficer: Feldwebelleutnant Requard
 Intendant: Zahlmeister Hensel

1. Kompanie: Oberleutnant Hoffmann
 Offizierstellvertreter Oppermann, Stünkel, Feldwebel Zemlin
2. Kompanie: Hauptmann Hemkes
 Offizierstellvertreter Franke, Thies, Meyer, Feldwebel Dreyer
3. Kompanie: Hauptmann Benthien.
 Oberleutnant Schering, Offizierstellvertreter Lippmann, Müller, Feldwebel Weiterkamp
4. Kompanie: Oberleutnant von Baer
 Offizierstellvertreter Bienhoff, Liewald, Hesse, Böttcher, Feldwebel Windrath.

II. Bataillon:

Kommandør: Major Ryll
 Adjudant: Feldwebelleutnant Riethardt

¹⁾ Det vil fører alt for langt at anfører enhver ændring i stillingsbesættelsen for officerer og feldwebler. Derfor vil på forskellige dage anføres den fulde liste over stillingsbesættelse ved regimentet.

Bataljonslæge: Dr. Appeldorn.

Unterarzt Schulz

Forplejningsofficer: Offizierstellvertreter Schreck

Intendant: Unterzahlmeister Sagebiel

5. Kompanie: Oberleutnant Schürmann

Feldwebelleutnant Meyer, Offizierstellvertreter Rudorff, Hübner, Feldwebel Haller

6. Kompanie: Hauptmann Kinne

Feldwebelleutnant Fleischhauer, Offizierstellvertreter Brüning, Körbs, Feldwebel Fristkorn

7. Kompanie: Hauptmann Machens

Offizierstellvertreter Klocke, Kloppmann, Feldwebel Krause

8. Kompanie: Oberleutnant Heinrich

Feldwebelleutnant Waetke, Offizierstellvertreter Gottschalk, Apel, Fähnrich Eggers, Feldwebel Klinkert

MG-Deling: Leutnant von Basse

Feldwebel funktion: Vizefeldwebel Hiller.

III. Bataillon:

Kommandør: Major von Valentini

Adjutant: Leutnant Willrich

Bataljonslæge: Dr. Ullrich

Unterarzt Brunzema

Forplejningsofficer: Offizierstellvertreter Kirchner

Intendant: Unterzahlmeister Grambart

9. Kompanie: Hauptmann Obrficatis

Offizierstellvertreter Waldvogel, Topp, Cramer, Feldwebel Grotjahn

10. Kompanie: Oberleutnant Gehrts

Offizierstellvertreter Kohlmann, Meyke, Feldwebel Kens

11. Kompanie: Oberleutnant Focken

Offizierstellvertreter Dröge, Schaare, Warnecke, Feldwebel Jörn

12. Kompanie: Oberleutnant Hülbrock

Offizierstellvertreter Müntger, Schramm, Feldwebel Wessel

Divisionsbefalingen fastlagde den 17. oktober at korpset ville rykke samlet frem. Marchorden var som følger:

Fortrop: (fører Oberst von Dobschütz): RIR 214, RKA 46, 1./R.Feld.Art.-Regt. 46

Hovedstyrke: (fører brigadekommandør Generalmajor von Rhoden): 6 ryttere fra RKA 46, RIR 213, 3/46, 5/46,

RIR 215, III/46, RIB 18, RIR 216, Res.San. Kompanie 46, Leichte Munition-Kolonnen, Res.Feldart.Regt. 46,

Feldluftschiffer-Abteilung, Fussartilleri med kolonne.

Ved fortrop befinder sig ligeledes divisionens brotræn.

Dagsmarcherne var ikke overmåde lange, men alligevel for de utrænede tropper, og på grund af de ulykkelige rygsække overordentlig anstrengende. Megen murren går gennem rækkerne. Hele tiden lød det »Bliv i rækken! Formand!«. Alle lettelser er tilladt i den brændende sol. Jakkerne er åbnet, halsklud taget af, armene krydset på ryggen for blot at lette trykket fra tornyster eller rygsæk en lille smule. – Under et holdt blev en Armeebefaling fra Hertug af Württemberg bekendtgjort:

Armeebefaling

Med glæde har jeg overtaget den af Hans Majestæt Kejser og Konge mig betroede overkommando af armeen. Jeg har den fulde tillid til, at armeanstøtterne, som de er udpeget til, vil afstedkomme den endegyldige afgørelse på denne krigsskueplads, og med gammel tysk tapperhed til sidste åndedræt vil være tro mod sin pligt. Hvis enhver officer og enhver soldat er beredt til for deres fædreland at ofre deres sidste blodsdråbe på denne retfærdige og hellige sag, vil med Guds nådige bistand, sejret hæfte sig til vore faner.

Fremad mod fjenden!

Hans Majestæt Kejser og Konge

Hurra!

A.H.Q. Brüssel den 15.10.14.

Sign. Herzog Albrecht von Württemberg
Generaloberst og øverstkommanderende

Marchen gik videre over Groenstraet – Nevele – Vynckt i retning Thielt, hvor senere A.O.K. 4 blev placeret. Uendelige lange Fuhrpark-kolonner holder på vejene. Skare af flygtningen kommer den anden vej. Et trøstesløst billede indpræger sig. En sammensunken gammel mand skubber sin vogn, mens han i hånden holder sit fuglebur

med kanariefugle. 2 km vest for Aersele får regimentet ordre til at gøre holdt og til at gå i kvarter. I/215 marcherer til Caeneghem, 4./215 til en ensom gård halvvejs mellem Thielt og Caeneghem. II./215 går i kvarter i de Flesch og Ondank (stab med tre kompagnier) og et kompagni i Westhoek. III./215 og MG-Deling (?) i Aersele. En fri eftermiddag! Hurtigt fik man sig indrettet. På gårdene blev der indkøbt »køgekars aspiranter« (høns) og andre gode sager, og snart koger de enkelte korporalskaber ved indbyggerne, der for det meste bliver inviteret til middag og også ligger godt til. Man vasker og lader sågar sit krigsskæg barberer af. Som det bliver mørkt, går alle til ro. Det skulle blive en urolig nat. Omkring kl. 21 høres skydning ved forposterne. Kort efter blev II. og III/215 alarmeret, for kort efter igen at vende tilbage, efter at vagterne var blevet forstærket og posterne formanet om kun at skyde, hvis det uden tvivl var fjenden, der nærmer sig. Stort set må skyderiet skyldes folkenes ophidselse. Overalt hører man regelmæssigt skyderi. Langsomt vender roen tilbage, og snart lå alle igen i den dybeste søvn.

* * *

III. Kapitel

Patruljefægtning ved Roulers og vores ilddåb ved Staden

(18. til 21. oktober 1914)

Med den 18. oktober 1914 begyndte slaget om Ypres i Flandern. ¹⁾ Navnet Flandern har siden da indskrevet sig med blod i det tyske folks annaler. Armeebefalingen fra 18. 10. fastlagde opnåelse af en linje Lichtervelde – Arboye. Sløringen af den fremrykkende arme med Beselers enheder lykkedes fuldstændig. Endnu havde fjenden ingen præcise oplysninger. Allerede den 18. oktober udviklede der sig på højre fløj alvorlige kampe med III. Reserve-Korps. En overgang af Yser ville ikke blive en let opgave, og en omgåelse var ikke længere mulig. Den eneste tilbageblivende mulighed var det frontale angreb. Langs hele XXIII. Korps front kom det til træfninger mellem opklaringsstyrker. Men endnu standser fjenden ikke op til forsvar. French var endnu ikke så langt i sin opmarch. Som befalet fortsatte korpset den 18. oktober sin fremrykning. Regimentets store bagage marcherer sammen med Major von Nettelblatt fra divisionen. Regimentet rykkede ud kl. 0600 med en spids af II./215 med MG-delingen, fulgt af I. og III./215, bataljonernes kamptræn og marcherer med divisionen i samme marchorden som den 17. oktober. Endnu engang gik det langsomt fremad. Engelske fly kredsede over os og blev meningsløs beskudt af infanteriet med det eneste resultat, at bagagens heste blev sky og løb løbsk. Men også tyske fly med jernkorset blev for første gang observeret, og med glæde hilst velkommen. Undervejs kom korpsets befaling for den 16. oktober.

XXIII. Reserve-Korps
Generalkommando IIa

den 16. oktober 1914

Hans Majestæt og fædrelandet forventer, at vi friske tropper vil bringe den endelige sejrige afgørelse i den lange kamp, som vores kammerater i uforglemmelig tapperhed i uger har udkæmpet. Derpå må vi alle tænke, når det nu går mod fjenden.

Os leder herunder det gamle, sejrige valgsprog: »Med gud for Konge og Fædreland!«.

Den Kommanderende general
Sign. von Kleist.

¹⁾ Ved Regimentet er det registreret som: Slaget om Yser fra 18.10. til 30.11.14. Kampe om Bixschoote 22.10. til 11.11.14

Allerede omkring kl. 12 blev de nye kvarterer nået. I/215 lå meget spredt på gårdene omkring Nachtegaal, II. i Eeghem og III. med MG-delningen (?) i Pitthem. En del af kvartererne var stærkt overbelagte, især i Pitthem, hvor også I/R.F.A. 46 og dele af XXVI R.K. (Regt. 234) var placeret. Indbyggerne var for en dels vedkommende meget tilbageholdende, men for en dels vedkommende meget imødekommende. På murene var der stadig opslag fra den belgiske regering på fransk og på flamsk. På torvet lå stabler af afleverede våben fra beboerne. Snart viste sig det sædvanlige billede: høns, smør, æg, halm sælges af indbyggerne. Man indretter sig et leje af halm, spiser og sover. Om eftermiddagen dukkede mørke rygter op om sammenstød med fjenden. Der udleveres rigelig forplejning. Vi skal omgå den sparsommelig. Altså gælder det snart!

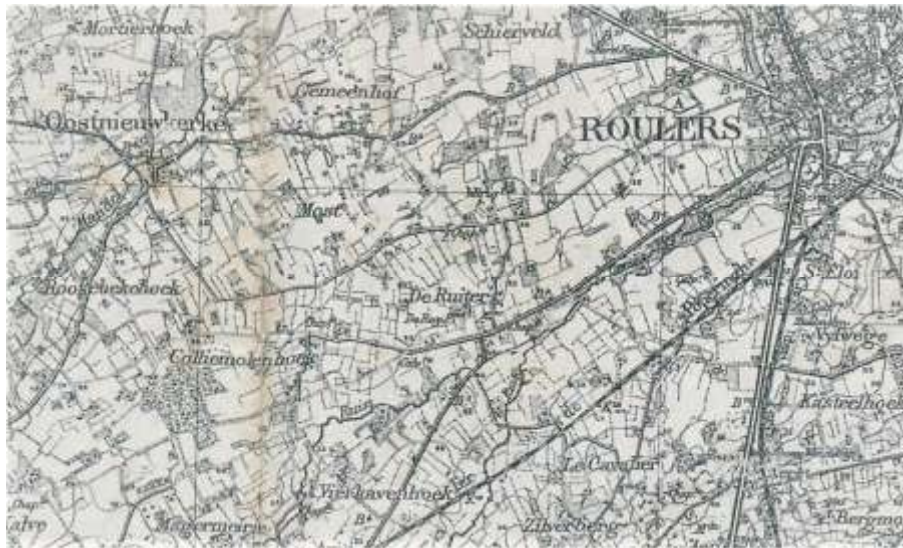
Hen under aften kom der nærmere informationer om træfningen, et overfald på et af divisionens cykelkompagnier af englændere og indbyggere i byen Roulers. De præcise enkeltheder i dette overfald vil formentlig altid skjule sig i mørket. Den følgende fremstilling er en sammenfatning af forskellige skildringer.

Divisionens stab var den 17. oktober ankommet til Thielt, hvor Kavallerie-afdelingen allerede havde været siden dagen før. Fra Generalkommandoet fik divisionskommandøren meddelelse om, at to engelske og fem franske kavaleridivisioner (formentlig fra Reserve-Korps Conneau) var blevet fastslået ved Yser-kanalen, ved Bailleul og ved Ypres-Poperinghe. Samtidig fik divisionen ordre til at opklarer i retning af Yser-kanalen. Allerede den 17. oktober red Lt. Winckler-Krämer frem til opklaring mod Yser-broen ved Zuydschoote. Opgaven kunne ikke løses. Patruljen stødte i forterrænet på overlegne fjendtlige kræfter. Ved Roulers blev patruljen angrebet af bevæbnede civile. Lt. Winckler kunne slå fast, at engelsk kavaleri trængte frem i retning af byen. Bag denne stod imidlertid enheder af III. R.K., der var i føling med fjenden. Ved Westroosebeke stødte Lt. Winckler på stærke fjendtlige kavalerienheder. Patruljens melding var af største vigtighed, da man endnu ikke havde formodet fjenden så tæt på Roulers. Korpsset havde tilsyneladende slet ingen flyopklaring. Divisionen var til fulde klar over vanskelighederne ved at udfører generalkommandoens ordre. Kanalen lå 35 km væk. Ganske vist var terrænet fladt, men levende hegn, lunde og enkelte gårde og skovstykker gjorde det meget uoverskuelig. Fra den 17. oktober måtte patruljer regne med stærke fjendtlige kræfter og endda med større enheder. For den 18. blev der derfor befalet nye opklaringer, og med større kræfter, for at løse den stillede opgave fra Generalkommandoet, og om muligt trænge frem til Zuydschoote og besætte en kanalovergang. Af mangel på stærkere kavalerienheder blev der om aftenen den 17. opstillet en styrke på 90 cyklister, hvortil de tre regiment 213, 214 og 215 hver stillede 20 mand. Som fører udpegede divisionskommandøren, Generalleutnant Hahn, Offizierstellvertreter Sellschopp fra Regiment 214. Der til kom en patrulje fra Kavallerie-Abteilung 46 på en officer (Lt. Winckler-Krämer), en Vizewachtmeister (Strasen) og seks ryttere. De to styrker var selvstændige, men skulle operere i gensidig koordination. Offz.St. Sellschopp fik præcise direktiver fra Divisions-kommandøren personlig, manet til største forsigtighed og til at holde sin enhed samlet for at kunne møde fjenden med tilstrækkelig styrke.

Om morgenen den 18. oktober brød begge patruljer op fra Thielt. Omkring kl. 10 var torvet i Roulers nået. Cyklerne blev stillet sammen og man gik i gang med den rekvirerede forplejning. Kavaleristerne vandede deres heste og efterspændte sadler. I Roulers ankom ligeledes en patrulje fra Ulanen-Regiment 20 (26. I.D., XIII. A.K.) og fra Kavallerie-Abteilung 51 (51. R.D.), og desuden en såret fra R.I.R. 26 (5. R.D., Korps Beseler), der fortalte at hans enhed den 17. fra kl. 1000 til 1830 havde ligget i kamp. Under opholdet kom en bil med to flyverofficerer fra retning af Westroosebeke (Hauptmann d. Fliegertruppe v. Dewall fra Lille). Disse meddelte Lt. Winckler, at der befandt sig en engelsk kavaleripatrulje i området vest for Roulers. Lt. Winckler og Vizewachtmeister Strasen steg med det samme ind i køretøjet og kørte afsted, mens kavaleri og cyklister skulle følge efter af vejen mod Westroosebeke. Kort efter byen blev en patrulje fra Royal Horse Guard på omkring 60 ryttere observeret. De foldede ud på vej mod bilen i en lille skov vest for Colliemolenhoek. Da den faste vej gik i en bue om skoven over Oostnieuwkerke, kørte de fire mand i bilen videre i hurtigt tempo for at fange den fjendtlige patrulje på den anden side skoven. Under turen bliver der observeret yderligere stærke fjendtlige kavaleripatruljer på vejene mod Hooglede – Staden – Merckem og Hooglede – Bixschoote af op til eskadron-styrke. Overraskelsen lykkedes. De fire nåede i dækning. Rytterne dukkede op fra skoven og blev på 80-100 skridt taget under hurtigild fra de fire. 15-20 styrter, resten jager tilbage og forsvandt ud af syne. Men nu blev bilen beskyttet fra tre side af fjendtligt kavaleri, cyklister og infanteri. Endnu var vejen fri. I hast går det tilbage, lige så hurtigt bilen kan køre. Offz.St. Sellschopp var i mellemtiden fulgt efter. Ved vejgaflen vest for Roulers (omkring B.21 på kortet) blev cyklisterne fra 213 tilbage, formentlig som rygdækning. Hovedstyrken fortsatte under Offz.St. Sellschopp. Som han hørte skyderiet stormede han frem med 10-12 mand fra 214, men resten langsommere fulgte efter. Forgæves advarede Lt. Winckler ham i at fortsætte, da der fremme var overlegne kræfter. Han fortsatte i hurtigt tempo og – kørte direkte ind i fjenden, der allerede fra dækkede stillinger foran Oostnieuwkerke modtog ham med ild. Hvad der blev af ham

De øvrige cyklister underlagde sig nu Lt. Winckler. De returnerede til den vestlige udkant af Roulers. Her stødte en pionerpatrulje under Lt. Eichel sig til med 6-8 mand fra Eisenbahn-Bau-Kompanie 12 på cykler, uden

oppakning, men hver med 50 kg sprængstof på ryggen. Patruljen var af A.O.K. 4 sendt ud med opgaven at snige sig igennem fjenden og sprænge en bro ved Cassel mellem Steenvorde og Hondshoote. Patruljen havde allerede været flere dage undervejs, og sluttede sig nu til Lt. Winckler. Fra taget på et af husene observeres forter-rænet. Fjendtlige cyklister og patruljer til hest dukker op og forsvinder igen. Lt. Winckler ville nu gøre sit bedste for at gennemføre

opgaven. Han vil forsøge at bryde igennem med magt. Det må under alle omstændigheder fastslås, om det kun drejer sig om kavaleripatruljer, eller om der også allerede er nået infanteri frem. Naturligvis skulle der samtidig også forsøges at skaffe klarhed over, hvad der var sket med patrulje Sellschopp, hvorfra i mellemtiden to mand var kommet tilbage med melding om overfaldet.

Dragonerne skulle følge med afsiddet og deres heste håndført i den nødvendige afstand. Dragoner og cyklister foldede ud i to grupper. Lt. Winckler gik frem langs landevejen mod Staden, mens til venstre Vizefeldwebel Strasen med 215er fulgte vejen mod Oostnieuwkerke. Der blev på fløjene holdt forbindelse mellem de to styrker. Snart efter blev de mødt med ild, og frem for alt blev Gruppe Winckler beskydt fra en gård syd for vejen. Ni cyklister falder, seks døde og tre hårdt sårede. Gården blev omgæet og direkte stormet. Af fjenden var intet at se, selvom der blev skudt lige til det sidste. Bygningerne gik op i flammer. Herefter gik Gruppe Winckler tilbage til Roulers. I byen rekvireres en vogn til de hårdt sårede, der på initiativ fra Lt. Winckler blev overdraget til en belgisk civillæge. Hvad der blev af dem, vil formentlig altid forblive en hemmelighed. Heller ikke Gruppe Strafen kunne komme fremad. Formerede enheder af fjendtlige cyklister med maskingeværer tog gruppen under ild. Også Strasen måtte vendte tilbage til Roulers, uden at have lidt tab.

Der blev givet melding til divisionen om, at patruljen på grund af meget kraftig fjendtlige kræfter ikke kunne komme fremad, men at et nyt forsøg ville blive gjort. Kl. 16 gik Lt. Winckler igen frem i retning Oostnieuwkerke. I spidsen kom enkelte cyklister fulgt af kavaleri, og herefter resten af cyklisterne med en styrke på omkring 60 mand. I første række var Reservist Wellhausen, Ersatz-Reservist Jäckel og Wehrmann Schrader, alle 4./325, så fulgte de øvrige fra 215. Lt. Winckler observerede ganske vist, at engelsk kavaleri fra sydvest trængte ind i Roulers, men red alligevel videre. Man nåede netop det sted, hvor Offizierstellvertreter Sellschopp var faldet. Fire døde lå på vejen, tre tyske og en englænder. Sellschopp var ikke iblandt. Pludseligt kom spidsen under ild. Hurtigt returnerede de fremsendte infanterister tilbage til den holdende hovedstyrke. Wellhausen bemærkede samtidig udfoldet, afsiddet engelsk kavaleri, hvis heste er bundet til træer længere tilbage. Han råbte dette til Lt. Winckler, netop som der også til højre for vejen på en afstand af nogle få hundrede meter, dukkede skyttelinjer op med et fjendtligt kompagni med maskingevær. Fra begge sider slog ilden ned, foruden fra infanteri- og maskingevær også småkalibrede granater, der lykkeligvis for det meste gik for højt. ¹⁾ Alle sprang på cyklerne og vendte om. Fra et knæk på vejen kom man under ild fra et maskingevær, der skød på vejens længdeakse. Virkningen var forfærdende. Enkelte cyklister styrter med det sammen og rev andre med sig i faldet. Der opstod et virvar på jorden, stønnende sårede og usårede mellem døde og ødelagte cykler. Dragonerne forsvandt i galop. Maskingeværerne skød for lavt og kuglerne gik under bugen på hestene, så dragonerne slap uden tab. De galoperende heste øgede imidlertid forvirringen blandt de styrtede cyklister. Hvem der kunne, kaster sig igen på cyklerne og raser tilbage, forfulgt af MG-ilden. Indtil nu havde pionererne trofast slæbt deres sprængstoffer med på ryggen. Enkelte cyklister, der ikke kunne slippe væk, sprang ned i grøfterne og begyndte at skyde mod fjenden. Det lykkedes fortsat enkelte at komme op på cyklen og slippe væk. Mange blev imidlertid ramt af det dødelige skud. Jäckel fra 4./215 styrtede omkuld

¹⁾ Jævnfør en enkelt beretning. Det har ikke været muligt at fastslå, om de engelske fremskudte kavalerienheder eller de franske cykelenheder medførte pakdyr med adskilte kanoner.

med et skud i maven. Hans stønnen var frygtelig. Der var imidlertid ikke tid til at bekymre sig om han, det gjaldt eget liv. ¹⁾

I den vestlige udkant af Roulers standsede Lt. Winckler op et øjeblik for at optage dem, der kom efter. Det var kun 18. Der var ikke megen tid at tabe. Fjenden var jo allerede ind i byen og skød fra de første huse i byen. Forsigtigt gik det gennem de første gader. Man nåede Rue d'Ost. Byen viste et helt andet billede end samme morgen. Dengang var gaderne dødstyle og mennesketomme, nu var de fyldt med indbyggere med en holdning, der ikke var til at misforstå. Der blev skudt nogle skud hen over hovederne, og straks tømmedes gaderne i største hast. Så gik det hurtigt fremad, først Lt. Winckler, bagest Strasen, dragoner med fældede laser, i midten pionererne og den lille rest cyklister. Fra den første tværgade kommer skydning fra civile eller fra tropper, ligeledes fra den næste. »De lod os løbe som harer over brandbælter«, hed det i en beretning. Fra trav var man for længst gået over i galop, »løbetempo«. Infanteristerne kører for livet. En hest gled på de glatte brosten. Strasen hjælper til. De øvrige stormer afsted. Indbyggere nærmer sig de to og troede at have let spil mod de to efterladte. En stor mørk civilist, en barnevognsfabrikant viser det sig efterfølgende, sprang frem og skød med en gammel tromlerevolver, men ved siden af. Få sekunder senere var han strakt til jorden af et skud fra Strasen. Det gav luft.

Videre gik den vilde jagt tilbage ad vejen mod Thielt. Næppe var de nået fri af byen før en fransk kyrasserpatrolje (formentlig fra Korps de Mitry) forsøgte at afskære dem vejen. Man kunne tydeligt genkende de røde bukser og mørke våbenfrakker og de blinkende hjelme. Franskmandene blev modtaget med hurtigild og forsvandt i hast på tværs af markerne. Flere styrtede. Det var allerede begyndt at blive mørkt. Endeligt nåede resterne frem til en feltvagt fra 213.

Efter de foreliggende oplysninger kom kun fem mand tilbage fra Regiment 215, herunder Wellhausen, Schraeder og Gefreiter Bügener 6./214. To var såret. Dragonerne havde ingen tab. Fra 214 var 5 døde, 13 savnet. Fra 213 var 11 vendt tilbage. Gefreiter Fischer 6./25 og Bultmann 9./215 nåede tilbage dage efter. Bultmann fortalte, at det var lykkedes enkelte af de styrtede cyklister at komme derfra. De sidst blev afskåret på vejen mod Roulers. Bultmann gemte sig i halmen på en gård. Han forblev her gemt mens engelsk kavaleri befandt sig undere. Først efter at området blev indtaget af 51. R.D. slap han fri. Andre nåede formentlig tilbage til Roulers, men ikke længere i kontakt med Lt. Winckler. Vejen spærredes af civilister eller soldater. Igennem var de ikke længere kommet. De trængte ind i et hus, barrikaderede sig og så ...

Indrykkende enheder af XXVI. R.K. fandt den 19. om aftenen seks (andre beretninger siger otte eller elleve) tyske soldater død i et nedbrændt hus, myrdet, ikke dræbt af nedstyrtede bjælker under beskydningen af Roulers. Hverken identitetsmærker eller regimentsmærker kunne længere findes. Kun uniformen viste, at det drejede sig om tyske infanterister. Et ubændigt raseri greb enhederne. Det var kun med besvær, at man kunne afholde dem fra at brænde de nærliggende huse ned. Hvem der stod bag misgerningen på Amand-torvet, blev aldrig opklaret. De ulykkelige blev begravet i en fællesgrav på æreskirkegården i Roulers. Fælles havde de kæmpet og fælles var de gået i døden. På deres gravsten stod:

Gestritten, gelitten für Deutschlands Ehr
es kennt ihre Namen nur Gott der Herr.

Og Offizierstellvertreter Sellschopp? Tilsyneladende er han med de fleste af de ledsagende cyklister nået igennem beskydningen. Vejen tilbage var spærret. Formodentlig har han holdt sig skjult indtil det blev mørkt i Oost-nieuwkerke området. Hen under aften forsøgte han at komme tilbage, og nåede hovedvejen og vejen over Colliemolenhoek. Kort efter denne landsby blev han beskydt af engelsk kavaleri, der forsøgte at afskære ham vejen. Cyklisterne drejede af i retning af De Reuter. Sellschopp indså faren, og ville ofre sig for at redde de øvrige. Med to mand, herunder Gefreiter Märtens 2./214, sprang han af cyklen og optog kampen med englænderne. Det lykkedes ham at aflede fjendens opmærksomhed. Senere fandt man hans grav sammen med hans to ledsagere. De øvrige skæbne er ukendt. Er det de seks, der blev fundet i Roulers overfor statuen af den unge flamske digter med det kønetytiske navn Rodenbach? ...

Allerede under krigen forsøgte gravofficerer fra 46. R.D. (Lt. Bernhardi) og fra 52. R.D. ihærdigt at skaffe vished omkring vore savnede. Kun nogle få syntes såret at være faldet i hænderne på fjenden. De fleste forblev savnede og tilhører formentlig for længst den store arme ... ²⁾

¹⁾ Jäckel faldt i fangenskab.

²⁾ Antal og navne på de faldne har desværre ikke været muligt at fastslå. I stamrullen er de anført som faldne eller savnede i perioden 22. til slutningen af oktober. Navne på de »ukendt« begravede fra disse kampe på kirkegården i Roulers har ikke kunnet fastslås. End ikke deres præcise antal har været kendt. Krigsretsdokumenterne fra overfaldet i Roulers er, som også akterne fra Staden, destrueret.

Med tilfangetagelsen af cyklisterne blev Feltmarskal French gjort opmærksom på de unge regimenters fremmarch. Han stod pludseligt overfor en ny situation. Forberedelserne til hans stortalagte angreb var endnu længst ikke færdige. Det var ikke andet for den fjendtlige hærfører at gøre, end i første omgang at gå i forsvar indtil den franske hærs opmarch var afsluttet. Han linje havde nu nået havet, og var af naturen af Yser og kanalen tænkelig gunstig til forsvar. Dagligt ankom nye tropper. På den anden side så den tyske hærledning sig foranlediget til, hurtigst muligt at rykke frem. For hver dag ville et angreb blive vanskeligere.

I virkeligheden stod der den 20. oktober allerede otte fjendtlige korps mellem Armentières og havet overfor syv angribende tyske. Dag for dag blev disse forholdstal stadig mere ugunstige. Dertil kom at modstanderen havde fordel af det generelt vanskelige terræn i modsætning til de angribende tyskere. For French drejede det sig først og fremmest om at holde Yser linjen med Dixmuides som ankerpunkt og i sær Ypres med sine i det flade terræn beherskende bakker. Ypres betød for fjenden sikring af et udfaldspunkt, der havde fået desto større betydning efter tabet af Lille.

Den belgiske hær, der af de forudgående kampe var stærkt rystet, blev til venstre, til højre og i midten forstærket af franske tropper. På venstre fløj stod 2. belgiske Division, til højre herfor 1. Division, herefter 4. ved Dixmuides, der blev forsvaret af en belgisk brigade og Ronachs franske marine-fusiliere. Herfra til Drie Grachten stod 5. belgiske Division. Ved Luyghem var der en fremskudt stilling til forbindelse med Kavallerie-korps Conneau ved Houthulst skoven. Til højre for 5. Division stod den 6. belgiske Division. Den var placeret i linjen Merckem – Bixschoote – Boesinghe, støttet af den franske 87 Territorial-Division, trukket frem fra Dunkerque. Desuden stod syd for Houthulst skoven den 1. belgiske Kavallerie-Division, mens 2. og 3. som hærreserve stod mellem Nieuport og Lampernisse. Til sikring af denne stilling blev kavaleri (Korps de Witry og Conneau), cykelkompagnier og batterier trukket frem foran. Endnu den 17. troede fjenden at kunne gennemføre den planlagte offensiv, selvom belgiere var hårdt trængt af III. R.K., og hårdt trængte til hjælp. Kavaleri og dele af I. britiske korps havde stadig kurs mod Roulers. Den 18. kom det til sammenstød ved Roulers, og samtidig meldte Conneaus patruljer om stærke tyske troppebevægelser.

Ved Hooglede var der den 18. oktober ligeledes sammenstød mellem fjenden og vore kavaleri-patruljer. En afgørelse nærmede sig.

Den 19. oktober kl. 0900 blev den generelle fremrykning genoptaget. Fortrop blev dannet af Regiment 213 med II/R.F.A. 46, Reserve-Pionier-Kompanie 46 og divisionens brotræn under kommando af Oberst Ottmer 213. Herefter fulgte 214 og 215, der efter regimentsbefaling for den 19. marcherede i rækkefølge III./215, MG-delning, Signaldeling, II./215, I./215. Lystigt lød vore marchesange. Kun ved Ardoye blev der stille, som vi mødte vores første sårede, cyklisterne fra den 18. Under et holdt efter Ardoye samlede feltpræst Richter bataljonerne enkeltvis til en kort, men gribende gudstjeneste. »Mine kære unge kammerater! Det går om nogle få timer i kamp, i fægtning! Jeres forposter har allerede sat deres liv ind for vores tyske fædrelande. Dyrebart tysk blod har allerede flydt! Vis, at I også er tyske, at I også for Jeres fædreland er villige til at dø! Helm af til bøn!« Halvhøjt, men kommende fra det indre af hjertet, siger alle deres Fadervor. Langsomt, meget langsomt går marchen videre. Den lystige snak og sangene er forsvundet. Alle indså øjeblikkets alvor. Stabe red frem i strakt galop. Så gik marchen igen i stå. Kompagnierne hvilede til højre for vejen. Vejen selv skulle forblive fri. Foran os kunne vi se landsbyen Beveren, til venstre ligger Roulers i det fjerne.

Kavaleripatruljer Kartzenstein og Kellinghusen havde fundet Beveren fri for fjender, men havde ved Wijnen-daale og Kapellehoek være i fægtning med franske kyrasser og cyklister. Regiment 213 gik til angreb. Fra Roulers blev de mødt med fjendtlig ild. Kl. 10 falder det første kanonskud. Ilden fra infanteri og maskingeværer blev tættere. Artilleri raser forbi. Et automobil kørte langsomt forbi vore rækker i retning af Ardoye. Divisionspræsten Galley var såret, dødbleg lå han i vognen med en sanitetsmand ved sin side. Langsomt og tumlende bliver sårede heste ført tilbage. Sårede Dragoner bliver båret. Lettere sårede humper forbi. En granat var slået ned i kavaleriafdelingen og i divisionsstaben. Der er blevet helt stille i vore rækker. Her skrev en hurtigt en hilsen til sine kære, der var en purung krigsfrivillig faldet i søvn med et halvvejs barnligt, lykkeligt smil i ansigtet. Drømmer han om dem derhjemme? ... Enkelte forsvinder påfaldende hurtigt ind i roemarkerne, det samme som i 1870. Til venstre for os i Roulers steg gevaldige røg- og flammeskyer op, et dystert billede på den disede himmel. Mens regiment 213 har stormet banedæmningen ved Beveren, og fortsat i angrebet mod Hooglede, var 214 ved middagstid med alle tre bataljoner udfoldet rykket mod Roulers, støttet af vores artilleri II./46, der har taget byen under kraftig beskydning. Langsomt udfolder sig infanteriild foran os. Efterårsskumringen sænker sig allerede. Kl. 17 gik det videre som befalet af divisionen nord om Beveren i retning af Hooglede. Soldaterhumoren, den uundgåelige, brød ud som vores III./215 læge ikke kan få sin hest til at springe over en grøft. Der, på banedæmningen, i roemarkerne lå de første af fjendens døde, mørke skikkelser. Bunker af patronhylstre lå i en fjendtlig maskingeværstilling. Til højre for vejen, voksgul, sov en ung feltgrå den evige søvn, og der igen var er 213'ner dødeligt ramt under

nedgravning. En ejendommelig følelse ramte os. Oberstleutnant Hoffmann, der også ilede mod en alt for tidlig soldaterdød, rettede sig op i sadlen: »Det er i orden, folkens. De er døde for deres fædreland!«. I efterårsskumringen kunne vi se en gård med Røde Kors flag. Mange, mange bære blev bragt hertil, tavse med deres tunge last. Oberleutnant Hülbrock fandt i et hus en såret fransk dragon. Af ham fik vi at vide, at der foran os lå to franske kavaleridivisioner med artilleri og maskingeværer. I Wijnenbaale, mellem Beveren og Hooglede, følger et kort holdt. Man glemmer igen krigen. Latter bryder ud, da det viser sig, at en eller anden i en mørk kælder, i stedet for de håbede æbler, fyldte lommerne med kartofler (unge tunger hævede, at de var dårlige).

Marchen gik videre i den samme marchorden. Divisionsbefalingen sendte regimentet i retning Hooe Scher (nordvest for Staden). Foran Hooglede udfoldes III/215, men samles hurtigt igen, da det viste sig, at stedet var fri for fjender. Hooglede passerer. Det blev mørkt. Mange steder var himmelen farvet blodrød, og hele tiden så man huse gå op i flammer. I det fjerne brølede de umalkede køer forfærdende. Indbyggerne var for det meste flygtede eller holder sig skjulte. Stille, uden at sige et ord, marcherer vi videre i nattens mørke forbi sammenstyrtede huse. Forrest 12./215 under Offz.St. Münter. Via Vizefeldwebel Menzel fik Oberst von Oertzen ordre til at gå i kvarter i Staden. I./213 sendes af General von Rhoden ind mod Staden. En belgier må trods stor modstræben vise vejen. Således går det mod vest ind til vejen fra Thourout til Staden. Her drejer regimentet til venstre og nåede et punkt 800 meter nord for Staden, hvor kompagniet standsede. En bonde skød Leutnant von Basse's hest, men fanges øjeblikkeligt af denne, og må betale for kuglen, der mere var beregnet på rytteren end på hesten, med livet. Alle er dødtrætte. Man smider sig, hvor man står, for at sove, om så det blot er i et par minutter. Den forfærdelige rygsæk, de tunge patrontasker. Så flyver fløjtende et skud hen over hovederne. Men den fjendtlige patrulje var øjeblikkeligt igen forsvundet. Klokkeren var omkring 2330 og 213 lå omkring 1 km øst for Staden i en ildkamp. Regimentskommandøren for 215 red frem til forspidsen, hvor han af cyklisterne fik melding om, at landsbyen tilsyneladende ikke var besat af fjenden. Oberst von Oertzen red videre og fandt en ubesat barrikade i indgangen til Staden. Han gav herefter forspidsen ordre til at folde ud, rykke ind i Staden og gå frem til den modsatte udkant af byen. III/215 blev indsat som forlængelse til højre for 213. Kontakten havde 12./215, så 11./215 langs vejen, fulgt af 10./215 og højre fløj af 9./215. II. og I./215 fulgte tæt opsluttet langs landevejen. »Kompagni aflad! Anlæg bajonet!«. Kompagnierne folder ud. 10./215 begyndte af skyde, omkring i 5 minutter. Så gik det fremad. Vi lærte allerede den flamske jord at kende med dens våde enge, levende hegn og pigtrådshegnene. De få pigtrådsakse var langt fra nok. Langsomt gik det fremad; uden at møde modstand, trængte vi ind. 12./215 havde allerede fjernet barrikaden på hovedgaden. Langs vejen fra Roulers ankom også Regiment 213. Alt er dødt, stille og mørkt. Ikke et menneske lod sig se. Og alligevel var der, som indbyggere senere fortalte, angiveligt 800 mand kavaleri og 200 mand cykeltropper i byen. Alle døre og skodder var lukkede. Spidsen gik frem med en række langs højre og venstre side af gaden. Resten af III./215 marcherer gennem Staden frem til banelinjen. II/215 var fulgt efter, og standser på hovedgaden i nærheden af kirken, mens I./215 stadig stod foran byen. I mellemtiden var bataljonskommandørerne beordret til ordremodtagelse af forpostbefalingen hos Oberst von Oertzen. Regimentskommandøren begav sig til et hjørnehus overfor kirken. Huset var ikke aflåst. Beboerne lod sig ikke se. III./215 skulle samles ved kirken. Gruppevis rykker kompagnierne sammen. Så blev der set lys i husene. Vinduer og døre mod gaderne åbnes, så lyset trængte ud. Hver gang trak indbyggerne sig imidlertid sky tilbage, og lukkede omhyggeligt dørene. Vi var endnu ikke nået kirken, da der faldt enkelte skud i sidegaderne, samtidig med at kirkeklokken slog tre gange. Dermed var tegnet givet. Man hørte råbet: »Der bliver skudt fra husene!« En rasende, ubeskrivelig ild slog ind i grupperne, fra tage, kældervindue. Også fra kirketårnet faldt hele tiden skud. Der opstod en frygtelig forvirring. Heste blev ramt og løb løbsk. Man trænger ind i huse, styrter. Sårede stønner. Alle skød mod huse på kryds og tværs, og bragte egne folk i fare. Et haglvejr af ødelagte tagsten faldt ned fra tagene. »Tilbage til banedæmningen og afvendt at skydningen

aftager«. »Jeg styrter tilbage, glider, springer igen op. Ved siden af mig bliver krigsfrivillig Brandes, 9., ramt i ansigtet af en ladning hagl. En ildstråle kommer foran mig fra et kældervindue. Mine øjne blændes. Et stød gennem kældervinduet med min bajonet. Den sad. Blod løber fra den. Jeg mærker et kraftigt salg i ansigtet, men det er kun brillestangen, der er ramt«. Sådan står der i et feltbrev. Trommehinderne truer med at sprænges af de meget hårde brag af skud, der rammer stenbroen. Ved siden af har Hauptmann Kinne netop med sin karabin skudt en Franktireur, som har skudt en krigsfrivillig ved siden af sig. Endeligt nås den mørke bandedæmning. Ilden bliver langsommere. Man kan tydeligt skelne lyden af de franske geværer, af revolvere og af jagtgeværer. Der kom endnu et fjendtligt signal, og igen bød skydningen løs. Men nu gik det ind i husene. Døre splintres under geværkolber. Kolber og bajonetter arbejder. Huse går op i flammer. Civilister med våben i hånd skydes ned. Enkelte åndsnærværende fra regimentet trænger ind i kirken, trænger op i tårnet og nedkæmper de fjendtlige skytter, tilsyneladende soldater i civilt tøj¹). Efter energisk indgriben fra førere, lykkedes det endeligt at retablerer orden. Regimentet blev af kommandøren trukket til byen. Oberst von Orten kom til denne beslutning for frem for alt at beholde de unge enheder, der endnu ikke havde været i kamp med fjenden, fast under kontrol af deres førere, hvilket ikke havde været mulig under forvirringen blandt de forskellige enheder, og den planløse skydning i det flakkende lys fra de brændende huse.

I mellemtiden var Oberstleutnant Schultze stormet frem gennem ilden til sin bataljon, der ligeledes var kommet under ild fra forskellige huse. Enhederne blev trukket omkring 500 meter tilbage, og bivuakerede her med gevær i hånd. III./215 til højre for vejen, I. og II./215 til venstre. MG-delingen var placeret med sine våben sammen med III./215. Køretøjer blev holdt et godt stykke tilbage ad vejen. Området var klart oplyst fra de mange brande. I færd med forskydning tilbage, blev Oberstleutnant Schultze af Benecke 1./215 gjort opmærksom på klosteret. Forsigtigt blev enkelte tagsted løsnet, så regimentskommandør og Oberstlt. Schultze gennem kikkert præcist kunne observere og se mindst 15 geværløb, med hvilke der blev skudt. 3./215 fik ordre til at rense bygningen, og hertil at anvende frivillige. Hptm. Benthien spurgte og alle, alle meldte sig. På få minutter havde Hptm. Benthien med sin tapre 3. Kompanie regelret stormet bygningen, men kuglerne bogstaveligt fløj dem om ørene. Syv civilister blev pågrebet, mens otte blev skudt som de forsøgte at flygte. En af fangerne tilbød 10.00 frank, hvis man ville lade ham gå. Der blev ikke fundet våben, mens der i den store sal lå munkekutter strøet omkring. En ung belgier, en efter eget udsagn forældreløs, fortalte frivilligt at alle de fangne, og også de flygtede, havde skudt. Med undtagelse af den unge belgier sonede de civile hurtigt deres synder. Lt. von Basse tog den unge belgier med på sin MG-vogn. Han gjorde efterfølgende god nytte som vejviser.

På ordre fra regimentskommandøren gik bataljonerne i kampforpoststilling, dvs. i hvil med våben i hånd. Kirke uret slog 2. Oberst von Wertzen afstod for samme nat at indtage Stade af hensyn til de stærkt udmattede enheder efter den lange march, og da de stadig var urolige efter de overstående kampe i byen. Han gav melding til divisionen om det passerede, og anmodede om, at de huse, hvorfra der var blevet skudt, næste dag skulle lægges under ild fra artilleriet. Divisionen godkendte kommandørens anmodning. Stærke posteringer blev skudt frem. Da der i dagens løb ikke var kommet forplejning frem, blev de nærliggende huse undersøgt. I en lille gård lavede 9./215 kaffe med mælk. Det smagte forfærdelig da mælken var sur. Snart lå alle på post i en dødelig søvn på trods den nerveophidsende natlige gadekamp. Ved 3./215 blev Höpfner beskudt, da han forsøgte at hente halm på en nærliggende gård. Pludseligt blev han angrebet i mørket og fik et skud hagl i den ene arm. Efterhånden kommer der klarhed over tabene. De er påfaldende små. Fjenden havde i gaderne skudt alt for højt. Desværre blev der meldt om et antal savnede, de fleste fra 9. Kompanie, og derunder den yngste i kompagniet, den frivillige Engelke. 7. og 8./215 har 5 savnede²). På trods af større efterforskning er der aldrig bragt klarhed over de savnedes skæbne. Desuden var flere rideheste blevet skudt. En gruppe på omkring 30 mand var i længere tid forblevet ved jernbanen. De blev opdaget af fjenden, der lagde en kraftig ild over dem. En Offizierstellvertreter gav derfor ordre: »Hver man tager et bestemt punkt som mål«. Efterhånden svandt den fjendtlige ild ind. Gruppen gik herefter tilbage gennem byen med en kolonne langs hver sin husrække. Det lykkedes endeligt til sidst at komme i kontakt med III./215, der allerede var gået i bivuaak.

I mellemtiden var kl. 2330 Regiment 214 og Jäger 18 ankommet. Oberst von Dobschütz fik af Kommandør 215 underretning af situationen. Det bliver besluttet at afstå for yderligere angreb om natten. Angrebet blev af divisionen befalet genoptaget den 20. oktober efter en artilleriforbereelse.

De ankomne enheder må først tilkæmpe sig ro. Yderligere flere huse, hvorfra der bliver skudt, stormes og sat i brand. Patuljer trænger ind i byen. Således gennemfører Unteroffizier Nettelmann sammen med Neumann

¹) Det skal udtrykkeligt gøres opmærksom på, at det drejer sig om omhyggeligt efterprøvede oplysninger. Rigtig mange beretninger om dette blev under krigen officielt nedskrevet i protokol af forfatteren, optaget under eds ansvar af vidnet. Desværre er også krigsretsdokumenterne over Staden ødelagte.

²) Angivelserne i krigsakterne er meget ufuldstændige. Se også note 2 side 19.

(7./215) flere opklaringer. Enkelte civile bliver grebet. De må imidlertid ikke gå ind i selve byen, da de i det flakkende lys fra de brændende huse selv kunne blive taget for Franktireur. Mange tvivlede stadig på, at civile havde deltaget i kampene. Heller ikke Offizierstellvertreter Rudorff ville tro det, indtil han selv i et nedbrændt hus fandt en død civilist, der stadig holdt et gevær fast i hænderne.

Der blev ikke ro på noget tidspunkt i løbet af natten. Snart brød infanteriilden igen ud, snart lød maskingeværer fra kirketårnet. Snart hørte man hurra fra stormende enheder, ført tæt på, så langt væk.

Således kom også 46 R.D. den 19. oktober i tæt føling med fjenden. Men hvordan så den samlede situation ud?

Allerede den 17. havde enhederne under Beselers været i hårde kampe med fjenden. På højre fløj rykkede 4. ersatz-Division frem mod Lombartzyde og 5. Reserve-Division mod Schoore. XXII. Reserve-Korps rettede over Thourout sit fremstød mod Dixmuide. Forgæves grev den engelske flåde ind fra havet. Den 18. blev Schoore og Keyem erobret. Den 19. begyndte angrebet på fløjene af Yser-stillingen. Handzaeme og Gits blev erobret, Cortemarck rømmes af fjenden uden kamp. Fortvivlede belgiske modangreb ramte III. og XXII. R.K. Kong Albert havde allerede den 18. ladet sin 3. Division rykke ind i Yser-linjen og fra Merckem trukket sin 5. Division ind mod midten af kampfronten.

Heller ikke i syd lykkedes det et engelsk-fransk angreb ved la Bassée og Armentières at opnå resultater, gennemført af det franske XXI og de engelske II. og III. Korps mod de tyske XIV. og VII. Korps. Også Rawlinsons angreb med det IV. engelske korps mod Zonnebeke og Zandvoorde blev standset af det tyske IV. Kavallerie-Korps. Den 18. om aftenen var det af den engelske Feltmarskal French planlagte offensiv, på alle punkter løbet fast. Da så den 19. oktober presset på belgierne hele tiden blev kraftigere, indså Foch og French, at de i første omgang måtte overgå i forsvar. De blev enige om at lade den ankomne I. engelske Korps (Haig) straks angribe for at skaffe luft. Den 20. om morgenen begyndte Haigs angreb i retning af Roulers, og samtidig gik også enhederne til højre (franske og belgiske) frem. Dermed var fjendens fastholdelse af initiativet slut. Den handlede nu kun efter øjeblikkets krav, ikke længere af fri vilje.

Den 20. oktober var næppe begyndt at gry som bataljonerne gjorde sig kampparate, og fik i stilling bag de levende hegn. Skydningen fra Staden blev kraftigere. Fjenden havde tilkaldt forstærkninger. Efter oplysninger fra indbyggere skulle der have været 2000 ryttere og 200 cyklister og to batterier artilleri. Som det bliver lyst kan man også se skydeskårene, der er slået i tårnet, og hvorfra maskingeværer skyder. Både fra huse og fra træer bliver der skudt. Oberst von Oertzen ligger selv bag en hæk og skyder selv mod kirketårnet. En kaptajn fra Artillerie-Regiment 46 melder regimentskommandøren »batteri klar til skud«. Kort efter lander de første hilsener af jern mod kirkepladsen. »Bierne« suser os om ørene. Omkring kl. 8 fik I./215 ordre til at falde lidt tilbage for at give artilleriet frie skudfelter, mens de to øvrige bataljoner bliver liggende. Fra kirketårnet i Staden blev en lyskugle i lyse farver afskudt. Så slår fjendtligt artilleri ned ved III. og II. Bataillon og ved 3. Kompanie. »Bare rolig« kommer ordene fra den urokkelige fører for 3./215, Hauptmann Benthien. Da han få dage senere blev såret af et sprængstykke på halsen, klager han ikke, »men forholder sig helt rolig«. 9./215 har allerede 3 døde og flere sårede. Der ligger kusken på patronvognen, Wehrmann Bartsch, et andet sted kravler en såret tilbage. En frivillig fra 5/215 har fået venstre arm skudt næsten af. Frivillige Schwarz, 5. Kompanie har fået revet kinden op. »Glem det. Den er gået igennem, ingen afgang!« og vil igen indtage sin plads. – Omkring kl. 0930 kommer den forløsende ordre: »Fremad«. I hurtig storm går det løs. 11. og 12. Kompanie er hurtig tæt på Staden. 9./215 trænger frem over kirkegården, men rives fra hinanden. Den ene del forsøger at nå de fjendtlige kanoner, og var allerede i storm herimod som de kom under beskydning af eget artilleri og måtte vige ud. Da den anden del når frem finder den efterladt ammunition fra de i største hast bortkørte kanoner. Over den stærkt barrikaderede banegård mellem væltede jernbanevogne og over trådhegn går det videre mod kirken. Så lød råbene: »Røm Staden, artilleriet begynder at skyde!«. Pludseligt faldt nogle enkelte skud fra et tydeligt fastslået skydeskår i kirken, Oberleutnant Gehrts trængte hurtigt med seks mand, herunder Frivillige Webekind 10/215 ind i kirketårnet. Her finder de også en ældre mand placeret ved kirkens ur med rigelig forplejning. Det var allerede om morgenen blevet observeret (beretning fra et medlem af 7. Kompanie) at viserne var placeret på en ejendommelige måde, og hyppigt ændrede sig. Efter at der i felten var optaget edsvorne vidneudsagn, blev der ligeledes fundet et MG, der var kastet ud over brystningen på kirketårnet. Oberleutnant Gehrts trådte ud af galleriet, tog hjelmen af og udbragte et tredobbelt leve, der med glæde blev fulgt af folkene nedenunder. Så faldt igen et skud mod Gehrts, der på lyden tydeligvis genkendtes som fra et fjendtligt gevær. Offz.St. Münster 12./215 så, hvordan en civilist skød fra en lem i en lade overfor kirken. Ilden blev gengældt fra kirketårnet, mens andre – ukendt med situationen – herefter begyndte at skyde på kirketårnet. Endnu engang opstod der vild forvirring af skyderi, som dog officererne ved energisk optræden og ved hjælp af deres trillefløjter hurtigt fik bragt til ophør. I mellemtiden var andre trængt ind i det hus, hvorfra der blev skudt. Hastværk er lastværk. Der blev gjort kort proces. Franktireur' ene overgav sig ikke, og straks gik huset op i flammer. Jamrende kvinder blev med det samme bragt over i kirken. »*C'est la guerre, allez à l'église et priez!*«.

Endnu engang ankom en cyklist fra Jäger 18 og manede til største hast. Som man stod i begreb til at fortsætte ud af Staden, blev der igen skudt mod tropperne fra et alene stående stråttækket hus. Få minutter senere står også denne gård i flammer.

Næppe var Staden rømmet før II./46 fra Scherminkelmolen begyndte beskydningen. Divisionens befaling havde fastsat angrebet til kl. 1100 efter en artilleriforbereelse. Denne befaling nåede imidlertid først frem, som enhederne netop trængte ind i Staden. På en indtrængende anmodning var imidlertid et batteri, hvilket kan ikke længere fastslås, allerede omkring kl. 0800 kørt tæt frem mod Staden, hvorfra den lagde et batteri ved kirken under ild med Shrapnels.

Bataljonerne samledes foran Staden og gik i hvil. Forplejning kunne ikke bringes frem. Derfor måtte nødrationerne - »Eisener Portionen« - bringes i anvendelse. Fra stakke skaffede man sig halm, og hurtigt krævede naturen sin ret. Regimentets læge, Dr. Dörrie, havde tidligt på morgen opstået sin forbindeplads i en gård omkring 1½ km øst for Staden. Hertil blev indleveret 8 døde og 20 sårede fra forskellige regimente.

Regiment 214 lå i mellemtiden i kamp ved Stadenberg syd for Staden, mens den tilstødende 51. R.D. stod foran Westroosebeke.

Kl. 14 fik regimentet befaling til at angribe ind og igennem Staden. Den skulle nord for Staden fortsætte i retning af Tolhoek. Den vestlige kant af Houthulst skoven skulle nås. Regimentet fik tildelt et ansvarsområde med begrænsningerne Tolhoek – Château til vejen i skoven Kappelrijkstraat – Chateau, 1 km nord for Bultekoek. Til højre var der forbindelse til 216, til venstre til 214.

Regimentet satte i værk i rækkefølge I. Bataillon, MG-delning, Regimentsstab (med »regimentsstabens« ged, reddet ud af en brændende stald), III. Bataillon. II./215 var afgivet til bevogtning for artilleriet ved Hooge-Schuer, hvor den havde lidt hårdt under den artilleribeskydning, der var rettet mod artilleriet. Det gik frem forbi Staden »banegård«, hvor en deling fra 4. Kompanie under Vizefeldwebel Schulz foldede ud mod Staden. Lt. von Basse forfulgte en opdukkende fransk kyrasser-patrolje og skød en rytter tæt på banelinjen Staden – Houthulst. Under den fortsatte fremrykning blev III. Bataillon indsat til højre på linje med I. Der var intet at se til fjenden, men lå under hans artilleri, der fik alle til at dukke sig, hver gang en granat fløj over. Fra Højde 44 nordøst for Tolhoek kom der infanteri- og artilleriild. III./215 blev indsat og MG-delningen trukket frem, men inden et angreb kunne iværksættes, havde 216 nået bakken, og fjenden var gået tilbage. Foran os havde fjenden skjult sig i Houthulst skoven. Tolhoek blev nået. Pludseligt faldt der igen skud fra en gård ved vejkrydset i Tolhoek. 9./215 rykkede frem, men fandt ingen modstandere og satte huset i brand, hvorfra der uden tvivl var konstateret skydning. III. Bataillon rykkede herefter frem i den nordøstlige kant af skoven i retning af Houthulst, men kom imidlertid straks under kraftig artilleriild fra retning Højde 30, nordvest for landsbyen. Bataljonen foldede ud, men blev så kaldt tilbage, da den var kommet ud over regimentets ansvarsområde og ikke længere havde forbindelse til højre. Den tog opstilling langs en lang front fra skovkant ved Tolhoek med højre fløj af 9. Kompanie langs vejen mellem Tolhoek og skovkanten, 10., 11., 12. Kompanie ved siden af, så I. og sidst II./215 med venstre fløj langs vejen Stadenreke – Houthulst i skoven. Det var allerede ved at blive mørkt. Det var uhyggeligt stille. Enhver høj tale var forbudt. Ved enhver pladren får man et stød i siden af en underofficer. Hvor man står, kaster man sig omkuld. Mange sover trods regnen. I mellemtiden var det blevet helt mørkt. Ordre gives hviskende. Skoven skal krydses. Kompagniets spids var allerede listende på vej ind i skoven. Pludselig bliver der igen givet kontraordre. Divisionen har beordret, at kampene langs vejen Tolhoek – Vyswege skulle indstilles. Der gik et lettelsens suk gennem rækkerne. Endnu var indtrykkene fra de natlige kampe i Staden ikke overvundet, og en kamp i den totalt mørke skov, hvor – skulle det senere vise sig – der langs veje og vinkelret herpå var anlagt skyttegrave med stærke forhug af tjørn, var en gruppvækkende tanke. Vi blev sparet for den forfærdelige skæbne af en vild natlig kamp i skov. Franskmænd må have været indkvarteret i Tolhoek nogle få timer før vi rykkede ind. Skabe og skuffer var udplyndrede. På en dør stod stadig, at det var kvarter for »Chasseurs d’Afrique«. Langs vejen mellem Tolhoek fra den brændende gård fra 9./215 til den anden side vejkrydset Stadenreke lå kompagnierne i den hidtidige rækkefølge. Til højre havde 9./215 forbindelse med 216 som nåede Terrest, til venstre havde II. Bataillon forbindelse til 214. Fjenden, Kavalerikorps Conneau, var langs hele fronten gået tilbage til vestkanten af skoven, der imidlertid var stærkt besat. Til venstre for os havde 51 R.D. erobret Westroosebeke, mens 52. R.D. havde taget Moorselede og stod i hårde kampe langs vejen Passchendaele – Zonnebeke. Det kraftige angreb med I. engelske Korps under Haig fra Langemarck begyndte at gøre sig mærkbar. Højre nabodivision, 45 R.D. havde nået linjen Terrest – Zarren.

De enkelte kompagnier sikrede i retning af skoven med en ca. 500 meter fremskudt deling. De to øvrige lå ved vejen eller i vejgrøften med geværene sammensat. I 48 timer havde tropperne været uden forplejning. Nødrationerne måtte igen holde for. I ilden fra de sammenbrændte huse kogte man kaffe og ærte-pølse suppe. Lykkelig var

den, de stadig havde en »koge-kars aspirant«. Snart lå alle i en dødelig søvn, der ikke lod sig mærke af den kolde nat. Kun posterne var vågne.

* * *

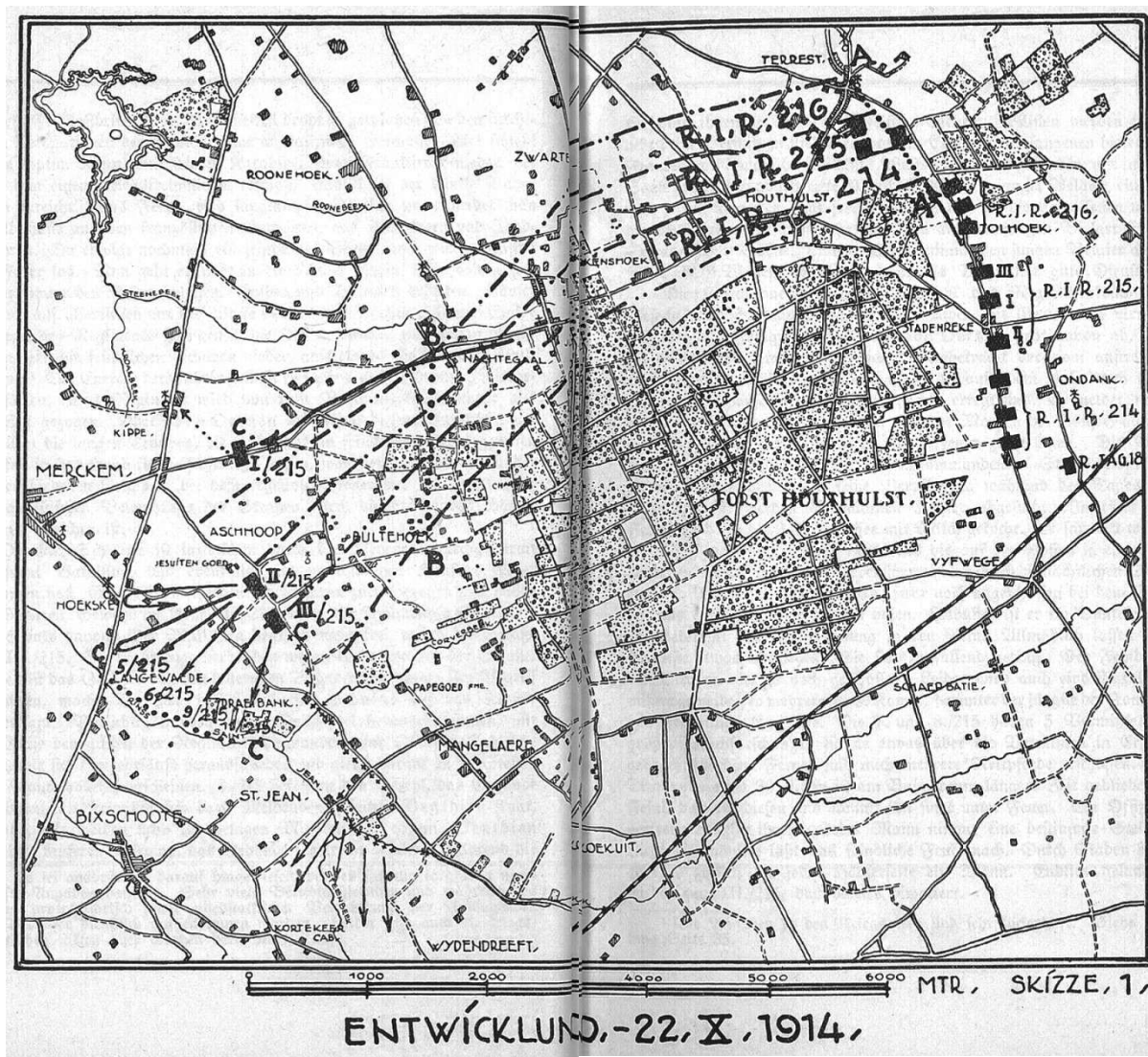
Kapitel IV

Deutschland, Deutschland über Alles! Træfninger ved Draaibank, Bixschoote, Kortekeer, Langemarck

(21. til 29. oktober 1914)

I morgengryet den 21. oktober gjorde enhederne klar til fremrykning. Sulten nagede. Hurtigt blev der kogt kaffe på de glødende bjælker. Dertil kunne der spise nogle få kiks fra brødposen. Så et par slurk dårlig vand fra en brønd, feltflasken fyldes op og så begynder bataljonerne kl. 0630 at rykke frem i retning af Terrest. Ifølge divisionens befaling skulle Houthulst skoven omgås mod nord. Regimentet skulle indtage en linje fra Terrests (eksklusiv) – en lille skov halvvejs til Tolhoek. (Til højre forbindelse til 216, til venstre 214). Regiment 215 har et ansvarsområde begrænset til højre: Terrest – Nordvest kant skoven nord for Pierkenshoek – skoven 600 meter syd for Nachtegaal, begrænset til venstre: Houthulst (inkludativ) – nordkant Houthulst skov – Bultehoek. Regiment 213 er udpeget til senere bevogtning af Generalkommandoet i Terrest. I løbet af dagen afsøges gårde nord for Staden, hvorfra artilleristabe og kolonner var blevet beskudt. 18 Franktireur blev fanget med våben i hånd.

Kl. 7 var divisionens befalede udgangsstilling indtaget og kl. 0800 begyndte som befalede den generelle fremrykning: I staten med III. Bataillon som spids, senere som højre del, efter at I. Bataillon rykkede op på linje til venstre, og med II. Bataillon bag ved. Bataljonerne marcherede indtil vejkrydset Terrest (Helgenbillede). I Bataillon fulgte herefter vejen mod Houthulst, mens III. Bataillon skød sig ind til højre forbi Houthulst. Også ved Houthulst kunne man se fjendens skyttegrave. Særlig var den lille cykelsti på hjørnet (B7), hvor hovedvejen fra Clercken mod syd skærer fremrykkeaksen, stærkt udbygget med skyttegrave. Men fjenden var trukket væk. Vejen Houthulst – Clercken nås. Den generelle fremrykke retning er mod Merckem mod sydvest. I. og III. Bataillon fremsendte kraftige sikringsled, men kompagnierne fulgte stadig efter i kolonne. II. Bataillon fulgte efter med kompagnier til højre og venstre. 5. og 6. Kompanie med Major Kyll fulgte I. Bataillon, 7. og 8. Kompanie fulgte III. Bataillon med 200 meters afstand mellem kompagnier. Allerede i Houthulst kom I. Bataillon og de forreste kompagnier (11. og 12.) fra III. Bataillon under ild fra enkelte huse. Inden man havde nået skoven syd for Pierkenshoek, stødte vores marchesikring - »Kavaleripatrulje Hindewitt« - vores ordonnansrytter, på en fjendtlig kavaleripatrulje ved Zanddambeek. Hindewitt skød straks og ramte godt. Forplejningskøretøjer fandt senere den nedskudte franske kyrasser. Hindewitt, tidligere Konge-ulaner fra Hannover, Regimentets ordonnansrytter, opklarede videre i retning Jonkershoven. Halbrock fra III. Bataillon nåede kirken i Jonkershove, og kom på den anden side pludselig under beskydning. Det gik i rasende galop tilbage til landsbyen, hvor en sand heksekedel udviklede sig. Fra alle huse blev der åbnet ild. Uskadede nåede begge tilbage. På dette rykkede I. Bataillon langs fremrykkeaksen mod Jonkershove, III. Bataillon svingede nord om skoven syd for Piekenshoek, mens II. Bataillon fulgte efter som befalede. I. Bataillon fandt Jonkershove rømmet af fjenden. Tilsyneladende havde kun Franktireur skudt. Flere huse måtte direkte angribes og blev sat i brand. Offizierstellvertreter Oppermann, 1. Kompanie såredes alvorligt. 3. Kompanie indlagde en pause ved en gård, der tilsyneladende var forladt. Pludseligt blev der skudt fra tagene. Den frivillige O. Tomm, 6. Kompanie sank sammen i en hæk, offer for disse lumske skud. – III. Bataillon angreb først senere på grund af omvejen, men nåede igen fremrykkeaksen ved de brændende bygninger i Jonkershove og kom (12. og 11. Kompanie) under beskydning fra huse syd for vejen. Major von Valentini lod de to spidskompagnier rense husene, mens 10. og 9. Kompanie fulgte. Derved skete der en ombytning: I. Bataillon var nu til højre og III. til venstre. III. Bataillons kompagnier rettede sig hurtigt ind. Dele af spidskompagnierne (12. og 11. Kompanie) fulgte I. Bataillon.

Mandskabet var totalt udmattet. Det var den tredje dag uden forplejning. Huse, hvor beboerne var forsvundet, blev gennemført for alt spiseligt. På steder finder man stadig den uberørte mad på spisebordet, så hurtigt var beboernes opbrud sket, og ofte stod der stadig frisk malket mælk. I en købmandsforretning finder folkene bolsjer,

der hurtigt fordeles. Men der skulle fortsættes. Hele tiden lød det »videre«. II. Bataillon havde med 5. og 6. Kompanie gået syd om landsbyen og fulgte nu III. Bataillon. 7. og 8. Kompanie hængte sig fast til I. Bataillon.

216 havde i mellemtiden taget Struvendorp i kamp, mens 214 endnu ikke var stødt på fjenden, der på grund af omgælsen af skoven var tvunget til at rømme stillinger, der var anlagt med front mod syd og øst.

Eget artilleri havde endnu ikke været indsat før III./46 blev bragt frem til Nachttegaal området, hvorfra den kl. 1145 åbnede ild mod Marckem, der ifølge indbyggere skulle være stærkt besat med infanteri og artilleri. Det fjendtlige artilleri svarede øjeblikkeligt igen, og som III. Bataillon nåede bakkerne syd for Nachttegaal, blev den ramt af fjendtlig granat og shrapnel ild. Tabene steg. Offz. St. Waldvogel såredes. Kompagnierne spredtes. Major von Valentini trak øjeblikkeligt sine kompagnier ind i den lille skov syd for Nachttegaal, hvor de nogenlunde var i skjul, for her at reorganisere enhederne. Også Major Ryll med 5. og 6. Kompanie var kommet ind i ildzonen, og også han trak enhederne ind i den lille skov. I. Bataillon befandt sig stadig på landevejen. Her kørte II./46 netop op vest for Jonkershove, foran infanteriet. Dens beskydning af batterierne ved Merckem tiltrak sig med det samme den fjendtlige granat- og shrapnelskydning, så 1. og 3. Kompanie kom ind i kraftig ild. Oberleutnant Schultze lod

øjeblikkeligt begge kompagnier rykke frem skråt til venstre over åbent terræn mod en gruppe træer, hvor de kunne komme i dækning. 2. og 4. Kompanie forblev til dækning af artilleriet.

Ved middagstid var den almindelig situation således, at alle enheder havde nået den befalede linje. Der var her en hvilepause, der for enhederne var strengt nødvendige på grund af den generelle fuldstændige udmattelse. Rent mekanisk satte man den ene fod frem foran den anden. Enkelte vakler betænkelig, andre kunne ganske enkelte ikke længere. De unge folk stønnede højlydt over den smerte, rygsækkene forårsager mellem skulderbladene. Maven var et stort blå mærke efter de nedhængende patrontasker. Kun nogle få havde stadig en fornemmelse af, hvordan dagen var forløbet. De fleste var overmandet af en dump, tankekvelende følelse. På grund af den kvælende sult fik flere til at spise flere af de hvide roer på markerne.

Stabsarzt dr. Dörrie havde i mellemtiden opstået sin forbindeplads i Jonkershove, der snart lå under kraftig fjendtligt artilleri. Lægerne havde nok at bestille. Hårdt sårede bæres hele tiden ind, alle med skader efter artilleri. Det var en nedtrykkende følelse for enhederne, hele tiden at have tab, uden overhovedet at have set modstanderen. III. Bataillon har denne dag 8 døde, 17 sårede og 3 syge. (Angivelser fra de to andre bataljoner mangler).¹⁾

Kl. 14 udsendte divisionen befaling til, at der med tilslutning til 45. R.D. skulle rykkes frem til en linje Kippe – Aschhoop – vejen til Draaibank (Divisionens ansvarsområde højre Aschhoop, venstre skoven ved Papegoeds Ferme). Opklaring mod vest Poesele – Steenstraat) skulle gennemføres. Inden befalingen imidlertid nåede frem til enhederne, var fremrykningen allerede fortsat. Oberstleutnant Schultze indsatte 1. og 3. Kompanie mod vest langs vejen til Merckem. II./46 havde foretaget stillingsskifte til Bultehoek. 2. og 4. Kompanie blev derfor trukket tilbage til bataljonen, da dens rolle som dækning for artilleriet ikke længere var nødvendig. Dele af III. Bataillon (Rester af 11., 12. Kompanie), samt 7. og 8. Kompanie tog Oberstleutnant Schultze med under sin kommando. Under fremrykningen blev denne styrke ramt af den kraftig artilleriild ved Chapelle Nachttegaal, der var rettet mod de her skydende batterier fra III./46. Kompagnierne blev opløst, og arbejdede sig i spring gennem det ildbelagte område. Under den videre fremrykning fik 7. og 8. Kompanie af regimentet befaling til at forblive som dækning af artilleriet. Det var efterhånden blevet sidst på eftermiddagen, og Merckem lå foran enhederne. Oberstleutnant Schultze besluttede, at indtage en natstilling på en gunstig beliggende gård på skråningen med Merckem, omkring midtvejs mellem Herzog von Brabant og Kippe hjørnet. Foran bataljonen, omkring 1 km væk (på vejen Kippe – Dixmuiden) stod en høj vindmølle, der tilsyneladende med sine vinger gav signal til Merckem. Sammen med et par ordonnansrytter og enkelte cyklister red Hindemitt hertil. De kom ind i artilleriild, som splitter et kompagni (1. eller 3.) der netop var kommet ud af Kippe, men lader sig ikke standse. Hindemitt gennemsøgte møllen, men fandt intet (møller må have gemt sig). Han ødelagde værket og gennemskar snorene til seglet. Oberstleutnant Schultze placerede 4. Kompanie og resten af 1. Kompanie til venstre for vejen med 2. bag, mens resten af 3. Kompanie og resten af III. Bataillon lå til højre, stærkt sikret af poster og patruljer. Kompagnierne fandt et svin på en gård, som de slagtede for i det mindste at få nogen forplejning. 1. og 3. Kompanie nåede frem til Kippe – Hoekske på vejen mellem Kippe og Steenstraat.

Også III. Bataillon, fulgt af 5. og 6. Kompanie, var kl. 1400 igen begyndt fremrykning med 10. og 9. Kompanie i spids. Et fjendtligt fly kom ind over tropperne og gav tegn. Det drejede sig derfor om hurtigt at rykke frem mod sydvest inden artilleriilden begyndte. Fremrykningen fortsattes ad markveje forbi en del gårde. Kl. 16 nærmede begge kompagnier sig gården øst for Chapelle Langewaade. Der faldt nogle enkelte skud, men man fortsætter ind på gårdspladsen. Beboerne var netop ved at flygte, og den belæssede vogn stod for døren. Så faldt enkelte skud fra den nærmeste hæk. Ilden besvarede med nogle få skud. Endeligt havde vi fjenden nogle få meter foran os. Det var forbi med træthed, sult og tørst. Der var intet, der kunne holde mandskabet tilbage. Følelsen af at have fjenden håndgribelig nær udløste en generel voldsekspllosion, idet alle stormer frem, uden hensyn til naboenheder - en forståelig følelse hos tropper efter de forudgående timers tab, som kun kunne tøjles af jernhård selvdisciplin. Men denne manglende imidlertid hos soldaterne på grund af den korte uddannelsestid. Soldaterne gik ganske enkelt amok. Fremad! Ind i hækken! Foran lå en lille dam. Nu ingen omvej! Ned i den grønne suppe. Man står i mudder til maven, videre! videre! Ved hækken lå en skudt civilist, og vi kunne se blå skikkelser netop igen forsvinde, men blev alligevel beskydt fra højre og venstre. Det bekymrer os ikke, bare videre efter fjenden. Vi bemærkede ikke engang, at vi var på vej mod syd. Så kom en å – Ruiss eller St.Jeanbeek. Over og igennem. Vi var jo i forvejen våde. Den fjendtlige ild blev kraftigere, men så, hurra, lød maskingeværer til venstre bag os under Lt. von Basse. Mørke skikkelser lå tilbage. Bajonet på og videre. Fra en gård øst for B10 på kortet, slog ild imod os. Pyt, vi måtte videre, ellers ville vi igen blive revet op. Åndeløs nåede vi gården. Der var folk fra alle III. Bataillons kompagnier og enkelte fra 5. og 6. Kompanie. Men nu sad vi i musefælden. Pfift, Pfift lød det, hver gang en hjelmspids viste sig. Først blev gården gennemsøgt. En fra 5. Kompanie fandt en skinke. Og selvom der blev talt med englerøst var

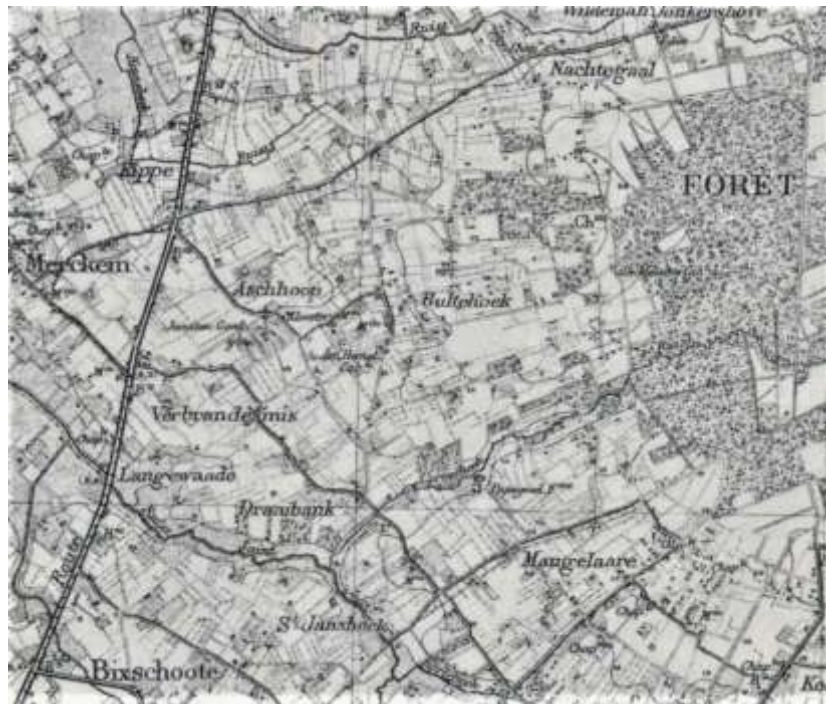
¹⁾ Tal på faldne lader sig ikke præcist fastslå efter kartoteket ved »Nachweiseamts für Kriegsverluste« i Spandau. Tallet for sårede var 92, tal for tilfangetagne 14.

finderen ubønhørlig. »Den er til mit kompagni«. Der var også syltede pærer. Med vores beskidte fingre, stadig grønne af mudder fra dammen, gravede vi dem frem. Der kommer hele tiden nye folk, og går i stilling øst for os. Nu begynder også artilleribeskydning. Bagfra! »Vores eget artilleri skyder på egne tropper! Hurtigt udlæg gule flag!« Offz.St. Hübner klatrede op på taget af et hus og vinkede med flaget. Men ilden bliver bare kraftigere. Der var ingen, der havde gjort sig det klart, at vi fuldstændig havde forskubbet fronten - at vi havde lavet et venstre sving og var trængt alt for langt frem, så vi nu blev beskydt i ryggen af fjenden i Merckem. Det bliver ubehageligt i bygningerne.

Kompagnierne til venstre for os var længst gået i stilling og havde besvaret ilden, der rammer os fra den store vej Steenstraat – Kippe og fra gårdene nord for Bixschoote. Også kompagniførerne var rådvilde. Hvad nu? Der var ingen forbindelse til højre eller venstre, og bagud havde vi heller ikke længere kontakt. Blive kunne vi heller ikke. Altså måtte det igen gå tilbage over åen. Det begynder at blive mørkt. Så mødte vi Major Kyll. Han samler de tilbagegående enheder bag den lille skov vest for Draaibank. Brr... det var koldt i det våde tøj! Vi trak støvler af og hældte vandet ud. Men det vigtigste, noget at spise, var der ingen, der havde. Stille begynder det at regne. Major Kyll havde i mellemtiden udstedt sine ordre. Dele af 5. og 6. Kompanie skulle sikre Ruissbach frem til vejen Kippe – Steenstraat med poster og patruljer. Dele af 9. og 11. Kompanie skulle besætte sydkanten af den lille skov, hvor også maskingeværerne var placeret. Endeligt blev der også etableret forbindelse til 214 til venstre for os ved åen. Der måtte ikke tales. Posterne lå og gravede sig under usigelige vanskeligheder ned ved hjælp af bajonetter eller med hænderne, der var sønderrevne af tjørn og pigtråd. Negle rives af, og alligevel blev der gravet videre. Lydløst indpakket i en brun gummejakke gled Lt. von Basse natten igennem fra post til post. Han var ikke ligefrem tilbageholdende med sine skideballe, som vel mange af egne erfaringer husker. Men vi var ikke sure på ham, kun taknemmelig! Hvor lang, hvor uendelig lang var ikke en sådan nat? De kolde og tilmudrede fingre kunne næppe mere holde på et gevær. Fra 5. og 6. Kompanie blev der natten igennem sendt patruljer frem. Den frivillige Adler, 5. Kompanie, fandt herunder heltedøden. En patrulje nåede næsten frem til Bixschoote. Her skansede fjenden. Fjendtlige patruljer nærmede sig og satte sig tilsyneladende fast foran os. Morgen kl. 0500. I det fjerne lød den lille messe klokke i Merckem. Ganske vist var regnen ophørt, men engene, hvor vi lå omkring 100 meter foran skoven, var løbet fuld af vand som en svamp. Vi lå i det våde græs og frøs. Hvad ville den nye dag bringe ...?

Dele af III. Bataillon havde om aftenen overhovedet ikke bemærket fremstødet mod syd. Den fortsatte fremrykning mod vest. Forsprængte grupper førte krig på egen hånd. Unteroffizier Kowalski, 9. Kompanie, var med 10-12 mand trængt over vejen Kippe – Steenstraat, og havde ved mørkefald besat broen over Ruissbeek ved Langewaade. Oberst von Oertzen trak med største energi de forsprængte dele sammen. Også den lille skare fik i løbet af natten ordren til at samles. De marcherer tilbage af »dødens allé«. »En død ligger på vejen, et purungt menneske, givet en krigsfrivillig, som de fleste af os. Han ligger på ryggen med benene trukket op som i krampe. Månes blege stråler gør hans ansigt spøgelsesblegt. Genert går vi forbi ham. Kun få skridt længere fremme kommer endnu to dunkle, livløse skikkelser, og så, lænet op ad et træ, en fjerde død kammerat med hovedet hvilende på det blottede, blodige bryst...«

Den manglende kontakt til højre (216 og 45 R.D.) var grunden til, at I. Bataillon - i bestræbelserne på at holde føling - var kommet for langt til højre, og dermed øgede det tildelte ansvarsområde. Denne trang til fremrykning, som besjælede alle kompagnier, og som medførte individuelle fremstød, vanskeliggjorde den samlede føring, og førte til tilbageslag for enkelte enheder og til udviskning af den egentlige front. Om så mere anerkendelsesværdig

var bataljonskommandørens selvstændige indgriben, for hele tiden at holde sig indenfor rammerne af angrebsplanerne. Hvis det allerede på bataljons niveau var vanskeligt, var det under kampen med den store spredning i bredde og dybde, for regimentskommandøren næsten umulig at formidle ændringer af angrebsplanerne, gennemtvunget af situationen, frem til de kæmpende enheder, desto mere da regimentet slet ikke var udrustet med tilstrækkelige signalmidler. Det eneste middel til at øve en vis indflydelse på kamphandlingerne var for regimentskommandøren de endnu disponible reserver. Som de senere begivenheder beviser, lykkedes det herigennem at skabe resultater. Det var derfor Oberst von Oertzen samlede forsprængte omkring sig, og traf 7. og 8. Kompanie, der hidtil havde dækket artilleriet, ind i hullet mellem I. og II. Bataillon som ildkraft.

I løbet af den 21. aften fik Oberst von Oertzen samlet alle forsprængte dele af regimentet ved Hoekske møller. Som efter divisionens befaling lå regimentet omkring kl. 2300 (uden I. og dele af II. og III. Bataillon ved St. Jeanbeek) på vejen Kippe – Aschhoop med gevær i hånden i rækkefølge III. og II. Bataillon. Heller ikke denne del af regimentet blev forplejet. Af og til finder man noget i de forladede huse. Af og til spises en lædersej høne, men primært må de hvide roerne på markerne igen holde for.

På trods af store anstrengelse mislykkes af uopklarede årsager regimentskommandørens forsøg på at bringe forplejningskøretøjer frem. Også regimentes staben måtte derfor nøjes med de rå roer og jernhårde tvebakker.

Vizefeldwebel Frömbling, 3. Kompanie, udnævnes til Offizierstellvertreter, mens Offizierstellvertreter Müller sygemeldes.

Hvordan var den almindelige situation? Den 20. oktober var den fjendtlige front foran 4. Armee (4. Ers.Div., III., XXII., XXIII R.K.) under angreb langs linjen Lombartzyde – Dixmuide – Houthulst, mens XXVI. og XXVII. R.K. iværksatte angreb ved Ypres. I overensstemmelse hermed gik også højre fløj af 6. tyske Armee fra forsvar over til angreb langs Lys – Kanal la Bassée. Den britiske højre fløj ved Wytschaete vaklede. French håbede, at situationen igen ville blive bedre efter Haigs I. engelske Korps hensynsløse fremstød i retning af Roulers og Langemarck, men han ville blive slemt skuffet. Den heltmodige indsats fra 51. og 52. R.D. standsede ikke blot den 20. og 21. oktober angrebet mod Becelaere, men førte til modangreb, som dog ikke erobrede Langemarck, da et regiment fra XXVI. R.K. allerede var trængt ind i en del af byen. Houthulst skoven blev omgået mod nord. Stærke tyske infanterienheder var allerede om aftenen den 20. oktober fremme foran Houthulst og vekslede skud med de her stående poster. Det franske rytteri faldt flugtagtig tilbage. Den franske Territorial-division blev den 20. fuldstændig trængt tilbage af XXIII. R.K. Snart blev tyske troppekolonner meldt tæt ved Merckem på Route d'Ypres, St. Jeanbeek skulle være passeret og tyske patruljer skulle være nået Bixschoote. Den franske division flygtede mod Bixschoote og videre. Haig erkendte den fare, der truede ham om aftenen den 21. oktober. Han venstre fløj ved Wyndendreeft var åben. Med største hast blev hans reserve, kærnetropper, herunder Queens Regiment, kastet ind. Venstre fløj blev forlænget over Wyndendreeft nord for Bixschoote til Steenstraat. French og Foch indså, at deres planlagte storangreb var kvalt i fødslen. Haig fik ordre til endegyldigt at gå i forsvar. Hans krigserfarne enheder gravede sig kunstfærdigt ned natten 21./22. oktober. De tilstødende belgier kunne ikke gives de lovede forstærkninger. Højre fløj af I. britiske Korps blev svækket til fordel for den venstre, og som erstatning blev det britiske kavalerikorps under Allenby indsat til dækning af højre flanke. I løbet af den 22. aften ankom enhederne med tog til Langemarck og måtte efterhånden som de ankom, indsættes i angreb. Det tilbagegående franske kavalerikorps de Witry blev igen trukket frem, og begge de franske Territorial-Divisioner under General Giddon blev tidligt den 23. oktober indsat ved Bixschoote. De første elementer af d'Urbals 8. Armee, dele af IX. franske Korps, var under ankomst. Med disse enheder ville Haig endnu engang angribe mellem XXIII. og XXIV. R.K.

Den 22. oktober gryede, en dag regimentet aldrig ville glemme. En diset, råkold morgen, hvor morgenrødet forsøgte at trænge igennem. »Morgenrot, Morgenrot, luchs est mir zu frühen Tod?«. Hvilken usigelig sorg ville denne dag ramme dem derhjemme. Fremmede spurgte på gaderne i Hannover og Hildesheim fremmede, om de havde hørt nyheder om 215. I timevis ventede mødre og fædre på banegårdene, hvor tog med sårede ankom indtil den frygtelige nyhed nåede frem: »Faldet på ærens mark!« eller »savnet«. Dette frygtelige »savnet« fik den forfærdende usikkerhed til at stige. Utallige forespørgsler tilgik »Zentralnachweisbüro«, der heller ikke have nogen nyheder. ¹⁾ Dengang havde regimentet hundreder af savnede, som den efterfølgende gennem meget besværligt arbejde forsøgte at skaffe sig klarhed over. Grav efter grav blev åbnet for at identificere den døde, men skænen for over 50 savnede fra disse dage blev aldrig opklaret. De hviler som ukendte i den kolde fremmede jord. »For os er der ikke andet tilbage end med uendelig kærlighed at smykke jeres grave og sige en kort bøn«. Kun en forholdsvis lille del faldt i hænderne på fjenden, heraf de fleste som sårede. På jordene ved Ypres, der allerede i århundrede

¹⁾ De første af Regiment 215's tab fremgik af den Preussiske Verlustliste Nr. 109 fra 23. december 1914. Den omfattede 804 navne. Enkelte kompagnier havde imidlertid i første omgang kun udgivet korte uddrag. – I Hannover dukkede i oktober 1914 de vildeste rygter op om et overfald på regimentet og dets fuldstændige opløsning. Oberst von Oertzen foranledigede, at aviserne *Hannoverschen Kurier* og *Hannoverschen Anzeiger* den 29. 10. 1914 bragte dementier.

havde været blodmættet, høstede døden en grufuld høst af vores tyske håbefulde ungdom. De havde indædt kæmpet og lidt ved siden af de ældre landeværnsmænd. Mange husker stadig ordene fra den kære gamle Wehrmann Strohmann fra 9. Kompanie, som i en mørk nat ved Kortekeer Cabinet meddelte de øvrige: »Bliv liggende, i knægte. Jeg går alene frem. For os gamle er der jo alligevel ikke mere!« Og vi så ham aldrig mere igen.

Hvis I i tankerne går tilbage til hine dage, hvor I kæmpede, ser I så ikke stadig de pragtfulde, vidunderligere skikkelser, som med ungdommelig begejstring hele tiden stormede frem, lod sig rive med og med et hurra eller med Tysklands-sangen på læberne, brød sammen, kastet til jorden af fjendens kugler. På samme måde trak Unteroffizier Nettelmann, 7. Kompanie, en større førerløs flok med sig. »Kammerater, jeg overtager kommandoen. Hvem der er ægte tysker og ikke vil være en kujon, følger efter mig!« Og alle, alle fulgte. »De næste minutter var formentlig de skønneste øjeblikke i hele mit liv. Jeg stormede frem mod fjenden foran alle andre kammerater. Mit hjerte bankede som ville det sprænge mit bryst. I det øjeblik havde jeg med glæde givet mit liv for folk og fædreland«.

Det er ganske umuligt at give et præcist billede af forløbet af denne dag, hvor alle enheder var blandede og næsen alle fører faldet eller blev såret. Hvem havde overhovedet et overblik over selve kampområdet? I mørket natten til den 23. oktober gennemgik Oberst von Oertzen og brigadens adjutant, Hauptmann Schmidt terrænet for at skaffe sig klarhed. Da hans ledsager forlod ham, fortsatte han alene for igen at opsøge sin stab. Fra denne nattevandring indprægede sig uudslettelig indtryk: skyttegrave, fulde af mænd side om side med døde fra alle regimenter, råb om hjælp fra sårede, som han alen ikke kunne hjælpe. Alle havde forskellige oplevelser, alle havde set og oplevet forskellig. Og mange vil, når de læser dette, sige: »Det var langt, langt værre!« Enhver skildring vil blive overskygget af virkeligheden. »I sådanne stunder lærte mange, hvad de havde glemt i årevis: at bede til den Almægtige«

Tidligt om morgenen den 22. oktober trængte en kavaleripatrolje frem mod Steenstraat og blev først beskudt fra de første huse ved broen. Lt. Winckler-Krämer – fører for patroljen mod Roulers – faldt ved denne lejlighed hårdt såret i fangenskab. Det tunge artilleri var allerede indsat mod kanalen – det lette artilleri havde stadig front mod vest, men en armebefaling sendte herefter 46. R.D. i en anden angrebsretning.

Kl. 0730 udsendte regimentet sin befaling:

Fjenden står i linjen Langemarck – Zonnebeke. 45. Div. iværksætter straks march over Kippe – Aschhoop mod linjen Noordschote – Bixchoote. 46. R.D. går med venstre fløj over Mangelaere mod flanke og ryg på den fjendelige stilling Langemarck – Zonnebeke. Regiment 215 rykker fra Aschhoop mod St. Jean. Højder ved Draaibank skal være nået kl. 0830. Det andet regiment til venstre for 215 (216) skal kl. 0900 under fremrykning nå overgang nordvest Weidendreft, vejkryds vest Mangelaere. Venstre fløjregiment (214) skal over Mangelaere i retning Langemarck kl. 0930 nå kapel syd for »n« i Mangelaere. I marchretning skal overgange af Corverbeek og Coertebeek rekonosceres (nødbroer fremstilles). Største forsigtighed omkring åbning af skydning, da vi angriber fjenden i ryg og flanke, og 26. R.K. angriber fjenden i front fra øst. Regimentet iværksætter befalede marchretning i rækkefølge: III. Bataillon, II. Bataillon, MG-delning, I. Bataillon, signaldeling. Den tildelte pioner-delning følger umiddelbart III. Bataillon.

Jeg befinder mig i starten af I. Bataillon

Øjeblikkelig iværksættelse

Sign. von Oertzen

Bataljoner trådte an med det samme. Heller ikke denne nat var der kommet forplejning igennem. De få anvendelige veje var overbelastede. Forplejningsofficerer gjorde deres muligste. Men hvor stod bataljonerne? Om aftenen den 22. oktober havde Offz. St. Kirchner, forplejningsofficer ved III. Bataillon, forsøgt at skaffe sig klarhed, koste, hvad det ville. Han red frem for at finde bataljonen, men red direkte ind i de engelske linjer. Den eneste forplejning var igen roerne på markerne.

De fremskudte posteringer ved St. Jeanbeek ved Draaibank blev trukket tilbage. Helt stille forlod de deres stillinger, forfulgt af en hele tiden kraftigere infanteriild. »Bare ikke blive ladet tilbage som såret« var den eneste tanke! Humpende eller båret af kammerater kom alle ramte med tilbage. Næppe var den sidste mand forsvundet ind i skoven før beskydningen også ramte denne. En ridende ordonnans fra artilleriet giver os noget brød. Det bliver fordelt som blandt brødre.

I mellemtiden var regimentet begyndt fremrykningen i den befalede marchorden. Lidt efter lidt formere afdeling Kyll sig. Ved overgangen af Corverbeek ved Draaibank kom III. Bataillon allerede under artilleriild. II. og I. Bataillon trak sig fra hinanden nord for vandløbet for ikke for tidligt at tiltrække sig artilleriild på det sted, hvor broen skulle etableres. Fra overgangen af vandløbet blev en deling fra 12. (11.?) Kompanie sendt frem mod sydøst. Den foldede ud, svinger mod syd og sydvest ved møllen ved vejkrydset og besatte syd for St. Jeanbeek bakken

Betegnelsen på steder og vandløb er meget forskellig alt efter anvendt kort. Betegnelser i denne bog er hentet fra de officielle kort i skala 1:60.000, 1:40.000 og 1:10.000¹⁾. – De forskellige afsnit af vandløb kunne have forskellige navne: Kortebeek eller Broenbeek – St.Jeanbeek – Ruihs-beek – Martje-Vaert. Steenbeek og Hanebeek er betegnelser for samme vandløb.

nord for vejen Mangelaere – vej-kryds øst for Bixschoote. Under dækning herfra lykkedes det pionerer at etablerer enkelte broer over vandløbet og skabe gennemgange gennem de mange levende hegn og småskove. Pionerernes indsats kunne ske uden større tab. III. og II. Bataillon indtog deres beredskabsrum, hvorunder de allerede kom under betydelig artilleriild, specielt som II. Bataillon passerede forbi møllen. 6. Kompanie begravede allerede i skoven den faldne Major von Winterfeld, Res.Jäger 23 og hans ledsager. Hans grav smykkedes med et kors med hans chakot. Ved III. Bataillon blev 12. kompagni (højre) og 11. Kompanie (venstre) indsat i forreste linje i en skyttelinje, der allerede et stykke tid havde ligget under artilleriild. 9.

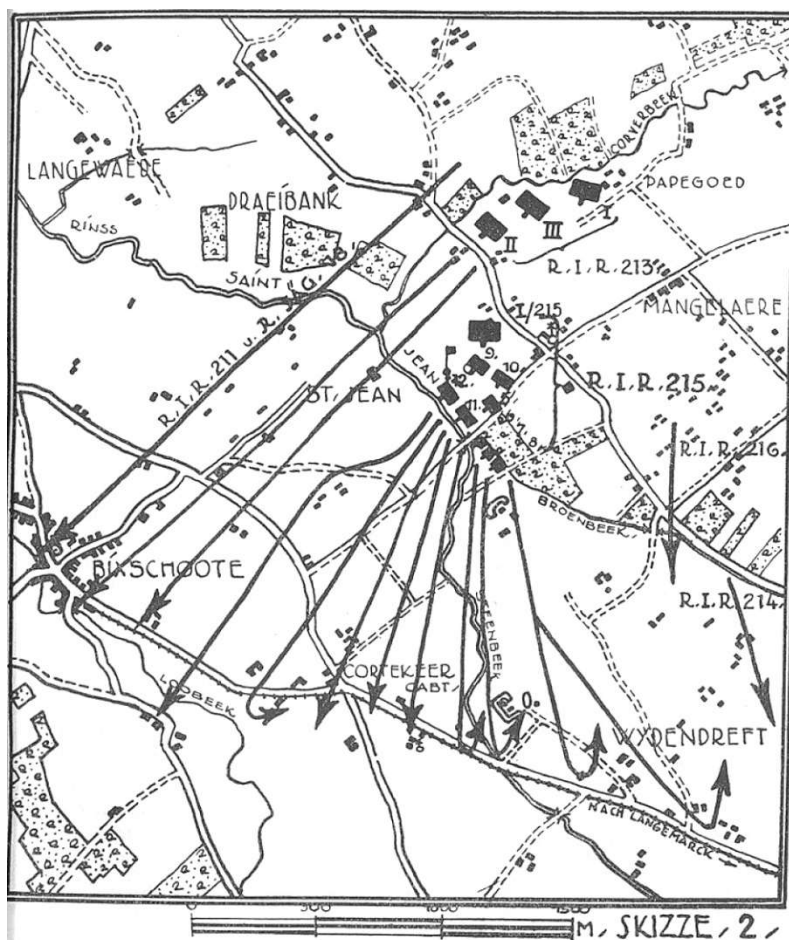
og 10. Kompanie var formeret i gruppekolonner bagved i åbent terræn. Fra II. Bataillon blev 7. indsat til højre og 8. Kompanie til venstre i forreste linje langs sydvestkanten af skoven. 7. Kompanie lå i delingskolonne bag 11. og 12. Kompanie, mens 5. Kompanie som reserve (gruppekolonne) var placeret langs vejen i den nordvestlige kant af skoven. En engelsk flyver kredsede hen over. Snart forstærkedes ilden mod skoven, hvor granater og shrapnels slog hylende ned. Reservekompagniet måtte flere gange skifte stilling, og lå hele tiden presset mod jorden. To MG fra 215 placeres på en gård i III. Bataillons linje med et tredje i en bevoksning til højre herfor. 8. Kompanie lå udfoldet i skoven. Granater og shrapnels slog ned i de tætpakkede rækker. Den blev derfor bragt bag skoven, hvor den kom i dækning i vejgrøfterne. Fra begge bataljoner blev stærke patruljer sendt over vandløbet og frem over græsmarkerne, men måtte hurtigt returnere, da de overøses af en rasende infanteriild.

I. Bataillon lå som reserve bag III. Bataillon i kolonne bag en bakke nordøst for vejen Mølle – Langemarck vest for »M« i Mangelaere (kort 1:60.000). Oberst von Oertzen og Oberstleutnant Schultze befandt sig på en gård på bakken med god udsigt over kampområdet. Regimentets forbindeplads var oprettet i Aschhoop, mens divisionsens hovedforbindeplads var opstået i Kippe.

Til højre havde III. Bataillon ingen kontakt, og mellem II. Bataillon og 214 var der et stort hul.

Patronvogne sendes frem så hurtigt hestene kunne løbe, og blev tømt. Kasser med ammunition opstables på de bjælker og brædder, der var tilovers fra broslagningen. Mange kasser patroner blev hentet herfra de næste dage. Alle fylder lommerne og brødposen, hænger bandoler om halsen og tog en kasse patroner med. Jo, vores gode »Emil« fra 9. Kompanie, havde endda proppet støvlerne fulde til kanten. (Største infanterinummer!)

Kl. 1230 stod regimentet klar til angreb. Imidlertid måtte åen først overskrides på ordre fra division. Kvalfulde timer af venten begyndte. Uafbrudt sprang shrapnels og kuglerne fløjtede gennem skoven. Lt. Willrich, adjutant ved III. Bataillon sårede hårdt i højre hånd. På grund af artilleriilden måtte I. Bataillon flere gange flytte placering.

Kampe den 22. oktober 1914

¹⁾ De reproducerede kort er de officielle tyske 1:60.000.

Også regimentskommandøren lå under voldsom beskydning. Han ville imidlertid ikke ændre placering på trods af hans adjudants indtrængende anmodning. »Jeg kan ikke blive bagved. Jeg må blive her fremme ved mine folk, som forskrifterne nu engang tillader«.

Af felttjeneste reglementet fremgår, at placeringen af en regimentskommandør bestemmes af, at han har overblik over hele området, og er tilgængelig for både foresatte myndighed og for meldinger fra enhederne. Det kunne snart være fremme, snart længere tilbage, men altid i nærheden af reserven. Regimentskommandøren havde under en sådan bevægelig fægtning kun en bestemmende indflydelse på de indsatte enheders kampe så længe, han stadig havde reserver til rådighed til indsættelse på afgørende punkt. Mange af os havde imidlertid ofte spurgt, hvorfor reserverne ikke blev indsat på dette eller hine steder, hvor der så bittert var behov. Den enkelte kriger i front havde imidlertid kun et meget begrænset kendskab til situationen i det umiddelbare nærrområde. Den eneste, der kunne beholde et overblik over kampsituationen som helhed for regimentet, var kommandøren. Han måtte med et taktisk sikkert overblik erkende det mest udsatte punkt, eller se hvor et eftertrykkeligt fremstød kunne bringe afgørelsen. Her skulle hans dispositionsenheder indsættes. Derfor blev der altid udstedt den mest bestemte befaling til, at der hele tiden skulle gives kommandøren meldinger om kampenes forløb.

Af Regiment 213 var II. og III. Bataillon placeret som reserve nord for 215 ved Corverbeek, mens I/213 stod ved Papegoeds Ferme. Regiment 216 stod syd for Mangelaere, og 214 havde ligeledes indtaget udgangsstilling til angrebet mod syd.

Kort før angrebet blev yderligere Regiment 211 tildelt 46. R.D. Den begyndte øjeblikkeligt med Jäger 18 at forskyde fra Bultehoek med ordre til at folde ud i linjen Vergrandesmis – Draaibank, og herfra angribe fjenden i ryggen. Til denne fremrykning sluttede sig senere dele af 213. Fra Langewaede rykkede Regiment 209 frem mod Bixschoote. I mellemtiden havde også artilleriet gennemført stillingsskifte. I./46 fik kl. 14 i stilling ved Janushoved på Kortebeek. II./46 ved Bultehoek skiftede skudretning mod sydøst. III./46 gik i stilling nord for Papegoeds Ferme med skudretning Langemarck.

Så blev klokken endelig 1530. Stormen begyndte. Vandløbet blev overskredet. Fjenden opdagede øjeblikkeligt fremrykningen. Hans artilleri øgedes til yderste styrke. Hele engområdet blev revet op af eksploderende shrapnels og granater, og rammer samtidig skovene. Fra den fjendtlige hovedstilling slog en ødelæggende infanteri- og MG-ild mod angrebet. Angrebet nåede over engområderne. Stønnende sårede lå tilbage. Major Ryll befandt sig ved 8. Kompanie og gav Oberleutnant Keinrich ordre til angreb. Denne trådte med trukken sabel frem foran kompagniet og lod sin hornblæser Niemeyer ved siden af sig, blæse signalet til angreb. Ved lyden af trommerne gik det fremad. Scheidhauer, 8. Kompanie, som gjorde hele krigen med ved fronten, skriver:

Jeg skulle aldrig senere opleve en hårdere storm end denne«, »Der blæses til angreb«. Foran mig lå en befalingsmand. »Hr. Feldwebel, vi må springe«. Jeg sparkede til hans fod. Han ligger stift, var død. Ved næste spring lå en underofficer foran mig. »Hr. underofficer, der blæses til spring!« Jeg sparkede endnu engang til hans jordtilsvinede skaftestøvler. Stiv – død. Da ramte gruen mig. Jeg løb tværs over vejen til højre vejgrøft. For mig lyd det som en spætte angriber telefonpælen ved siden af mig. Små træsplinter faldt af; en skrækkelig opdagelse – jeg lå præcist i skuddene fra et maskingevær, hvis projektiler rammer pælen. Så brøles der foran: »Spring! Fremad, Fremad!«. Beslutningen var utrolig svær for mig. Min rygsæk sidder i nakken på mig. Apatisk løb jeg langsomt fremad. Nedskudte køer lå brølende på marken. Jeg løb med døden i hælene, rev mig på pigtrådshegnene, mens kuler suser mig om ørene. Angstens sved drev med over ansigtet. Ved en gård stødte jeg på en Offizierstellvertreter med 30 mand. Vi er psykisk helt færdig...

En stor del af 9. Kompanie – formentlig de to første delinger – trængte under Hauptmann Obricatis gennem skoven til højre for vejen. Den tætte underskov gør det betydeligt svært at komme frem, og fik delingerne til at spredes. På den anden side skoven lå en ny hindring, et kraftigt pigtrådshegn om marken. Der var ingen pigtråds-sakse. Hauptmann Obricatis, som var den første, som nåede den åbne mark efter skovkanten, blev utålmodig og også Feldwebel Grotjahn blev utålmodig, da en del forsøger at hold sig i dækning af skoven. Langsomt kommer de så, mand efter mand, frem til vandløbet. Terrænet var lettere kuperet, og forhindre enhver orientering. Der var intet at se til fjenden, men desto mere hører man hans skydning. Så gik det endnu engang frem mod ilden med Gruppe Unteroffizier Kowalski på højre fløj. På toppen af den første bakke rammes fremrykningen for alvor af den fjendtlige skydning. »Denne forbandede fløjten gennem luften og nedslagene, der frembragte små brune støv-skyer rundt omkring«. Nu var det også forbi med koordinationen i fremrykningen. Kompagnierne blev revet fra hinanden. Enkelte gik i »dækning« bag de høje kartoffelplanter, men forgæves for også her finde skuddene deres mål. Enkelte skriger op! Op, spring, fremad! Fremad så længe, der er luft til det. Efter det første spring nåede man faldne jægere fra 23. Reserve-Jäger-Bataillon fra kampene den 21., stadig med gevær i de stivnede hænder. Det gik videre mod den næste bakkekredte. Her kom det angribende infanteri ind i et helvede af infanteri- og MG-ild.

Kun nogle få grupper når længere end her. Alle ligger fladt på maven med kugler flyvende hen over hovederne. Hvor længe lå vi her? Minutter blev til timer, fornemmelsen af tid forsvandt.

Reservekompagnierne fulgte efter i det vanskelige, blodige arbejde. På broen ved St.Jean-beek stod Major von Valentini. Her fik han af frivillige Kortmann, 9. Kompanie, den sidste melding som denne livsglade student skulle bringe sin kommandør. Kompagnierne rykker frem i hurtig løb. En shrapnel springer over broen. Ramt falder kommandøren i vandløbet. Videre, videre! Ikke kikke tilbage efter dem, der falder. De forreste bølger arbejdede sig langsomt frem, spring for spring. Gode Gud, hvor var vores artilleri? Stormen var sluppet ud af den fjendtlige artilleriild, men fjendens maskingeværer raser videre. II. Bataillon anmodede regimentet om forstærkning. Bataljonens rækker var allerede stærkt udtyndet. Foran gik det som på øvelsespladsen, uden at standse, uden at blive revet fra hinanden, i hastigt bevægende linjer. På et sted kunne et hegn ikke gennembrydes, da det nødvendige værktøj mangler. Det betyder »omgå«. Linjen må forskyde til siden. Efter et håndtryk till Offz.St. Rudorff, stormer Hauptmann Schürmann videre. Hauptmann Machens såres alvorligt på det ene skinneben. På ordre fra Oberstleutnant Schultze stormer 4. Kompanie frem på venstre fløj af II. Bataillon. På grund af hullet til 214 blev angrebet mødt af kraftig modstand. Oberleutnant von Baer blev hårdt såret af et skud i brystet. – 9. og 10. Kompanie nåede frem til 11. og 12. Kompanie. Hvor mange lå ikke allerede på engene! Offz.St. Kohlmann, 10. og Schramm, 12. Kompanie lå allerede blege der. I en lavning blev der pustet ud. Hvor er kompagnierne? Hvor er førerne? På grund af den manglende motiverende indvirkning fra førere, lå mange allerede tøvende i gravene. Unteroffizier Meyer, 9. Kompanie, presser fremad indtil en kugle ødelægger hans venstre øje. 3. Kompanie var allerede på indtrængende anmodning blevet indsat. Hauptmann Benthien, kriger fra 1870, allerede noget sammensunken, gik frem med dragen sabel, urokkelig, et opmuntrende billede, som vi også senere endnu engang skulle opleve. Under den voldsomste beskydning førte den grånende officer sit kompagni gennem den en meter dybe og tre meter brede å. Bro? Hvem kikker stadig efter en bro? Gennem vand og over de bloddrukne, op pløjede enge gik Hauptmann Benthien i spidsen for sit kompagni trods ild og rædsler. Så blev den allerede såret kastet til jorden af en eksploderende granat. Oberleutnant Schereing overtog angrebet. Efter få spring blev han ramt af det dødbringende skud.

De fremstormende enheder ved overhovedet ikke længere, hvor den fjendtlige linje befinder sig. De var under skydning fra højre, fra venstre og fra front. I. og II. (?) Bataillon fra 216 folder sig ud mellem 214 og 215. På ordre fra kommandøren for I./216, Oberstleutnant von Basse, skubber Lt. von Basse sin MG-delning/215 ind mellem 216 og venstre fløj af Regiment 215, og lukker dermed hullet. Snart hamrede maskingeværerne, disse af franskmænd og englændere – foruden det tunge artilleri – mest frygtede våben. Gudskelov var der dermed endeligt etableret en forbindelse til venstre. Sammen med MG-delingen fra Regiment 216 skabtes der luft og fjernede endeligt den flankerende fjendtlige beskydning fra venstre. (Sandsynligvis kom derfor her II. Bataillon under Major Ryll og Hauptmann Kinne så strålende fremad).

Fra starten af angrebet havde III. Bataillon på højre fløj været særligt hårdt ramt af flankerende ild fra højre. Den lammede næsen enhver bevægelse. Regimentet havde under hele angreb været helt blottet til højre, hvor 45. R.D. stadig var under fremrykning mod sydvest, og Regiment 211 endnu ikke var på plads. Angrebet burde fra start have været lagt en smule længere til højre. Haig havde jo strakt sin forsvarsbue frem til Steenstraat med en særlig sikring af Bixschoote. Foran den egentlige front befandt sig flere af hans professionelle, længe tjenende kærnetropper (Skotter og englændere) i en mesterlig placeret fremskudt stilling, ved huse og gennem hække omhyggeligt skjulte skyttegrave med skudfelter til alle sider. Det drejede sig i første omgang at nedkæmpe disse fremskudte stillinger, der med deres flankerende virkning med talrigt placerede maskingeværer, kostede os frygtelige tab. Imidlertid havde divisionen ved starten på angrebet ikke haft tilstrækkelige styrker til at forlænge fronten. Straks efter ankomst var da også Regiment 209, 211 og divisionens reserver, Reserve-Jäger 18 og Regt. 213 blevet indsat her. II. og III./213 blev kl. 1530 indsat med II. til venstre og III. Bataillon til højre fra området ved Papegoeds Ferme. Herfra angreb de til højre for 215 i retning af Bixschoote.

I første omgang måtte regimentet imidlertid hjælpe sig selv. 12. Kompanie på højre fløj var låst fast. Enhver bevægelse udløste en ødelæggende ild fra flanken. Af Oberleutnant Hülbrok fik Offz.St. Münter, 12. Kompanie ordre til at give melding til bataljon og anmode om et flankeangreb med nye enheder til højre. Med en styrke på omkring 200 forsprængte gennemførte han selv dette angreb. Det havde succes. To fjendtlige grave blev indtaget, 120 fanger ført tilbage. Men under videre fremrykning blev de pludseligt beskudt i ryggen. Begge bataljoner fra regiment 213 var i mellemtiden ankommet, og indsat på højde med III./215, men uden kendskab der 12. Kompanie og Afdeling Münters fremrykning. Efter at have overladt kommandoen til Unteroffizier Bödewig, 9. Kompanie, returnerede Münter selv til kommandøren for III/213, Major von Lüderitz. Denne forsøgte øjeblikkeligt at standse ilden, men forgæves. Han lod blæse »Gevær i ro«, og til sidst, da dette ikke havde virkning, »Det hele holdt« og til sidst »Gevær i ro, Det hele samle«. Det hjalp. Skydningen forstummede. 213 og til sidst også Jäger 18, rykkede

frem og nåede på højde med 12. Kompanie. Fjenden forstærkede sig foran, og infanteri- og MG-ilden øgedes hele tiden.

Oberstleutnant Schulze hentede herefter den første halvdeling fra 2. Kompanie, der havde ligget under en kraftig artilleriild. Den overskred åen, men blev på engene på den anden side spredt under artilleriets haglbyge. Kommandøren nåede en hæk med 14 mand, Det var umuligt at trænge igennem hegnet. Med nogle få folk fortsatte Offz.St. Thies, 2. Kompanie langs en afvandingsgrøft, der kun giver dækning liggende, hen over døde og sårede mod en gård, der lå på vejen med det lille helgenbillede. Offz.St. Thies faldt herunder af et skud i hovedet. Resten løb 20 meter videre over åbent terræn og nåede gården. Her fandt de Major Ryll og von Valentini med omkring 200 mand. I mellemtiden var 1. Kompanie på anmodning fra 4. Kompanie blev indsat som forstærkning. Resten af 2. Kompanie sendes frem af Regimentskommandøren. I deling og grupper gik det fremad, enkeltpersoner løb også frem og rev førerløse soldater med sig. 8. Kompanie nåede gode resultater i retning af Wydendreeft. Fähnrich Eggers, 8. Kompanie såres dødeligt af flere skud i maven. Hauptmann Obricates er dødeligt såret.

Man når en roemark. Frivillige Redecke, 9. Kompanie, brød sammen, ramt af fem MG-kugler.

En frivillig i 9. Kompanies 3. Deling skriver i et feltpostbrev:

Da følte jeg mig uhyre udmattet, resultatet af de sidste dage«, stod det »Jeg følge mig dårligt i stand til at hive et par roer op af jorden. Jeg tog et par bidder og husker svagt smagen af jord. Kravlen går det videre. Hække og små huse hæver sig mørkt på baggrunden. Vi kan se glimtene fra geværer og ildstrålerne fra MG'erne. »Spring, Fremad, Fremad!«. Vi når et stykke længere frem. De fleste falder. Bag ved brænder huse. Jeg kikkede mig omkring, to mand løb stadig. Kastet ned i en roemark og trykket mod jorden ligger vi, ansigterne presset mod den kolde jord. Stumper af roer, ramt af kugle, flyver uhyggeligt omkring ørene. Med fingrene graver jeg et hul til hovedet og begynder at skyde. Ved siden af mig stønner en ældre officer, mens han holder hænderne for maven, som kunne han derved mindske de voldsomme smerter efter et skud i maven. Endnu en stormbølge kommer frem bag mig. De når ikke på højde med mig. Jeg hører skrig og stønnen. En tredje bølge kaster sig ned ved mig. »Giv Agt! Spring ... Kære Gud, din vilje ske ... Op, Fremad, Fremad!« 10 meter længere. Mejet ned ligger alle, kun 50 meter fra den fjendtlige grav. Ved siden af mig brøler en mand højt. Jeg får mig ikke taget sammen til at hjælpe ham, så fej er jeg. En Oberjäger knæler ned og forbinder ham midt i den rasende ild. Det ryster op i mig. Jeg knæler ligeledes og rækker ham min feltflaske, det sidste jeg havde. »Spring, Fremad, Fremad!« Som jeg hæver mig, bliver jeg igen presset ned af en tung krop. Oberjägeren, altid parat til at hjælpe, er ramt. Under mine hænder bliver han stiv. Jeg ved ikke, hvor længe vi sådan ligger. Ved siden af mig beder en Wehrmann højt et Fadervor. Flere sætninger gentager han, andre springer han over...

Overalt flammer stormen hele tiden op igen. På den yderste højre fløj af regimentet satte Offz.St. Schaare, 11. Kompanie, sig i spidsen for en række af mandskab, der selvstændigt har arbejdet sig fremad. Det må have været til højre for 9. Kompanies gård. Han fik i storm frem mod det levende hegn foran »teglværket« som fjender havde stærkt besat, formentlig hans sidste stilling foran Bixschoote. 20 meter før hegnet kom han også under ild fra højre, hvor regimenterne fra 45. R.D. endnu ikke var kommet på linje. Offz.St. Schaare brød hårdt såret sammen. Det var ikke muligt at rense hegnet. Hvad blev der af de trofaste kammerater under dette stormangreb? – De er formentlig alle faldet eller såret.

Omkring kl. 18 ebbede angrebene generelt ud. Enkelte dele havde allerede kastet fjenden tilbage. På venstre fløj stormer Hauptmann Kinne netop den fjendtlige grav, fuldt med døde og sårede englændere. Vejen var blevet banet af MG-delningen 215. Men endnu mangler husene langs vejen Kortekeer – Langemarck. Foran dem raser kampene stadig.

Situationen var nogenlunde således: Alle reserver var indsat. 209 var under angreb på Bixschoote. Højre fløj af divisionen, 211 med Jäger 18 var gået til angreb. Så fulgte dele af II. og III./213, dernæst 215 med dele af 213, bag III./215 flere dele af 213, til venstre for 215 Regiment 216, dernæst 214. Regimentet er allerede trængt langt frem som i en sæk. Hele tiden bliver den mødt med ild fra tre sider. Kl. 18 blev yderligere I./213 indsat mellem II. og III./213.

Kort efter kl. 18 lød igen overalt signalhorn signalet. »Anlæg bajonet! Storm, fremad! Fremad!«. Under den rasende beskydning stod hornblæserne som på øvelsespladsen og blæser stormsignalet, som skulle lungerne sprænges. Tambour slår løs på trommerne så skindet burde sprænge. Overalt lyder takten, ofte afbrudt som det dødelige bly sender trommeslagerne i den evige søvn. Der lå en såret tambour, hans navn er ikke længere kendt, med blodet strømmende fra venstre arm og hofte. Med højre slår han stadig trommemarchen. Endnu engang – om end ikke så samtidig som i starten – rejser de stormende linjer af feltgrå ungdom og skægede wehrmænd, Med brølede hurra stormede de unge tropper frem og ofrede deres unge kroppe til ilden. På den ene side Tysklands helligt begejstrede ungdom, på de anden den seje, koldt beregnende fjende i hans overlegenhed og hans mesterlige raffinerede anlagte stillinger.

På ny sendte fjendtlige geværer og maskingeværer deres ild mod de fremstormende. Unge krigsfrivillige springer fremad og river andre med sig. Her stormer Unteroffizier Nettelmann, 7. Kompanie med et sammenskrabet mandskab. Der kommer døden til den ikke agtende Major Ryll i spidsen for resterne af sin bataljon mellem Bixschoote og Kortekeer. Lige til højre Oberleutnant Hülbrok, 12. Kompanie indtil også han rives omkuld af blyet. »Hurra, hurra, hurraaa! Det er det tyske stormløb, de unge børnerementers angreb!« Offz. St. Rudorff fører 5. Kompanie videre efter at Hauptmann Schürmann var såret og Feldwebelleutnant Meyer ligeledes såres alvorligt – indtil også han tæt på den fjendtlige linje såres alvorligt af MG-ild. En hauptmann med trukket sabel river de to første delinger af 9. Kompanie med frem. Med smertende bryst går det over en frisk pløjet mark. Mange rejser sig ikke igen efter en kort hvilepause for at få vejret. Døden lige for øjnene, så håndgribelig nær, virker nedbrydende på de unge frivillige. Som furier stormer de videre indtil et ny lille vandløb spærre dem vejen. Dækning! De står i vand til brystet, forsøger at komme videre, men forsager.

Oberstleutnant Schultz var fortsat frem fra den ovenfor nævnte gård, fandt i en grav omkring 200 mand og en halvdeling fra 4. Kompanie under Offizierstellvertreter Bienhoff, der kort efter såredes alvorligt. Med sig selv i spidsen rev oberstløjtnanten denne styrke med frem i retning af Bixschoote over vejgraflen vest for Bixschoote, hvorfra styrken hele tiden mødes af en voldsom beskydning. På venstre fløj stormede Major von Valentini frem lige til venstre for Kortekeer, mens igen til venstre Hauptmann Kinne havde retning mod huse i den vestlige udkant af Langemarck. Så lød til venstre ved II./215 et brølende Hurra og så, ja så lød klingende højt og hele tiden stærkere »Deutschland, Deutschland über alles! sange, som senere endda blev nævnt i hærens beretninger. 215 under Major Ryll og Oberleutnant Heinrich havde med 8. Kompanie indtager Kortekeer.

Leutnant von Basse stod stadig ved sine maskingeværer. Så blev den dødeligt sårede Hauptmann Obricatis båret forbi og fortalte, at alle enheder fremme var blandede og næsten var førerløse. Øjeblikkeligt løb Lt. von Basse frem uden at hans MG kunne følge med. Han trak dem med, han kunne finde – omkring 300 mand fra alle regimenter (216, 214, 215 og Jäger 18) og stormede Kortekeer sammen med de resterende tropper under Kyll. Oberleutnant Focken fortsatte over vejen Bixschoote – Kortekeer Cabinet, så endda over Loobeek, langs hvilken fjenden sat fast. Så lød til højre igen høje Hurra: 213, 209, 211, Jäger 18 og dele af 215 (6. og 10. Kompanie) var trængt ind i Bixschoote. Og vi fra 3. Deling, 9. Kompanie lå stadig bundet 50 meter fra graven, der allerede havde kostet så meget blod.

Jeg hørte bagfra stemmer og kravlede hurtigt tilbage. Med ilende hast gav mig melding om alt til en officer fra den berørte del af 45. R.D. Fjenden havde imidlertid bemærket omgåelsen og var faldet tilbage, forfulgt af vore skytter. I graven lå døde og sårede, solide skikkelser, gamle soldater fra det professionelle I. engelsk Korps. Et øjeblik blev jeg dybt rystet stående stille. Langsomt, først langt i det fjerne – formentlig fra Kinne's styrke – så hele tiden nærmere lød det: »Nu takke alle Gud, med hjerte, mund og hånd...«, takkesalmen, spontant istemt på slagmarken ved Leuthen og ligeså spontant her af den dybeste taknemmelighed til den Almægtige for at have overlevet...

Fjenden var kastet tilbage. Men ingen havde en anelse om hvilke vanskelige og vilde timer, natten og den følgende dag vil bringe.

Tabene denne og de følgende dage indtil den 24. oktober var overordentlig store. På det nærmeste samtlige officerer, Offizierstellvertreter og Feldweblen var faldet eller såret, det præcise tal for disse dage af underofficerer og mandskab har aldrig med sikkerhed kunnet fastslås.

Hauptmann Obricatis var under forsøget på at opklarer de fjendtlige stillinger fra de to 9. Kompanie delingers grav, blevet såret i overarmen. Næppe havde han bedt om hjælp fra folkene i graven, før et andet skud gik gennem nakken og brystet. I timer blev kaptajnen herefter holdt over vande på armene af hans trofaste folk indtil det var muligt at bringe ham tilbage. Frivillig Saucke og tre mand fra kompagniet bar deres kaptajn tilbage i en teltbane. Ikke et klagende ord kom fra hans mund på trods af den vanskelige og besværlige vej. Ved en stor halmstak, hvor der var etableret et samlested for sårede, og hvor Jäger 23 allerede havde ligget hjælpeløs i 48 timer, blev kaptajnen lagt ned. »Der var en jamren og en stønnen overalt, som jeg ville ønske, jeg kunne lukke ørene for. Vi hjalp naturligvis til, så godt vi kunne, fordelte mad og gav de mange hjælpeløst liggende kammerater, for hvem enhver hjælp var forgæves, vand fra feltflaskerne.«

Så vidt det overhovedet var muligt, blev de sårede bragt videre bagud. Omkring 10-12 hårdt sårede, hvis skader gjorde transport uden bære umulig, måtte blive tilbage. Efter stort besvær lykkedes det endeligt Saucke at finde bataljonslægen, Dr. Ullrich, som med det samme stillede fire mand og en bære. Endeligt kunne kaptajnen bringes tilbage. Med et venligt smil rakte han Saucke hånden: »Jeg takker Dem. De er en god kammerat.«

På gårdspladsen på den gård, 9. Kompanie havde stormet, stod en engelsk marketenderivogn. Alligevel var der ingen tid til at opsøge den, end ikke tid til at føle sult og tørst. Videre! Langs vejen Bixschoote – Kortekeer førte Oberleutnant Focken øjeblik styrken i retning af Kortekeer. Major Ryll blev i første omgang på vejen mod

Bixschoote. Ved Kortekker Cabinet havde i mellemtiden Lt. von Basse med mandskab fra alle mulige kompagnier taget to officerer og 50 skotter til fange, og befriet 7 kammerater fra fangenskab. Folkene fandt skotterne med deres korte skørter noget sjovt. Man måtte da finde ud af, om der blev båret noget nedenunder. Skørter blev trukket op og efterforskning foretaget. – Snart gik det videre i retning af Langemarck til møllen. Fra sin deling i 7. Kompanie fik Offz. St. Kloppmann samlet omkring 30 mand. I husene lå døde og sårede englændere.

I mellemtiden havde også 214 nået vejen Kortekker – Langemarck. Sammen med mandskabet fra II. Bataillon - »Gruppe Valentini«, der var nået frem til venstre, trængte forspidsen ind i Langemarck. De mødtes af en forfærdende ild og måtte vende om. Heller ikke Major von Valentini, der havde erobret flere husgrupper umiddelbar i udkanten af Langemarck, kunne fastholde disse.

Møllen ved Kortekker lå dybt i mørket. Intet rørte sig. De første trængte frem. Så viste enkelte englændere sig med hænderne oppe. Vi skulle hente dem, råber de. Tre mand sprang frem, og så brager englændernes salver. En af de modige var død, de andre kravler tilbage, heraf en var såret. Englænderne var forsvundet. Vi hentede de døde og begraver dem ved Kortekker Cabinet. Der hersker en utrolig forvirring. De nedslående projektiler sprang i stykker. Alle tror, at de var under beskydning fra egne tropper. »Ikke skyd!« lød brølene fra alle sider. Major Ryll, Oberleutnant Heinrich, Focken og Lt. von Basse gjorde sig store anstrengelser for at skaffe nogenlunde orden. Hele tiden faldt skud fra sydlig retning og forårsager fornyet forvirring. Lt. von Basse gik frem og stormede et hus tæt på Kortekker. Hos mange kom som reaktion, en total ligegyldighed med alt, hvad der foregik. Enkelte havde stadig en smule chokolade. Den fordeles i små stykker. Hele tiden kunne man i retning Langemarck høre jernbanen køre. Mange havde skaffet sig halm, og skulle til at lægge sig, da skyderiet i retning af møllen blev stærkere. Fra folkene foran møllen kom hele tiden den indtrængende anmodning: »Forstærkning frem! Bag møllen vrimler det!« Ved et hjørne ved Kortekker stod en soldaterskikkelse, Major Ryll. Meldingerne vælter ind hos ham. Han organiserer, kalder tilbagegående folk sammen, beroliger nervøse, til han næsten blevet hæs. »Forstærkninger til møllen. Fjenden trænger frem syd for os!«. Ord var unødvendig – skydningen var bevis nok. Urokkeligt stod Major Ryll. Korte befalinger. Ordonnanser springer tilbage til Oberstleutnant Ribel, Jäger 18, med anmodninger om forstærkninger. Alle ligger parate til kamp i dækning af husene. Major Ryll stod på vejen med gevær i hånd og gav sine ordre. Jägerne ankom. Tre gange rykker de frem i angreb mod møllen, men kunne ikke indtage stedet. Ilden fra syd og sydvest forstærkede sig. Tabene steg. De såredes skrig var forfærdende. De lægges ned i de engelske grave, fjendens egentlige hovedmodstandslinje langs vejen Langemarck – Kortekker, eller bæres ind i en gård på vejen mod Draaibank. Men stadig holdt Major Ryll, Oberleutnant Heinrich, Focken og Leutnant von Basse hjørnet, og en del af vejen mod Bixschoote.

Der var ikke længere tale om nogen form for organiserede enheder. De få resterende førere samlede folk, hvor de kunne finde dem. Der var akut behov for en reorganisering. Sammen med nogle få folk begav Oberstleutnant Schultze sig ad vejen i retning af den erobrede Bixschoote. Blandt hans ledsagere var Frivillig Tedrahn, 3. Kompanie, der denne dag og også senere klarede sig udmærket. Den sårede Hauptmann von Kleist, 213, sluttede sig til. 50 meter fra landsbyen blev de beskydt. Da der her i mørket måtte være tale om en fejltagelse, råbte de højt: »Tyskere, tyskere!«. Ilden ophørte. Det var egne enheder. Men med det samme råbes der: »Pas på, på den anden

side ligger englænderne!«. I samme øjeblik blev der skudt på Oberstleutnant Schultze, så han med sine folk måtte arbejde sig tilbage i graven. 213'ner rykkede frem og tog en skotte til fange, der indrømmede at have skudt på de ankomne officerer. Undervejs havde Oberstleutnant Schultze samlet omkring 300 mand, som han samlede i en natstilling ved en gård. Også de tre MG fra 215 finder han. Hele natten igennem gik han med gevær i hånd fra post til post for at opmuntre til højeste vagtsomhed. Gården lå nordøst for »k« i Kortebeek (1:60.000), samme sted, hvor senere regimentet gravede skyttegrave. Oberst von Oertzen var umiddelbart efter indsættelsen af de sidste reserver, fulgt efter de angribende enheder. Meldingerne, han modtog, var meget modstridende. Først hed det: »Kortebeek er længst overskredet«, så meldte enheder umiddelbart ved siden af: »bækken er endnu ikke overskredet«. Sammen med brigadens adjutant, Hauptmann Schmidt, gik han nu hele området igennem, og fastslog, at bækken på steder blev ført videre under jorden. Derigennem forklaredes forskellene i meldinger. Efter at være vendt tilbage i natten, fik han øjeblikkeligt i gang med at skaffe formerede enheder og reserver frem, et fortvivlende arbejde i nattens mørke, hvor regimentet fra Bixschoote til Langemarck var revet fra hinanden, og fra 19 forskellige bataljoner var blandede.

Vej og stier var ukendte. Hvor var den forreste linje, hvor var kompagnierne? Hele tiden indløb meldinger til Oberst von Oertzen: »Hauptmann hårdt såret. Off.St. faldet«, Fra alle sider ankom ordonnanser, dygtige folk, som intet skyede for at komme igennem den farlige, mørke nat. Enhed for enhed blev mandskab fra alle regimenter trukket sammen og taget under personlig kommando af Oberst von Oertzen. Tæt bag Kortekeer Cabinet, brændepunktet i kampene, samlede kommandøren omkring 200 – 300 mand ved en gård nordøst for vejgaflen nordøst for Bixschoote. Folkene skulle besætte de levende hegn i alle retninger, bane vej gennem underskoven, grave sig ned og være på post med geværene i anslag. I en sådan situation måtte der udføres et umenneskeligt arbejde af stabe, kommandører, adjudanter og signalpersonel, som folk i rækker og geled ikke havde anelse om.

Også i løbet af natten fortsatte det tyske angreb. Man kunne klart høre hornsignaler fra forskellige punkter: »Anlæg bajonet!«, og brølende Hurra-råb og »Deutschland, Deutschland über Alles« viste, at der efterfølgende blev gennemført angreb.

Situationen ved midnat var, i det omfang det har været muligt at klarlægge den: dele af 209 sydvest for Bixschoote. Dele 209, 211, 213, 215 og Jäger 18 ved Bixschoote. Major Ryll, Oberleutnant Focken, Heinrich og Leutnant von Basse 215 med dele af 215, 213 og Jäger 18 syd for Bixschoote til Kortekeer Ecke. Uden kontakt til Major Ryll, omkring 500 meter væk, lå Hauptmann Kinne i den stormede gård ved Wydendrecht ikke langt fra vejen Kortekeer – Langemarck øst for møllen. Også han havde måttet give plads til dele af 214 og Gruppe Valentini, der langsomt sivede tilbage fra Langemarck på grund af det hele tiden øgede pres. – Gruppe Valentini måtte sammen med 214 rykke længere tilbage. 214 gik i stilling ved Wydendrecht. Major von Valentini frigjorde sig fuldstændig og samlede forsprængte dele af 214, 215, 216 nordøst for Steenbeek, lidt vest for det sted, hvor I. Bataillon lå i reserve ved starten på angrebet, ved »Draaibank Ecke«. Helt hertil landede enkelte skud. Oberst von Oertzen lå ved den nævnte gård, hvor han hele tiden samlede flere forsprængte fra alle regimenter. Oberstleutnant Schultze lå i en sikret natstilling med omkring 300 mand og tre MG/215 i nærheden af vejgaflen ved Kortebeek sydvest for Mangelaere.

Den mørke nat lå over slagmarken med dens stønnende og klagende og vildt skrigende sårede. Frygtelige billeder prægede sig. Når jeg bladrer igennem de sparsomme optegnelser i min dagbog fra denne skrækkelige nat, står endnu i dag mange enkeltheder klar og uforglemmelig for mine øjne.

Der var en purung krigsfrivillig fra Hildesheim, hvis sind var påvirket af blod og død. Medlidende kammerater havde sat han ved en halmstak, hvor han sad ubevægelig med benene trukket op under sig, med tomme øjne, hvori han stadig stirrede ind i den forfærdende situation. Og der var den hårdtsårede jæger, der med sårfeber hele natten igennem skreg det samme smertens råb: »O Lieber Gott, o liebe Mutter!« . . .

Hvad havde dagen kostet? Ud over de allerede nævnte tab var Feldwebelleutnant Fleischhauser (6. Kompanie), Offizierstellvertreter Dröge (11. Kompanie), Offizierstellvertreter Hübner (5. Kompanie), Offizierstellvertreter Cramer (9. Kompanie), Feldwebel Windrath (4. Kompanie) og Feldwebel Haller (5. Kompanie) faldet. Blandt de sårede, tildele også meget hårdt, var Feldwebelleutnant Riethardt (Adjutant II), Offizierstellvertreter Bienhoff (4. Kompanie), Klocke (7. Kompanie), Meyke (10. Kompanie), Warnecke (11. Kompanie), Feldwebel Hens (10. Kompanie og Jörns (11. Kompanie). Offizierstellvertreter Franke (2. Kompanie) var alvorlig syg.

Infanteriilden blussede op hele tiden, snart her, snart der blev den kraftigere. Det fjendtlige pres fra Langemarck blev hele tiden kraftigere. Regiment 214 gik tilbage til en ny stilling ved Wydendrecht. Dele af Bixschoote blev gentagende gange angrebet af på ny fremrykkende Territorial-divisioner, eller de første ankomne dele af IX. franske Korps. På grund af en misforstået ordre eller begribelig panik blev Bixschoote rømmet. Regiment 209 gik tilbage i retning af Langewaede, mens 211 trak sig tilbage til 209 og på de dele af 215, der var samlet ved Oberst

von Oertzen. Fremsendte patruljer fra Oberstleutnant Schultze meldte, at vejen Bixschoote – Kortekeer allerede var besat af mindst to franske kompagnier.

Hauptmann Kinne var hele tiden under kraftigere infanteriild. I første omgang besatte han den første erobrede engelske grav. Der var ingen tid til at fjerne de døde fjender. Skytterne ligger og knæler på de døde. Strålende gennemførte patruljer herfra med 215 og især Jäger 18, fastslog, at stillingen hele tiden blev mere og mere omgæet. Hauptmann Kinne må forlægge længere bagud, men det kan kun ske ved at mave sig afsted.

Major Ryll stod stadig ved Kortekeer Cabinet. Her var han imidlertid nu under ild fra Bixschoote vejen og fra nærmeste nærhed. Majoren befandt sig i en fortvivlende situation. Han vidste at Hauptmann Kinne havde erobret vejen mod Langemarck på den anden side møllen, at Bixschoote var stormet, men han havde ingen anelse om den efterfølgende tilbagetrækning. Var beskydningen nu i virkeligheden fjendtlig eller venlig? Usikkerheden og forvirringen var forfærdelig. Efter hans vurdering måtte der være tale om egne styrker, der rykkede frem og skød i den formening, at det drejede sig om fjenden. Major Ryll udsendte tre patruljer mod møllen, men ingen kom tilbage. Han lod Tysklands-sagen synge, ikke brøle for at vise de fremrykkende, at der var tale om tyskere. Forvirringen steg på grund af egen planløs skydning til et forfærdende kaos. Major Ryll magtede ikke længere at berolige sine folk. Til sidst lod han geværene sætte sammen for at opnå nogen grad af kontrol. Så dukkede mørke skikkelser op foran 7. Kompanie. De var ikke til at genkende som ven eller fjende. Enkelte skød. En af de indkommende råbte: »vi er tyskere«. De er allerede kommet meget tæt på. Så lød der fra dem en salve, og en stor del af de uforsigtige fra 7. Kompanie, der havde rejst sig op, brød sammen. Skikkelserne forsvandt. Alle styrter til deres geværer og skød efter fjenden. Den forvirrede situation, virvaret i mørket, kunne ikke blive værre.

Det engelske modangreb under Haig gjorde sig mærkbar. Enhederne blev indsat efterhånden som de med jernbane og lastbiler ankom til Langemarck. Omkring kl. 0200 blev modangrebene stadig mere koordineret. På grund af dette måtte 214 gå tilbage, og Hauptmann Kinne opgave sin strålende stilling. Major Ryll og hans officerer stod i overhængende risiko for at blive afskåret. På grund af udsendte patruljer fik de bagved liggende dele af III. Bataillon nyheden om de vedvarende angreb på Kortekeer Cabinet. Med dele af 1., 2. Kompanie og dele af III. Bataillon rykkede Offz.St. Münter frem, og tog fjenden under beskydning. Englænderne faldt tilbage fra det hus, hvorfra Oberleutnant Focken og omkring 30 mand forsvarede sig. Under opklaringen og fremrykningen udmærkede sig i særlig grad Gefreiter Äpfele (12. Kompanie).

Münters fremrykning gav en smule luft, men det varede ikke længe før englænderne igen rykkede frem. Der var ingen anden udvej end at Major Ryll måtte give ordre til tilbagetrækning. Gruppevis faldt styrken tilbage ad vejen mod Draaibank, og sluttede sig til Oberst von Oertzen. Frygtelig var bønnerne fra de sårede på gården om ikke at blive ladet tilbage. Hvad, der stod i vore kræfter, blev gjort, men mandskabet, der ikke siden den 18. havde fået forplejning, var fuldstændig mod slutning af deres kræfter. Det var ikke længere muligt at tænke, kun sove, sove ... de handlede kun pr. automatik. De sidste dele nåede ikke væk. Fjenden var allerede på vej mod nord fra vejen Bixschoote – Kortekeer. Langt fra alle havde forladt Kortekeer, som fjenden trængte frem mod landevejskroen. En mand fra 7. Kompanie stod bag huset og så fjenden komme. Han gemte sig derfor i et lille hus, der normalt anvendtes til andet formål. Bræddeskuret gennemhullede bogstaveligt at skud. Forsigtig sneg han sig ud og fandt kammerater på vejen. I mørket sneg han sig videre, og havde held til netop at nå vejen mod nordvest og finde kammerater på en gård til højre for vejen. Opskræmte af lyden af støvler på de toppede brosten, opdagede de sovende, at regimentet gik tilbage (Afdeling Oberst von Oertzen) og kunne slutte sig til. I et heltemodigt forsvar faldt Oberleutnant Focken og mange trofaste ved Kortekeer hjørnet. En fællesgrav med 26 tapre 215'ner blev hans sidste hvilested. Mange sårede faldt i hænderne på englænderne, blandt andet også Vizefeldwebel Brecke, 3. Kompanie, der kort efter døde af sine sår.

Mellem Bixschoote og Kortekeer var englænderne ligeledes under fremrykning. På en gård lå en Offizierstellvertreter og 30 mand. Gården og haven blev indrettet til forsvar. Alle lå med gevær i anslag. Kuglerne fløjtede. Til venstre lød det: »Leibe Vaterland, magst ruhig sein... « Ilden blev kraftigere. Så raslede det i hækken. Slanke, llyse skikkelser stormede frem mod gården: »Hurrä, Hurrä!!!«. Der skydes alt, hvad geværene kan. Fjenden rørte sig ikke mere ... Kamplarmen svinder ind ... Natten går mod sin slutning. Om morgenen kom en ordonnans fra Oberst von Oertzen med ordren til tilbagetrækning. Man skulle samles ved Regimentskommandørens gård. Det var på højeste tid. Allerede i løbet af natten var englændere trængt ind i de forsvarede huse. »Man åndede ud. Jeg bemærkede, at min frakke var gennemhullet, min hjelmspids hang og dinglede og højre hagerems hængsel manglede«.

Leutnant von Basse forsvarede ligeledes Kortekeer, men adskilt fra Major Ryll og Oberleutnant Focken. På grund af det fjendtlige pres måtte han til sidst vige ud i retning f Bixschoote. Han nåede også de første huse, men landsbyen var i mellemtiden blevet rømmet. Infanteriild slog ham i møde. Han måtte gå tilbage, og blev tre lange

dage på den yderste højre fløj af divisionen i forreste linje mellem Bixschoote og St.Jeanbeek. Han holdt en umulig post. Bag ham lå Jäger 18, hvis kommandør, Oberstleutnant Ridel, han underlagde sig.

Mange medlemmer af Regiment 215 havde sluttet sig til andre enheder og kæmpede med disse videre i indtil flere dage.

Den 23. oktober tidligt om morgenen gik linjen yderligere tilbage under pres fra fjenden. 211 og dele af 215 gravede sig ned på nordsiden af St.Jeanbeek. Foran denne lå stadig Leutnant von Basse. Major Ryll var rykket til Hoeske, for her at blive samlet med Hauptmann Hemkes, Kinne, Oberleutnant Heinrich og Hoffmann, der ligeledes var på vej. 213 og Jäger 18 samledes ved Aschhoop, Major von Valentini og resterne af I/216 nord for Draaibank mølle, mens 214 stadig holdt stillingen ved Wydendref. Frigørelsen af de grupper, der lå i området mellem vejen Bixschoote – Langemarck og St. Jeanbeek ville blive meget vanskelig. Enkelte enheder, hvortil der ikke kunne skaffes forbindelse, blev liggende her i flere dage. Fra 1. Kompanie synes en del fuldstændig at være blevet omringet, da 19 mand, dog de fleste såret, faldt i fangenskab. Andre kom under tilbagetrækningen under kraftig infanteriild. Under antagelse af, at ilden stammede fra egne enheder, blev der råbt hurra og Tysklands-sangen – om end ikke netop begejstret – sunget. Sangen skulle hurtigt blive afbrudt. Til infanteriild kom nu også ild fra maskingeværer. Under store tab nåede de tilbage til de tyske linjer, som de forlængede. Her tilbragte mange igen en dag, den femte uden forplejning og uden søvn, under kontinuerlige kampe. Rystende scener må have afspillet sig i mellemterrænet. Englænderne trængte frem og stødte på tyske sårede og døde. Alle bliver overtaget. De sårede blev koldblodigt skudt. En enkelt undslap. Englænderne tog ham i hans afskudte arm og tog ham for død. Intet havde han. I seks dage måtte han leve af roer. Så blev han fundet af en sanitetsmand. På lazarettet i Cortemarck kom han langsomt til kræfter igen. Total faldt den 22. oktober 56 mand fra regimentet i fjendehånd, de fleste sårede.

Også Oberst von Oertzen må på grund af det fjendtlige pres gå tilbage med sin stab og sin reserve. Han led mere under de stadig stigende tab og det store ansvar, der lå på ham, end man kunne bemærke af hans rolige, fattede væsen, dersom man ikke tilhørte hans umiddelbare kreds. Også den totale mangel på delings- og kompagniførere gav han store bekymringer. Hvad nyttede alt de meniges tapperhed, når der manglede folk til at lede dem.

Regimentets forbindeplads var flyttet fra Aschhoop til Draaibank. Natten havde stillet de største krav til lægerne. Uafbrudt i 24 timer måtte de være i gang. Stabsarzt Dr. Dörrie havde behandlet over 200 sårede, der alle have alvorlige eller meget alvorlige kvæstelser. Til borttransporten af de sårede manglede køretøjer, og belgiske trehjulede markvogne måtte taget i anvendelse. I alle gårde og huse lå der sårede, overalt blev en sanitetsmand tildelt. Mange et håndtryk, mange et varmt blik fra de sårede var belønningen til de overtrætte læger for deres arbejde.

Fra Kippe blev de samlede soldater under Major Ryll over Hoekske trukket til vejen Hoekske – Aschoop som befalet i en divisionsbefaling fra kl. 10. Her skulle de have et hvil på en time. Hertil ankom også Oberst von Oertzen med den del af regimentet, han havde samlet omkring sig. Endeligt nåede også levnedsmidler frem. Der blev udleveret flæsk og brød. Det frisk slagtede og oplagrede kød er imidlertid delvis fordærvet. Disse elementer blev endeligt forplejet. Kompagnierne blev mønstret. Hvor decimeret var de ikke blevet! Mange kompagnier har ikke længere nogen Vizefeldwebel. Underofficerer overtager kommandoen. Ved regimentet opstilles tre kampkompagnier:

- Kompanie Hemkes (1. – 3.)
- Kompanie Hoffmann (4. – 6.)
- Kompanie Heinrich (7. – 9.)
- Kompanie Kinne (10. – 12.)

Hvor MG-delingen befinder sig lader sig ikke fastslå. Den må have været indsat i linjen i vinklen mellem Steenbeek og St.Jeanbeek.

Armeen fortsatte sine angreb den 23. oktober. I nord skulle Yser-kanalen overskrides. 51. R.D. angreb på Langemarck opnåede ingen resultater mod de fast udbyggede stillinger, og især på grund af den kraftige fjendtlige artilleriild. 46. R.D. skulle endnu engang støtte dette angreb.

Kl. 10 indsatte general von Rhoden Jäger 18, II. og III./216 i angreb mod syd. De rykkede frem over St.Jeanbeek og gravede sig ned.

Kl. 1055 fik Oberst von Oertzen ordre til at gribe ind i kampen i sydvestlig retning. Venstre fløj ved »D« i Draaibank (1:60.000).

Uden at tøve trådte regimentet an i de fire kampkompagnier. Venstre fløj gik forbi den vestlige del af skoven, overskred St. Jeanbeek og nåede 216's linje og forlængede denne mod vest. En fortsat fremrykning var på dette tidspunkt ikke muligt på grund af den kraftige fjendtlige skydning. Under fremrykningen brød Hauptmann Kinne

sammen med hjertekramper og måtte bringes til Nachtegaal. På grund af artilleriilden og nødvendigheden af at omgå levende hegn, mistede også denne gang folk kontakten til enheden og enkelte nåede endda helt frem til Bixschoote. Her var det ret så ubehageligt at opholde sig. Eget artilleri beskød steder. To mand befandt sig helt alene her, og tog dækning bag en halmstak. Herfra blev situationen i landsbyen taget i øjesyn. Forsigtigt sneg den eneste sig langs mure og hegn, og opdagede så pludseligt en afdeling franskmænd foran sig på vejen. En tung granat kom susende og slog ned midt blandt dem - et grufuldt øjeblik. Alene lå han foran Bixschoote. Han returnerede og mødte Wagner, 9. Kompanie. Han kunne se, hvordan en træffer ramte kirketårnet i Bixschoote, hvorfra der hele tiden signaleres og opsendes lyskugler. Langsomt væltede tårnet til en side og styrter så sammen.

Vores eget artilleri var ikke inaktive disse dage. I./46 sted ved Mangelaere, 9./46 blev trukket langt frem i retning af Bixschoote. Fra kl. 11 gjorde vores artilleri sig gældende.

Omkring kl. 11 var også Oberstleutnant Schultze med de ham underlagte enheder begyndt fremrykning mod Langemarck, men kom hurtigt ind i så voldsom artilleriild, at yderligere fremrykning var umulig. Omkring kl. 14 fulgte et generelt regimentsangreb mod syd. Kortekeer Cabinet blev endnu engang erobret af Major Ryll, og enkelte elementer trængte endda ind i Bixschoote. Disse måtte imidlertid igen trække sig tilbage, da de ikke havde støtte eller forbindelse til siderne eller bagud. Enhederne gravede sig ned, der hvor de befandt sig. I mellemtiden fik fjenden hele tiden forstærkninger, der rykkede frem fra Bixschoote og trængte højre fløj af divisionen og venstre af 45. R.D. noget tilbage. 216 lå fortsat syd for St. Jeanbeek og blev om eftermiddagen forstærket af II./213.

Omkring kl. 16 gik I./213 og dele af Jäger 18 på ny frem mod Kortekeer, De nåede frem til møllen, men måtte så igen falde tilbage.

211, der havde samlet sig ved Draaibank vejgrafen, besatte nu med to bataljoner en stilling vest for vejen Mangelaere - Bixschoote. En del af mandskabet (20-30 mand) kom for langt og sluttede sig til Leutnant von Vasse. En bataljon forblev i reserve. I løbet af natten ankom flere dele af 215, der var kommet væk fra egen enhed. Disse forblev i stillingen natten over.

Det ville snart igen blive mørkt, men intet steds holdt infanteriilden op. Kort før kl. 18 forstærkede vores artilleri beskydningen af de fjendtlige stillinger ved Kortekeer Cabinet. Sammen med Major von Valentini gik Major Ryll endnu engang til angreb på Kortekeer. Et vanskeligt angreb! Gennem levende hegn og over roemarker nåede angrebet frem til Steenbeek. På vej over vandløbet blev styrken ramt af et haglvejr af granater. En tredjedel af styrken faldt. Da angrebet nåede ind på 100 meters afstand, standsede den fjendtlige ild pludseligt. Englænderne var forsvundet, og havde efterladt sig 8 tyske fanger i graven. De sårede blev bragt ind i landevejskroen, hvor allerede 50 hårdt sårede tyske, engelske og skotske soldater lå uden at være forbundet og uden lægelig hjælp. De sårede fortalte, at stedet allerede havde været stormet tre gange. Vores folk rev deres forbindepakker op og begyndte at forbinde de sårede. Så pludseligt blev døren revet op. En englænder stod i åbningen og skød på vores folk, der netop var ved at forbinde en hårdtsåret englænder. Med et skrig styrtede han sammen med et skud i maven. Den feje skytte var naturligvis straks forsvundet i nattens mørke.

Major Ryll og von Valentini mente ikke at kunne holde stillingen natten igennem, og befalede tilbagetrækning. Nu blev også de sårede taget med, der den 22. var blevet liggende. Mellem møllen og Kortekeer Cabinet sad englænderne igen. Fjendtlige grupper afsøgte slagmarken, hvori de skød eller stak vores sårede og udplyndre dem. Enkelte lod som var de døde og overlevede. Efter deres beretninger har englænderne myrdet mellem 125 og 150 tyskere denne dag ¹⁾.

Tilbage. Men i hvilken retning? Det var buldrende mørkt. Og det fjendtlige artilleri havde genoptaget sin beskydning. Granater eksploderede i umiddelbar nærhed og alt går fra hinanden. Den største del nåede tilbage til udgangsstillingen, andre blev indtil daggry, før de igen fik kontakt. Major von Valentini brød fuldstændig sammen på grund af overanstrengelsen og døde af sine hjertekramper den 6. december. Også på anden måde var dagen igen meget dyr i tab. Oberleutnant Gehrts såredes alvorlig og døde samme dag i Jonkershove. Oberleutnant Focken var faldet. 27 mand, de fleste sårede, faldt i hænderne på fjenden. Værst gik det denne dag ud over 2. og 9. Kompanie.

Forbindepladsen i Draaibank måtte på ordre fra brigaden i nogle timer rømmes på grund af den kraftige artilleriild. Hvad, der kunne bringes med, flyttes til Kippe. Imidlertid måtte omkring 60 hårdtsårede efterlades under tilsyn af en sanitets-underofficer. Fra Kippe kørte uafbrudt de kendte sanitetsvogne med de røde kors til feldlazaret, som var placeret i kirken i Jonkershove og i Houthulst. Kirken i Houthulst, der under fremrykningen på grund af omstændighederne, havde måttet anvendes som stald, blev indrettet til lazaret af en bayriske løjtnant og 20 mand. De kostbare kirkedragter og inventar blev overdraget de tilbageblevne nonner på klosteret til opbevaring. Begge sider af hovedskibet og begge sideskibe var dækket af halm til underlag. Granathuller i murene var

¹⁾ Disse angivelser er bekræftet af flere af hinanden uafhængige kilder, om end de angivne antal kan være overdrevne. Derigennem forklares også, hvorfor ikke alt for hårdt sårede (eksempelvis frivillige Schellack 12. Kompanie) efterladt natten 22. og 23. oktober, senere blev fundet døde.

nødtørftigt lukkede. Det var bitter koldt i kirken. Til højre og venstre for indgangen stod borde, dækket af de pinligt rene, blinkende remedier til lægerne. Hele rummet er fyldt med sårede. Ven og fjende lå fredeligt mellem hinanden. Utrætteligt indtil total udmattelse arbejdede lægerne nat og dag for at hjælpe de lidende.

Og mens en skægget wehrmann i vilde fantasier med et alvorligt skud i maven, klagende og stønnende kaster sig rundt, mens den ungdommelige frivillige med de store feberblanke øjne stammer »Mor, mor« og en højtstående officer udånder mellem hænderne på en læge, lød først stille, så stadig kraftigere en salme fra kirkens orgel »befal du dine veje«.

Den 23. oktober bragte et alvorligt tilbageslag for divisionen. Stort set alle de stormede stillinger den 22. og 23. oktober var igen gået tabt. Alligevel havde fjenden ikke igen opnået sin handlefrihed. For os var det ikke lykkedes at sikre Haigs støttepunkt Langemarck. Den 1. engelske Division havde opfanget flankangrebet. Det fjendtlige artilleri kunne fra Noordschote flankere vores angreb. Fjenden havde i tide indset den fare, der den 22. truede hans venstre fløj ved Bixschoote – Langemarck. Var Langemarck gået tabt, havde det samtidig betydet tabet af højdeterrænet øst og sydøst for Ypres. Ypres rolle som udgangspunkt for en offensiv ville dermed have været udspillet. Dermed forklares også det seje forsvar af stillingerne af de i øvrigt strålende, lang tids uddannede engelske kærnetropper. French benyttede sine forstærkninger, der i stort omfang nu ankom fra alle sider, til øjeblikkelige modangreb særligt rettet mod 46. R.D., der truede med at omgå ham, og mod højre fløj af XXVI. R.K. Hvis den 22. oktober ubestrideligt havde været en succes for os, der med tilstrækkelig artilleristøtte kunne have føret til en helt anden udvikling, var den 23. oktober en sort dag. Området syd for Kortebeek gik igen tabt, og kun for en dels vedkommende generobret. »Et stort modangreb kastede (nat 22./23. oktober) 46. R.D., der med eksempelvis tapperhed havde stormet højderne syd for Kortebeek, tilbage i og over vandløbet ... Så vandt 46. R.D. højderne syd for Kortebeek tilbage den 23... « sådan står der skrevet i en af de store krigsværker om vores kamp. French rettede stød efter stød. Han håbede på at kunne udnytte vores tilbagetrækning bag Kortebeek, og gennem bryde skillelinjen mellem XXIII. og XXVI. R.K. med tyngden rettet mod 46. R.D. Han troede, at han herefter kunne rulle fronten op frem til kysten – Hærartilleriet under de Witry var hertil trukket umiddelbart frem – og håbede med dette at vinde den fulde handlefrihed til indsættelse af det afgørende angreb. 4. Armee modarbejdede denne plan gennem kontinuerlige stød ind i de fjendtlige angrebsenheder, hvorved man håbede at bryde det fjendtlige angreb. Det lykkedes til fuldkommenhed. 46. R.D. opfangede ikke kun de fjendtlige angreb og brød de fjendtlige troppers vildskab, men det lykkedes den også at vinde terræn. Frem til den 26. var stadig et stykke syd for vandløbet på vore hænder (Afdeling Lt. von Basse og Oblt. Heinrich – se senere). For os kæmpende var dette sammenhæng naturlig fuldstændig ukendt. Vi anede end ikke, at situationen om aftenen den 23. oktober var så alvorlig, at der udsendtes en hemmeligstemplet befaling kun til regiments kommandører, som var personlig ansvarlig for hemmeligholdelsen. Ifølge denne var Houthulst skoven fastlagt som modstandslinje i tilfælde af et fjendtligt gennembrud. Den højere føring rådede ikke længere over nævneværdige reserver. Den måtte lægges overmenneskelige krav til de kæmpende tropper, der for længst var mod enden af deres kræfter – og enhederne havde ydet det overmenneskelige, i dagevis. Men hvis der var nogen, der troede at soldaternes moral var brudt, tog de gruelige fejl. Ganske vist ramte os alle – ingen kendte jo de nærmere omstændigheder - den nedtrykkende fornemmelse af at anstrengelserne og tabene havde været forgæves. På grund af anstrengelserne og den manglende forplejning var mandskabet fysisk færdige, men ånden blandt enheder var stadig den gamle. Og var vore tab også store, meget store, så havde også englænderne enorme tab, som det fremgik af de engelske avisberetninger fra disse dage. Eksempelvis skulle Regimentet Queen være fuldstændig opløst. De engelske professionelle soldater undlod heller ikke at give udtryk for den højeste respekt for disse unge soldater. Selv Joffre sluttede sig til denne bedømmelse med ordene: »Deres fremrykning beviste, at for dem var "Deutschland, Deutschland über alles" ikke blot tomme ord«.

Armee indsatte nu sine sidste reserver (27. Landwehr-Brigade og 2. Reserve-Ersatz-Brigade) ved XXVII. Korps, hvor der natten 23./24. oktober fulgte overlegne fjendtlige angreb fra Ypres. Først den 24. oktober eftermiddag ankom i Terrest to bataljoner marineinfanteri, hvoraf 5. See-Bataillon med det samme blev afgivet til 51. R.D. »Detachment Lessing« i blå våbenfrakker og med chakot blev trukket frem i den sydvestlige del af Houthulst skoven, for at være disponibel for det mest truede punkt, skillelinjen mellem XXIII. og XXVI. Armee-Korps.

Endnu engang sænkede natten sig. Fra mellemterrænet lød de frygtelige skrig fra de sårede. Hvor det er muligt, som eksempelvis på højre fløj af divisionen ved 211, gik patruljer frem for at bjærge de sårede. Offz. St. Frömling, 3. Kompanie blev den nat fundet hårdt såret. På venstre fløj gjorde konstant fjendtlig beskydning ethvert forsøg umulig. Her havde enhederne det særligt vanskeligt. Uden skanseværktøj måtte de forsøge at grave sig ned. Vizefeldwebel Felgenträger, 8. Kompanie, faldt herunder af skud i hjertet. Mandskabet gravet for deres liv. Hvis dagen gryer før de var forsvundet fra jordens overflade, vil den fjendtlige ild finde dem. Man synker i en halvslummer, selvom man ofte forskrækket vågner op på grund af vildt omstørfjende svin eller græssende køer.

For den 24. oktober blev der af korps befaleet en ubetinget fastholdelse af stillingerne. Regimenterne forsøgte igen at få reorganiseret deres enheder. Tidligt på morgenen udgik ordre til, at 215 skulle samles mellem Mangelaere og Draaibank. Enhederne blev trukket ud. Men hvor lå Mangelaere? Undervejs blev grupper standset. »Frivillige til en patrulje til Bixschoote, træd frem!«. Straks melder sig et større antal. Uden forberedelse gik det frem. På vejen var der bygget en barrikade. Rådende køer og heste spærrede vejen. Alle huse var ødelagte, husgeråd lå og flød alle steder på jorden. Man nåede frem til kirken. Præstegården var intakt. Patruljen trængte ind: indenfor det samme billede – alle kister og skabe var gennemrodede. Et værelse var aflåst. Fyldningen blev slået ind – værelset lå i fuldstændig mørke. På trods af advarsler kravlede en uforsigtigt ind i værelse. Pludseligt lød et skud og et krig. En var kommet til at skyde sig selv. På en dør blev den sårede båret tilbage. Først i den sydlige del af byen stødte patruljen på fjenden. Den førende Vizefeldwebel og flere af hans folk blev senere meldt savnet.

I løbet af formiddagen blev enheder langs vejen nordøst for Bixschoote trukket tilbage. Hele området lå hele tiden under shrapnel-ild. Fra alle sider strømmede sårede i retning af et hus ved Bixschoote, hvilket syntes uforklarligt. Er det da vores linje? Også den 23. bliver det samme observeret. Over huset vejer et Røde Kors flag. Det synes at have været en fransk forbindeplads, men som allerede den 22. var blevet rømmet af dem. I december nåede vi igen det samme hus. I en flad skyttegrav ved siden af huset lå død ved siden af død, franskmænd og tyskere imellem hinanden. Det må have været hårdt såret, der her var død uden at blive behandlet. På mange kunne man stadig se døds kampen. De lettere sårede var formentlig gået i fangenskab, da vi jo havde rømmet stedet og det først en uge senere (den 10. november) generobrede. Vi rykkede ud, og stadig fortsatte sygehjælperne og deres bære deres vanskelige arbejde i de rømmede stillinger.

Oberstleutnant Schultze havde de sidste to dage – meget mod sin vilje – på ordre fra brigaden ført krig på egen hånd, uden egne enheder, men med hvem, han tilfældigt mødte.

Han havde natten 22.3. oktober indtaget de nævnte stillinger. Hvilleløst vandrede han omkring, inspicerede de udstillede poster og formanede dem til årvågenhed. I et hus i nærheden af stillingen fandt han den hårdt sårede Oberleutnant von Baer. På vej ud af huset mødte han en patrulje fra Major von Valentini, der var under samling et stykke længere bagude (ved »Draaibank Ecke«). Han anmodede Major von Valentini om nødvendige forstærkninger til stillingen. På vej tilbage til stillingen opdagede Oberstleutnant Schultze en godt udbygget vejgrøft, godt dækket af halm og fletværk, fyldt med omkring 50 forsprængte. De skulle forblive som forstærkning af egen stilling. Med overhængt gevær bevægede han sig hele natten frem og tilbage, kun ledsaget af sin trofaste Tebrahn. I retning af Langemarck kunne han hører kampene, der udspillede sig omkring Korteker, og kunne hører horn-signalerne: »Anlæg bajonet! Klar – Fremad! Fremad!« og »Deutschland, Deutschland über alles. Var det Jäger 18 eller er det 12. Kompanie? Geværskud slår ned i hans retning. Omkring kl. 0500 udskilte Oberstleutnant Schultze 215'ner, overlod kommandoen over resten til en Hauptmann der Landwehr, og marcherede med omkring 35 mand fra Regimente 215 frem til Major von Valentini, der havde samlet omkring to kompagnier.

Som det blev lyst sluttede omkring 5 kompagnier fra 216 sig til under Oberstleutnant Schröder. Ingen har overblik over regimentets tilstand. Forgæves blev ordonnanser på cykel og til hest sendt ud i alle retninger. Endeligt omkring kl. 0900 nåede nyheden igennem, at Oberst von Oertzen ville samle regimentet ved Arschhoop. Oberstleutnant Schultze red øjeblikkeligt i forvejen, men mødte undervejs General von Rhoden. Af brigadekommandøren fik han ordre til i første omgang at indrette et forsvar ved Draaibank. Oberstleutnant Schröder og Major von Valentini blev ham underlagt. Da der kl. 1100 indløb befaling til, at 46. R.D. skulle støtte 51. R.D. angreb, indsatte Oberstleutnant Schultze ligeledes den underlagte styrke i en angreb i retning af Langemarck. Næppe var enhederne iværksat før der startede en ødelæggende artilleriild.

Om eftermiddagen havde Major von Valentine – for tredje gang – stormet Korteker. Enhederne var for største delen igen tilbage i udgangsstillingerne. Oberstleutnant Schultze fandt den følgende morgen (24. oktober) Major von Valentini fuldstændigt brudt sammen. Han samlede omkring 200 forsprængte og underlagde dem Oberleutnant Heinrich, der sammen med dele af eget kompagni

og med Major Ryll netop vil til at marcherer tilbage til regimentet, der skulle samles ved Mangelaere. På ordre fra General von Rohoden indsætter styrkerne under Oberstleutnant Schultze, Major Ryll og Oberleutnant Heinrich på ny i angreb over vandløbet i retning af Langemarck.

Det lykkedes dem at komme over Kortebeek og nå en stilling omkring Højde 10 øst for Weidendreft (Kort 1:60 000). Her gik en grav langs et levende hegn kun få meget fra den fjendtlige grav. Her faldt Major Ryll, et uerstatteligt tab for regimentet. Der fulgte her uendeligt vanskelige timer for den lille styrke under Oberleutnant Heinrich. Navnene på disse tapre mænd er sikret. De har fortjent at blive nævnt i regimentets historie. De er ¹⁾:

Feldwebel Weitgekamp, 3. Komp., Unteroffizier Frerichs, Eggemann, Ernst, Nettelmann, Gefreiter Prahll 10./214, Plumhoff, Handwerk, Claus, Wullkopf, Sperber, Wehrmann, Freiwilliger, Ersatz-Reservist m.fl. Eggers, Östern, Gödecke, Wilhelm, Meyer II, Rössig, Wöhm, Gernart, Holbrecht, Leitz, Behnke 213, Wintemeyer, Clages, Schneser, Kohn, Helbung, Tietke, Ilse, Saucke, 9. Komp. Löbnitz. 12. Komp. Kuhlmann, Wüstefeld, Böler, Plumhoff, Solm, Brehme, Hölzl, Deyerling, Köhne, Passel, Lindenau, Reichhardt, Reeh, Sehfarth, Bock, Hauptwitz, Sandherr, Dralle, Paulus, Schnelle, Ernst, Schmah, Schröder, Wedemeyer, Fienemann, Wiedekamp, Hermann, Lehneking, Dammer, Springhamm, Dubziak, Urmowski, Neumann, Lips, Kruse, Ebbeke, Handwerk, Ulrich, Brandes, Scheiper, Köke, Sander, Hermann Meyer V, Schwier, Buhmann, Stöckich, Duztabiek, Paul, Wilken, Söhlke, Springer, Lyck, Knipping, Rössing, Rutemeyer, Bauche, Heinrich Müller, Lulsing, Hans Müller, Alder, Saathoff, H. Meyer, 9. Komp. Schmidt, Lange Wellhausen, 8. Komp.

Denne afdeling gennemlevede formentlig det vanskeligste, vores regimenter på dette tidspunkt mødte. End ikke spidsen af hjelmen måtte vise sig overfor den hele tiden forstærkede modstander. Det var i dagslys umuligt at forlade den lave grav for at forrette sin nødtørft, og om natten kun under største livsfare. Oberleutnant Heinrich søgte en frivillig til at underrette artilleriet om at beskyde enkelte huse, hvorfra der hele tiden blev skudt kraftigt. »Hvis ingen tør, så gør jeg det«, sagde Wellhausen, 8. Kompanie, og drog afsted. Han stødte heldigt på Hauptmann Schmidt, 3./FA 46, der øjeblikkeligt lod huset beskyde. »Afstand 2200 til 2300 meter. Batteri ild!« Skuddene lå godt. Wellhausen blev for denne strålende indsats forfremmet til Gefreiter. Hvor mange fjendtlige angreb disse tapre afviste, lader sig ikke længere fastslå. Siden den 18. oktober havde de ikke modtaget forplejning. De havde rent bogstaveligt ikke længere noget som helst, end ikke vand at drikke. De sårede kunne ikke længere forbindes, da alt forbindsstof var opbrugt. For en dels vedkommende havde førere og mandskab mistet deres frakker under stormen, og lå nu direkte på den våde jord. Det værste var imidlertid, at de ikke længere havde ammunition. Man havde for længst brugt de døde og de såredes patroner. Ordonnanser kunne ved dagslys dårligt slippe igennem, men tilsyneladende er enkelte dog nået igennem, for Hauptmann Kinne gjorde i en indtrængende melding regimentet opmærksom på den fortvivlede situation ved styrken omkring Heinrich. Den 25. oktober om morgenen måtte så Oberleutnant Heinrich til sidst give ordren til at falde tilbage. Tilbagetrækning! Det var lettere sagt end gjort. Kravlende på maven kravler mand efter mand tilbage. Bogstaveligt de sidste patroner sidder i geværene. Det lykkedes endda enkelte under usigelige vanskeligheder at bringe en såret med tilbage. De faldne kunne hverken bjærges eller begraves. Hertil manglede man skanseværktøj. Major Rylls grav blev langt senere fundet ved Kortekeer. Alle forsøg på at finde ud af, hvordan den døde var kommet hertil, har været forgæves. Der foreligger kun oplysninger om, at Major Ryll blev fundet ved vejen mod Langemarck (i nærheden af »den stille vinkel«) og sammen med mange andre blev begravet ved Kortekeer af Sanitæts-kompagnie 52.

Nu da hovedstillingen var blevet nogenlunde besat, fik Leutnant von Basse nu af Oberstleutnant Ridell tilladelse til at falde tilbage. Af en ordonnansrytter fra Generalkommandoet fik Oberstleutnant Schultze den 24. oktober ordre til »langs fronten at gøre Dem nyttig, hvor dette er muligt«. I mange timer lå han med nogle få folk bundet under fjendtligt artilleri. Som ilden blev mindre, stødte han på Major von Lösen, 213 og to kompagnier fra 216, der umiddelbar som artilleridækning lå ved de skydende batterier II./46 i »heksekedlen«, som artilleristerne kaldte deres stilling. Stillingen var imidlertid umulig. Infanteriet kunne ikke skyde, men lå blot under artilleriilden. Han gav derfor ordre til fremrykning. Til venstre fremme lå en bataljon fra 216. Fremstødet lykkedes. 213 tog en bakke bed Broenbeek, desværre ikke under betydelige tab; således faldt begge Leutnants d. L. ved 216's kompagnier.

Omkring kl. 18 den 24. oktober samledes omkring 600 mand af regimentet øst for vejen Hoekste – Draaibank ved vejkrydset Mangelaere. Det var ubeskriveligt dejligt igen at gense kammerater efter så mange dage. Forplejning nåede ikke frem.

Oberleutnant Hoffmann fik af Oberst von Oertzen kommandoen over III. Bataillon. De første Jernkors ankom hos regimentskommandøren til fordeling blandt officerer og mandskab. Divisionsbefalingen for 24. oktober fremhævede især rosende Oberleutnant Hoffmann og Gefreiter Bock, 3. Kompanie, samt en mand fra et andet regiment.

¹⁾ Navnene blev sikret da Afdeling Heinrich blev trukket tilbage. Sandsynligvis er enkelte anført, der først på dette tidspunkt sluttede sig til styrken. Faldne og sårede er derimod ikke anført.

Foruden Oberleutnant Heinrich, Leutnant von Basse, Offizierstellvertreter Münter, modtog andre af regimentet, hvis navne ikke er bevaret, de første jernkors.

Regimentet var stadig i gang med en reorganisering af enhederne, da der tilgik ordre om at lukke hullet til 51. R.D. vest for vejen Veldhoek – Wiedendreft. Det drejede sig stadig om at bevare forbindelsen til 51. R.D. Tilslutning til højre havde regimentet til RIR 213. Til fremrykningen formeredes to kampkompagnier under henholdsvis Hauptmann Hemkes og Oberleutnant Hoffmann. Enhederne skulle igen grave sig ned. Men med hvad? Regimentet havde jo stadig ingen skanseværktøj. Også den manglende forplejning havde indvirkning på soldaterne. Ja, havde vi bare haft feltkøkkener! Man gravede sig ned med bajonet og hænder, troede endeligt, at man var færdig, da de viste sig, at man var det forkerte sted. Under ild fra fjendtligt infanteri blev en ny linje trukket. Graveriet startede forfra, men med stort besvær, da man må grave liggende. Hele tiden fløj skuddene hen over hovederne. Fjendtlige skarpskytter sad i træerne og tog alt under ild. Vore føreres holdning gjorde godt. Offz.St. Topp, 9. Kompanie, gik hele tiden fra den ene til den anden, veksler et par ord, og fortsatte så. Hvor psykisk nedslidte folkene var, fremgår deraf, at mange tydeligt huskede de hver eneste dag under krigen, men hine dage ligesom er skjult af et slør, der gør det vanskeligt at huske detaljer. Man befandt sig fuldstændig i en tussmørketilstand.

Den generelle situation var følgende: Højre fløj af divisionen havde forbindelse til 45. R.D. ved Langewaede. Herfra lå 216 til vejen Mangelaere – vejkryds øst for Bixschoote. Her fulgte Jäger 18 og dele af II./214 over Steenbeek. Videre mod nordøst seks kompagnier fra 213 på begge sider af Broenbeek (front mod Langemarck), så III/215 mellem de to små skove (udgangsstilling den 22.), Regiment 215 parallel med vejen Veldhoek – Wydendreft mod nordøst. Venstre fløj nåede vejkrydset Mangelaere – Gruyterzale og Veldhoek – Wydendreft.

Foran denne lå de glemte poster under Heinrich, Leutnant von Basse og sandsynligvis dele af 216 og 213. Natten 23./24. oktober havde 214 måtte opgive dens sejt forsvarede fremskudte stilling ved Wydendreft.

Foran os begyndte kl. 2100 pludseligt – en for os dengang ukendt – salveskydning fra det franske infanteri. Alle dukkede sig. Efter flere salver blev alt igen roligt. Denne hver aften gentagende skydning blev hurtigt døbt »aftenbønnen« ligesom de om aftenen altid pludseligt gennemførte artilleriskydninger. Ikke langt fra os øgedes infanteriilden imidlertid til nye højder. Artilleriet fortsatte. Flere gange forsøgte fjenden at angribe, men blev hver gang afvist, især af fores fremskudte postering Heinrich og formodentlig styrken fra 213 under Major Loesen. »At vore soldater kunne fuldføre dette«, noterede sig en højere officer under kampene, »er alt ære værdig, for vi havde kun en tynd linje uden eller kun med ganske lidt støtte«.

Om morgenen den 25. oktober blev stillingerne syd for Broenbeek rømmet. Fjenden gav imidlertid ingen ro hele dagen. Divisionens front blev ramt af syv resultatløse angreb. Fra I. Bataillon måtte om formiddagen enkelte delinger forstærke 213's linje, men blev her – for første gang siden den 18. – forplejet. »Der herskede en næsten søndagsstemning hos os«.

Regimentet dannede nu en linje, hvor den skulle blive et par dage før kompagnierne endeligt kunne gå i ro.

I. og II. Bataillon blev trukket lidt frem på den anden side vejen Veldhoek – Wydendreft, hvorfra linjen gik i en bue til vejen Mangelaere – Chapelle. I svinget (4. Kompanie) var der et lille hul. Sydvest for vejen Mangelaere – Chapelle lå 11. og 12. Kompanie med 9. og 10. Kompanie bag på en gård umiddelbart ved vejen. Fra I. Bataillon blev 1. Kompanie trukket ud som reserve. Til højre foran I. Bataillon lå en engelsk stilling - »Engländernest« - i et sumpet område. Hauptmann Hemkes, der havde kommandoen over II. Bataillon, rykkede frem, fjernede stillingen, men stødte så på en overlegen fjende og måtte falde tilbage. Også foran 11. Kompanie havde fjenden besat et hus, som Offz.St. Münter med 11. Kompanie den 26. oktober kl. 0800 rensede. Bag linjen blev der nu frem for alt lavet mad. Høns, ænder, gæs, due, alle forsvandt i gryderne. Svin slagtedes. Det var dog ikke helt uden risiko. Frivillig Menge, 9. Kompanie faldt i køkkenet netop som han udskar en gris, mens den tapre Lemke, 8. Kompanie blev ramt i maven af et skud, mens han lavede mad i et hus. Forplejning, om end endnu kun kold, kunne endeligt sendes frem. Den 28. oktober dukkede endda Kantinevogn Hermann fra III. Bataillon op, der i de følgende hviledage altid var til stede med sin chokolade osv.

Kompagnierne gravede sig ned, så godt de kunne. Fra alle huse blev der søgt efter hakker og spader. Man begravede de døde, og fortsatte endda med at kaste jord over de mange stinkende dyrekadavere, der lå overalt og forpester luften. Frem til den 29. oktober forblev enhederne nogenlunde i disse stillinger. Den 27 fulgte en forskydning af 9. og 10. Kompanie fra husene frem i buen ved 4. Kompanie for at lukke hullet her. Desværre opstod der tab under denne forskydning, formentlig endnu engang forårsaget af finskytter, placeret i træerne. Kompagnierne startede for første gang under krigen med at bygge splintsikre dækninger.

Endeligt fik enhederne tilstrækkelig hvile, selvom opholdet i gravene bestemt ikke var behageligt. Foruden infanteriets og artilleriets aftenhilsen, kom nu også en tilsvarende morgenhilsen. Dagen igennem lå grave og de bagved liggende områder under artilleriild. Hvad havde franskmændene eller englænderne forventet at ramme på markerne bag 11. Kompanie? En udbygning af stillingerne ved dag var helt umulig. Man kan kun arbejde om

natten. En særlig kraftig beskydning lå den 26. oktober kl. 15 over hele regimentets afsnit, og for første gang kunne man også konstatere tunge kalibre. Omkring kl. 23 startede en stærk infanteriild i naboafsnittet med 51. R.D., så 9. og 10. Kompanie alarmeredes og to MG fra Lt. von Basse blev indsat til dækning af hullet til 51. R.D. Også Oberstleutnant Schultzes kommandostation – et lille hus bag hans bataljon – blev kraftigt beskudt, og måtte rømmes efter at oppassere, ordonnanser og telefonfolk var blevet dræbt eller såret af infanteriild og granater. Kort efter blev huset »Blau's Haus« ramt af en fuldrækker, og gik op i flammer. Regimentsstaben, der i to dage havde fundet plads i et mindre hus bag det ødelagte, fik gravet en dækning i jorden 150 meter bag en halmstak og overlevede derfor ødelæggelserne. I et eneste hul i jorden samledes kommandør, adjutant og telefonfolk. Enhver form for hvile var naturligvis umulig under disse forhold.

Tabene på grund af denne beskydning steg. Dækninger skydes i stykker, og mange blev begravet under de sammenstyrtede bjælker og jordmasser. Eksempelvis døde Vizefeldwebel Brell, 4. Kompanie, mens Offz.St. Böttcher kunne bjærges levende, men måtte evakueres. Oberleutnant Heinrich blev den 29. hård såret i venstre hånd og hofte. Offz.St. Burchards og Appel, 8. Kompanie faldt begge den 28. oktober. Desværre blev Offz.St. Winkelmann, 12. Kompanie, offer for den manglende erfaring i konstruktionen af dækninger. Han havde gravet sig et ret dybt hul, kun i ringe grad afstivet det, og efter hans mening gjort det sikkert mod sprængstykker med et 20-30 cm jordlag over. I løbet af natten brød den ufagmæssige overdækning sammen på grund af rystelserne og begravede den sovende, der på grund af det smalle hul, ikke kunne grave sig selv fri.

Snart manglede der i det hele taget førere. Heldigvis ankom disse dag enkelte aktive officerer: Major Saksofski som kommandør for II. Bataillon, var den 28. med bil hentet ud fra sin II./R.71 i stilling ved Rouvron; den 25. ankom en gammel kammerat, Hauptmann von Puttkamer som kommandør for III. Bataillon, efter at han under de største vanskeligheder som norsk sømand var sluppet tilbage, og hvis navn uløseligt er forbundet med Regiment 215. Hauptmann von Dewitz ankom ligeledes den 28. oktober, men blev allerede dagen efter hårdt såret af granatstykker i hoved og øje ¹⁾. I regimentet blev en række Offizierstellvertreter nyudnævnt: Dralle, Hesse, Böttcher og Heumann (?).

Den 25. oktober befalede divisionen, at regimentet af taktiske årsager formeredes i to kampbataljoner på hver tre kampkompagnier.

Bemandingen af kampkompagnierne er som nedenstående for så vidt, det af de foreliggende dokumenter kan fastslås:

- I. Kampbataljon: Oberstleutnant Schultze – Adjutant Feldw.Lt. Rosinski
 - 1. Kampkompagni: (3. Komp.): Hauptmann Hamkes
 - 2. Kampkompagni: (4., 9 og 10. Komp.): Hauptmann von Puttkamer
 - 3. Kampkompagni: (11. og 12. Komp.): Offizierstellvertreter Münter
- II. Kampbataljon: Major Saksofski
 - 4. Kampkompagni: (7. og 8. Komp.): Oberleutnant Heinrich, senere Offz.St. Kloppmann
 - 5. Kampkompagni: (5. og 6. Komp.): Hauptmann von Dewitz, senere Feldw.Lt. Walke
 - 6. Kampkompagni: (1. og 2. Komp.): Oberleutnant Hoffmann.

Inddelingen af kampkompagnierne skete på baggrund af kompagnierne. MG-delingen blev i første omgang underlagt direkte regimentet.

Regimentets kampstyrke var 1.023 underofficerer og mand.

Nedenstående et overblik over regimentets tab ²⁾ frem til den 29. oktober i det omfang de fremgår af stamrullerne.

Der angives 245 officerer, underofficerer og mænd som faldne eller stadig i dag savnet, 894 såret og 117 er kommet i fangenskab. ³⁾ Herudover havde regimentet frem til den 9. november 1914 yderligere en afgang af 203 syge. Antallet af savnede blev ikke særligt anført, da de for den største dels vedkommende retslig blev erklæret for døde. Det drejer sig om 61% af regimentets tab.

Mellem den 18. og 29. oktober faldt på ærens mark (navnet på døde på lazaret er desværre ikke alle kendte):

¹⁾ Død 1921 eller 1922.

²⁾ Jævnfør stamrullerne. Ved særligt mange faldne og sårede er der angivet en bemærkning: »faldet eller såret slutning oktober«.

³⁾ Uden at overdrive kan det vel siges, at næppe andre regimente efter så hårde kampe, primært i forsvar, kunne udvise et så ringe antal fanger end regimenterne i 46. R.D. For tiden bliver hver enkelt savnets skæbne efterforsket af regimentet i samarbejde med »Zentralnachweisbüro«. Med undtagelse af nogle enkelte må det antages, at alle af regimentet anførte »savnede«, er faldet. Frem til opløsning talte regimentet 506 fanger, hvilket svarer til omkring 3% af regimentets 15.975 mand. I det første år 1914 taltes 129 fanger, hvilket udgør næsten ¼ af alle regimentets tilfangetagne.

- 1. Kompanie:** Dampewolf, Karl Finke, Franz Henke, Kemma, Langhof, Lüdeking, Mohwinkel, Mustermann, Heinr. Meyer, Nagel, Niemeyer, Nordmann, Obendorf, Petersen, Pfannenschmidt, Roloff, Sander, Seebach, Herm. Schröder, Vermehren, Wexel.
 - 2. Kompanie:** Braune, Eifert, Grossart, Hecktor, Herm. Lampe, Lüders, Manock, Muhs, Uttfz. Pacht, Scheimer, Schlitzkus, Offz.St. Thies, Weckel, Deschner.
 - 3. Kompanie:** Oblt. Schering, Vizef. Brecke, Beneke, Vorree, Bergmann, Fahland, Fries, Feuerhake, Gerns, Uttfz. von Hinken, Hittmeyer, Held, Hindermann, Hennigs, Hasse, Junghändel, Karl Mayer, Nieck, Pailliant, Silberberg, Schleiper, Schneider, Weibye, Wossmann, Vyezyweck.
 - 4. Kompanie:** Vizef. Brell, Vizef. Block, Brandes, Uttfz. Duerkop, Ehlers, Frede, Filipiak, Genschorek, Gursky, Gumprecht, Hünecke, Jul. Hagenau, Krull, Kwierinski, Lippert, Martin, Karl Meyer, Mörling, Nagel, Vizef. Heinr. Schulze, Wilh. Schmidt, Stalhut, Walter, Windel, Feldw. Winbrath.
 - 5. Kompanie:** Major Ryll, Adler, Giesecke, Feldw. Haller, Hellrung, Heine, Offz.St. Hübner, Janecke, Reschke, Rother, Sieck.
 - 6. Kompanie:** Feldw.Lt. Fleischhauere, Vertsch, Bierwirth, Beermann, Brünger, Freckmann, Glockermann, Heeren, Praetzel, Siebrand, Sieffens, Tomm, Weseloh, Pries, Rettmaher.
 - 7. Kompanie:** Ahrens, Uttz. Friedr. Erenst, Geyer, Hoffmann, Uttfz. Korf, Uttfz. Marten, Ostgerholz, Paul, Redelfs. Schierenbeck.
 - 8. Kompanie:** Offz.St. Apel, Offz.St. Burchards, Blume, Braunsberg, Fähnr. Eggers, Vizef. Felgenträger, Heine, Klinker, Mühlenfeld, Paulus, Remmers, Szezenowski, Schefe, Stille, Siegmann.
 - 9. Kompanie:** Alphens, Bartels, Burgtrof, Offz.St. Cramer, Bernh. Engelke, Karl Engelke, Griem, Kirchhoff, Klemme, Klingspor, Köhler, Kortmann, Mäckler, Mendcke, Mestger, Menge, Nack, Uttfz. Persun, Ruthe, Uttfz. Scharnhorst, Strohmman, Talleur, Voss, Hauptmann Obricatis (såret 16. november), Major von Valentini (død 6. december).
 - 10. Kompanie:** Oblt. Gehrts, Altmann, Uttfz. Brinkmann, Alfred Bruhnal, Busse, Uttfz. Herrlein, Heinr. Hahne, Klinkradt, Knoop, Könecke, Morische, Heinr. Müller, Josef Müller, Magnusson, Oven, Pagaendorf, Persiel, Robenwald, Reverey, Rogalski, Röber, Gefr. Sierfatzki, Sindowski, Schröder, Stolze, Stillig, Ulbricht, Weisselbaum, Weddig, Wirkus, Zacharias
 - 11. Kompanie:** Oblt. Focken, Offz.St. Dröge, Butnop, Bornkamp, Beecken, Ebeling, Gordecke, Helmer, Heinze, Holzgrabe, Meister, Melsches, Piering, Schreiber, Werner Schulzde-Lechstädt, Werner Schulzde-Eilsleben, Rich. Schulz, Schrader, Töfberg, Ulrich, Wodarkiewick, Werner, Bohnkew.
 - 12. Kompanie:** Asmus, Becker, Böcker, Böwig, Engelhart, Gerbes, Josef Hartmann, Husmann, Uttfz. John, Kühnappfel, Kurs, Ludwig, Lühmann, Marienfeld, Karl Meyer II, Niemeyer, Nochmann, Ölkers, Reimers, Schwedhelm, Scheele, Schellack, Gust. Wikte, W. Willers, Offz.St. Winkelmann, Weidemann.
- MG-Deling:** Reinicke.

V. Kapitel

»Om 4 uger igen hos mor« Kampe den 30. oktober ved Wydendrift.

(29. oktober til 2. november 1914)

Hvordan var den generelle situation den 29. oktober? 211 forblev i den oprindelige stillinger, men nu igen tilbage under 45. R.D. Den 27. oktober var Marine-detachementet igen trådt ud. Dette medførte en uvelkommen forringelse af vores i forvejen svage artilleri. Den 29. oktober fulgte inddelingen af infanteriet i to brigader: Brigade von Rhoden (214, 216 og Jäger 18), og Brigade von Stockhausen (213 og 215).

Fra den 25. oktober bemærkede vore enheder ikke længere englændere langs fronten, kun franskmænd. Hele tiden ankom flere enheder fra det franske IX. Korps fra d'Urbals 8. Armee. Overkommandoen overgik fra French til d'Urbals. III. og XXII. R.K. var under kampene fortsat trængt frem indtil den 25. oktober. Den dag var de belgiske linjer brudt igennem til Dixmuide. En oprulning af fronten kunne iværksættes. Så kaldte Kong Albert havet til hjælp. Den 25. begyndte belgiernes forberedelser. Ved højvande blev sluserne i Niewpoort lukket op. Store områder blev sat under vand. (Mod slutningen af december var oversvømmelserne nået frem til vejen mellem Steenstraat og Kippe). Hele området var en eneste stor sø. Faren for den belgiske front var overvundet. Begge franske territorial-divisioner blev skubbet mod venstre og den britiske I. Korps trak sig til højre. Mellem Bixschoote og Langemarck stod d'Urbals hovedstyrke, IX., IXI og endnu et korps, friske tropper, foruden de to territorial-divisioner mellem Steenstraat og Bixschoote og en reserve bestående af tre kavaleridivisioner.

Mod slutningen af oktober ville franskmænd og englændere fortsætte angrebet. I mellemtiden var det XV. tyske korps blevet indsat mellem 6. og 4. Armee, og havde trængt de engelske tropper langs Lys tilbage til højderne ved Messines og Wyttschaete, hvor lige pludseligt også II. bayriske korps dukkede op.

Så angreb tyske tropper igen den 30. oktober. Det kom ikke endnu engang til en mødekamp som den 22. Fra Wyttschaete måtte French anmode Foch, øverstbefalende for nordvestfronten, om hjælp til sin angrebne flanke. Reserverne blev brugt her. D'Urbal blev kastet ind i forsvar. Han vidste imidlertid, hvad det ville betyde, hvis han blev trængt tilbage. Han måtte klamre sig til stedet, uden hensyntagen til tab. Og i forhold til vore udmattede enheder, med regimentet af knap bataljonsstørrelse, besad han en uhyre overmagt. Dette må man tage med i betragtning under de følgende kampe. Dertil kom, at d'Urbals enheder var erfarne, og hørte til de gamle kolonitropper: Senegaler, Turkos og Zuaven, der havde forvandlet forsvarsstillingerne til en labyrint af befæstninger. Gennem gode jernbaneforbindelser og den korte afstand til St. Omer, Dunkerque osv. kunne fronten forsynes med materialer, ammunition og forstærkninger. Derimod var de belgiske veje hos os forvandlet til en frygtelig tilstand. Kun i midten var der en brolagt bane, mens begge sider var forvandlet til et bundløst moras. Brolægningen var allerede ved at gå i opløsning på grund af den uafbrudte trafik af vognkolonner dag og nat. Zahlmeister Hensel forulykkede på vejen Jonkershove – Kippe, da hans vogn væltede på grund af vejens forfærdelige tilstand. Mandskab og materiel til istandsættelse af vejene manglede.

Betydningen af kampene den 30. oktober ligger deri, at mulighederne for en engelsk-fransk storoffensiv her blev knust af 4. Armee. Ikke alene blev dette resultat opnået – efter det første gennembrud ved Dixmuide var bragt til standsning af naturens magter – men syd for Ypres balancerede afgørelsen af hele felttoget på en knivsæg, da forsvaret af det fjendtlige gennembrud førte til eget gennembrud. Hvad der kunne gøres af den tyske ledelse, blev gjort. Silende regn og bundløs jordbund forhindrede også her fremrykningen kort før det afgørende mål. Hele fjendtlige brigader ofrede sig til sidste mand ved Wyttschaete, selv de højeste fjendtlige kommandører, ordonnanser og træn greb ind indtil igen af de udtømmelige fjendtlige reserver, nye enheder igen nåede frem. Derfor drejede krigslykken sig endnu engang mod vore fjender. Vi kunne imidlertid nu forstå, hvorfor på et tidspunkt af højeste spænding, divisionens befaling den 29. oktober om aftenen lød: »4. Armee angriber 30. 10. langs hele linjen. Alle officerer og mandskab skal gøres opmærksomme på, at en succesfuld gennemførelse af angrebet kan bringe hovedafgørelsen på hele felttoget«.

Det var derfor ikke tomme højtravende ord, Hauptmann von Puttkamer udtalte mod slutningen af sin opildnende tale før angrebet, ord der endnu i dag er en talemåde for alle deltagende 215'ner: »Og om fire uger kan vi igen være hjemme hos mor«.

Stillingsbesættelsen ved regimentet den 30. oktober 1914 morgen var som følger:

Regimentsstab: som den 16. 10.

I. Bataillon:

Stab: som den 16. 10. (uden Zahlmeister Hensel)

1. Kompanie: Oblt. Hoffmann
Offz.St. Stünkel, Feldw. Zemlin
2. Kompanie: Hptm. Hemkes
Offz.St. Meyer, Feldw. Dreyer (?)
3. Kompanie: Offz.st. Schacht
Offz.St. Dralle (?), Felw. Weidekamp
4. Kompanie: Offz.St. Einvald
Offz.St. Hesse – Feldw. (?)

II. Bataillon:

- Stab: Major Salkofski
Adjutant (?), ellers som 16.10
5. Kompanie: Offz.St. Dralle (?)

- Feldw. Behrens
 6. Kompanie: Offz.St. Körbs
 Offz.St. Brüning, Feldw. Feistkorn
 7. Kompanie: Offz.St. Kloppmann
 Feldw. Krause
 8. Kompanie: Feldw.Lt. Waetke
 Offz.St. Gottschalk, Denker, Feldw. Klintkert
 MG-Deling: Lt. von Basse. Fg. Feldw.: Vizef. Hiller

III. Bataillon

- Kommandør: Hptm. von Puttkamer
 Forplejningsofficer: Vizef. Schlott
 Intendant. Zahlmeister Grambart
 Ellers som 16.10
 9. Kompanie: Offz.St. Topp
 Feldw. Grotjahn
 10. Kompanie: ----
 11. Kompanie: Offz.St. Heumann (?)
 Feldw.?
 12. Kompanie: Offz.St. Münter
 Feldw. Wessel.

Allerede den 29. oktober startede forberedelserne til det nye angreb. Fra middag blev Langemarch beskydt af to batterier lette og et batteri tunge feldhaubitser. Korpsbefalingen angav starten på det nye angreb til den 30. oktober kl. 0700:

45. R.D. mod Bixschoote,
 51. R.D. mod Langemarck.
 46. R.D. mod linjen Bixschoote (eksklusiv) – Kortekeer Cabinet – Wydendreft
 Ansvarsområder:
 Brigade Rhoden: højre Bixschoote (ekskl.) Baneovergang 1 km sydvest Pilkem; venstre langs Hanebeek til
 vejkryds 1½ km øst for Pilkem.
 Brigade von Stockhausen: højre tilslutning Jäger 18; venstre Wydendref – Punkt B4 syd Wydendreft.
 II. og III./214 er korpsreserve.
 215 har kontakten til højre til 213 og til venstre til 234.
 Fordelingen af artilleriet er:
 I/46 (stilling ved Papegoed Ferme) for højre afsnit
 III/46 (stilling ved Papegoed Ferme) for venstre afsnit
 II/46 (stilling 2 km nord for Mangelaere)
 Batterierne skyder først med stærk ildhastighed infanteristilinger, dernæst artilleriet.

Regimentet stillede op til angrebet på følgende måde:

	II.				I				
	5	6			4	9	10 (2. linje)		
213	1	2	7	8	3	11	12 (1. linje)		234
MG-Deling som særlig regimentsreserve bag venstre fløj									

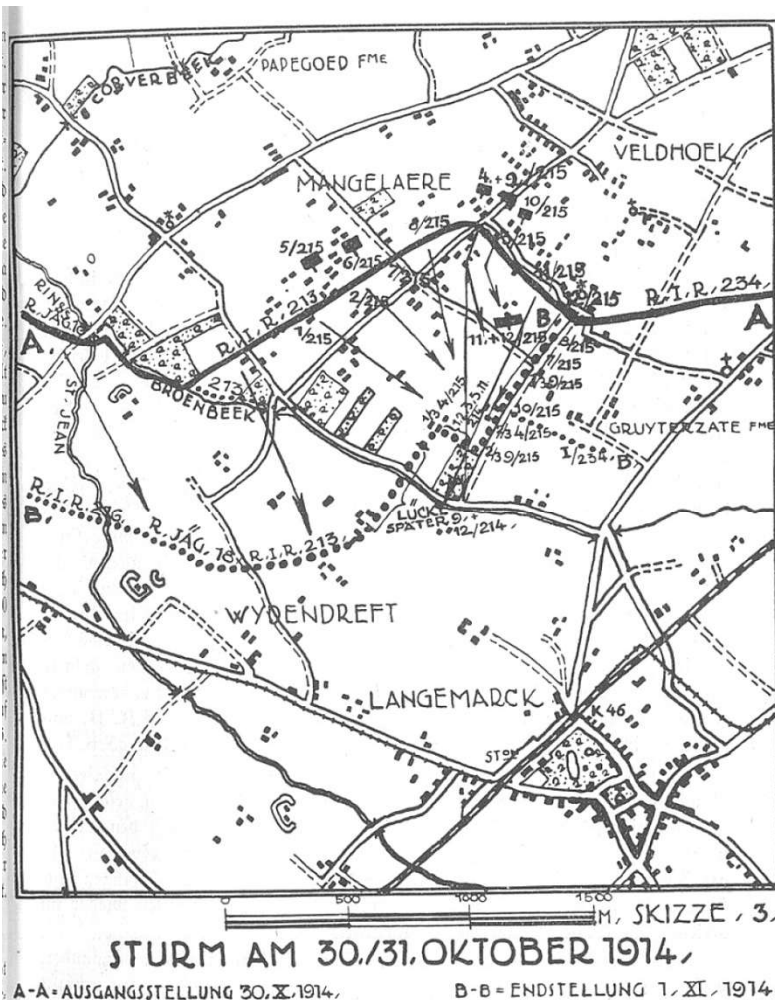
Præcis kl. 0700 den 30. oktober forlod enhederne skyttegravene med I. Bataillon (Oberstleutnant Schulze) til højre og II. Bataillon (Major Salsowski) til venstre ¹⁾. For at holde kompagnierne samlet, blev det på dette tidspunkt som taktik anvendt at lade kompagniet rykke frem i kompagni-kolonne, og samlet i løb tilbagelægge de omkring 800 meter flade terræn. Næppe var de nået op fra gravene før de kom under MG-ild fra tre sider. Hauptmann von Puttkamer lod skiftevis halvdelen til højre og halvdelen til venstre springe med korte interval, og nåede dermed med kun en såret frem til en lavning tæt bag den forreste linje. Herfra blev der foldet ud i den forreste linje. Herfra var angrebsretningen meget ugunstig, da regimentet under stormen måtte foretage et sving til højre. Under denne

¹⁾ Angrebsbefalingen til 1. Kompanie lød: »Kompagniet rykker frem i storm kl. 0700. Vores kompagni er tilslutningskompagni. Forbindelse ved den foran os liggende gård.

manøvre kunne den fulde virkning mod fjenden ikke udvikling, ikke mindst fordi 51 R.D. ikke samtidig angreb. Som naturlig konsekvens opstod der hurtigt et hul mellem 215 og 213, hvilket for 215 vanskeliggjorde fremrykningen betydelig.

På ordren »fremad« sprang vore 215'ner frem – de få dages »hvil« havde gjort godt! Oblt. sprang frem langt foran højre fløj af 1. Kompanie, hvor han rev mandskabet med frem med sine høje kommandoer. På venstre fløj, 30 meter foran fronten, stormede Feldwebel Zemlin i retning af gården. Omkring 200 meter foran gården løb han tør for luft. Flugtagtig faldt franskmændene tilbage i store grupper forbi gården. Kompagniet beskød dem, til sidst frit stående. Herunder blev Feldw. Zemlin ramt af et alvorligt skud i knæet. Oblt. Hoffmann selv skulle ikke nå ret meget længere. Efter det første spring faldt han sammen med et skud i hovedet. Vizefeldwebel sagde en kort bøn. Så stormede kompagniet videre. Offz. St. Kloppmann, 7. Kompanie, faldt allerede efter 50 meter. Offz. St. Brüning, 6. Kompanie overtog kommandoen. Inden stormen nåede den fjendtlige grav, blev også han hårdt såret. Man kompagniet lod sig ikke standse. 50 meter foran stilling blev

der pustet ud. Så blev bajonet anlagt og angrebet fortsat. Tabene øgedes uhyggeligt. Den 18. årige Horn, 7. Kompanie faldt, fulgt af hans bror, men til højre og venstre gik det med brølede Hurra videre frem på linje. Fjenden sidder på en gård foran hans grav. Stadig 20 meter væk kaster franskmændene deres geværer væk, rækker hænderne i vejret og råber »Pardon«. De tilhører 96. franske linjeregiment. Videre ind på gården. Her blev Major Salsowski dræbt af et skud i hovedet. Franskmænd blev hentet ud af kælder og rum, omkring 50 mand. Bag husene lå en lille skov med den franske 2. linje. Langs den vestlige og nordlige kant var der skyttegrave, hvorfra franskmændene skød som besatte. 1. Kampkompagni havde i mellemtiden stormet en anden gård og hentet fanger ud. Efter at have løbet første linje over ende, lå Offz. St. Münter på en bakke i en roemark tæt på vejen Moulin – Wydendreft efter at være trængt over vejen. 50 meter foran ham stod et fjendtligt batteri, hvor artilleristerne tilsyneladende ikke havde bemærket angrebet. Netop som Offz. St. Münter med sine 17 mand, herunder Gefreiter Appelle, skulle til at gå frem, blev han standset af flankerende ild fra to maskingeværer. De kan ikke komme længere med 3-4 meter mellem folkene. De måtte falde tilbage bag vejen og havde endda ikke engang muligheden for at tage de sårede med tilbage. Hauptmann Hemkes lå længere til højre i et levende hegn. Hauptmann von Puttkamer stødte frem i et hul mellem den første og anden kampbataljon, og besatte et hus med en lille stald; først måtte franskmænd hentes ud fra alle mulige steder. Man kunne tage et lille pusterum. Under angrebets ophidselse havde soldaterne end ikke bemærket, at de havde passeret den forreste franske linje. De bemærkede dog omkring 15-20 tilsyneladende døde franskmænd. Men da granater slog ved i nærheden, kom de pludseligt til live og sprang i sikkerhed på den gård, hvor Hptm. von Puttkamer opholdt sig. En del af 4. Kompanie (omkring 20 mand) til højre for Hptm. von Puttkamer, var trængt for langt frem. De lå på en lille bakke tæt foran fjenden, der havde to MG. Blot »en håndfuld folk mere«, og maskingeværene havde været vores. Den lille flok kom under flankerende ild fra begge sider. De var næsten løbet tør for ammunition, da en underofficer kravlede tilbage og af Hptm. von

Puttkamer bad om forstærkninger. Forstærkningen kom i form af to kompagnier fra Regiment 214, som regimentskommandøren havde anmodet om, og som rykkede frem til venstre og på højde med 2./215. Herunder blev Offz.St. Hesse, 4. Kompanie, hårdt såret.

Omkring kl. 10 var situationen som følger:

45. R.D. havde endnu ikke kunnet sikre Bixschoote. Foran 216 fik fjenden tilbage, men regimentet kunne ikke trænge længere frem på grund af ilden fra Bixschoote. Jäger 18 befandt sig på vejen Veldhoek – Wydendreft på højde med vejknækket. II. og III./213 lå stadig foran Wydendreft bakkerne. Deres angreb var gået i stå lige efter at være kommet over Kortebeek. Der var intet at se til 234'ernes angreb. 215 havde ingen kontakt til nogen af siderne.

Regiment 215's situation var farlig; til højre havde man ingen kontakt til 214, hvortil kommer det ovenfor nævnte naturbetingede hul til 213. Til venstre var 234 mere end 600 meter bagude.

Regimentet rammes af ild fra tre sider. Kompagnierne lå i en højre vinkel. Venstre fløj kunne ikke komme til sving, da dens flanke allerede var vidt åben. Omkring gårdene og i stillingerne øgedes faren minut for minut og regimentet stod i yderste risiko for at blive afskåret. Tabene steg uhyggeligt. Både det franske og det tyske artilleri beskød gårdene. En modig frivillig stormer tilbage og overbragte heldigvis meldingen fra Hptm. von Puttkamer, at eget artilleri skulle lægge deres ild frem. Endeligt ophørte vores artilleriild. Da flankeilden hele tiden blev kraftigere, og en omgåelse af fjenden hele tiden bliver mere truede, fik Offz.St. Topp, 9. Kompanie af Hptm. von Puttkamer ordre til med en deling fra 9/215 at rykke frem til højre for hans gård. Offz.St. Topp rykkede frem med omkring 30 mand, og det lykkedes i første omgang at afværge faren, ganske vist på bekostning af næsten alle folk. Selv blev han såret. Enkeltvis måtte folkene falde tilbage, da de blev beskudt fra ryggen. Det var et frygteligt skue, som de under tilbagerykningen blev skudt ned en efter en. Sanitätsunteroffizier Lipp, 9. Kompanie, gjorde et fremragende arbejde. Under den værste beskydning, hvor mange faldt, gik han koldblodigt frem, forbandt roligt den ene efter den anden, og vendte så tilbage i hel stand. Hptm. von Puttkamer indstillede han derfor til både Jernkorsets II. og I. Klasse. (II. Klasse modtog han med det samme, I. Klasse den 5.6.1917).

Straks efter erobringen af gårdene, bliver de indrettet til forsvar. Vinduerne besættes, skydeskår hugget ud og ilden optaget. Sten, kugler og glasskår fløj om ørene på folkene. Kalken, der blev revet af væggene, indhyller alt i en hvid sky. Der opstod frygtelige sår. Dum-Dum-skud? Vi ved det ikke, men sådanne skader blev kun sjældent observeret under resten af krigen ¹⁾.

Faren blev hele tiden større. Feldw.Lt. Waetke såredes. Skulle der følger et modangreb fra skoven, kunne regimentet blive omringet og fuldstændigt revet op. I mellemtiden lå MG-delingen stadig i udgangsstillingen som reserve for regimentet, en sikkerheds forholdsregel, hvis aktualitet forstærkedes af naboregimentets manglende fremrykning. Fra sin observationspost i et hus erkendte Leutnant von Basse den store fare for venstre fløj af kampbataljon Schultze, især den fortvivlede situation for Kompagniet ved Hptm. von Puttkamer. Skoven vrimlede med franskmænd, der allerede gjorde klar til en omgående angreb af vores venstre fløj. Øjeblikkelig indgriben var absolut nødvendig. Uden ordre fra regimentet – de var ikke et sekund at miste – stormede Lt. von Basse frem med sine MG gennem infanteriilden. Han nåede frem i allersidste øjeblik. To MG placeres ved Hptm. von Puttkamers hus, og det tredje mellem de to bygninger. Og så begyndte de at lægge ild over skoven og området. Endeligt kunne vi mærke en lettelse i situationen. Von Basse havde hensynsløst indsat alt: han selv blev hårdt såret, men blev fremme, to MG blev ødelagt, men det tredje skød videre. Kun otte mand af besætningen forblev kampduelige. De døde skytter blev dækket til med jakker. Ammunitionen slap op, men Unteroffizier Schaper og Frivillige Schaper og en tredje fra 9. Kompanie hentede nye forsyninger tværs gennem den voldsomme beskydning. Den fjendtlige beskydning øgede igen. Fra tagene på husene forsøgte man at observerer, om de tilstødende enheder ikke snart var ved at nå frem. Men intet var at se. Alle kaster sig ind i kampen. Feldwebel Weitekamp faldt ved siden af Oberstleutnant Schultze, som få øjeblikke tidligere havde hæftet et Jernkors II på hans jakke. Offz.St. Denker, 8. Kompanie, falder død til jorden. Imidlertid var den franske linje alligevel begyndt at vakle efter at alle forsøg på at omgå 215 var slået fejl, og presset fra 213 var begyndt at blive kraftigere. Franskmændene veg tilbage. Fra hustagene kunne vi se deres linje hele tiden falde tilbage. Vi skød ikke, da vi troede det drejede sig om medlemmer af marinebataljonen. Da nu også I./213 greb ind ved II. og III./213, kunne Regiment 213 under den tapre føring af deres Hauptmann Boden, vinde terræn og besætte bakkerne ved Wydendreft. Tre gange måtte de iværksætte storm på gården langs vejen Bixschoote – Langemarck syd for Højde 10.

Oberstleutnant Schultze sendte meldinger til højre og venstre og til regimentet. Divisionen stillede en bataljon fra Regiment 214 til rådighed. Fra 51. R.D. kom der melding om, at III./3213 var under fremrykning i retning af Koekuit. Oberst von Oertzen meldte herpå til brigaden:

¹⁾ Se også fodnote side 138

Regt. 215 syd Mangelaere

20.10. kl. 1330

Til Obert von Stockhausen

1. Bataljonen fra Regt. 214 er meldt under anmarch.
2. Føling til 51. Div. er genoprettet, ikke kun med Komp. 1./209 på højre fløj af 51. Div, men også med Regt. 234.
3. Regimentet går med højre fløj, III. Batl. frem retning Koekuit langs jernbanen i sydvestlig retning.
4. Så snart 214 er indtrådt vil jeg indsætte den efter brigadens hensigt, og dermed give mulighed for fortsat fremrykning af Regimenter 213 og 215.

Sign. von Oertzen.

Ved 215 kunne der imidlertid ikke bemærkes nogen fremrykning af 234. Offz.St. Münter måtte trækkes et stykke tilbage. Udenfor husene kan ingen længere lade sig se. Kl. 13 havde 213 angrebet, hvilket imidlertid ikke var os bekendt. De igen tilbagegående fjendtlige tropper blev endnu engang antaget for at være marineinfanteri. Endeligt omkring kl. 14 hed det også hos 215 igen »fremad«. Endnu engang i spidsen gik Hptm. von Puttkamer i sin lange kavalerifrakke, med hjelmen lidt skævt på hovedet og med gevær i hånd. Vores folk sprang ud af vinduerne og rykkede frem bag de levende hegn. I første spring nås skoven. Stillinger og grave erobres. Omkring 200 fanger føres tilbage. Alene Unteroffizier Nettelmann, 7. Kompanie, med to mand, indsamlet 12 »rødbukser«. Kompanie von Puttkamer trængte helt frem til Broenbeek. Hvordan havde maskingeværene virket mod skoven? Over 60 døde lå alene i skovkantgen ved siden af mange sårede. Fjenden – friske enheder fra den spanske grænse – gik flugtagtig tilbage på nye forberedte stillinger på den anden side Broenbeek. Ved indtrængen i skoven klumpede enhederne sig sammen. En tysk granat slog ned midt imellem dem og kostede betydelige tab. Vores artilleri – I./46 var i mellemtiden gået frem syd for Mangelaere – havde ifølge en senere faldet artilleriofficer, opfattet de ovennævnte fanger for fremrykkende franske kolonner, og derfor beskydt skoven. På grund af denne egne artilleriild måtte enheder falde tilbage til stillinger langs vejen Moulin – Wydendreeft. Kort før skoven svinger stillinger mod nordvest. Hverken til højre eller venstre var der forbindelse til egne styrker, og også mellem de to egne bataljoner var der et større hul.

Fra III./214 (Hptm. Schröder) blev to kompagnier (9. og 12.) indsat til at lukke hullet til 213. 11./214 blev skudt ind mellem I. og II. kampbataljon. 10./214 (Feldw.Lt. Quandt) blev i første omgang til disposition for Oberst von Oertzen. Trods disse forstærkninger kunne regimentet ikke komme længere. For det første var tabene for store, og for det andet var der stadig ingen forbindelse til venstre, da 234 stadig ikke rykkede frem.

I mellemtiden havde 211 ved middagstid erobret Bixschoote, men måtte i løbet af natten igen rømme landsbyen. 216 lå ved vejgraflen øst for Bixschoote. 213 havde om eftermiddagen erobret Højde 10 syd for Wydendreeft. 51. R.D. rykkede ikke fremad. 46 R.D. gav derfor om eftermiddagen ordre til at grave sig ned.

Oberst von Oertzen indsatte omkring kl. 14 sin sidste reserve – 10./214 – på venstre fløj. Alligevel begyndte fjenden at trænge ind i hullet til 234. Oberst von Oertzen anmodede derfor om forstærkninger til den truede venstre fløj. I løbet af natten forlængede to kompagnier fra II./214 (7. og 8. Kompanie) venstre fløj af regimentet i en bue tilbage mod 234. Dermed var der endeligt bragt sikkerhed. På grund af en brigadeførelse fra 30. oktober og efter at venstre flanke var blevet sikret af 214, blev 11. og 12./215 trukket ud af linjen – i alt en styrke på omkring 50 geværer – og placeret som reserve bag 7. og 8. Kompagnie.

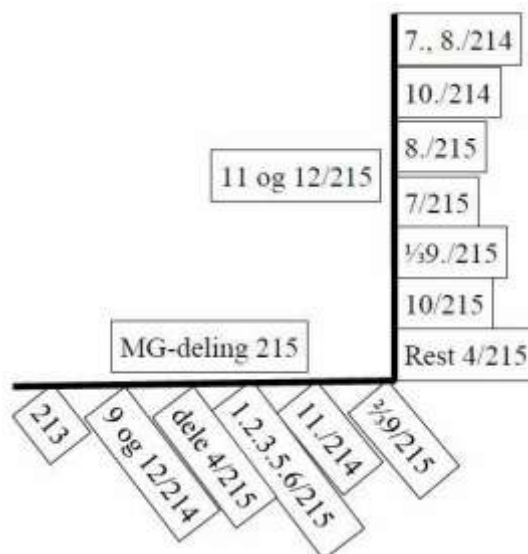
Tilsyneladende havde 234 ikke fra 51. R.D. modtaget ordre til at rykke energisk frem, som det fremgår af en melding fra I./234 til Regiment 215:

I./234 Mangelaere

30.10. Kl. 1815

Til R.I.R. 215

Artilleriet beskytter de fjendtlige skyttegrave indtil kl. 0200. Fra kl. 0200 sender enhederne officerspatuljer frem, der skal fastslå, hvorvidt fjenden falder tilbage. Falder fjenden tilbage skal der forsigtigt følges efter uden

at indlede en større fægtning og derved tvinge ham til at gøre front. Det grønne armekorps har til opgave at fastholde modstanderen, mens de andre armekorps angriber herom. Melding hvis fjenden sætter sig fast.

Modtaget via telefon fra II./234 og som befalet videresendt.

Koeliner,
Leutnant og adjutant I.234

Natten forløb rolig. Hvis blot fjenden havde haft en anelse om, hvor svage vi var! Kompagnierne lå til dels bag hække eller åbent i vejgrøfter. De startede øjeblikkeligt med at grave sig ned.

1. Kompanie havde en bitter, sørgelig opgave at løse. Den bar »dens« kompagnifører tilbage. Men nej, det var ikke kun dette kompagnis fører. I disse dage af stor officersmangel havde han været en omsorgsfuld fører for mange andre forældreløse kompagnier, og havde faderligt sørge for disse, ja helt ned til den enkelte mand. Der herskede en almindelig sorg i hele regimentet, da hans heldedød blev kendt. Han sidste ord var med et håndtryk til hans trofaste Feldwebel Zemlin: »Feldwebel, gamle ven. Om vi ses igen ved kun Gud alene«. Det ædleste minde, denne regimentshistorie overhovedet kan sætte dette ædle menneske, er ordene fra et medlem af hans kompagni:

»Om han gerne have set (at blive nævnt i regimentshistorien), hvis han stadig havde været iblandt os, betvivler jeg. Som lang tids tjenende aktiv soldat vil jeg hævde, at jeg ikke tager fejl, når jeg siger, at Oberleutnant Hoffmann var en af de bedste. Tapper, streng, retfærdig, men uselvsk, Under hvil og under forplejning kom kompagniet altid i første række, så ham selv, altid sidst. Men under kamp var han altid forrest, aldrig til at holde tilbage. På den sidste dag af oktober han led af frygtelige opkastninger og diarré med høj feber. Hvor ofte bad jeg ham ikke om at melde sig syg, men altid forgæves. Hans svar var altid: »Jeg hører til ved kompagniet«. Og der blev han, i spidset for sit kompagni indtil han led heldedøden. Det var en kongelig preussisk officer!

Sørgende sænkede vi vore hoveder. Æret være denne mand, men også den trofaste, som udtalte disse ord om sin kompagnifører. Også Major Saksofski kunne først den 31. oktober begraves mellem de to gårde. Hptm. Puttkamer gik til graven for at bede en stille bøn.

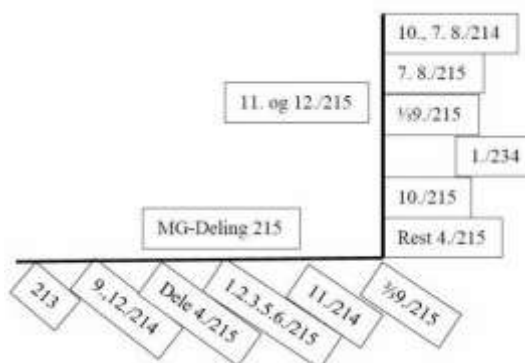
Endnu engang viste forplejningen sig et yderst vanskeligt spørgsmål. Hele dage var det kun med besvær muligt at bringe kold forplejning frem til linjen. En kraftig artilleriild lå hele tiden over stillingen og kostede betydelige tab. Alligevel bragt Hptm. von Puttkamers oppasser Münch det færdig at vaske kaptajnens tøj i et vandløb og hænge det til tørre på et brændeskur. En artillerigranat gik tværs igennem, eksploderede på vejen og overste alle med en haglbyge af sten. Os skete der intet. Men den skønne skjorte! For og bag var et stor cirkelrundt hul! De fjendtlige skytter i træerne gjorde sig meget ubehagelig bemærket. Natten til den 1. november gik derfor stærke patruljer ind i skoven for at finde disse skytter. De bragte 30 sårede franskmænd med tilbage, herunder en fransk major. Strålende af stolthed kunne Frank, ordonnans ved 9. Kompanie, som frivilligt var gået med, overbringe den sårede majors sabel til Hptm. von Puttkamer.

I disse hårde dage havde Hptm. von Puttkamer stor hjælp i Feldwebel Grotjahn og Unteroffizier Schaper, 9. Kompanie, der velfortjent modtog deres Jernkors herfor.

Divisionsbefalingen for den 31. oktober henviste til XV. Korps store resultater syd for Wytschaete og bestemte, at 46. R.D. skulle gå i forsvar for at lette fremrykning på 51. R.D. højre fløj.

Den 31. oktober omkring kl. 11 rykkede også Regiment 234 frem og nåede frem på højde med Hptm. von Puttkamer. Hermed var der skabt en fortløbende linje (tilslutning til I./234). 7. og 8./215 under Vizefeldwebel Frerk trukket lidt tilbage som reserve. På højde med Hptm. von Puttkamers 10. Kompanie, blev en stormforsvars-kanon fra 51. R.D. bragt frem i stilling.

Den 1. november om aftenen øgedes artilleriilden til største styrke. Der forventedes et angreb. Det ramte ikke os, men udviklede sig fra Bixschoote mod 209 og 211, som afviste angrebet. Den 2. november kl. 10 startede en overordentlig kraftig artilleriild mod vore stillinger. Enkelte enheder begyndte at vakle. Hptm. von Puttkamer, der netop opholdt sig ved Oberstleutnant Schultz, trængte igennem den voldsomme ild og kunne fører de tilbagegående folk tilbage i stilling. Efter en times tid svandt beskydningen igen ind. Tilsyneladende planlagte fjenden et angreb. I den lille skov syd for Gruyterzale blev der observeret en kraftig samling af fjenden. Aftenen den 1. havde III./46 observeret stærke kolonner under march mod Langemarck.

Den 2. november indløb befaling til afløsning. Fra den oversvømmede nordfront var III. R.K. under forskydning. Divisionen fik et nyt ansvarsområde: venstre Nachtegaal – Draaibank – Het Sas (eksklusiv), højre Kippe – Wit Huis (inklusive).

Mellem XXIII og XXVI. R.K. blev III. R.K. og 44 R.D. indsat fra Dixmuide fronten.

Afløsningen skete uden problemer tidligt om morgenen den 3. november. 1. og 2. Kompanie/215 måtte under afløsningen rykke ind i linjen ved 213.

Med stolthed rykkede regimentet tilbage. Under de mest vanskelige forhold havde de udført, hvad der var forlagt af dem. Af de 400 fanger fra de franske regiment 96 og 296, som divisionen havde taget, var de over 300 taget af Regiment 215, hvortil kom de 30 sårede fra den 1. november og 4 officerer. Den 1. november skrev Oberstleutnant Schultze i sin melding til regimentet:

Samtidig anset jeg det min pligt, under henvisning til de af mig over de foregåede fægtninger kun ufuldstændigt udfærdige kamppropper, helt særlig at henvise til de opnåede resultater under de mest vanskelige forhold, med det indtrængende håb, at kunne udvirke særlige udmærkelser til de tre kompagniførere, Hptm. Hemkes, Hptm. von Puttkamer og Offz.St. Münter. Da jeg personligt har ledet begge angreb, kan jeg af egne observationer bekræfte, at succesen primært kan tilskrives de nævntes dygtige føring.

Den 3. november var regimentets kampstyrke:

I. Bataillon: 5 officerer og Offizierstellvertreter, 5 underofficerer og 109 mand.

II. Bataillon: ikke mulig af fastslå

III. Bataillon: 2 officerer og Offz.St., 10 underofficerer og 175 mand.

Frigørelsen af divisionen varede hele dagen. Regimenterne forskød til følgende stillinger:

214 – korpsreserve nord for Kippe

216 – syd for vejen Kippe Jesuiten Goed

215 og 213 – om formiddagen ved Papegoeds Ferme, herefter Jesuiten Goed. Regiment 213 havde om aftenen afløst 209 ved Smiske og B9, de øvrige regiment blev i deres stillinger.

Regimentet blev først samlet i den gamle storm-udgangsstilling og herfra senere ført til Papegoeds ferme, hvortil den ankom omkring kl. 10. Her ventede der os en stor glæde. Den første feltpost var ankommet. For enkelte kompagnier var den allerede nået frem før stormen den 30. Hvilken nydelse var de disse dage at høre nyt derhjemme! En række forfremmelser fandt sted. På grund af en række strålende patruljer mod fjenden blev Ers.Res. Ulle, Uber og Lülising, 5. Kompanie, udnævnt til Gefreiter.

Særlig behageligt var opholdet imidlertid ikke. Hele tiden slog forvildede kugler ned. Et gik et hårs bredde forbi hovedet på Hptm. von Puttkamer. Næppe havde enhederne fået gravet sig nogenlunde ned, da der igen blev gennemført en forskydning, der var blevet nødvendigt på grund af den taktiske situation.

Kampformationerne fra den 28. oktober blev igen opløst og regimentet formeret i tre bataljoner:

I. Bataillon: Oberstleutnant Schultze – Adjudant: Feldwebelleutnant Rosinski

1. Kompanie: Offz.St. Stünkel

2. Kompanie: Offz.St. Meyer

3. Kompanie: Offz.St. Schacht

4. Kompanie: Offz.St. Lierwald

II. Bataillon: Major Ziehm (som i mellemtiden var tilgæet regimentet)

5. Kompanie: Offz.St. Dralle

6. Kompanie: Offz.St. Körbs

7. Kompanie: Offz.St. Frerk

8. Kompanie: Unteroffizier Bremer

MG-delning: Vizefeldwebel Raddatz (?)

III. Bataillon: Hauptmann von Puttkamer – Adjudant: Feldwebel Grotjahn

9. Kompanie: Vizefeldwebel Ritter

10. Kompanie: Unteroffizier Schaper (9. Kompanie)

11. Kompanie: Offz.St. Neumann

12. Kompanie: Offz.St. Münter

Hauptmann Henkes måtte gå tilbage. Han var ramt af kraftig bloddysenteri. Endnu engang et tungt, smerteligt tab for regimentet. Man gik endeligt i gang med at fastslå tab, hvilket var overordentligt svært, da der kun var få Feldweber tilbage. For en dels vedkommende gik optegnelserne igen tabt under de næste dages kampe, især med

Feldwebelleutnant Rosinski. Det er derfor forklaringen på, at alle angivelser kun er ufuldstændige. Regimentets tab udgjorde 171 døde, 299 sårede, 7 fanger, totalt 47% af kampstyrken den 30. oktober. Vore faldne var ¹⁾).

1. Kompanie: Oblt. Hoffmann, Virmes, Ufffz. Gnerer, Jaschkowiak, Kaufhold, Reddermeyer, Rietmann, Abmeyer, Stoffel.

2. Kompanie: Brüggemann, Diehl, Gefr. Domeyer, Dirksen, Engelken, Engelhardt, Gefr. Hogrese, Heinzelmann, Kruhöffner, Nordmann, Pepper, Rautenberg, Rothe, Rennemann, Thölke.

3. Kompanie: Blaudzan, Gefr. Brinkmann, Brunotte, Bachmann, Gefr. Handwerk, Hautop, Jeltsch, Alse, Ufffz. Köpke, Kette, Röwing, Klingemann, Lyezyweck, Lührs, Mennerich, Strüning, Twele, Traupe, Ulrich, Feldw. Seitekamp, Werner, Wichmann.

4. Kompanie: von Gravemeyer, Kugler, Mantz, Meine, Neubauer, Karl Plate, Refardt, Michhartz, Rothe, Sternberg, Thiesing.

5. Kompanie: Major Salkofski, Aug. Bartels, Engelmann, Ufffz. Giehe, Hartmann, Heine, Henstmann, Kellner, Kreutzmann, Könke Kábch, Lange, Leck, Mogk, Merten, Gefr. Oppermann, Pagel, Seidensticker, Schwarz, Schönmeyer, Schabesberger, Verhoeven, Winterstein, Wiedenroth, Weber, Wente, Wohnhardt, Zander, Barchhoff, Seibt.

6. Kompanie: Wohn, Bunjer, Cieszynski, Engel, Groppe, Hahne, von Herd, Idecker, Knike, Klaproth, Kithnau, Lönnecker, Möhle, Ohrt, Reichel, Niedel, Sacher, Ufffz. Schmidt, Schnelle, Stupski, Twardawa, Wehrenberg, Wendt, Wirtschenbach, Zickfeld.

7. Kompanie: Baumgartner, Bügling, Gansberg, Ernst Horn, Offz.St. Kloppmann, Klasing, Krause, Landheer, Simon, Ufffz. Tönnies, Volz, Voss, Ufffz. Wiebking.

8. Kompanie: Offz.St. Denker, Beinling, Gatzemeyer, Brahn, Glindemann, Jensen, Kavelmacher, Leinemann, Lühring, Meswart, Niepel, Nacke, Narjes, Rodewald, Riebel, Ufffz. Schmädecke, Wachsmith, Westhoff.

9. Kompanie: Kathke, Link, Semer, Aug. Schmidt, Schünemann, Wunstorff, Wendel.

10. Kompanie: Blohm, Gefr. Eberhardt, Heyer, Kalinowski, Krone, Regel, Schaling, Steinhaus.

11. Kompanie: Gefr. Held, Herner, Tillak.

12. Kompanie: Hanefeld, Ufffz. Holz, Mikolazack, Sander.

MG-Deling: Freudenberg, Johannpeter, Ziesnitz, Kühnau, Klausing.

Regimentets kampstyrke udgjorde den 3. november 543 underofficerer og mænd.

* * *

VI. Kapitel

Steenstraat

Stormen af B9 og Højde 10 den 10. november

(3. til 30. november 1914)

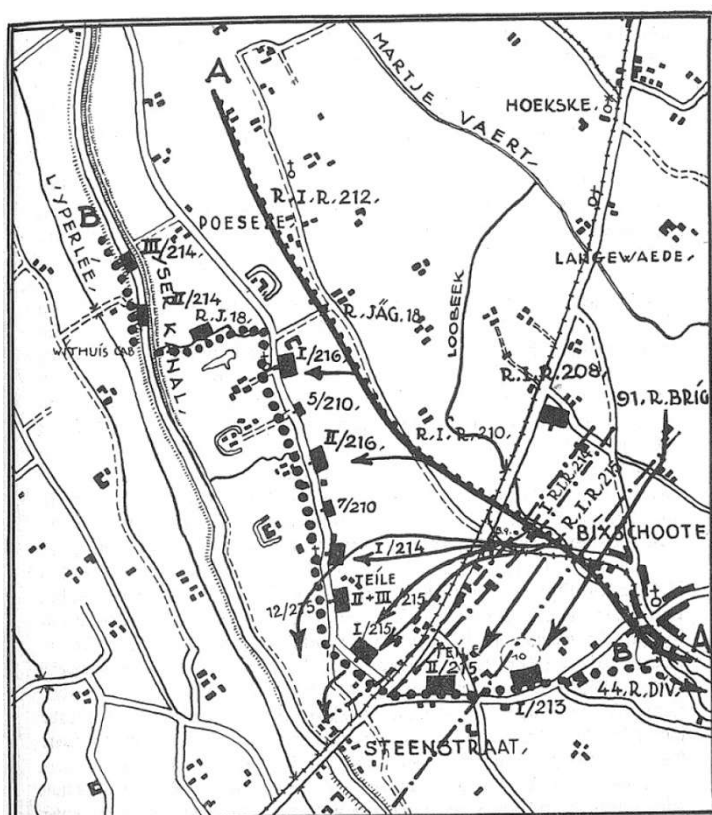
4. og 6. Armeé gik den 3. november endnu engang til angreb. Til den 2. november havde korpset befalet, at 45. R.D. skulle fastholde sine stillinger, mens 46. R.D. den 3. november blev frigjort og overført til dens nye ansvarsområde. 44. R.D. (til venstre for Bixschoote) gik til angreb og nåede den 3. november området syd for Bixschoote. Reserve-Jäger-Bataillon 16 stormede landsbyen. 45. R.D. rykkede ligeledes frem for at holde forbindelsen med 44. R.D. For den 4. november var en fortsættelse af angrebet befalet for 46 R.D. De hertil nødvendige troppeforskydninger blev gennemført kl. 15. På grund af divisionernes forskydning mod højre, måtte enheder især

¹⁾ Det er muligt, at mange af de anførte allerede var faldet under de foregående kampe. Angivelserne i stamrullerne er for en dels vedkommende meget upræcise.

trækkes længere mod vest i retning af vejen Kippe – Steenstraat. 215 og 213 forskød til Langewaede. 215 blev placeret på den gård, vi kendte så godt fra den 21. oktober, og i de her eksisterende dækninger, III. Bataillon på en lille mark syd og I. og II. i grave lige nord for gården. Regimentsstaben var placeret på gården. Engelske fly kredsede over os og kastede bomber, som dog ikke anrettede skader. Forvildede skud flyver os hele tiden om ørene. Desværre bliver flere ramt af disse. Det fjendtlige artilleri beskyder os med tunge kalibre. Et kæmpekrater findes på marken ved III. Bataillon. Som det dæmrer kommer forplejningen frem i store kogekedler, bøtter osv., da der jo stadig ikke finde feltkøkkener. Desværre var der ikke kartofler til III. Bataillon. Schlott havde villet gøre forplejningen ekstra god og havde kogt kartoflerne for sig selv. På grund af de bundløse veje væltede imidlertid den trehjulede vogn med kartoflerne. Frem for alt blev gevæerne soigneret. En skydeunderofficer ville i fredstid have gået i chok, hvis han havde set gevæerne! Mange tilfælde af dysenteri svækkede væsentligt kampsstyrken.

Hen under aften indløb divisionens ordre til angreb. Divisionen skal tilkæmpe sig overgang over Yser-Kanalen mellem Wit Huis Cabinet og Steenstraat. Regiment 213 skulle straks afløse 209 og skulle anføre angrebet under Brigade Stockhausen, mens 216 skulle være spids for Brigade von Rhoden. I 215 blev kompagnierne 1 til 6 alarmeret og underlagt Oberstleutnant Schultze. Major Ziehm førte resterne af II. Bataillon. Oberstlt. Schultze blev underlagt Oberst von Dobschütz (214), men forblev natten igennem i stilling. Oberst von Oertzen var med resten af regimentet (7. og 8. Kompanie, III. Bataillon og MG-delning) brigade reserve ved Langewaede frem til og med den 8. november.

Angrebet begyndte den 4. november kl. 0600, begünstiget af tåge. 216's fremrykning på højre fløj forsinkedes af det sumpede terræn. Det nåede til et punkt 200 meter foran de fjendtlige grave syd for Poesele. 213 nåede til højre frem til vejen Hoekske – Steenstraat, hvor vejen nord for Bixschoote drejer fra mod Korteker. De fremrykkende enheder blev mødt af forfærdende artilleriild. Fjenden havde især sat sig fast ved B9 på landevejen og ved Højde 10 og beherskede området med deres maskingeværer. Kl. 0930 blev I./214 indsat til højre for vejen for at bringe angrebet fremad. Den nåede frem 700 meter over Martje Vaart åen, men måtte så igen falde tilbage, da 216 på grund af manglende tilslutning ikke kom længere frem. Også 44. R.D. var gået i

STURM AUF STEENSTRAAT AM 10. XI. 1914
A-A = AUSGANGSSTELLUNG / B-B = ENDSTELLUNG /

stå, da den fra Højde 10 var kommet under kraftig beskydning. Af denne grund blev I og II./214 indsat på højre fløj af 44. R.D. Oberstleutnant Schultze blev trukket frem til forstærkning. Begge bataljoner fra 214 rykkede frem, nåede Bixschoote, men havde ikke kræfter til at angribe mod Højde 10. II./214 gik i stå få hundrede før B9.

Kl. 14 fik Oberstleutnant Schultze ordre til ved B10 at stille sig til disposition for 214. Han rykkede øjeblikkeligt til Hoelske, hvor I./214 med Oberst von Dobschütz netop var i anmarch. Oberstlt. Schultze rykkede ind bag I./214. Ved kapellet nord for St. Jeanbeek var der to broer. Her fik Afdeling Schultze ordre til at standse for at afvente udfoldelsen af I./214 langs vejen. Fremme ved den første bro holdt Oberst von Dobschütz, hvor også opholdt sig Oberstlt. Schultze med sin lille stab. Bataljonerne fra 215 lagde sig på østsiden af den ret høje vejdæmning. Fjendtlige fly havde bemærket samlingen af tropper, og kort efter lå broen under kraftig artilleriild. Allerede de første granater slog ned på vejen i nærheden af den første bro, hvor de dræber en Hauptmann og seks mand fra 214.

Granaterne fulgte nu lag efter lag. Fjenden ønskede at spærre broen, samtidig med at han hele tiden sætter nye enheder ind i linjen. Observatører fra artilleriet slog fast, at stærke kolonner hele tiden rykkede over Yser-kanalen ved broen fra Steenstraat. Ved de to broer over St. Jeanbeek gik alle i dækning. Oberstlt. Schultze stod bag et lille hus ved vejen, hvor alle trængte sig sammen. En granat slog ned i huset, hvor den dræbte tre til fire mand, herunder også cyklisten Wollenweber, 4. Kompanie. En anden cyklist blev ramt i skulderen og sank sammen. En læge fra 214, Dr. Salomon, kom fra kapellet frem for at hjælpe på trods af den kraftige beskydning, men en granat knuste hans hoved inden han nåede frem. Endnu en granat slog ned i huset – døde, sårede, bjælker og mursten dannede et frygteligt virvar. Oberstleutnant Schultze kunne se, at det var umuligt at forblive på dette sted. Han stormede frem og råbte til sine kompagnier: »Retning foran os liggende fæstegård! Fold ud!« De drejer til venstre væk fra vejen og overskrider Ruissbeek på en planke eller ved at vade igennem. Huset nås uden problemer. En del af bataljonen er imidlertid blevet tilbage, da de formentlig ikke havde opdaget forskydningen. Omkring 200 meter længere fremme lå 214 og ventede på det aftalte signal til fortsat fremrykning. Det begyndte at regne. Den fjendtlige beskydning fortsatte uformindsket. En frivillig hentede resten af bataljonen frem. Den havde haft store tab langs landevejen. Offz. St. Schacht var såret. Hele bataljonen søgte dækning på gården. Kommandøren tog ophold i en lille staldbygning. En granat slog ned. Oberstleutnant Schultze blev begravet under murresterne. Han var ikke i ubetydelig grad såret på begge ben. Offz. St. Liewald overtog kommandoen over de seks kompagnier. Hermed var der af officerer, der den 18. oktober var gået i kamp, nu kun regimentskommandøren Oberst von Oertzen og hans adjutant, Oberleutnant Meyer, tilbage.

Om aftenen var situationen omtrent følgende: til højre lå 216 på gården 300 meter syd for Poesele. Herefter følger Regiment 208 med to kompagnier fra I./214 bag. Foran B9 på begge sider af vejen til Bischoote lå II./213. Længere til venstre lå II./214 på vejen Bixschoote – 1 km nord for Steenstraat slutter 44. R.D. sig til I./215 med 5. og 6./215 under Offz. St. Liewald stod til disposition for Oberst von Dobschütz ved gården øst for B10. Stab 215, resten af II. og III./215 befandt sig stadig på gården ved Langewaade.

Reserven ved Langewaade kendte intet til de hårde kampe længere fremme. Nok kunne man høre den kraftige skydning og man vidste at I. Bataillon var indsat her. Man tog endda støvlerne af for at smøre dem ind i den leverede fedt. Frem for alt blev enheder godt og rigeligt forplejet. De fandt endeligt den nødvendige hvile.

Den 4. november om aftenen blev det befale, at XXIII. R.K. skulle fortsætte angrebet den følgende dag. 46. R.D. skulle rykke frem mod Het Sas for at holde forbindelsen til 44. R.D. Af division befales, at Brigade Stockhausen indsatte Regiment 213 i første og 25 i anden linje og endeligt to bataljoner 214 (II./214 blev den 5. november omkring kl. 0500 trukket tilbage). Overgang over Yser-kanalen skulle tilkæmpes. Major Ziehm overtog kommandoen over Kompagnierne 1-6 med en samlet styrke på 4 Offizierstellvertreter, 9 underofficerer og 116 mand, mens Hptm. von Puttkamer overtager kompagnierne 7-12. Regimentet forblev i dens stillinger fra 4. november, til disposition for brigaden. Angrebet begyndte kl. 0600 den 5. november, men opnåede ingen resultater. Spredningen blandt de indsatte enheder var for stor. Enhver manøvre af infanteriet standses i fødslen af en stadig mere intens artilleribeskydning. Kun dele af 45. R.D. nåede i nærheden af kanalen. 213 opnåede kun skridt for skridt terræn. 215 kom ikke til indsættelse og blev i dens dækninger.

Også for den 6. november blev en fortsættelse af angrebet befale af Generalkommandoet. 46. R.D. skulle rykke frem mod Steenstraat. Men selv med et fremtrukket artilleri, kunne man dårligt tale om et angreb fra vores side. I./214 lå fast foran B9. Englænderne indsatte skibskanoner af største kaliber. Endeligt den 7. om aftenen blev der befale en midlertidig indstilling af angrebene. Det var tydeligt, at uden en planmæssig gennemført ildforberedelse kunne infanteriet ikke rykke frem.

I mellemtiden havde det endeligt været muligt at fastslå regimentets reelle kampstyrke. Forsprængte havde fundet tilbage og afkommanderinger til bagagen var indskrænket til det allermeste nødvendige. Bårehold med røde armbind tilgik igen kompagnierne. Talrige lettere syge returnerer.

Kl. 20 er styrkemålet, inklusiv kamptræn:

I. Battalion (inklusiv regimentsstab): 9 officerer og Offizierstellvertreter, 15 underofficerer, 170 mand.

II. Bataillon:

- Stab: 3 officerer inklusiv læge
- 5. Kompanie: 1 Vizefeldwebel, 3 underofficerer, 36 mand
- 6. Kompanie: 1 Offizierstellvertreter, 4 underofficerer, 40 mand
- 7. Kompanie: 2 Vizefeldwebel, 3 underofficerer, 52 mand
- 8. Kompanie: 3 underofficerer, 34 mand
- MG-Deling: kan ikke fastslås, formentlig 4 MG (3 klar, 1 som materielreserve)

III. Bataillon:

- Stab: 3 officerer inklusiv læge
- 9. Kompanie: 2 Vizefeldwebel, 4 underofficerer, 51 mand
- 10. Kompanie: 2 Underofficerer, 41 mand
- 11. Kompanie: 1 Offizierstellvertreter, 2 underofficerer, 58 mand
- 12. Kompanie: 1 Offizierstellvertreter, 1 Vizefeldwebel, 2 underofficerer, 55 mand

Af Armeen blev det generelle angreb befalet fortsat den 10. november. Der udarbejdedes omhyggeligt befalinger for artilleri og infanteri. Regimenternes styrkemål gav anledning til meget alvorlige bekymringer (215: 4 officerer, 11 Offizierstellvertreter og Feldwebel, 27 underofficerer og 454 geværer). Af regimentet befales reorganisering i to kampbataljoner.

1. Kampbataljon: Major Ziehm – Adjutant Feldw.Lt. Rosinski
 1. Kampkompagni: Offz.St. Stünkel
 1. Kompanie (Offz.St. Stünkel), 2. Kompanie (Offz.St. Meyer)
 2. Kampkompagni (Offz.St. Liewald)
 3. Kompanie (Offz.St. Dralle (?), 4. Kompanie (Offz.St. Liewald)
 3. Kampkompagni: Oblt. Seitz
 5. Kompanie (Vizef. Schünermann), 6. Kompanie (Offz.St. Körbs).
2. Kampbataljon: Hptm. von Puttkamer – Adjutant Feldwebel Frotjahn.
 4. Kampkompagni: Vizef. Frerk
 7. Kompanie: (Vizef. Frerk), 8. Kompanie (Uttfz. Brerner)
 5. Kampkompagni: Oblt. Gerntholz; 9. aften: Lt. Grav; 10. Vizef. Ritter.
 9. Kompanie: (Oblt. Gerntholz, senere Vizef. Ritter), 10. Kompanie (Lt. Graf, senere Uttfz. Schaper)
 6. Kampkompagni: OffzSt. Münter
 11. Kompanie: (Offz.St. Heumann). 12. Kompanie (Offz.St. Münter).

Den præcise stillingsbesættelse om aftenen den 8. november 1914 var som følger:

Regimentsstab: Kommandør: -; adjutant: - (ellers som 30.10.)

I. Bataillon: Kommandør: -

1. Kompanie: Offz.St. Stünkel – Feldw. Hopæpæach
2. Kompanie: Offz.St. Meyer – Feldw. Dreyer (?)
3. Kompanie: Offz.St. Dralle (?) – Feldw. –
4. Kompanie: Offz.St. Liewald – Feldw. –

II. Bataillon: Kommandør Major Ziehm – Adjutant Feldw.Lt. Rosinski

5. Kompanie: Oblt. Seitz – Feldw. Behrens
6. Kompanie: Offz.St. Körbs – Feldw. Festkorn
7. Kompanie: Feldw. Krause
8. Kompanie: Feldw. Klinkert
- MG-Deling: Feldwebel-Dienstuer Hiller (?)

III. Bataillon: Som 30.10.14

9. Kompanie: Feldw. Grotjahn
10. Kompanie: Oblt Gerntholz (9.11. såret), Lt. Graf. – Feldw. –
11. Kompanie: Offz.St. Heumann. – Feldw.
12. Kompanie: Offz.St. Münter – Feldw. Wessel

Natten til den 9. november afløste 215 regiment 213, et uendeligt vanskeligt arbejde i det knædybe mudder. Turen gik over St.Jeanbeek, hvori en belgisk vogn anvendes som bro.

Stille fortsætter vi en enkeltkolonne over roemarker, snubler over forladte skyttegrave, og når endeligt frem til et levende hegn. Enkeltvis kravler vi igennem den efterårsrødtjørn og gør os det behageligt i en bagved liggende 1,50 meter dyb skyttegrav. 150 meter foran os ligger den forreste franske grav, og bag ved denne hæver sig spøgelsesagtig en gruppe huse. Hvad gemmer sig her? Til venstre for os rejser flammer fra det brændende Bixschoote sig mod nattehimmelen.

Ikke alle steder gik afløsning glat. Fører fra 213 blev ikke overalt fundet i mørket. Forkerte stillinger blev indtaget og måtte igen rømmes. Langsomt kom der orden. Omkring kl. 0500 kunne afløsningen meldes til regimentet, der har placeret sig på den gård, hvor før 1. – 6. Kompanie havde befundet sig. Højre fløj af regimentet havde kontakt til vejen Kippe – Steenstraat. Kompagnierne lå i rækkefølge fra højre 1., 2., 3., 4., 5., 6., $\frac{1}{3}$ 12. ($\frac{1}{3}$ kompagniet blev natten til den 10. truffet frem til kompagniet). Bag højre fløj lå 7. og 8. Kompanie i reserve, bag venstre fløj og i midten 9., 10., 11. og $\frac{2}{3}$ 12. Kompanie. Venstre fløj havde forbindelse til 44. R.D. ved vejgaflen 600 meter øst for B9 (Reserve-Jäger 16). Til højre for vejen havde 214 afløst 208.

Brigaden overvejede, om ikke B9 skulle erobres før det generelle angreb. Oberst von Oertzen var derimod af den opfattelse, da der først måtte rettes kraftigt artilleri over området på grund af de her placerede maskingeværer. Det blev besluttet at afvente angrebet på B9 til det forestående angreb.

Vore folk var godt udhvilede og friske. De få dage, regimentet lå i reserve, og frem for alt fik rigelig med forplejning, havde haft vidunderlig virkning. Den gamle ånd var tilbage. Kun kampstyrke og mangel på officerer var betænkelig. Nyankomne officerer måtte med det samme frem i linjen, før de overhovedet havde mødt deres kompagnier, som eksempelvis Oberleutnant Seitz og Leutnant Graf. Ja, for en dels vedkommende måtte officerer, der under kampene tilgik regimentet, som Offz.St. Michi og Willborn, straks indsættes. Tilfældene af dysenteri øgedes. De syge forsøgte med største energi at holde sig på benene, indtil naturen viste sig den stærkeste, og de måtte søge bagud. Bunden af gravene og den nærmeste omegn viste deres tydelige tegn på sygdommen. Ekskrementerne var for det meste blandet med blod. Den øverste føring var fuldstændig klar over det hele, og havde på sin vis samme betænkeligheder som tropperne, men det måtte være. Det fjendtlige artilleri øgedes fra time til time og ligeledes hans infanteri. Kampene ville blive meget hårde.

De erobrede grave var brede og dybe. Interimistiske dækninger med halm forefandtes. 213'erne havde gjort et godt stykke arbejde. Posterne blev fordelt, og snart lå alle indhyllt i overfrakker på den lerede bund.

Nogle få timers søvn bragte mange ind i drømmenes rige. Hvad drømte de om? Om i går eller i forgårs? Om det tyske forår 1914, om et spejl, der viste et billede om friskstrøjet sommertøj, snehvide skjorter og glade farvede kinder? Og de andre, der ikke kunne finde sønnen? Tænker de mon vemodigt om den fjerne hjemstavn ...?

Næppe var det begyndt at lysne før det fjendtlige artilleri startede igen i et omfang, vi ikke tidligere havde kendt. Det fortsatte hele dagen. Anede fjenden til vores angreb? Uophørlig bragede nedslagene og gravene rystede og bævede. Sprængstykker slog højlydt ned i mudderet. Alle lå fladt trykket mod bunde. Man vovede næppe at hæve hovedet. Den sidste time syntes at være kommet. Dødeligt ramte holder krampagtig den lille sorte sangbog i hånden, der i starten ikke blev særligt anset, men nu findes i alle jakkelommer. Oberleutnant Gerntholz såredes i halsen. Evakuering af de sårede i dagslys er umulig. Det er den sikre døde at forlade gaven i dagslys. Adgangsgrave findes ikke. Timerne sneg sig afsted. Som det blev aften, svandt den fjendtlige ild. Om den sædvanlige »aftenhilsen« bekymrer sig ingen. Livet begyndte igen i graven. Sønderskudte dele sattes igen i stand, døde skaffedes væk, de sårede bæres tilbage. Bunden af skyttegraven renses for de blodige ekskrementer fra de dysenteri-syge. Foran 6. Kompanies stilling lå et lille hus. Om dagen kunne vore folk se en civilist herfra sammenbuket forsvinde i retning af Smiske. En spion, en Franktireur eller en harmløs landmand? Hvem ved?

Om aftenen ankom en ordre til angreb. Armeens overkommando og Generalkommandoet lagde et alvorlig pres på gennemførelse af angrebet. Infanteriets angreb skulle langs hele 4. Armees front iværksættes kl. 0730. For regimentets ordonnanser (blandt andet Sieboldt, den uforgængelig mand fra Pfals fra 10. Kompanie med ordsproget: »Venner, i tjenesten lader jeg mig ikke spøge med, og jeg er altid i tjeneste!!!) og for bataljonernes ordonnanser blev det en hård nat. Det stillede de største krav og prøvelser til nerver og kræfter, alene at finde vej gennem det uvejsomme mørke, forbi de døde, mens man ledte efter de forskellige troppeenheder. Man kan forestille sig den situation, at en ordonnans pludseligt i åbent terræn overraskedes af et ildoverfald.

Planen for artilleriforberedelsen var følgende: Start kl. 0500 med højeste ildhastighed; $\frac{3}{4}$ times beskydning af de fjendtlige infanterigrave, $\frac{1}{4}$ times pause, $\frac{3}{4}$ times ild, $\frac{1}{4}$ times pause, $\frac{1}{2}$ times ild. Herefter skulle infanteriangrebet iværksættes. Pauserne var indlagt for at holde fjenden i uvished om starten på stormen. Bekæmpelsen af det fjendtlige artilleri var forudset gennemført i ildpauserne. Bag fronten blev de nyankomne tunge bayriske artilleribatterier jublende budt velkommen af de sårede. Feltbatterierne blev trukket langt frem, og stod for en dels

vedkommende (f.eks. I./46) kun 100 meter bag linjen. II./46 havde fået tildelt område Poesele – Wit Huis Cabinet (Brigade von Rhoden), I./46 i stilling omkring Draaibank skulle støtte Brigade von Stockhausen. Kanonerne fra 2. og 3./46 blev trukket frem tæt ved Bixschoote, endda syd herfor. Enkelte batterier (2., 4. og 6.) holdt forspændt klar til øjeblikkeligt at følge efter infanteriets storm.

Ansvarsområder var præcist tildelt de enkelte kommandører:

Brigade Rhoden: Højre (Oberst Ridell) Jäger 18 og III./214. Retning Wit Huis.

Venstre (Major von Stockhausen) 216, II/210

Venstre fløj stik nordvest for Stampkot Ferme.

Brigade von Stockhausen: Højre (Oberst von Dobschütz) I. og II. /214 vest Kippe-Steenstraat

Venstre (Oberst von Oertzen) 215 øst for vejen.

Regiment 214 – divisions reserve ved Langevaede

Regiment 208 – korps reserve langs vejen Kippe – Aschoop.

Angrebszoner:

Brigade Rhoden – højre: Wit Huis Chateau (214)

Venstre: Højde 5 (216)

Brigade von Stockhausen – højre for 215: Steenstraat

venstre: vestkant Bixschoote – Kanalbue 600 meter sydøst Steenstraat.
mellem 216 og 215 – Regiment 214.

Regimentets forbindeplads var etableret på gården før Chapelle syd for Hoekske (regiments- og bataljonslæger med undtagelse af II. Bataillon og med 3 sanitetsvogne). Oberarzt dr. Appeldorn og Unterarzt Schultz forblev i den gamle forbindeplads ved Draaibank.

Omkring kl. 21 ankom varm og kold forplejning. Det smagte alle fortræffeligt efter hele dagen intet at have spist på grund af artilleribeskydningen. Madholdene udbredte også rygterne om det forestående angreb. En mindre god fornemmelse er det for de syge, der kort før angrebet måtte gå bagud.

Major Ziehm og Hauptmann von Puttkamer henvendte sig til regimentskommandøren, hvor de personligt fik de nødvendige befalinger. Angrebet skulle ske på den måde, at Bataillon Ziehm med 1. til 6. Kompanie i første linje, Hptm. von Puttkamer med 7. og 8. Kompanie (Vizef. Frerk) bagved på venstre fløj i anden linje, mens 9. og 10. Kompanie (Lt. Graf, siden Vizef. Ritter) var dispositionenheder direkte under kommandøren. Under artilleriforberedelsen blev der gennemført et par begrænsede forskydninger. Mandskabet lå i halmen og sov dybt og fast. Kun ind i mellem blev man vækket af den kolde natteluft når halmen havde forskubbet sig.

10. november. Præcist kl. 0500 blev vi vækket af vores slummer af en voldsom artilleriild. Hvad skete der? Nå ja, det var eget artilleri, der tæt bag gravene, havde påbegyndt forberedelserne. En sådan skydning med vores artilleri havde vi ikke oplevet før. For første gang havde vi en fornemmelse af, at vores samlede artilleri arbejder sammen, og at angrebet virkelig denne gang fik en artilleriforberedelse. Hvor end man så bagud, lynede det, både mod sydøst eller mod nord. Granaterne slog ned i ruinerne af husene ved B9! Hvor uhyggelig så det ud, når de røde lyn og skingre drøn viste, når granaterne præcist sprængte over de fjendtlige grave. Det var et skønt, men grusomt syn for os, når de tunge 21-cm granater slog ned i de fjendtlige stillinger omkring 300-400 meter foran os, så sprængstykker nåede helt over mod os. Unteroffizier Nettelmann, 7. Kompanie har skrevet:

Fra sin dækning kom majoren sammenbuktet. Han er vores eneste officer i graven; vi har først for nyligt fået ham hjemmefra. De andre fører ligger allerede på bakken med kors og hjelm. Major gik langs graven og hilste på sine folk. Hvorfor kikker han så opmærksomt op over kanten af graven? Vi kan også igen se morgenen komme. Hvad vil dagen bringe? Kort før kl. 7 kommer den indholdstunge befaling: »Klar til storm kl. 0730. Angrebet sker langs hele linjen. Højde 10 skal tages«. Den blodrøde morgenhimmel dækker det hele. Den gamle sentimentale soldatersang går mange gennem tankerne: »Snart vil trompeter blæse, så må jeg lade livet, jeg og mange kammerater... « Fugtig tåge ligger stadig over Flanderns jorde. For at bevare overraskelsen må der ikke skydes før tid. Vi skal derfor aflade vore geværer, men påsætte bajonet. Alvorlig og sammenbidt træffe alle sine forberedelser. Oblt. Seitz, 5. Kompanie, beder et Fadervor sammen med sine folk. Det breder sig langs hele linjen. Alle beder halvhøjt med.

Ordonnanser i hjelm, pikkelhue og i Chakot iler forbi os på vej frem. Jeg må selv undervejs til 18. Jäger med en melding ... Så dukkede majoren igen op ved siden af os med jernansigt. Knivskarpt trænger hans ord igennem alt larmen: »Anlæg bajonet!« Fra de mudderdækkede læderskeder dukker det blanke stål op. Med et smæld fra fjederen låses bajonetten fast. Det er med en ejendommelig følelse at jeg kikker på dette frygtelige nærkampvåben fra spids til skæfte og læner det op ad siden på graven for at kunne få brødpose og rygsæk placeret rigtig. Min sidemand deler sin sidste cigaret med mig. Jeg tænder den og sætter med ned. Jeg tænker

på det grønne hus og de kære mennesker derinde, som formentlig er ved at drikke morgenkaffe, tænker på Gud, på slagene og ser min røgsky stige opad. – der står majoren allerede med trukket sabel. Præcist kl. 0730 giver han kommandoen: »Op, angreb, fremad, fremad!« Tankerne på hjemme forsvinder i et nu ... Artilleriet tier som aftalt. På én gang er alle ude af graven. I stedet starter den fjendtlige artilleri- og infanteriild. Det var, som vidste fjenden, at vi ville angribe.

Desværre havde III. R.K. og 44. R.D. allerede iværksat angrebet kl. 0630, så det fælles angreb langs hele fronten ikke skete, men da III. R.K. allerede var løbet fast, kunne fjendens opmærksomhed nu rettes mod vores angrebsafsnit. Det fjendtlige artilleri kunne koncentreres omkring de bestemte angrebepunkter. Disse fejltagelser måtte vi undgælde. III. R.K. og 44 R.D. tidlige fremrykning var mislykkedes fuldstændig, og havde frem for alt give store problemer for dens naboer. Derimod iværksatte Reserve-Jäger 16 først deres angreb kl. 0740 efter at 215 allerede var rykket ud.

Vore rækker stormede så hurtigt som det var muligt fremad for at komme ud af det fjendtlige artilleris spærre-ild.

Man havde kun én tanke i hovedet: fremad, fremad for enhver pris, for kun i angrebet ligger sejren, og faren mindskes jo nærmere man kommer fjenden. Op af graven! Uanset hvor end jeg kikker med sanserne spændt på det yderste, til højre og til venstre, er det overalt det samme billede: feltgrå, tynde ynglinge og satte, skæggede wehrmænd, blinkende bajonetter, forstenede ansigter som hugget i sten, alle i storm frem mod ødelæggelsen. Tysklands ungdom i storm. Tågebankerne, født af Ysers vand, skjulte den 10. november den til døde dømte landsby. Hurra, Hurra! – det gamle preussiske slagbrå lød....

Men næppe havde fjenden opdaget den tyske fremrykning før et frygtelig haglvejr af infanteri- og MG-ild slog dem i møde. Det gik frem i spring. Hver eneste fure i pløjemarken, hver eneste fold i jorden blev udnyttet til at få vejret... Mange falder eller blive såret. Offz.St. Stewald faldt. Unteroffizier Rinjes førte 4. Kompanie videre. Feldw.Lt. Rosinski sank dødeligt såret til jorden. Offz.St. Heumann såres. 100 meter før den fjendtlige grav pustes ud sidste gang, og så fulgte det kraftige indbrud i den fjendtlige linje. Geværkolber og bajonetter sættes i arbejde. På få minutter var forreste grav erobret. To skydende maskingeværer erobredes. Uffz. Kappey ¹⁾, 6. Kompanie, bragte dem til tavshed. Major Ziehm havde allerede fra starten bemærket, at dele af hans bataljon havde taget en forkert retning. Under vejs for at få fejlen rettet, bemærkede han en flankeringsgrav med stærk besætning, der vil kunne rive angrebet mod B9 i stykker. Med sig selv i spidsen stormede han beslutsomt den fjendtlige stilling med 30 mand. Med høje Hurra gik det fremad, men fjenden ventede ikke. Enkelte forsøgte at flygte, men styrtede trufne til jorden. Resten blev taget til fange. Herefter rettede Major Ziehm opmærksomheden længere mod højre for vejen - »Totenallee«. Kompagniet var netop under storm over markerne. Alle passager af de levende hegn var blokerede, især dem, der lå tættest på vejen. Med trukken sabel udviste kommandøren under den voldsomste ild »yderste ro i blik og holdning«. I husene ved B9 og Smiske udspandt sig voldsomme enkeltkampe. Hvert enkelt hus måtte stormes. 5. og 6. Kompanie kunne derimod rykke videre frem. Skyttegravene var kraftigt beskadiget, så godt havde vores artilleri virket. Hvem, der ikke var død eller såret, blev taget til fange. Angrebet fortsatte mod de af fjenden stærkt befæstede gårde. Fra alle vinduer, døre, tagluger, bag hægge og bag mure lyner det imod os. Fra taget af en kro skratter et maskingevær. Geværkolber splintrer dørene. Hvem der gjorde modstand blev nedkæmpet. Hus efter hus erobres. Fra Smiske gik det videre mod den tredje franske skyttegrav, der imidlertid ikke kunne erobres i første forsøg. I de første stillinger var der taget omkring 100 fanger. En gruppe fra 6. Kompanie fandt sig pludseligt alene foran et stærkt forsvaret hus, der med en løbegrav var forbundet med en dækning. Bag den, måske 500 meter væk, var 16. Reserve-Jäger-Bataillon under angreb. Uden at tøve et øjeblik, gik gruppen til angreb, og snart kravlede 23 franskmænd frem med hænderne i vejret. Grinende tog en Offizierstellvertreter fra jægerne imod fangerne.

Unteroffizier Kappey fik af Majoren ordre til med ni mand at angribe en lade.

»Vi stormede laden. Fem faldt. Vi slog porten ind med geværkolberne og hentede franskmændene ud. De havde allerede smidt udrustningen, men alligevel var vi dårlig ved mode. 80 rødbukser med blå frakker. Deres kaptajn og sekondløjtnant med hænderne oppe. »Des couteaux, des couteaux!« (kniv, kniv!). Jeg spurgte kaptajnen på mit fuldkomne skolefransk: »Votre épée, mon capitain?« (Deres sabel, hr. kaptajn) og bliver skuffet – han svarer kort: »à cheval« (på hesten). Jeg tager hans kikkert og korttaske og så »Quaire à quatre« og »Bataillon en marche!«. Under kraftig flankerende ild fører vi »vores kompagni« tilbage gennem linjen. 214 marcherer netop forbi med deres oberst i spidsen. Vi er usigelig stolte. Wehrfolk overtager vores bytte. Vi vender om og deltager i stormen på Stamkot Ferme ...

¹⁾ Kappey modtog for dette angreb Jernkorsets I. Klasse. Han faldt den 26. februar 1916 ved St. Marie-a-Py som Vizefeldwebel ved R.I.R. 31.

Navne på de fem tapre mænd var: Uttz. Kappey, Lülfig, Gomoll, Räckemesser fra 6. Kompanie og Scheidhauer fra 8. Kompanie.

Fra dem anden grav bag gården kom franskmænd allerede frivilligt frem. Under det fortsatte angreb komme man se de store franske tab, der var opstået på grund af artilleriilden.

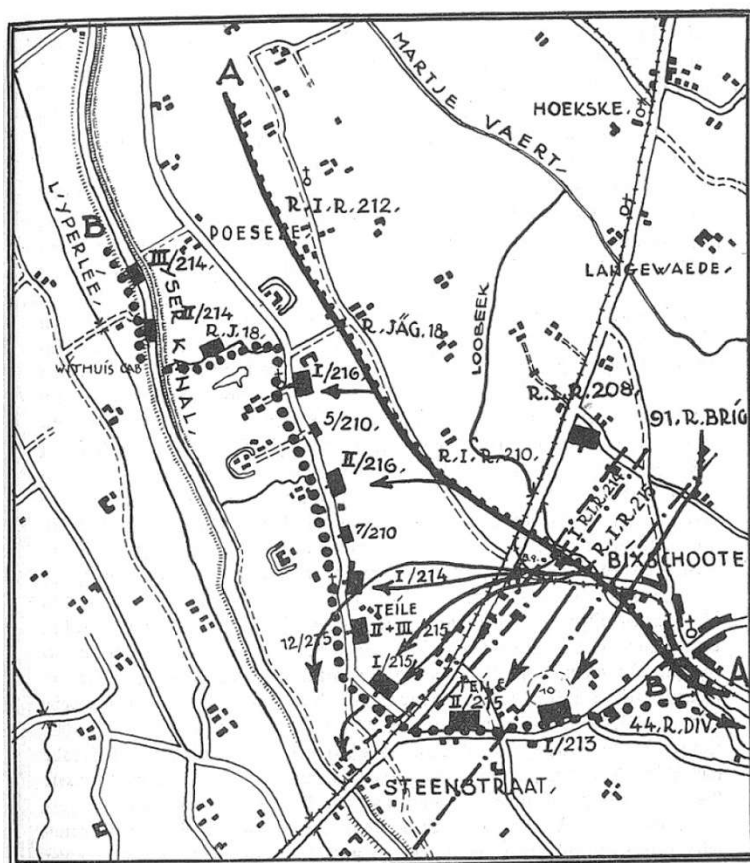
Blandt husene i Smiske var man i dækning for ilden fra Højde 10, men fra højre side af vejen slår kraftig MG-ild ind mod flanken. Hauptmann von Puttkamer var med 9. og 10. Kompanie for længst nået den første linjen, mens 7. og 8. Kompanie allerede var fulgt med under angrebet på B9.

Hauptmann von Puttkamer erkendte straks den risiko, en fortsat fremrykning mod Højde 10, ville afstedkomme, dersom den flankerende ild fra den højre side af vejen ikke blev bragt til standsning. Det kunne ikke længere blive tale om en forbliven i egen ansvarsområde. Under en fortsat fremrykning ville alle blive skudt ned fra højre. Forbindelsen til enheder til højre var endnu ikke etableret. Af os ukendte årsager var regimentet her trukket langt længere mod nordvest. Fjendens maskingeværer til højre for vejen kostede allerede dyrt for enhederne under fremrykning mod Højde 10.

Uden at tage hensyn til risikoen, stillede Hptm. von Puttkamer sig midt på vejen for at samle, hvad der netop var af soldater indenfor rækkevidde. Det var primært dele af III. Bataillons kompagnier og enkelte fra II. Bataillon. Med 60 mand blev Offizierstellvertreter Münter indsat mod graven til højre parallel med vejen, hvorfra MG var rettet mod B9. Graven erobres i frontal storm. Frivillig (senere Unteroffizier) Meyer, 12. Kompanie, rev det skydende MG ned fra stillingen, og blev kraftig forbrændt på begge hænder af det rødglødende løb. Frivillig Zaar, 11. Kompanie, skød en mand, der netop skulle til at skyde Münter. Münter stormede videre med sine folk. Maskingeværer blev herefter bjærget af 5. Kompanie.

Stadig stående midt på vejen indsatte Hptm. von Puttkamer nu på begge side dispositionenheder (9. og 10. Kompanie) skråt til højre omtrentlig i retning af Stamkot Ferme mod den »kartoffelkælder«, hvorfra ilden primært kom. Under fremrykningen fik Lt. Graf – som først var kommet til regimentet den 9. om aftenen – et alvorligt sår. Vizef. Ritter overtog kommandoen. Hptm. von Puttkamer svævede i den højeste fare, som han overhovedet ikke bemærkede. En franskmænd havde opdaget ham fra et tag og skød gentagende gange mod ham. En pionerofficer – hvis navn desværre længere kan fastslås – så dette, styrtede frem og hentede franskmændene ned netop som denne skulle til igen at skyde på von Puttkamer.

Mens kampen stadig rasede i husene omkring B9 og Hptm. von Puttkamer primært havde indsat sin bataljon til højre for vejen, stormede samtidig Major Ziehm frem mod Højde 10. III Bataillon havde tiltrukket sig den flankerende beskydning, men desto kraftigere var ilden fra Højde 10, som franskmændene havde udbygget specielt kraftigt. Oblt. Seitz blev såret. Major Ziehm og Hptm. von Puttkamer var nu de eneste officerer. Offz. St. Stünkel stormede frem med 1. Kompanie. Feldwebel Hoppach, der først var ankommet den 9. november, faldt. Tre på hinanden følgende linjer på Højde 10 blev erobret af Bataillon Ziehm (1. – 6. Kompanie og dele af 7., 8. og 11. Kompanie). Det hele var trukket mod højre. Der var ikke længere nogen form for forbindelse til 44. R.D. 12. Kompanie var under angrebet fra den yderste venstre fløj blevet trukket langt mod højre over vejen. Nogle få

STURM AUF STEENSTRAAT AM 10. XI. 1914

A-A = AUFGANGSSTELLUNG

B-B = ENDSTELLUNG

kompagnier fra Jäger 16 lukkede hullet. Fra Major Ziehm blev der til Oberst von Oertzen sendt indtrængende anmodninger om enheder forbindelse med 44. R.D.

Samtidig stormede dele af III. Bataillon frem til højre for vejen. Anden grav var stærkt besat. Franskmændene skød som vilde. Man kunne dårligt forvente, at graven ville blive indtaget. Så bemærkede Offz. St.. Münter endnu længere til højre et hul på 50-60 meter i besætningen af graven, og da 9. og 10. Kompanie dukkede op og tiltrak sig skydningen, stormede Münter gennem dette hul, men kom herved under ild fra den tredje fjendtlige grav. Anden grav erobres dels gennem 12. Kompanies oprulning, dels af angrebet fra 9. og 10. Kompanie under Hptm. von Puttkamer. Stormen fortsatte forbi »kartoffelkælderen« mod tredje grav. For en dels vedkommende afventende franskmændene ikke dette angreb, men kom frem. Fangerne blev vist bagud. To maskingeværer i den tredje grav skød stadigvæk. De erobredes (Nr. 165 og 166). Også Zaar, 11. Kompanie, stormer yderligere et MG i tredje grav – Hptm. von Puttkamer opdagede, at angrebet standsede op forn Stamkot Ferme. Hvad han kunne få fat i fra 7. Kompanie, tog han med frem. Fra gården hentede tre mand fra 7. Kompanie en officer og 17 mand ud som fanger. Den franske hovedstilling lå lige øst for Stamkot Ferme. Fem fanger befandt sig stadig her, selvom kompagniet for længst havde passeret stedet, men vest for Stamkot Ferme bragte fjenden, men desværre også vores egen artilleri, en standsning af den fortsatte fremrykning. Imidlertid var dele af 12. Kompanie og andre kompagnier allerede trængt langt længere frem. Fra den gamle franske hovedstilling førte en løbegrav gennem en frugthave. Hvor den starter stod Hptm. von Puttkamer. Både have og grav lå under kraftig fransk artilleri. Alle grave var fyldte med mandskab. Blot artilleriilden mindskes en smule, dukker kaptajnens stovte skikkelse op af graven for at indbyde soldaterne mod. Soldaterne tilbragte bange timer her.

I mellemtiden var Major Ziehm allerede trængt frem over Højde 10 og på den anden side Moulin. Hans dygtige ordonnans, Gefreiter Freitag, 5. Kompanie, såres dødeligt ved hans side. Bataillon von Hammerstein I./213 (som allerede var trukket frem ved starten på angrebet) foldede ud til venstre. Major Ziehm kunne derved med sin bataljon trække længere mod vejen. Stormen gik nu fra skråt til venstre til direkte mod Steenstraat. Langs vejen var fremrykningen vanskelig, da denne lå under kraftig ild fra de første huse i Steenstraat. Urokkelig gik Major Ziehm frem for at give sine folk et lysende eksempel. Kl. 0930 var vore folk nået frem 250 meter før Steenstraat. Angrebet fortsattes. Også her kom vore folk ind i ilden fra vores eget tunge artilleri, der stadig beskød Steenstraat, specielt til venstre for vejen. Alle hober sig sammen på vejen. Set i lyset af tabene og den ringe kampstyrke, var et fortsat angreb meningsløs. Så godt, det var muligt, reorganiseres enhederne. I./213 forskød samtidig mere og mere til højre i et angreb mod Steenstraat. Hermed kom næsten hele regimentet til højre side af landevejen. Uden hensyn til egen sikkerhed var Major Ziehm utrætteligt i gang i opmuntringen af sine folk. Snart er han på vejen, snart på vej langs linjen i retning af Bataljon Puttkamer. I sin kikkert slog han fast, at huse og lader i Steenstraat som fæstning var indrettet til skydning fra flere etager og at der som en skanse var etableret en grav foran byen, på hvilken der fortsat arbejdes. En stor besætning var tydeligt at konstatere.

Nord for Stamkot Ferme lå dele af 12. Kompanie fremme langs kanalen. Som den drejede mod syd for langs kanalen at nærne sig Steenstraat, ramte den imidlertid en nyanlagt, netop besat stilling, der som et brohoved strækker sig om Steenstraat. Den måtte vende om, da den kom under kraftig fjendtlig beskydning.

Vore enheder var til højre for vejen kommet betydeligt længere frem, selvom de også her lå under særlig stærkt fjendtligt artilleri. Fremrykningen var gået i stå. Til venstre for vejen måtte enheder endog trække sig et stykke tilbage, da de i åbent terræn lå dækningsløst under beskydning. Enhederne var stærkt blandede. III./213 var gået frem på højde med vejen Bixschoote – B9, II./213 stod ved B10 som brigadereserve. I et hul til højre for 12. Kompanie var 216 gået ind mellem I. og II./214.

Under den voldsomme ild lå enheder nu i en linje, der i det væsentlige ikke ændrede sig før april 1915.

Under angrebet havde vores artilleri ikke være inaktiv. Allerede efter storme på B9 og Højde 10 havde enkelte batterier spændt for. Batterie Salzmänn 2./46 gik i stilling ved B9 og åbnede kl. 12 direkte ild mod Steenstraat. Det var et pragtfuldt syn at se kanonerne i strakt galop kører frem og gå i stilling lige ved Cikorie- møllen. Så blev 3/46 trukket frem. 4. og 6./46 fulgte Brigade Rhoden ved Poesele.

Udmattet efter angrebet var vore folk søgt i dækning i de franske grave, i vejgrøfter eller i hurtigt gravede huller. Major Ziehm blev ramt af en shrapnel kugle, der var gået igennem hans frakke og jakke, og havde efterladt et blåt mærke på hans ryg. Folk søgte dækning i husene for den fjendtlige artilleriild, der pløjende vejen op. I møllen (cikoriemølle) lå de franske tornestre stadig; sårede – ven og fjende – behandles her. Omsorgen for dem var rørende. Franskmænd blev af vore folk forbundet med deres egne forbindepakker. Især tørst var et stort problem. Der var en brønd i gården, men ve den, de forsøgte at gå ud. Wehrmann Appel, 8. Kompanie forsøgte, og måtte undgælde med en ødelagt hånd.

Regimentets stab fra rykket frem sammen med enhederne. Dens kommandostation var oprettet i en kummerlig lille svinestald, 500 meter nord for B9, der som den eneste er tilbage af en gård. Kl. 15 blev det af Oberst von

Oertzen befalet, at Steenstraat indtil kl. 1630 skulle beskydes af det tunge artilleri. I. og III./213, der var underlagt afsnitskommandøren for venstre side af vejen – Oberst von Oertzen – skulle herefter angribe Steenstraat.

Angrebet kom ikke til gennemførelse, da brigaden kl. 1650 befalede, at enhederne skulle grave sig ned, hvor de var nået, med den hensigt at viderefører angrebet den 11. november.

Den kommanderende general udtaler sin anerkendelse til enheder for den opnåede succes. Alene ved 23. R.K. er der taget 1500 fanger

(Brigade von Stockhausen 10.11.)

Brigade von Rhoden (III./214) var allerede kl. 8 nået Kanalen ved Poesele. Naturligt trak enheder til højre for vejen imod dette indbrudssted. Derved opstod der et hul til højre for vejen, der forhindredes i at blive farlig af Hptm. von Puttkamers indgriben.

Divisionens krigsdagbog beskriver dagens begivenheder med ordene:

Takket være en fremragende ledet artilleriild mod højde 10 og B9 blev vores infanteri denne dag en forundt en skøn succes. Overgangen af kanalen ved Poesele og stormen på Højde 10 er æresblade for divisionen, der trods mangel på førere og indtrådte store tab, her fremragende blev ydet. ¹⁾

Vi fra Regiment 215 kunne tilføje: »og stormen på B9«. Det var tydeligt, hvad der af enhederne var blevet ydet under kommando af to officerer og nogle få Offizierstellvertreter, dygtigt hjulpet af vore Feldwebel, vizefeldwebel og underofficerer. »At folkene herunder præsterede det, de præsterede, er beundringsværdig«, skriver vores regimentskommandør i et kort feltpostbrev. Det viste imidlertid også, hvad en godt udhvilet enhed formår at gennemføre. Regimentet erobrede seks maskingeværer ²⁾. Der mangler desværre en beskrivelse af Højde 10, da krigsdagbogen for I. Bataillon, der først langt senere blev udfærdiget, kun er meget kort forfattet. Af fanger afleverede regimentet 576. Desuden meldte 213 om yderligere 70 franske fanger, taget sammen med 215.

Den 10. november betød et særligt æresblad i Regiment 215's historie.

I brigadeførelsen kl. 1650 fik Oberst von Oertzen kraftigt anvist at skaffe forbindelse til 44. R.D. Ved et fjendtligt angreb fik han stillet Bataillon von Loesen, II/213, til rådighed. På denne ordre lod Oberst von Oertzen to kompagnier fra den ham underlagte Bataillon Pagenstecher, III/213, indsætte til venstre for I./213. Under fremlæggelsen af korpsreserven, regiment 208 til højre for vejen, var enkelte elementer (specielt Kampkompagni Seevers) nået ind i forreste linje, og resulteret i en sammenblanding af enheder. Brigaden befalede derfor afsnitskommandøren Oberst von Dobschütz til, med henvisning til Hptm. von Puttkamer, at forstærke den forreste linje, og af de øvrige tropper – i størst muligt omfang i enhedsramme – i mørket at sammentrække egen reserve. Frem for alt skulle der skaffes klarhed over kommandoforholdene.

Under meget vanskelige omstændigheder fastlægges regimentets kampstyrke til 153 underofficerer og mænd.

Hauptmann von Puttkamer samlede en styrke på 8 mand, hovedsageligt fra eget regiment, men også medlemmer af angreb regiment (214 og 208). Kommandoen over første linje til højre for vejen blev overtaget af Regiment 214. Afdeling Puttkamer besatte gården og gravene ved »kartoffelkælderen«. Major Ziehm blev på vejen ved cikorie-møllen. Han disponerer over 4 Offizierstellvertreter, 5 underofficerer og 58 mand. 12. Kompanie og dele af 11. Kompanie under Offz. St. Münter forblev ved 214 under Leutnant von Besser, 50 meter nord for Stamkot Ferme.

Som det blev mørkt var situationen nogenlunde som følger: 45. R.D. havde overskredet Yser-Kanalen ved Poesele med III./211. III./214 lå på den anden side kanalen, med forbindelse til Jäger 18 på den østlige side. Herefter fulgte I./216, 5./210, II./216, 7./210, I./214, II./214, allerede blandet med 12./215 ved Stamkot Ferme. Til højre og venstre og på landevejen lå de to kampbataljoner fra 215 – Hptm. von Puttkamer til højre, Major Ziehm på vejen og til venstre – dele af III./215 til højre, I. på vejen og II. til venstre. Til højre for vejen ligger tæt bag første linje (ved kartoffelkælderen) og i mindre omfang i første linje Regiment 208 ³⁾. Med tilslutning til 215 syd

¹⁾ I R.I.R. 213 krigsdagbog er følgende anført: »Venstre nabo 44. R.D. gik også frem vinkelret på kanalen, og overlod det til Brigade von Stockhausen at udfylde det herved opståede hul, og at rense skoven syd for Bixschoote for fjender«.

²⁾ Divisionen melder kun om 6 erobrede MG, hvoraf regimentet tilskrives de to. Gennem edsvorne udsagn fra det deltagende mandskab, er det fastlagt, at det korrekte antal ved regimentet var seks. Regimentskommandøren taler i et feltpostbrev endda om syv MG. Hos ham forelå da også meldingerne fra I. Bataillon. I felten var en afklaring ikke mulig. Hvor de øvrige våben er blevet af, kan ikke fastslås. En mulighed er, at personellet, der bar dem tilbage, er faldet. Talrige savnede denne dag (f.eks. Gieren 9.) gik tilbage som lettere såret, men aldrig siden set igen.

³⁾ Regiment 208 lå i korpsreserve ved Kippe. Det har ikke været muligt at finde oplysninger om dens indsættelse, og heller ikke divisionens krigsdagbog. Heller ikke i Regiment 208 erindringer er der nærmere beskrivelse. Som berigtigelse af fremstillingen i Regiment 208 må angives, at det meste af 208 var placeret bag 215, og på ingen måde deltog i angrebet, og først

for Højde 10 ligger to kompagnier af III./213 og I./213. Herefter fulgte 44. R.D. Resten af III./213 lå i den franske grav ved B9 på vejen mod Bixschoote. II./213 befandt sig ved B10 til disposition for Brigade von Stockhausen. Major Ziehm lå ved Cikorie-møllen, senere i forreste linje, mens Hptm. von Puttkamer lå til højre for vejen tæt bag forreste grav.

Natten sænkede sig. Den lagde sig med dens nådige mørke over den uendeligt grusomme slagmark. Mandskabet gravede sig ned – et meget vanskeligt arbejde for folk, der var svækket af diarré. For natten trak Major Ziehm sin reserve (5. og 6. Kompanie) fra Cikorie-møllen frem som besætning af graven, som ved I./215 langs vejen stadig er meget tynd. På grund af det angreb, der var befalet for den 11. november, forblev også Major Ziehm også fremme med 5. og 6. Kompanie.

Fortsættelse af angrebet var befalet til den 11. november kl. 0700. Det var den generelle opfattelse, at det af de højere myndigheder befalede angreb på Steenstraat, med de svage enheder, hører til kategorien umuligheder. Efter en telefonisk henvendelse fra Regimentskommandøren, Oberst von Oertzen og videreformidlingen af meldinger fra bataljonskommandørerne, blev angrebet udsat. I første omgang skulle artilleriet for alvor virke mod Steenstraat. Brigaden befalede angrebet gennemført kl. 15. Indtil da skulle både tungt og let artilleri beskyde Steenstraat. Ved Brigade von Rhoden blev Jäger 18 sat over kanalen. Af denne grund måtte de tilstødende enheder trække mod venstre. 11. og 12. Kompanie/215 sluttede sig til denne forskydning. Under bevægelsen blev Lt. von Besser, 214 (død 21.11.1914) og Offz.St. Münter såret. Sidstnævnte forblev dog et stykke tid ved enheden.

De dele af 213, der syd for Højde 110 var underlagt Oberst von Oertzen, led kraftigt under for kort liggende skydninger fra eget artilleri. Oblt. von Pagenstecher havde sendt melding efter melding. Tre hårdt sårede og to døde var resultat. Tilsyneladende drejede det sig om 44. R.D. artilleri, der til angrebet skulle lægge ild over Steenstraat. Oberst von Oertzen gjorde sit bedste for at få underrettet artilleriet om fejlskydningerne, men et resultat lod sig dårligt bemærke. Det fjendtlige artilleri øgedes i løbet af formiddagen og steg mellem kl. 1300 og 1500 til største styrke. Grave, huse, veje og de bagved liggende områder lå kontinuerligt under beskydning. Unterarzt Heincke, I. Bataillon, blev såret. Det befalede angreb kl. 15 blev på grund af den kraftige beskydning mødt med største betænkelighed. Endog Lizerne skulle erobres. Ganske vist havde regimentet haft et par dages hvil, men den 10. november havde krævet en umenneskelige indsats. Også fremme i gravene blev ordren til angreb modtaget med meget blandede følelser. Man kunne jo se, hvor kraftig fjenden havde besat sine grave, og hele tiden yderligere forstærkedes. Det fjendtlige artilleri var uhyggeligt massivt opmarcheret ved Steenstraat. De fugtige skyttegrave havde endnu engang haft en negativ indvirkning på folkene, der næste alle led af diarré.

Men omkring kl. 15 var alt igen parat til angreb. Man venter blot på, at artilleriilden bliver lagt frem. Kl. 1510 indløber så befaling fra Armeeoberkommando, at angrebet ikke skal gennemføres, men skal afvente 9. R.D. indgriben. Et lettelsens suk gik gennem gravene. Ingen havde troet på et succesfuld gennemført angreb. I løbet af dagen var hele III./214, Jäger 18 og dele af 216 nået over Yser-Kanalen over slåede broer. Det er ikke særlig klart, hvorfor den højere føring ikke udnyttede denne fordel og sendte yderligere enheder over kanalen, der kunne indstilles i retning af Steenstraat. Steenstraat var dog uden diskussion angrebets brændpunkt. Med et energisk fremstød på dette tidspunkt kunne Steenstraat måske være faldet.

Om eftermiddagen fulgte et kraftigt fransk angreb mod 44. R.D. ved Het Sas, der kunne afvises. Oberst von Oertzen fik endnu engang ordre til, sammen med 44. R.D., at være meget opmærksom i løbet af natten. Fra regimentet blev meget vigtige dokumenter, optegnelser osv., fundet fra en højere fransk officer, sendt videre til division. To Offizierstellvertreter blev tildelt regimentet og straks sendt afsted til linjen. Offz.St. Willborn blev tildelt 10. Kompanie, mens Offz.St. Michi tilgik en enhed sammensat af forskellige kompagnier.

Ganske vist bragte den 11. november ingen egentlige kamphandlinger, men krævede imidlertid næsten samme indsats af de medtagne enheder, som den foregående dags angreb. Med undtagelse af nogle få pauser, lå der hele dagen en tung fjendtlig artilleriild over de erobrede bakker.

Blot at ligge i den fjendtlige artilleriild uden at kunne gøre andet end at holde ud, er også en meget vanskelig kamp mod egen svaghed og det allerede af dysenteri svækkede menneske. »Måske havde det dog været lettere – kan man næsten sige – under den muntre storm den foregående dag!«

Hen under aften begyndte en kraftig regn og stormvejr. Mandskabet blev gennemblødt til skinnet. Som Major Ziehm kom tilbage fra ordremodtagelse ved regimentet, fandt han sine kompagnier liggende i vand i en i mellemtiden ny gravet stilling. Han rømmede derfor graven, og placerede folkene i en stald ved Cikorie-møllen. Næste morgen blev graven igen besat.

Fra de indsatte kompagnier sendtes patruljer frem mod Steenstraat. Kl. 0230 styrtede ordonnanser samtidig ind hos Major Ziehm og Hauptmann von Puttkamer: »De kommer, de kommer!« Øjeblikkeligt sprang førerne op og

kom til indsættelse efter at 213, 215 og 214 havde nået den beskrevne linje. Forvirringen er forståelig, da der jo ikke handlede om en enhedsmæssig linjeføring, men en linje, hvor enheder gravede sig ned på det steder, de havde opnået.

to minutter senere var alle parate. »Der er kun en usling, der svigter kammeraterne foran«, råbte Hptm. von Puttkamer og løb frem i spidsen. Major Ziehm besatte en stilling 150 meter foran vores linje, der syntes ham bedre egnet til forsvar end graven. Hptm. von Puttkamer lod enhederne folde ud flere hundrede meter fra hans gård for primært at kunne sikre vejen. Folkene lå på den bare jord i mudderet med geværet klar og med håbet, at ... fjenden også virkeligt ville dukket op. Men ingen franskmænd lod sig se. Derimod startede en ualmindelig kraftig artilleriild, der kostede mange tab. Vizef. Schünemann, 6. Kompanie blev såret. Scheidhauer får ham bjærget til en kælder på Stamkot Ferme. Granaterne ligger præcist i graven, der endnu ikke yder nogen sikkerhed. Lader med halm ved gårdene til højre for vejen gik op i flammer. Det krævede en frygtelig indsats under artilleriild og den glødende hede at redde de sårede ud af de brændende lader. En granat slog ned ved siden af Feldweibel Grotjahn, 9. Kompanie, men koster ham gudskelov kun en sprængt trommehinde. Efter ti minutter mindskes ilden igen. Major Ziehm og Hptm. von Puttkamer efterlod sig en kraftig sikring fremme og på steder, hvor 214s linje var for tynd, og returnere så med deres reserver. De sårede blev båret bagud i teltbaner. Alene Afdeling von Puttkamer havde tab af den netop ankomne Offz.St. Michi som savnet (blev den 7.12. fundet død), 3 døde og 17 hårdt sårede. Patrulje fra Major Ziehm sonderede frem og kunne fastslå, at de fjendtlige stillinger var usædvanligt kraftigt besat. Da dele af 214 under Feldw.Lt. Meyer, 214, rykkede ind i forreste linje, kunne de få folk fra 7. Kompanie under Vizef. Frerk trækkes tilbage til dækningsgraven ved Hptm. von Puttkamer.

Kort før alarmen var kold forplejning nået frem til linjen. Det er en gåde, hvordan dette var lykkedes for forplejningsofficererne under den voldsomme beskydning og belastning af vejene.

Af armeens overkommando var nye angreb befalet til den 12. november kl. 1400. Til dette blev der for Steenstraat af hærens reserve stillet Ersatz-Bataillon 34 på omkring 500 mand under Major von Warnstedt til rådighed for Afsnit von Dobschütz, og Ersatz-Bataillon 36 på omkring 700 mand (Major von Puttkamer) til disposition for afsnit von Oertzen. Desuden var en kanon og et felthaubits-batteri til rådighed. Formidlingen af befalinger var meget vanskeligt, da telefonforbindelser hele tiden igen ødelagdes kort efter retablering. Alle ordre måtte overbringes med ordonnanser, der helt naturligt kræver lang tid at gennemføre. Fra kl. 13 blev I./46 og de bayriske felthaubitsere indsat mod Steenstraat. Kl. 12 blev forstærkningerne sat i march fra Kippe, efter at de allerede havde haft en anstrengende natmarch bag sig. En fremrykning langs vejene var umulig, da disse lå under kontinuerlig beskydning. Kompagnierne kom fuldstændig fra hinanden, og ankom enkeltvis fremme. De havde haft store tab. Major von Warnstedt, hans adjudant og mange officerer var blevet såret. Bataljonen var nu under kommando af Hptm. Leonhardt. Ersatz-Bataillon 36 nåede først omkring kl. 1630 frem til højre fløj af Oblt. Pagenstecher, og hans 4./213 omkring Kartoffelkælderen (Hptm. von Puttkamer). 2./36 nåede forreste linje ved 213 og 1./36 ved reservekompagni 12./213, Oblt. Pagenstecher; 3./36 blev holdt tilbage, da graven var for lille og under en generende flankerende ild fra Langemarck. Til højre for vejen var ingen fra 34 dukket op. Den var kommet alt for langt til højre.

Om eftermiddagen den 12. november herskede derfor, om end endnu kraftigere artilleriild. Fjenden havde tilsyneladende den 11. præcist indskudt sig mod gravene. Ved nedslag af de tunge granater rystede jorden i en stor omkreds, og eksplosionerne forårsagede en stikkende smerte i ørene. Relativt mange, ikke kun de helt unge, men også flere ældre folk, kom kravlende frem til Major Ziehm, rystende i alle lemmer, i en søgning af hjælp. En slurk rødvin og en rolig snak udrettede mirakler –

Der forventedes et fjendtligt angreb. Major Ziehm holdt kraftige udik – på tidspunkter udenfor dækning. Ved en sådan lejlighed blev han omkring kl. 11 ramt af et sprængstykke på venstre albue. Efter anlæggelse af en nødforbinding forblev han dog i første omgang ved enhederne.

Hvordan situationen var, fremgår af en melding fra Oberleutnant Pagenstecher, III./213:

III./Res. 213 syd Højde 10

12.10. Kl. 1540

Til Oberst von Oertzen.

Ordre til angreb først modtaget Kl. 1530. Forreste linje R.213 meget store tab til artilleri. Oblt. von Karstedt nervesammenbrud – Til venstre for mig er 44. R.D. ikke fremme langs kanalen, men er gået tilbage til min højde (1. Batl. 204). Til venstre for mig står 16 pjecer uden infanteri fuldstændig lammet af fjendtligt artilleri. Til venstre for mig flankerende fjendtlig infanteriild med maskingeværer. Hvordan skal angrebet kunne gennemføres, da der til venstre mangler enheder tilslutning, og jeg med resten overhovedet ikke ville kunne nå frem til kanalen.

Jeg observerer fra taget af et hus. Syd Højde 10.

Pagenstecher, Oblt.

Som Major Ziehm observerer 36'ernes fremrykning og antog, at det generelle angreb er iværksat, indsatte også han sin 1. kampbataljon i angreb. Enkelte dele af 213 sluttede sig til, også 2./36. Major Ziehm gik i spidsen med trukket sabel. Frem til toppen af bakken gik det fremad, da infanteriilden ikke kunne nå de angribende i den døde

vinkel. I en forladt fransk grav blev der pustet ud. Man kunne se Yser, og man kunne se den fjendtlige grav, besat hoved ved hoved. Så gik det videre i et dødens løb mod en forfærdende fransk infanteri- og maskingeværild. Det gik skråt til venstre mod vejen. Midt på vejen var der et enormt krater. Hertil stormer 8 til 10 mand. Skydningen var blevet så vanvittig, at et fortsat angreb ikke længere var mulig. Ved den korte afstand til den fjendtlige grav, blev det en ren »skiveskydning« på de stormende. Angrebet kunne ikke komme videre. Mandskabet krøb sammen i jordhuller og bag rester af mure. Også til højre var alt gået i stå. På grund af hans alvorlige sår var Major Ziehm blevet så svækket, at han måtte søge tilbage til forbindepladsen. Offz.St. Körbs overtog kommandoen over 1. Kampbataljon, mens Hptm. von Puttkamer overtog alle indsatte dele af Regiment 215.

Om aftenen befalede brigaden, at 34 og 36 skulle forblive i de opnåede stillinger. De dele af regimenterne 208, 213, 214 og 215, der ikke var placeret i første linje, kunne efter bestemmelse fra afsnitskommandøren, trækkes tilbage til Ruissbeek.

Alle led af dysenteri, men det betød døden at forlade skyttegraven. Nødtørft måtte forrettes i de franske torny-stre.

Langsomt, mand for mand, kravlede medlemmerne af 215 tilbage gennem grøften til Stamkot Ferme. Herfra førte Hptm. von Puttkamer omkring kl. 10 ca. 90 mand fra regimentet tilbage. Da Oberst von Oertzen stadig var blevet fremme, overtog Hptm. von Puttkamer kommandoen over regimentet. Det var en vanskelig og besværlig tur bagud. Da man var kommet udenfor rækkevidde af fjenden, samlede Hptm. von Puttkamer folkene omkring sig og holdt en tale, mindes de bortgæede fra os og fra matroserne ude på havet. Han hurra gjaldt de tapre krydsere på verdenshavene.

Hptm. von Puttkamer placerede 1. til 8. Kompanie i den gamle gård ved Langewaede, mens 9. til 12. Kompanie måtte anvende de i mellemtiden ret fugtige dækninger. Her lå også allerede dele af 208. III. Bataillon forestod forplejningen af alle.

En stor glæde ventede os i Langewaede. Der blev serveret varm forplejning fra de netop ankomne feltkøkkener. Hen mod morgen kom yderligere dele af regimentet tilbage efter at være blevet afløst af 34 og 36.

I stedet for den sårede Oberst von Dobschütz skulle Major Ziehm overtage Regiment 214. Oberst von Oertzen overtog afsnittet til højre for landevejen og foruden føring af 215 også af 214, der kun rådede over en enkelt officer (Lt. Malmede). Oberst von Oertzens kommandostation var placeret i en meget lille kælder på vejen lidt syd for »pumpestationen«. Her forblev regimentskommandøren indtil den 17. november aften.

Den 14. november angreb 9. R.D. og 44. R.D. frem til vejen, hvor stadig enkelte fra 215 var placeret. Angrebet brød sammen under store tab. På venstre side af Yser holdt dele af 215 og III./20 stadig ud.

Den 14. november var fordelingen:

Brigade von Stockhausen: 213, 215 (korpsreserve), 208 (korpsreserve), Ersatz-Bataillon 34 og 36.

Brigade von Rhoden: 214 (Armeereserve), 216, II./210, Jäger 18, II./20, Ersatz-Bataillon 81.

Ved Kippe lå yderligere en bataljon fra 33. Ersatz-Brigade (armeereserve). Den 16. ankom R.I.R. 130 med fire bataljoner og tre kompagnier af Luftschiiffer-Bataillon Stollwerck.¹⁾

Om aftenen den 16. november begynde afløsningen af den forreste linje med de ankomne enheder. R.I.R. 130 overtog hele Steenstraat afsnittet, og Luftschiiffer-Bataillon Stollwerck afløste Regiment 213. Et maskingevær fra 215 forblev i stilling endnu en dag. De tildelte enheder fra 33. Ersatz-Brigade blev igen trukket ud. Den 18. november måtte de fremskudte posteringer på vestsiden af Yser for største delen trækkes tilbage. Da 45. R.D. havde erobret Dixmuide og 46. R.D. længere mod syd ved Posele havde overskredet Yser-kanalen, var situationen her blevet yderst kritisk for fjenden. Ved Poesele indsatte d'Urbal sine bedste enheder – Zuaven og ved Dixmuide

¹⁾ Her bør Luftschiiffer-Bataljonens tilhørsforhold omtales:

14.11.14: opstilling med tre kompagnier af Luftschiiffer-Bataillon Brüssel.

15.11.14: underlægges XXIII. A.K., 46. R.D. (tildelt 130 R.I.R.)

20.11.14: 1. Komp. (Weltring) underlægges Jäger 18. 2. Komp. (von Seyditz-Kurzbach) og 3. Komp. (Weber) til 215

24.11.14: Underlægges Brigade von Stockhausen.

26.12.14: 1 Komp. opløst og tilgår Jäger 18.

5.1.15: Kompagnier opløst og tilgår Jäger 18.

22.1.15: Fornyet opstilling af Luftschiiffer-Bataillon Stollwerck.

28.2. – slutningen af marts 1915: Underlægges 92. Brigade og indsat ved Bixschoote.

14.4.15: Underlægges 91. Reserve-Infanterie-Brigade.

27.4.15: Afgang til V. Armee.

28.4.15: Bataillon Stollwerk ændres til III. Bataillon, R.I.R. 23.

Senegal-negre. Sluserne på den lille forbindelseskanal blev åbnet og landet sat yderligere under vand. På grund af det hele tiden stigende vand måtte den østlige bred til sidst rømmes.

Regiment 214 blev Armeereserve ved Kippe. Den 15. om aftenen meldte den til Oberst von Oertzen en styrke på 1 officer, 4 Offizierstellvertreter, 49 underofficerer og 559 mand.

I Langewaede blev kompagnierne igen formeret af Hptm. von Puttkamer. Den første styrkeliste om morgenen den 14. november omfattede 167 underofficerer og mænd ¹⁾. Hptm. von Puttkamer opstillede tre kampkompagnier:

1. (Kompanie 1 til 3) – Offz.St. Stünkel
 2. (Kompanie 5 til 8) – Offz.St. Körbs
 3. (Kompanie 9 til 12) – Offz.St. Meyer (fra I. Bataillon)
- MG-delning: Vizef. Hiller

»Det var til at hyle over« står der i mange beretninger om første gang, kompagnierne var opstillet til appel. Stillingsbesættelsen den 14. november 1914 morgen, var som følger:

Regimentsstab – som tidligere

- I. Bataillon: Læger o. lign. som den 8. 11, minus Unterarzt Heincke
Offz.St. Stünkel, Offz.St. Meyher, Offz.St. Dralle, Ingen Feldwebel.
- II. Bataillon: læger o.lign. som den 8.11.
Offz.St. Körbs, Feldwebel Behrens (5.), Feistkorn (6.), Krause (7.), Klinkert (8.).
MG-delning: Feldwebeldienstuer Hiller
- III. Bataillon: Hptm. von Puttkamer, Læger o.lign. som 8.11.
Offz.St. Willborn (11.11. til regiment), Feldw. Grotjahn (9.), Feldw. Wessel (12.).

Regimentets tab i tiden mellem 4. november og 13. november beløb sig til 97 døde, 157 sårede, 5 fanger, hvilket samlet var 46% af kampstyrken den 3. november.

Navne på de faldne 4. – 13. november 1914 var:

1. Kompanie: Feldw.Lt. Rosinski, Beckmann, Bösche, Degenhardt, Eicke, Feldw. Hoppach, Hagemann, Köhler, Persch, Rubin, Riemann, Weingärtner.
2. Kompanie: Vizef. Dittmar, Debeke, Fuhrmann, Holzkämper, Mibzarek, Menge, Böckler, Wildhagen, Dettmer, Drubel, Knochenhauer, Marx.
3. Kompanie: Honert, Süffrian, Webenmeyer, Hessler, Emil Müller, Schuster.
4. Kompanie: Ewers, Höppner, Kellner, Offz.St. Liewald, Lahmeyer, Rieseberg, Streicher, Wassmann, Ufffz. Helling, Wollenberg.
5. Kompanie: Block, Bedwarek, Denecke, Gefr. Freitag, Hageborn, Ufffz. Möller, Möhsner, Schetelig.
6. Kompanie: Baetke, Brügge, Becker, Gehle, Hobrecht, Möller, Meve, Franke.
7. Kompanie: Gefreiter Ebeling, Friedrich Meyher, Peters, Römer, Rossig, Sander, Sieveritz, Clages, Ungescheiden kaldt Trull.
8. Kompanie: Böck, Ufffz. Günther, Gefr. Kosbab, Seyfarth.
9. Kompanie: Dohrmann, Gieren, Gefr. Heidemann, Christ. Meyer, Schulenburg, Stübe, Wiegmann.
10. Kompanie: Algermissen, Fisser, Krail, Wilh. Meyher, Offz.St. Michi, Nienstedt.
11. Kompanie: Fenne, Falldorf, Kehe, Mailand, Marheinecke, Gerdes.
12. Kompanie: Brehme, Gefr. Czwikla, Gruse, Kuhlmann, Mieth, Anton Meyer, Nebel, Pantzeld, Passel, Wunnenberg.

Talrige syge returnerede fra Staden. Mange lettere sårede var blevet ved bagagen for ikke at komme væk fra regimentet herunder Feldwebel Krause. Endnu engang blev alle, der kunne undværes, hentet ud fra den store bagage og øvrige kommandoer.

Den 17. november formiddag blev den faktiske styrke præcist fastlagt (inklusive kamptræn og efter flere syges tilbagevenden):

- I. Bataillon: 3 Offizierstellvertreter (Stünkel, Meyher og Dralle), 3 Vizefeldwebel, 14 underofficerer, 93 mand.
- II. Bataillon: 1 Offizierstellvertreter (Körbs), 1 Vizefeldwebel (Frerk), 4 Feldwebel (Behrens, Feistkorn, Kruse, Klinkert), 120 underofficerer og mænd (heraf ved 8. Kompanie: 1 Ufffz. (Bremer), 3 Gefr. (Wellhausen, Eggerss, Walteger) og 16 mand).
- III. Bataillon:
 9. Kompanie: Ufffz. Scaper (Feldw. Grotjahn var adjutant for Hptm. von Puttkamer), 2 underofficerer og 23 mand.
 10. Kompanie: Offizierstellvertreter Willborn, 1 underofficer, 25 mand
 11. Kompanie: Unteroffizier Röhr, 3 underofficerer, 24 mand.

¹⁾ Regiment 213 meldte en styrke på 12 officerer og Offizierstellvertreter og 692 underofficerer og mænd.

12. Kompanie: Vizefeldwebel Budde, 3 underofficerer, 23 mand.
MG-Deling: Vizefeldwebel Hiller – (?).

Her skal nævnes en mand fra 8. Kompanie, Frivillig Walther ¹⁾, et utrættelige, strålende menneske, glødende begejstret, der unde kampene i særlig grad udmærkede sig.

Den 17. november besluttede armeoverkommandoen sig til at indstille yderligere angreb, tvunget af størrelsen af kampstyrken og bekymringer over enhedernes sundhedsmæssige tilstand i det dårlige efterårsvejr. Den megen nedbør medførte et stigende vandspejl, og det blev tvingende nødvendigt planmæssigt at afløse tropperne, fuldstændig udmattet af kampene og nedslidt af det dårlige vejr. Også situationen omkring artilleriammunition var blevet dårlig. Den 31. oktober måtte der for første gang rettes opmærksomhed herpå. Regiment 215 var i ordens egentlige betydning brændt til slagger. Den opgivne personelstyrke på 328 underofficerer og mænd var ikke kampstyrken, dvs. regimentets ildkraft. Fratrækker man omkring 150 underofficerer og mænd i træn og signalerheder ved regimentet, bliver der i virkeligheden kun 178 mand tilbage, hvilket svarer til gennemsnitlig 15 mand pr. kompagni.

Franskmændene opfattede resultatet af Flandern-slaget som en sejr. I »*Bullerin des Armées de la République*« hed det: »Succesen, som vi har høstet i Flandern, er en fortsættelse, forstærkning og bekræftelse af vores sejr ved Marne«. I virkeligheden havde ingen af siderne nået det store mål under »kapløbet mod havet«. Hvem der i virkeligheden var sejrherren under sammenstødene i forsøget på at omgå hinandens flanker - med den gensidige fordeling af kræfter, hvor 4. Armee den 17. november stod overfor 25.000 belgiske soldater, 4½ fransk korps og de engelske tropper, må vi overlade til historien. Først ved påkaldelsen af naturens kræfter ved den iværksatte oversvømmelse, lykkedes det fjenden at standse os. Belgien forblev på vore hænder. Under kampene faldt Antwerpen og Lille. Hvem var sejrherren?

Afsnit Steenstraat blev overtaget af 66. Reserve-Infanterie-Brigade, mens Afsnit Brigade Rhoden blev overtaget af R.I.R. 130 med fire bataljoner. Den 17. november begyndte tilbagetrækningen af 46. R.D. enheder. Brigade von Rhoden blev tildelt området Kruisstraat – Handzaeme – Muishoek, Regiment 213 Amersvelde, Regiment 215 Terrest. Under Hptm. von Puttkamer marcherede regimentet i silende regn ad bundløse sideveje mod sit nye indkvarteringsområde. Marchen fik det længe glemte humør til igen at blomstre op. Snart havde den gode Zeidler, 8. Kompanie – en i sig selv en lidt snusket berliner – igen bragt hele sit kompagni tilbage i lystig stemning. Den store spøgefuld havde sin franske officer i tornysteret og det franske lægesæt fra Stamkot Ferme i lommerne, hvormed han så smukt ”opererede” på høns!

Hovedvejene var spærret for de tilbagegående enheder. Underbringelsen på stedet medførte store problemer, da gårdene var stærkt belagt med artilleri, kolonner og lignende. Et kompagni, der endnu for fem uger siden havde krævet en hel landsby til underbringelse, kunne nu placeres i et enkelt hus! Mange, alt for mange, sover den evige søvn ved Roulers, Staden, Draaibank, Kortekeer, Bixschoote og foran Steenstraat i den flamske jord. De følgende dage blev anvendt til et vidunderlig hvil. I husene var der stadig senge med de tunge dyner, fyldt med hakket halm. Der var kaniner, kartofler, rødvin, rom, megen rom, cigarer og cigaretter. Ovnene gløder. Gennem vinduerne skinede den første vintersol klart. Kartoffelgryder og kaffevand koger. Man sidder hyggeligt omkring den velkendte flamske ovn, den tykmavede, blomstrede kaffekande står på ilden, træsko er på fødderne, man ryger og sludre, læser og skriver. Man vender sig også mod sig selve efter de frygtelige oplevelser de sidste fire uger, hvor de unge krigsfrivillige blev ændret til mænd. »Det var tid til hvil for trætte knogler og tynde nerver!«.

Alarmpladsen var ved »Heiligen Bild«. I Terrest begyndte nu en regelmæssig garnisonstjeneste. Frem for alt manglede enhederne hvil og en rensning af kroppe, beklædning og våben. I de følgende dage fandt inspektioner sted fra regimentskommandør, brigadekommandør (18. november) og Divisionskommandør (22. november). Alle rettede anerkendende ord mod soldaterne. Allerede den 18. november modtog regimentet de første personelerstatninger: fra Militär-Eisenbahndirektion 2 - pragtfulde soldaterskikkelser, som frivillig havde meldt sig til fronttjeneste. Jeg kan blot fremhæve Feldwebel Wolfslast (10. Kompanie). Med de hele tiden ankomende erstatninger – mest krigsfrivillige fra Bremen – tilgik også højere charger. På ordre fra Oberst von Oertzen, overgik Oberleutnant Seydlirtz fra Luftschiiffer-Bataillon Stollwerck som fører for I. Bataillon og Oberleutnant Weber som fører for II. Bataillon. Hauptmann von Puttkamer, der også fortsat beholdt den praktiske kommando over regimentet, var fortsat fører for sin gamle III. Bataillon.

I forbindelse med en inspektion fra divisionskommandøren, blev der den 22. november afholdt gudstjeneste i kirken i Houthulst. Indtil dagen før havde kirken tjent som lazaret. Tårnet var sønderskudt, væggene fulde af huller og vinduerne nødtørftig lukkede. Bænkene lå i en stor bunke. Det stadig blodige halm var fejlet sammen. Stille og alvorlige stod soldaterne i kirken, skæggede landeværnsmand ved siden af de ynglinge, som på få uger var

¹⁾ Meld savnet den 8. juli 1917 som Vizefeldwebel ved Filain.

forvandlet til mænd. Divisionskommandør, Exz. Hahn og officerer af stabene blandet med mandskabet, lyttende til ordene fra divisionens feltpræst, Pastor Richter. Under altergang lød Largo og Ave Maria fra vore to solister, Holzapfel og Haack, Så stor indtryk gjorde de hellige handlinger, at næppe et øje var tørt.

Houthulst er navnet på en lille, ubetydelig, afsondret belgisk landsby; den fik verdenshistorisk betydning på grund af de kampe, der fandt sted ved dens engang så pragtfulde skov. Dens kirke var en almindelig gotisk bygning, der indvendig havde skønne træskærer arbejder i alter, prædikestol, skriftestol og sakristiskabe. Kirken beherskede fuldstændig landskabsbilledet, og gav med dens høje tårn, der langt oversteg skovens fyr og graner, godt udsyn i alle retninger. Som overalt i Belgien havde dette lille sted i fredstid samlet sig omkring kirke og klosteret, der lå tæt ved. Til klosteret var tilknyttet en opdragelsesanstalt, hvor nonnerne lærte eleverne håndarbejde, især den blomstrende knipling. Ikke langt fra landsbyen lå to anselige herresæder, begge omgivet af skønne, godt plejede parkanlæg, den ene – senere af os omdøbt »Slot Øst« - tilhørte Hr. von Groote, angivelig en tidligere belgisk koloniminister, og det andet - »Slot Mitte« - dennes fætter, en advokat fra Dixmuide. Det rolige liv på landet blev i fredstid kun afbrudt af den glade samling af jægere, der efter endt jagt mødtes i midten af skoven i det her byggede jagtslot (»Slot Vest« eller »det lille brigadeslot«) til festlig sammenkomst.

Efter at 9. R.D. blev overflyttet til østfronten, skete der en omfordeling af divisions afsnit. 46. R.D. fik tildelt området mellem Drie Grachten (eksklusiv) og Wit Huis Cabinet. Til venstre var der forbindelse til 43. R.D. og til højre til 45. R.D. Til indkvartering blev Brigade von Stockhausen tildelt Smisse – Zarren – Ruyterhoek nord for Houthulst.

Følgelig fulgte den 23. november kl. 18 forlægningen af regimentet til Clercken – Smisse. Enhederne lå her delvist under fjendtlig artilleriild. Mange gårde måtte hurtigt rømmes. Kompagnierne havde eksercits og felttjeneste for at indarbejde det nye personel, der den 26. november tilgik fra Flensburg – Füsilier-Regiment 86 ¹⁾).

Den 27. november blev der afholdt den store adventsgudstjeneste. I en stor firkant stod regimentet omkring feltalteret med geværpyramide foran og en ordonnansrytter på hver side. I forbindelse med gudstjenesten uddelte Oberst von Oertzen efter en varm tale, Jernkors til et stort antal underofficerer og mandskab. Den følgende dag inspicerede den kommanderende general regimentet, inklusiv kamprænet.

Regiment 214 havde allerede den 15. november afløst R.I.R. 67 i det nye afsnit. Herefter fulgte 216 den 27. november. Den 30. november om aftenen skulle 215 afløse indtil den 3. december, hvor 213 skulle overtage linjen. Imidlertid indtraf den 26. november en grundlæggende ændring efter ordre fra den øverste hærledelse. XXII. og III. R.K. skulle frigøres. III. R.K. blev i hast sendt til østfronten. Dermed måtte der ske en ny forskydning langs fronten.

Kampstyrken den 30. november var 27 officerer og Offizierstellvertreter og 2.224 mand. Stillingsbesættelsen var denne dag som følger:

Regimentsstab: som hidtil

I. Bataillon: Oblt. von Seydlitz-Kurzbach, Adjudant, læger mfl. som den 15. november.

Intendant: Feldzahlmeister Peyke.

1. Kompanie: Offz.St. Stünkel, Feldweibel?
2. Kompanie: Offz.St. Meyer, Feldweibel?
3. Kompanie: Offz.St. Dralle, Feldweibel Hilmer
4. Kompanie: Offz.St. Daries, Utffz. Rinjes.

II. Bataillon: Oblt. Weber, øvrige som hidtil

5. Kompanie: Offz.St. Leipoldt, Feldweibel Behrens
6. Kompanie: Offz.St. Körpes, Feldweibel Feistkorn
7. Kompanie. - ? -, Feldweibel Krause
8. Kompanie: Offz.St. Pönicke, Feldweibel Klinkert
- MG-Deling: Offz.St. Ehlers, Feldwebeldienstuer Nabbartz.

III. Bataillon: Hptm von Puttkamer, øvrige som hidtil

9. Kompanie: Offz.St. Reichert, Feldweibel Grotjahn
10. Kompanie: Offz.St. Willborn, Feldweibel Wolslast.
11. Kompanie: Offz.St. Köhler, Feldweibel Nötzel
12. Kompanie: Offz.St. Hilbig, Feldweibel Wessel

¹⁾ Füsilier-Regiment havde garnison i Flensburg og Sønderborg. Da der først optræder faldne sønderjyder ved regimentet fra slutningen af 1914 og i begyndelsen af 1915, har der højst sandsynligt også være sønderjyder blandt disse personellerstatninger. o.a.

Den 30. november havde kompagnierne tjenestefri indtil kl. 15. Kl. 16 blev der trådt an til afmarch. En uendelig besværlig march begyndte gennem to fod dybt mudder med det 40 pund tunge tornyster på ryggen. Vejene var stærkt tilstoppede. Hele tiden lød den »Hold til højre« og ned ad brolægningen til det bundløse søle. Ved »Hertug Brabant« - et værtshus, anvendt som kommandostation for regimentskommandøren – blev der endnu engang udleveret kaffe. Der opstod en stor trafikprop. Vejen ved Kippe lå under kraftig beskydning. Langsomt gik det videre.

* * *

VII. Kapitel

Den triste december 1914 Juleaften i Thourout

(1. til 31. december 1914)¹

Stille og lydløst marcherede vi gennem Merckem. Det gik forbi kirken med de friske grave fra de syv artilleri-officerer fra Reserve-Feltartilleri-Regiment 46, som den 28. 11 faldt til en fuldræffer i Merckem park, (en ottende officer døde på forbindepladsen). »Et kort buk med hovederne – hjelmen af til bøn!« Herfra marcherede kompagnierne enkeltvis videre. Granater og shrapnel sprang på huse og på vejen. I. Bataillon, 10., 11., og 12. Kompanie forblev i alarmkvarterer i Merckem. De tre kompagnier af III. Bataillon var underlagt Oblt. Weber. 7. og 8. Kompanie marcherer gennem parken, frem over Martje Vaert kanalen. Den mosede bund klæbede sig til støvlerne. Benene nægtede næsen at følge med. »Ikke mist kontakt«. Det var buldrende mørkt. Man kunne kun fornemme manden foran. »Maskingeværer til spids« blev det sendt ned gennem rækkerne.

Noget mere vildt end marchen fra Merckem gennem en ødelagt gård, hvor døde civilister lå ved bygningerne, hvor mange Zuave-døde i deres maleriske uniformer spærrede vejen frem, så over det glatte spang under MG-ild ind i stilling – fremad! Fremad! En større følelse af at være afskåret har jeg under resten af krigen dårligt igen mødt.

Sådan stod det i et brev. Yser-Kanalen krydsedes på et smalt spang. 8. Kompanie (Offz.St. Pönicake) lå til venstre, 7. Kompanie (Vizefeldwebel Frerk) til højre på den anden side kanalen. 5. og 6. Kompanie gik i stilling i Merckem park. Fra 9. Kompanie var en gruppe sendt frem til dækning af artilleriet 2./46, som var trukket frem til Klein Martjebrug. To delinger af 9. Kompanie var placeret nord for Klein Martjebrug i vinklen mellem Martje Vaert og Yser-Kanalen til sikring sammen med I./210. En deling fra 9. Kompanie (en underofficer og 30 mand) sikrede ved Martje Vaert foran parken de to pionerbroer. Til venstre for regimentet lå 43. R.D. på begge sider af kanalen. Tre MG/215 under Offz.St. Ehlers var indsat sammen med 7. og 8. Kompanie, et MG ved 9. Kompanie var hentet fra Regiment 212. Venstre fløj af 8. Kompanie (Mohns, Krage, Scheidhauer, Klinker) nåede ikke frem til kanalen. Hullet til 43. R.D. blev dækket af Offz.St. Ehlers med to maskingeværer. Kommandoen over afsnittet havde Hauptmann von Puttkamer, hvis kommandostation var placeret i den skønne park i Merckem.

Hele natten stod posterne i graven. Som det lysnede lå de faldne i ingenmandsland foran dem – feltgrå, franskmænd og Zuaver. De hvide Zuave-bukser var i overtal. ¾ af Zuaveregimentet forblødte her under november kampene. Graven er en meter dyb og gravet ind i sidevolden langs kanalen. Dækninger var huller i jorden overdækket med teltplager og omkring 10 cm jord. Tyske og franske geværer understøttede. Bag graven lå kønt udsmykket vore faldnes grave. I mellemterrænet mellem Merckem park og kanalen møder man hele tiden spor fra de foregående kampe. Primært var det 212'er, der stadig ligger ubegravet hen, og mange, mange zuaver i frygteligt sammenkrøbne stillinger, stadig med de lange dolkeknive i hænderne. Et billede præger sig særligt ind: en zuave med hænderne om halsen på en 212'er. Begge holdt så krampagtig fast i hinanden at de måtte begraves sammen. Nat efter nat begraver et stærkt kommando (12. Kompanie) de døde. Der udsted strenge ordre til, at vandet i kanalen ikke må anvendes som drikkevand på grund af de mange lig, der ligger i vandet. I det klare vand kunne man tydeligt se utallige døde zuaver glide forbi. På trods af denne befaling er der mange, der på grund af en brændende tørst, drikker af det ækle vand.

¹) Officiel betegnelse: Stillingskamp ved Yser 1.12.14 – 21.4.15.

Forplejning kunne bringes til Merckem, hvorfra det af I. Bataillon blev båret frem under ikke ubetydelige tab. Om aftenen den 1. december inspicerede Oberst von Oertzen og Hauptmann von Puttkamer alle grave. Besætningen syntes ret tynd, ikke mindst da Generalkommandoen endnu engang havde lagt vægt på fastholdelse af stillingerne langs kanalen. Af denne grund blev 75 mand fra 10. Kompanie den 2. december om aftenen indsat på højre fløj af 7. og 8. Kompanie. Resten af kompagniet blev indsat som brovagter, hvorved de her liggende tre grupper af 9. Kompanie kunne returnere til egen enhed. Om dagen lå en kraftig artilleriild over kanallinjen og over mellemterrænet. Maskingevæberne på venstre fløj lagde hyppigt ild over fjenden, der opholdt sig ved nogle huse, omkring 250 meter fra stillingen. Den 3. december blev særligt omfattende fjendtlige forskydninger observeret, så maskingevæberne måtte skyde næsten kontinuerligt hele dagen. Alligevel lykkedes det en gruppe senegalesere at trænge frem til kanalen gennem hullet til venstre for 8. Kompanie, og her at sætte sig fast.

Fast besluttet gik Offz.St. Ehlers om aftenen frem mod posteringen sammen med nogle få mænd fra MG-delningen og formentlig ledsaget af fire pionerer med improviserede håndgranater. Det lykkedes dem at omgå posteringen, nedkæmpe en del og erobre et fransk maskingevær, der toges med tilbage til vore MG.

Der er telefonisk forbindelse til 8. Kompanie, men ledningerne blev hele tiden ødelagte. Hele tiden måtte linjehold være undervejs. Telefonfolkene ydede en helt igennem fremragende tjeneste. Et linjehold lå på en mellemstation bag en halmlade i nærheden af artilleri fra 2./46. Den 4. december omkring kl. 7 om morgenen var telefonforbindelserne ikke i orden. Derfor rykkede Frivillige Amelung og en landeværnsmand ud. På en strækning af 500 meter var kablet sprængt 8 gange og måtte splejsses. Herunder var de kommet ind i et område, der kunne overskues af fjenden. De fortsatte gennem to franske grave, endnu fyldte med døde, men endnu var der 200 meter til kanalen. I løb styrtede Amelung over en eng, men kablet var ikke langt nok. På alle fire gik det til kanalskråningen. På maven gik det under fjendtlig ild over et spang, hvor han bandt kablet om maven og løb så tilbage. Men endnu var forbindelsen ikke færdig. Endnu var der ikke tilstrækkelig kabel. Overalt blev der ledt efter stumper. Granater slog ned tæt på, men roligt blev forbindelsen retableret. »Vores Gudskelov var oprigtigt ment, som vi igen slap tilbage«. Ingen måtte ved dagslys lade sig se omkring spangene. De sårede måtte tilbringe forfærdelig kvalfulde timer, indtil det var mørkt nok til at transportere dem tilbage.

Slottet i Merckem blev kraftigt beskydt. Alene musikværelset med et flygel af tysk fabrikat var uskadt. En eller andet spillede adventsmelodier på det. Vi var netop kaldt ud og havde forladt værelset, da en granat slog ned midt i værelset og fuldstændig knuste flyglet. På klosteret i Merckem opholder sig stadig nonner, novicer, koner og børn fra byen. På trods af Røde Kors flagene blev klosteret gentagende gange beskydt af fjenden, så man ikke længere kunne tage ansvar for beboerne. Oblt. von Seydlitz satte dem i den mørke december aften i march mod Handzame i en trøstesløs kolonne. Fulde af medlidenhed hjælper vi folkene så godt vi kunne. Offz.St. Köhler og Frivillige Volkenborn (I. Bataillon) fandt i det rømmede kloster en tilmuret kælder. Den skjultes kirkeskatten, en meget kostbar frimærkesamling og andre værdifulde effekter. Under bevogtning blev det hele bragt til Division, og herfra overdraget til kirken i Brügge. I postafdeling blev der fundet kodede telegrammer, der ligeledes videreformidledes til division.

Kompagnierne i Marckem indrettede sig så godt de kunne i de forladte og delvist ødelagte huse. Madrasser, senge, lys og brevpapir blev hentet sammen. Selvom det om dagen var forbudt at tænde ild, blev der af folkene i alt hemmelighed kogt kaffe og lavet varm mad på små ildsteder. Hvem kan fortænke dem i det? I nattens mørke blev der bygget dækninger. »Uden jakker, uden huer, kun i bukser og vest, ser vi mere ud som jordarbejder end som soldater. Der udgraves et stort hul, lagt egestammer over og dækket til med jord. Halm findes også, og hurtigt for man fortræffeligt indrettet hulen«. Dele af kompagnierne måtte den 4. om aftenen frem i linjen sammen med pionerer for at retablere de ødelagte skyttegrave.

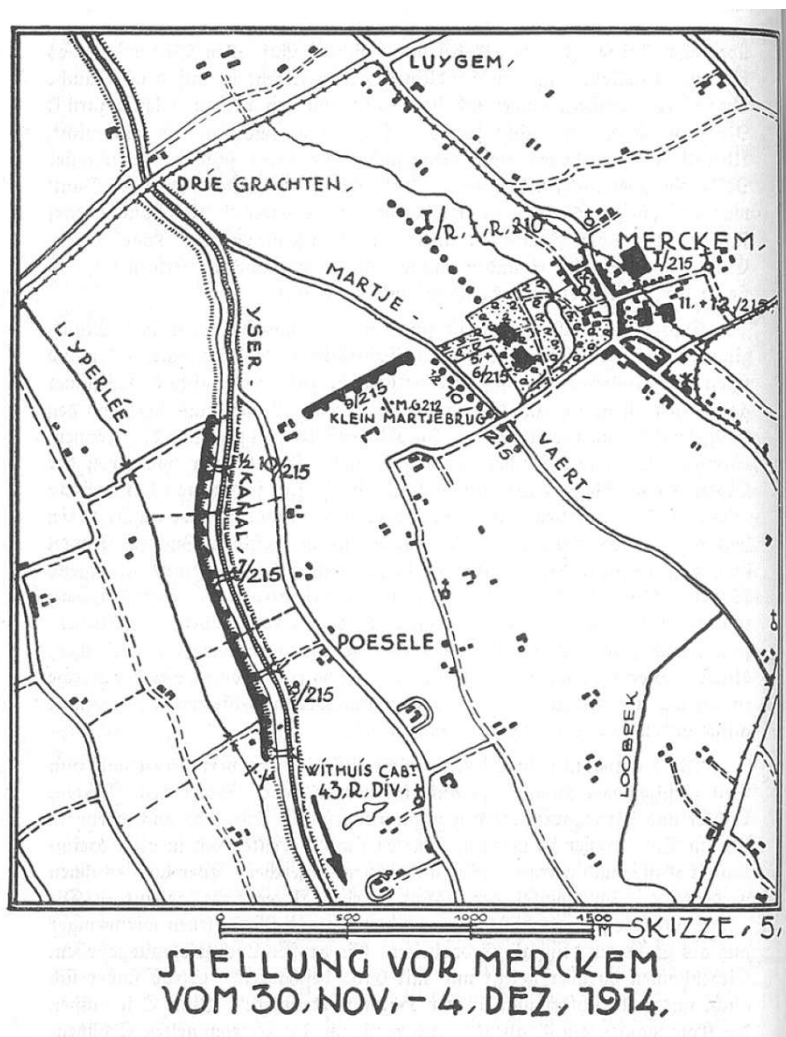
Den 1. december tilgik befaling om afløsning af XXII. R.K. med XXIII. R.K. Dermed fulgte endnu en forskydning af divisionerne til venstre. Om aftenen den 3. december skulle regimentet afløses af 213; på grund af en tilgået befaling om, at afløsningen først skulle ske den 4., blev en intern afløsning opgivet. Uheldigvis var natten 3./4. december så månelys, at der ikke kunne skaffes forplejning frem. For enhederne langs front lå en slem, lang dag forude. De havde allerede gjort sig klar til afløsning den 3. om aftenen og stod klar i graven, men den forventede afløsning dukkede ikke op. Først sent lagde man sig til at sove. Fjendtligt artilleri vækkede dem næste morgen (4. december) omkring kl. 6. Ilden blev voldsommere og voldsommere. Fjenden havde skudt sig godt ind mod stillingerne. Granater lå specielt på fløjene direkte i graven. Ilden svulmede op til en på tidspunktet ukendt styrke. Hele siden på kanalen med de tyske lette grave og »bombsikre« dækninger rystede og bævede. Fontainer af vand hævede sig flere meter op fra kanalen. Fjendtlige fly kredsede over stillingen. Spangene ødelægges. De tre kompagnier er helt henvist til at klare sig selv. De var i en fortvivlende situation, afskåret fra at få hjælp og med den upasserbare kanal i ryggen. Dertil kom, at MG-ild kontinuerligt strøg hen over stillingerne. En underofficer fra det nye personel blev ramt fem gange i den ene hånd, mens Uffz. Brandt, 8. Kompanie blev ramt i den ene lunge og

roligt sov ind for aldrig igen at vågne. Ufffz. Wellern, 8. Kompanie gjorde et stort stykke arbejde ved under den voldsomme beskydning at kravle rundt til de sårede og uddele chokolade. Selvfølgelig var alle telefonforbindelser afbrudt, men også over det bagved liggende terræn lå en kraftig beskydning. Hptm. von Puttkamer alarmerede øjeblikkeligt alle. Regimentskommandøren gav ham 11. og 12. Kompanie til forstærkning, og lod dem trække frem til parken. Hptm. von Puttkamer gik frem, men kom ikke ret langt, da man bogstaveligt ikke kunne se mere end 100 meter. Beskydningen blev hele tiden voldsommere. Midt i helvedet holdt de få soldater ud. Dækninger brød sammen og begravede besætningerne. Granaternes hylen blev overdøvet af deres nedslag. Alle, der ikke var på post, klamre sig til jorden. For det nye personel var det en voldsom ilddåb. Pludseligt et voldsomt tryk og det totale mørke bredte sig over en gruppe af mennesker. Med en forfærdelige jamren og stønnen gjorde de sig opmærksomme. Med stort besvær blev enkelte gravet fri, for andre er der allerede for sent. Så igen en fuldtræffer. Alle forsøg på redning er forgæves. Granater og shrapnels trommer på

graven som skulle hele dæmningen fjernes. Der var ingen mulighed for hverken at rykke frem eller tilbage – kun at ligge stille og holde ud. Omkring middag mindskedes beskydningen en smule. Vore tapre folk fra MG-delingen med Offz. St. Ehlers holder konstant vagt. Hyppige, ofte minutilange salver fra maskingeværerne viser, at der hos fjenden sker store forskydninger. Også som artilleriilden mindskes, fortsætter MG'erne deres ild. Kun enkelte granater lander stadig. Kl. 1730 rammes begge MG af en fuldtræffer, der fuldstændig knuser de erobrede franske våben. Offz. St. Ehlers og flere af hans folk såres hårdt. Den livsfriske Ehlers, der kun lige var ankommet til regimentet, døde få minutter senere i armene på Wohns. – Det sidste forsvar mod et fjendtligt angreb, maskingeværerne, er nu også udslettet! »En næsten fortvivlende situation! Man må ikke tænke på den!«

Ufffz. Ahders blev af Hptm. von Puttkamer sendt frem for at opklare og for at meddele, at vores artilleri ville gribe ind. Vores artilleri havde hidtil måtte indsættes i kampene ved Lizerne og Het Sas, da der ved XXII. R.K. tilsyneladende forestod et større angreb. Herved var ammunitionsbeholdningerne blevet meget små. Et tysk fly dukkede op, og endeligt begyndte også det tyske artilleri at virke. De fjendtlige kanoner tav. Et infanteriangreb fulgte ikke. Det vides ikke, om det var artilleriilden eller MG'erne, der havde standset angrebet i fødslen, eller om den voldsomme beskydning kun havde haft til formål at aflede opmærksomheden fra et større angreb længere til venstre, i retning af Poelkapelle, hvor to kompagnier fra XXVI. R.K. gik tabt.

Fuldstændig apatiske afventede mandskabet afløsningen fra Regiment 212, som begyndte omkring kl. 1930. I Merckem blev der forplejet, og i første omgang underbragt i nødkvarterer. Folkene sank om i søvn, lykkelige over at være sluppet ud af helvede. Tabene havde været meget store. Sammen med de fleste af de øvrige faldne blev Offz. St. Ehlers begravet under de store graner ved slottet. De tre kompagnier havde tilsammen mistet 200 mand som sårede og som faldne. En række var savnet; de var blevet begravede og kunne ikke bjærges.

Den 5. december kl. 0430 blev der marcheret tilbage i silende regn. En vinterstorm piskede hagl og regn ind i de smertende ansigter. I skoven ved Jonkershove blev der gjort holdt. De udpegede indkvarteringer var stadig belagt af XXII. A.K., der var ankommet fra Roulers som Armee-reserve. Folkene søgte en smule læ for regnen under træerne. 17. Jäger havde her en forplejningslejr. På trods af jäger-furiernes eder og forbandelser blev mange stykker flæsk og mange kasser med henkogt frugt »rekvireret uden godkendelse«.

Oberst von Oertzen red selv fra sted til sted for personligt at søge indkvarteringer til bataljonerne. Omkring middagstid kunne endeligt I. Bataillon med regimentsstab rykke til Ruyterhoek, II. Bataillon og 12. Kompanie til Houthulst-Terrest og resten af III. Bataillon måtte skaffe sig indkvartering i Hoogkwartier. Kompagnierne kom til ro i forladte huse, uden vinduer og uden døre. Den 6. december ved middagstid kunne regimentet endeligt vende tilbage til sine gamle kvarterer i Terrest.

Allerede den følgende dag hed det tilbage til skansning. Divisionen havde befalet etablering af en 3. linje ved Draaibank af Reserve-Pionier-Kompanie 25. Kl. 0700 blev der rykket til Houthulst skoven. Vejene var bundløse. Mange artillerivogne var sunket i til akserne. Mange en støvle blev hængende i det seje mudder. Hele dagen blev der skanset i den silende regn. Om aftenen kom I. og II. Bataillon i nødkvarter i Bultehoek, mens III. rykkede tilbage til Terrest. Bataljonerne skulle blive som sikkerhed, da Brigade Graeser, 45. R.D. i vores netop forladte afsnit, forventede et angreb. De to bataljoner returnerede om morgenen den 8. til Terrest. ¹⁾

Divisionens front strakte sig nu fra ca. 1 km nord for Steenstraat til 400 meter vest for Kortekeer. En brigade holdt afsnittet som 92. Brigade havde overtaget den 5. om aftenen. Afløsning skulle finde sted efter 6 dage. Et regiment af den hvilende brigade skulle blive i Bultehoek til skansning, mens de øvrige lå i hvil i området Terrest – Houthulst, og blev trukket frem til bygning af veje.

Den 9. december om aftenen afløste 91. Brigade med 215 og 216 på hver side af vejen Kippe – Steenstraat. Til venstre for vejen lå I. Bataillon, uden 3. og 4. Kompanie, til venstre II. Bataillon på det sted, hvor Kampbataljon Ziehm havde gennemført sit sidste stormløb. 9., 10., 11. og 4. Kompanie blev underlagt Hptm. von Puttkamer på forskellige gårde ved Bullenstall, 12. Kompanie i Hoekske, hvortil også 9. og 10. Kompanie blev forlagt den 10. om aftenen, mens 12. Kompanie blev trukket frem. 3. Kompanie og 1 underofficer og 28 mand lå ved B9. Afsnittet til højre var underlagt Oblt. Weber, venstre Oblt. von Seydlitz. Til højre var der indsat tre MG fra Festungs-Maschinengewehr-Abteilung 5 under Lt. Schmidt ²⁾, til venstre to af regimentets MG. Regimentets forbindeplads var placeret i Hoekske skråt overfor vindmøllen. Regimentets kommandostation var ligeledes placeret i Hoekske.

Skyttegravene var ganske enkelt forfærdelige. På steder var de styrtet sammen. Overalt stod vandet en fod høj, særligt til venstre for vejen, hvor I. Bataillon måtte afløse daglig, da mandskabet ikke kunne holde til mere end én dag. Mandskabet lå på faskiner for ikke at ligge i vandet. Også lugten af lig var forfærdende. På trods af stanken fra rådne geder, kom enkelte ned i kælderen under Stamkot Ferme. Hertil ankom en lille skikkelse og anmodede om at komme ind. Ulastelig fremstillede han sig: »Kriegsfreiwilliger Leutheuser, Regerings byggesagkyndig«. Svindler burde han have tilføjet, men på trods af en knurren fra 8. Kompanies klovn, Haase, fik »den ældre mand« anvist en lille plads. Reservekompagnierne fra III. Bataillon begravde de mange døde i mellemterrænet fra oktober og november kampene. Hele vognladninger af geværer og udrustningsgenstande blev sendt bagud. 2. og 3. Kompanie af Luftschiffer-enheden i Bixschoote blev udpeget som særlige begravelseskommadoer. Alene på en enkelt dag blev der begravet 148 døde.

De fjendtlige grave er tilsyneladende ikke særlig stærkt bemanded og står med sikkerhed også under vand. Kun antallet af fjendtlige artilleribatterier øgedes, som vores artilleriobservatør, Oblt. von Seydlitz kunne fastslå.

Den 12. december afløste III. Bataillon til højre for vejen. Venstre kommandostationen lå 200 meter syd for B10, mens den højre lå i kartoffelkælderen. Der var ingen kontakt til 209, og de 200 meter imellem må afsøges af patruljer. Til højre var der forbindelse til 213. Pionier-Kompanie Gelinsky arbejdede frem for alt til venstre for vejen, hvor udbygningen af gravene skred frem. Alle kompagnier i hvil blev trukket frem til skansning, men manglen på materialer, især til den bløde bund, var meget forhindrende. Natten 12./13. blev gravene inspiceret af Rittmeister von Veltheim fra generalkommandoen, som overbevistes om enhedernes vanskelige situation.

Fjendens angrebshensigter blev tydeligere. Som tyske korps blev trukket ud fra vestfronten og sendt mod øst, fulgte i øst Hindenburgs Thorner flankefremstød. Tremagterne blev først nu klar over, at tyngden i felttoget var flyttet fra vest mod øst – for sent til gennem egne angreb at forhindre skiftet af front. Ganske vist angreb fransk-mændene, men kun med det formål at binde tyske enheder. Som russerne mod slutningen af november kom i stadig større problemer, og indtrængende bad om aflastning, så Joffre sig tvunget til at samle de spredte kampe, der

¹⁾ Den 8. december døde den første sønderjyde ved regimentet, Johannes Jerstrum, født 31-12-1893 i Aabenraa. Han havde meldt sig som krigsfrivillig og gjorde tjeneste ved 7. Kompanie. Han døde i Jonkershove, formentlig på lazaret efter at være blevet såret tidligere. o.a.

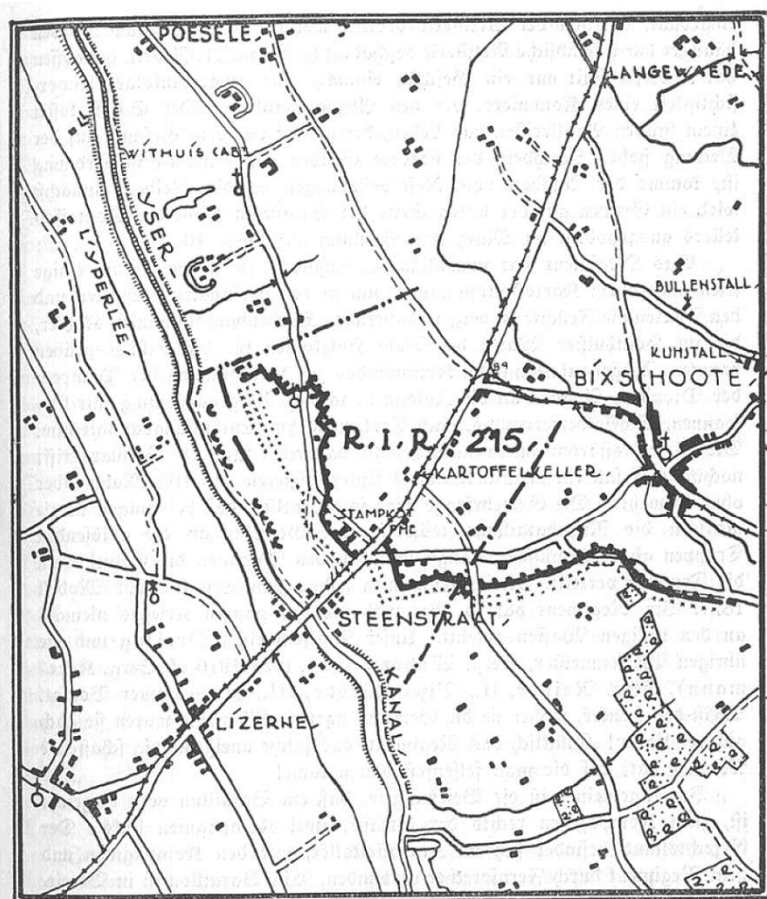
²⁾ Delingen kom senere til Reserve-Jäger-Bataillon 18.

udspandt sig på alle dele af fronten, til en egentlig offensiv. Han troede, at han kunne trykke den tyske front ind, hvis han på samme tid angreb på flest mulige punkter. Som Lodz faldt tog denne plan fast form, men ikke kun som en aflastningsoffensiv, men som operation af større omfang med vidtgående strategiske mål. Ammunition og tungt artilleri var disponibel i store mængder, og blev hele tiden suppleret af leveringer fra Nordamerika. Den 17. december udsendte Joffre en generel angrebsbefaling, der den 21. december blev offentliggjort i de tyske hærberetninger. »... timen for angrebet er slået. Efter at vi har holdt de tyske kræfter i skak, drejer det sig nu derom, at byde dem og endegyldigt at befri vores land for de indtrængte...«

Joffre beordrede en række angreb mellem havet og Belfort, der skulle iværksættes mod afsnit og samtidig for at forhindre tyskerne i at flytte forstærkninger, som gennem afgivelser til øst var afgørende svækket, og for at ryste hele fronten.

Nu begyndte angrebene, først langsomt øgende, så pludselig i fuldt udbrud. Rækken af angreb løb langs hele fronten fra Lombartzyde, ved St. Georges, ved Bixschoote, Langemarck, Zillebeke, ved Lille, ved Lens, ved Arras, ved Albert og Chaulnes, langs Aisne, frem for alt i Champagne, i Argonne, ved Verdun i de nordlige og de sydlige Vogeser. Intet sted opnåede franskmændene nogen afgørelse, selvom den tyske front på steder, navnlig i Champagne, rystedes. I virkeligheden opnåede Joffres offensiv intet, og kom endda som aflastning af østfronten for sent, da russerne allerede den 17. december var afgørende slået. Ikke alene havde den tyske front holdt stand, men havde også fundet kræfterne til et afgørende modangreb ved Soissons i midten af januar 1915, hvor fjenden led et alvorligt nederlag. Paris oplevede på ny panik, som tyskerne trængte frem over Aisne. I hvor ringe grad de tyske operationer i øst blev påvirket af denne offensiv viser vinterslaget i Masuren, hvor den kommanderende general for det russiske XX. Korps og 5 divisionskommandøren blev taget til fange og russerne mistede over 165.000 mand.

Den 10. og 11. december havde General d'Urbal allerede forsøgt at vinde terræn mellem Steenstraat og Langemarck. Den 14. forventede Brigade Friedrich (3. og 4. Brigade-Ersatz-Regiment) fra 51. R.D. (venstre nabo) et fornyet angreb ved Langemarck. Også hos os blev der beordret højeste alarmberedskab. Ammunitionsbeholdninger blev suppleret. Den 15. december bragte imidlertid kun en øget artilleribeskydning, der ved I./215 alene gennem sammenstyrtede dækninger kostede 8 døde og 36 sårede. Også batteristillinger lå under stærk beskydning, særligt 8./46. Natten mellem den 15. og 16. december fulgte afløsning med 214. På grund af den spændte situation rykkede regimentet til Aschhoop, hvor den i de følgende dage deltog i udbygningen af den 3. stilling. Enhedernes sundhedstilstand var ret dårlig. Talrige sygdomstilfælde var dukket op, især forfrysninger i fødderne. For første gang blev der konstateret lus blandt soldaterne. Regimentets forbindeplads var placeret i Aschhoop i nærheden af klosteskolen.

SKIZZE, 6.
STELLUNG VOR STEENSTRAAT
VOM NOV. 1914 BIS 22. APRIL 1915

Den 17. december rykkede regimentet kl. 10 ud til skansning. På denne vådkolde, disede december dag ventede der III. Bataillon en stor glæde. Det bliver gjort bekendt, at Hauptmann von Puttkamer havde fået tildelt Jernkorsets I. Klasse.

Siden tidlig morgen den 17. december havde der ligget en kraftig artilleriild over hele divisionens front og til venstre herfor. 92. Reserve-Brigade meldte om stærke forskydninger hos fjenden. D'Urbal var begyndt at samle sine delangreb til et samlet fremstød med vidtgående mål. På grund af det uvejsomme terræn var han bundet til vejene. Hans fremstød rettede sig mod Poelcapelle, Passchendaele og Bixschoote. På venstre fløj af divisionen var forholdene særlig uoverskuelige. Her var der ingen sammenhængende skyttegrave. Foran et stykke skyttegrav lå en lille skov, der skjulte enhver fjendtlig sammentrækning. Der havde allerede gennem længere tid været planer om en gennemgående stilling på dette sted. Efter meldinger fra Brigade von Rhoden angreb fjenden k. 0700 i flere bølger, specielt i retning af Kortekeer. Mellem kl. 7 og 8 fulgte et angreb fra Steenstraat, der imidlertid bød sammen 50 meter foran vore linjer. Ved 216 var situationen imidlertid uafklaret. Kl. 8 blev Regiment 213 alarmeret og sendt frem i skoven 1 km øst for Jonkershove. Da yderligere fjendtlige forstærkninger blev meldt i anmarch fra Steenstraat, blev også 215 (Divisions-reserve) alarmeret. Kl. 1030 fik regimentet underretning om, at den frem-skudte grav i morgentågen var gået tabt til et angreb fra den lille skov i 216's afsnit. Den var ikke gået tabt uden kamp. Senere fandt vi i denne grav maskingeværaffutager, patronbånd og tomme patronhylstre, men ikke en eneste hel patron. – Hele Regiment 215 blev øjeblikkeligt alarmeret og gjort klar, og besatte 3. linje (Bultheoek). På stedet blev der arbejdet videre, men alligevel skulle bataljonerne holde sig klar til en øjeblikkelig indsættelse i fronten. Klokkeren 1230 fik Hptm. von Puttkamer ordre til at sende to kompagnier (11. og 12.) frem i de stillinger, 216's reservekompagnier havde indtaget. 4./126 var i mellemtiden indsat i et modstød mod de tabte grave, men havde ikke haft resultat. Begge 215's kompagnier forblev i St. Jean til disposition for 216. Da angrebet døde ud, blev alarmtilstanden afblæst kl. 16. Bataljonerne blev trukket tilbage til Aschhoop, mens enkelte grupper og tre maskingeværer forblev i graven som sikring. Om aftenen blev 11. og 12. Kompanie, der var blevet indsat uden op-pakning og frakker, afløst af tre kompagnier fra II. Bataillon. 18. december var generelt rolig. Fortsatte modangreb fra 216 mod den tabte stilling forblev uden resultat. Regiment 215 forblev i forhøjet beredskab, og blev om aftenen afløst af 213. Sidst på natten nåede det Houthulst og gik her i alarmkvarter. Også de tre kompagnier fra II. Bataillon nåede tilbage. Det var ikke muligt at varme husene op. Mandskabet havde i dagevis ikke kunnet komme ud af de gennemblødte uniformer. Problemer med støvlerne blev højaktuel. Antallet af syge øgedes alarmerende. I en meget alvorlig form gjorde Oberst von Oertzen den 19. december divisionen opmærksom på enhedernes sundhedsmæssige tilstand.

Klokken 0045 (natten til den 19. december) angreb fjenden endnu engang Bixschoote, men afvist af den koncentrerede ild fra II./46. Kl. 0445 fulgte endnu et resultatløst angreb på gravene mellem Steenstraat og Poesele. På grund af de natlige angreb blev regimentet, netop som den havde indtaget sine kvarterer, allerede igen kl. 0400 alarmeret. Den rykkede øjeblikkeligt frem til dens alarmeringsplads på vejen foran skoven, 1 km øst for Jonkershove. Den fik ordre til som brigade reserve med en bataljon (I.) at rykke frem til syd og med to bataljoner (II. og III.) til nord for Bixschoote. Under march ved Kippe modtog I. Bataillon ordre om, at den var underlagt Brigade von Rhoden, og at den skulle fortsætte frem til Bixschoote til disposition for Oberst Ridet, 216. I Hoekske fik bataljonen ordre fra 216 om at blive i tredje linje ved St. Jean, hvortil den ankom kl. 0900 samme med II. Bataillon. Her forblev bataljonerne for de flestes vedkommende under åben himmel, andre i ly for regnen i hestestalde og små gårde. III. Bataillon rykkede under kommando af Oblt. Meyer – Hptm. von Puttkamer var syg, men ikke evakueret – frem til den lille skov ved Draaibank, hvor den blev standset og forblev dagen igennem. 2. og 4. Kompanie måtte på ordre fra Oberst Ridet udbygge en ny stilling i den forreste linje, og returnerede først den 20. december kl. 0700 til St. Jean – med undtagelse af en del af 4. Kompanie.

Den oprindelige plan om generobring af den tabte stilling med 216 og underlagte I./215 og II./213, blev opgivet efter fangeoplysninger om, at stillingen var besat af 600 mand fransk marineinfanteri. Da linjen med tabet af »næsen« var blevet forkortet, kunne der trækkes enheder ud af 216's linje som reserve. Regiment 215 kunne derfor den 19. december om aftenen igen (uden 2. og 4. Kompanie) rykke tilbage, I. Bataillon til St. Jean, II. Bataillon til Aschhoop og III. Bataillon til Draaibank.

Om eftermiddagen blev det observeret, at modstanderen samlede større styrker ved Steenstraat. Livlig aktivitet ved fjenden tydede i retning af et nyt angreb. Alle artilleriets batterier var konstant i aktivitet. Natten til den 20. december blev også det sidste batteri i hvil trukket frem. Om aftenen blev alle ammunitionskolonner, der på grund af knapheden på ammunition i flere dage havde været i hvil, igen alarmeret. Alt disponibel ammunition fra depoterne til sidste granat blev bragt frem i batteristillingerne. Ved dagry den 20. december kom kolonnerne tilbage, både mandskab og heste dødeligt udmattede, og smurt ind i mudder, men stadig klar til indsats.

Fra Luftschiffer-Bataillon Stollwerk blev Lt. Ruprecht sat til tjeneste ved regimentet, hvor han for Hptm. von Puttkamer førte bataljonen. Kl. 0600 (20. december) ankom bataljonen – ude 2. og 4. Kompanie – igen til Houthulst. Et fjendtligt angreb fulgte denne dag ikke. De ankomne julepakker blev fordelt og noget, der kunne ligne julestemning ramte os. Enkelte »organiserede« endda små juletræer. En gruppe fra 6. Kompanie havde i begyndelsen af december slæbt det med fra parken ved Merckem. I ugevis var det trofast og bravt blevet slæbt med under de mange forskydninger. Juleaften blev alt besvær belønnet med et strålende træ. Ja, og i kantinen var der – Å du store mirakel! – et glas tysk øl! Artillerister havde endda fejlet gaderne rene. »Fordi det dog er jul, dumme barn«, svarede en bayriske artillerist på venlig vis på det stillede spørgsmålet.

For det meste af 4. Kompanie var om aftenen den 19. december, ordre til skansning og materieltransport til 216 ikke nået frem. Den passerede gennem Bixschoote og kom snart efter under kraftig infanteri- og MG-ild. Folkene foldede ud og arbejdede sig i det totale mørke i regn og storm frem over forladede, helt med vandfyldte skyttegrave og ødelagte pigtrådshindringer. Endeligt nåede man frem til 216's linje, og blev fordelt i hullet mellem 216 og 214. Nødtørftigt gravede folkene sig ned. Folkene lå bogstaveligt i vand og mudder til knæene. Arbejde ved dagslys var ikke mulig. Om natten til den 21. december sendte de patruljer frem for at fastslå den fjendtlige grav omkring 150 meter væk.

Den 21. december blev alle vækket omkring kl. 0730 af den uafbrudte buldren af artilleri. Den fjendtlige ild lå generelt 200 meter bag den forreste linje og kostede kun få tab. Dog blev 4. Kompanies grav hårdt ramt. Flere fuldtræffere kostede tab, så folkene rømmede graven og søgte tilflugt i granatkratere tæt bag ved. Kl. 0815 begyndte angrebet fra fransk marineinfanteri. På 250 meters afstand, på stedet umiddelbart foran vores grav, åbnede 214, 216 og vores 4. Kompanie ilden. Stående modtog 4./215 de tæt pakkede rækker af franskmænd med en rolig ild. Mange fjender sank sammen på den mudrede jord for aldrig igen at rejse sig. Angrebet faldt tilbage under de sværeste tab. Under aprilkampene lå ligene stadig i ingenmandsland i det omfang, de ikke forinden var blevet begravet af vore folk. 172 fanger blev taget af 216 og 4./215. Kl. 1400 blev regimentet igen alarmeret, da yderligere angreb forventedes. Kl. 1430 fulgte afmarch i retning af Nachtegaal. Undervejs fik bataljonerne ordre til at rykke i alarmkvarter ved Bultehoek gennem den bundløse Houthulst skov. Det var en jammer at se kompagnierne under marchen. En del af mandskabet kunne ikke længere få støvlerne over de ophovnede fødder, og marcherede i strømpe-sokker gennem det bundløse mudder. Andre humpede afsted, da de ganske enkelt ikke længere kunne følge kompagniet skridt. Heller ikke de bedste vittigheder havde længere nogen virkning. Folkene snublede bare fremad. Det var på højeste tid, at folkene kom i hvil. Nogen større kampværdi havde bataljonerne ikke længere på grund af sundhedstilstanden. Med rygterne om at regimentet skulle i hvil, syntes endnu engang ikke at blive til noget. Stemningen var meget dårlig. »Som et lyn fra klar himmel løber det så gennem vore rækker, som vores Oberst kommer ridende til de enkelte kompagnier: »Op med hovedet, folk, nu kommer vi snar i hvil!«

Fjendtlige batterier, der frit går i stilling ved Steenstraat og øjeblikkeligt tages under ild af 4./46, viser imidlertid at modstanderen ikke var gået til ro. 3. og 4. indtog en optagestilling ved Bultehoek, 1. og 2. Kompanie gik i alarmkvarter i nogle gårde tæt derved. II. Bataillon med 9. Kompanie rykkede til Papegoeds Ferme, resten af III. Bataillon til Aschoop. Her blev enhederne gennem triste decemberdage indtil den 22. om aftenen. Stille, vemodige julesange blev sunget, men julestemningen ville ikke slå igennem. Tankerne gik til de kære derhjemme. Med regnen og den megen fugt var stemningen meget nedtrykt. Om aftenen blev der igen meldt om stærke fjendtlige bevægelser foran 52. R.D. Den 22. december kl. 1630 blev derfor 1. og 2. Kompanie trukket frem til den lille skov ved Corverbeek med front mod Mangelaere. Fjendtlige koncentrationer ved Steenstraat blev øjeblikkeligt langt under artilleri.

Om eftermiddagen tilgik oplysning om, at 46. R.D. skulle afløses af 44. R.D. og overgå i Armees reserve. Ingen større glæde kunne være tilgået regimentet. Om aftenen rykkede regimentet virkeligt tilbage. Det var altså ikke endnu et »lokumsrygte«. I. Bataillon og 12. Kompanie kom vi midnat i nødtørftig underbringelse i Terrest, resten af regimentet i Houthulst. Folkene lå i den iskolde kirke direkte på de nøgne stenfliser. Også fangerne fra Regiment 216 og 4./215 befandt sig i kirken. Her og der brød et lille stearinlys den fugtige kulde. En stor del sov trods det hårde leje på grund af de umenneskelige anstrengelser. Enkelte sludrede stille, andre skrev. Pludselig lød der herlige toner fra orgelet. Frivillige Wernecke, 5. Kompanie, havde fundet orglet og fundet mekanismerne intakte. En kammerat trådte bælgen, mens andre lyste for ham med et stearinlys, og efter et stille forspil, lød den fortryllende og gribende »Stille Nat, hellige nat« gennem kirken. Alt snak forstummede, de sovende vågnede, og snart sag alle med tåre i øjnene. Også fangerne var tydeligvis grebet, og så med undren på, at tårerne på grund af en simpel sang løb ned ad hinderne på »barbarerne«.

3. Kompanie var placeret i en kummerlig lade. Det kunne ikke udelukkes, at kompagniet måtte tilbringe juleaften ude i skyttegraven. Derfor ville folkene fejre julen, mens de endnu var samlet. Med et lille bitte træ og seks

lys begyndte mandskabet deres stemningsfulde julefest. Unteroffizier Behrens, af profession præst, holdt prædiken.

Den 23. december rykkede regimentet ud kl. 0830 over Terrest, Zarrenlinde, Amersvelde, Handzaeme til Cortemark, hvor der var indlagt en længere pause og forplejning. Kl. 14 nåede enhederne frem til Thourout. Divisionsens afløsning af 44. R.D. var sket uden problemer, og kun III/46 var blevet i stilling. Regimentets tab mellem den 1. og 22. december beløb sig til 48 døde, 106 sårede. Navne på de faldne var:

1. Kompanie: Bonzio, Hornkohl, Jung, Meswter, Ranzenberger, Simon, Voitell.
 2. Kompanie: Hauschildt, Heinr. Meyher.
 3. Kompanie: Scheele.
 4. Kompanie: Feuerhake, Rudolf.
 5. Kompanie: Einemos, Thiele.
 6. Kompanie: Nolte.
 7. Kompanie: Gefr. Hesse, Hohlfeldt, Jertrum (fra Aabenraa), Klöskorn, Löffler, Mattheasen, Mangold, Nielsen, Ofenstgetter, Gefr. Schnell, Timmerberg.
 8. Kompanie: Uffz. Brandt, Margraf, Neuss, Wimmer, Wiese
 9. Kompanie: Carstens, Fridr. Müller
 10. Kompanie: Buchmann, Edler, Jurgschat, Laut, Gefr. Rigorski, Otto, Heinz Pape, Reinberg, Rössing, Themlitz, Jonhagen.
 11. Kompanie: -
 12. Kompanie: Adolf Probst
- MG-Deling: Franken, Gefr. Wöhler, Offz.st. Ehlers.

Korpset befandt sig i Wijnendaale, divisionsstab i Handzeme. I Thourout lå staben 91 Reserve-Brigade, dele af 213, Pionier- og Sanitetskompagni, Regimentsstab artilleri og I/46, Regimentsstab, II., III. Bataillon og MG-Deling 215, mens Stab I, 1. og 3. Kompanie var placeret i Berg-op-Zoom, 2. Kompanie i Pottebezemhoek, 4. Kompanie med I/46 i Koornbloem. Kompagniernes underbringelse var meget forskellig, for en dels vedkommende ret gode, men også for en dels vedkommende dårlige, som eksempelvis 12. Kompanie, der var placeret i ubeboede, delvist nyopførte bygninger uden inventar.

Regimentets alarmeringsplads var på vejen mod Lichtervelde vedsiden af møllen.

I alt ro og behagelighed blev forberedelser gjort til julefesten. I første omgang drejede det sig om den udvendige side af menneskerne. En nat ro, virkelig ro, støvler rengjorte og indsmurte, seletøjet tørret og rengjort og selv ordentlig vasket og barberet... Udsigterne til at tilbringe julen i disse dejlige småbyer med rigtige forretninger, hvor man stadig kan købe, endda et hotel og en kaffestue med chokolade og æblekage »så er vi igen gerne soldater«. Ingen af os anede, hvor farlig situationen i virkeligheden var, og hvor hurtig vi igen kunne trækkes væk fra vores idylliske hvil! Ustandseligt løb franskmændene storm på Ypres sydøst flanke i Wyttschaete buen. De Witry's angreb på Lombartzyde den 17. december var ganske vist af marine-infanteri-brigaden i en natlig kamp syv gange blevet afvist, men ved St. Georges havde angrebet resultat. I juledagene og den 27. og 28. december blev der kæmpet bitter indtil Marineinfanteriet også her standsede angrebet. Kort tid efter blev vi mindet om det, da der indløb befaling til at en regimentsstab (213) og en bataljonsstab med MG-Deling og patronvogn (213?) i Thourout, og en regimentsstab og to bataljoner med en MG-deling (92. Brigade) i Lichtervelde en time efter tilgang af alarmeringsbefaling skulle stå klar til af transport på banegården. 213 gennemførte endda en øvelse i indladning på de omrangerede transporttog. Med afstande på to til tre timer skulle de øvrige troppeenheder være klar til transport. Den 4. januar blev regiment 214 forlagt til ostende (1. Marine-Infanteri-Division) uden dog at blive indsat ved marinekorpset. Den 13. januar trådte regimentet tilbage til 46. R.D.

Den 24. december kl. 1530 blev der afholdt fælles julegudstjeneste. Herefter blev julen fejret i kompagnierne, der desværre led under manglen på plads. Overalt strålede juletræerne, som kompagnierne omhyggeligt havde bragt med fra Houthulst skoven, eller hemmeligt i den dybe nat havde »organiseret« fra en høj generalkommando park i Wijnendaale. Belgierne så forbavset på vores julefest med de lysende juletræer med de gult brændende lys. Børnene var overlykkelige, hvis de fik lov at komme ind og beundre træerne, og så få hænderne fulde af tysk julebag. 215 står stadig i høj agtelse hos indbyggerne i Thourout.

»Juleaften i fjendeland«. Mange havde vel haft en underlig fornemmelse, når de tidligere havde læst om julen 1870 i Frankrig. Jule derude, familiens fest, børnene, ikke derhjemme, mærkeligt, dårligt at forestille sig. Og nu oplevede vi det selv denne fest langt fra hjemmene, med en uvis fremtid. Hele trylleriet med vinterlige dage, den hemmelighedsfulde julestue, denne dybe tyske følelse af jule - nej, denne følelse som derhjemme i familiens kreds kunne ikke nå os herude. Vores jule derude var kun en skal heraf. Den havde en anden betydning. Hjemlængslen ramte os alle, og bragte os alle sammen i én stor familie. Som tidligere vandrede vi i eftermiddags skumring til

kirken. Som børn, helt som børn følte de alvorlige feltgrå sig, som de i kirken med de lysende juletræer fik forkyndt juleevangeliet af feltpræst Schlabritzky. Det er det samme som i alle år, Evangeliet om den uendelige kærlighed: »Og mens de var dér, kom tiden, da hun skulle føde; og hun fødte sin søn, den førstefødte, og svøbte ham og lagde ham i en krybbe, for der var ikke plads til dem i herberget«. Det gamle kendte billede fra børneårene stod igen for vore øjne. Krybben, de knælende hyrder, det lysende juletræ i kirkens hemmelighedsfulde mørke, der spredte sin glans over de mange andægtige: »O du salige, O du hellige, nådebringende juletid...« Børnene sang lyder i ørene på familiefaderen, hvor voldsomt savner han kone og børn. Tårer løber langsomt over de forsagte ansigter mens julesalmerne lyder i kirken i det flamske land. De sidste toner ... langsomt tømmes kirken ... et par korte kommandoer, halvhøjt som ville man ikke forstyrre festlighederne, og kompagnierne rykkede i kvarter. Her strålede også juletræer. Flere steder læste kompagnifører »krigsjule prædiken« fra Hunzigers lille bog. »Vi ligger 40 mand i et lokale. Der opstod en alle gribende stemning. Ved lyset af de tændte juletræer sang vi de kendte julesange. Vores kompagnifører, Offz.St. Leipoldt tale nogle få alvorlige ord ... Folkene sidder i muntre grupper på gulvet eller ved bordet, sludre og synger. Alles tanker ligger nok derhjemme...« Takket være offervillighed derhjemme er der ankommet mange gaver, hvoraf alle fik sin rigelige andel.

I dag (24.) har jeg ikke købt andet end et par æbler, da vi har modtaget så meget, at vi let kunne spise os fordærvet ... Juleaften! Ensom står jeg på den mennesketomme, stille vej. En fugtigkold vind slår mig i ansigtet. Ikke én stjerne har haft kræfter til at lyse gennem tågen. Juleaften. Helt alene, helt for mig selv efter at have forladt kammeraternes fest, alene med mine tanker ... Mit søgende blik glider mod øst, leder efter blot en stjerne, der også ville lyse for mine kære. Intet. Der, mange kilometer væk, i den lille, siden min tidligste barndom så fortrolige stue ved forældrene, allerede gamle, sidder de vel med min søster og sludre. Deres tanker vandrer mod det iskolde Rusland, hvor ukendt under sne og is den ene søn allerede sover den evige søvn – til Karpaterne, hvor den anden står. Begge blev uden afsked med forældrene, dengang på første mobiliseringsdag indkaldt under fanerne og straks sendt i fjendeland. De tænker også på den yngste, som frivillig havde meldt sig trods svagt helbred, og med nådig skæbne havde overlevet de blodige, ubarmhjertige kampe i oktober og november. Tankerne vandrer vel også til den troppelej, hvor den ene datters forsørger fejrer den sidste fest sammen med sin kone og barn. Et død trist anelse griber mig: Jer, gamle far og kære mor, jer vil endnu mange en bitter smerte ramme. Måtte den sorg blive sparet for jer, at alle eders fire sønner bliver der ude på ærens mark ... Stille, helt stille lyder fra et af husene den kære, din yndlingssang, fader: »Stille Nacht, heilige Nacht. Alles schläft; einsam wacht. Nur das traute heilige Paar...¹⁾

Den 26. december blev der ekserceret en smule, så vi ikke glemte, at vi stadig var soldater. Den 27. december inspicerede Oberst von Oertzen regimentet inklusiv bagage, mens den nye korpskommandør, General der Infanterie von Kathen den 28. december inspicerede brigaden inklusiv Luftschiffer-Bataillon Stollwerk og Reserve-Pionier-Kompanie 46. Korpskommandøren snakkede med enkelte af mandskabet og lod sig underrette deltagende om familie og hjemstavn.

Mandskabet blev i Cortemarck afluset og vaccineret mod Tyfus. På vejen mod Lichtervelde blev der etableret en pioner-øvelsesplads med skyttegrave og dækninger. Det var nødvendigt med særlig pleje af hestene. Næsten alle havde betændelse i fodleddene og var meget afmagrede. Offz.St. Dieckmann havde sine problemer med dem.

Kompagnierne tog afsked med det gamle år med gudstjeneste og en enkel nytårsfest. Regimentskommandøren havde udtrykkeligt forbudt enhver larmende fest og enhver skyderi. Dertil var tiden for alvorlig. Alligevel blev der den nat dygtigt skudt. Landstormen startede. Af nogle overophidsede folk blev der ligeledes skudt, da de tog det for et overfald. »Staffen ramte de skyldige med det samme«. Næste morgen blev alle alarmeret for at finde dem, der havde skudt. Mange startede det nye år med straffeeksercits for at have deltaget i det natlige skyderi.

Og nu vil vi kaste et tilbageblik over det forgangne år.

Af regimentet var:

Faldet eller død af sine sår: 3 stabsofficerer, 1 Hauptmann, 6 officerer, 12 Offizierstellvertreter, 4 Feldwebel, 557 underofficerer og mænd.

Såret: 2 stabsofficerer, 14 officerer, 19 Offizierstellvertreter, 4 Feldwebel, 1456 underofficerer og mænd.

Fangenskab: 1 Offizierstellvertreter og 129 mand (?).

De samlede engelske tab var 50.000 mand ifølge »The Times«. De franske og de belgiske tab er ikke opgjort. Efter divisionens sammentælling blev der i løbet af året af fanger taget:

¹⁾ Efter et ufuldendt, ikke sendt feltpostbrev. Forfatteren til brevet overlevede alle kampe på vestfronten i forreste linje frem til krigens afslutning. Begge hans brødre og hans svoger faldt.

213: 470 mand (heraf 23. oktober 270 sammen med 215 og Jäger 18 og den 10. november 70 franskmænd sammen med 215.)
 214: 1 officer, 639 mand, 3 MG
 215: 4 officerer, 1.033 fanger (foruden de af 213 angivne). 2 MG), artilleri-ammunition m.m.
 216: 324 fanger, 3 MG
 Jäger 18: 317 fanger, 2 MG
 Ersatz-Pionier-Kompanie 24: 1 MG

Fangerne ved Regiment 215 fordelte sig:

20. oktober: Artilleri-ammunition
 23. oktober: 120 englændere (og de af 213 anmeldte)
 30. oktober: 3 officerer og 300 franskmænd
 1. november: 1 officer, 30 franskmænd
 10. november: Minds 6 MG, 576 fanger
 3. december: 1 MG
 10. december: Våben og ammunition.

* * *

VIII. Kapitel

I Flanderns mudder

(1. januar 1915 til 21. april 1915)

Det nye år bragte i første omgang øvelser i kompagni- og bataljonsramme, primært i afløsning, besættelse af skyttegrave osv. På pionerøvelsespladsen blev soldaterne øvet i gravning af skyttegrave og i konstruktionen af dækninger. Den 4. januar om aftenen blev der afholdt en stor øvelse under kommando af divisionskommandøren. Den 10. januar, kort før afrejsen, blev der afholdt evangelisk og katolsk gudstjeneste. Pastor Richter, vores evangeliske divisionspræst, styrtede den 3. januar med sin hest. Sjælesorgen blev overtaget af divisionspræst Schlabrintzky, der mere eller mindre var vokset sammen med regimentet, og til sidst blev en rigtig 215'ner. Den 13. januar kl. 0815 skete afmarchen fra Thourout, og kl. 1330 nåede regimentet dens gamle kvarterer i Terrest. Den store bagage var placeret i Zarren – Kruistraat. Oblt. Wever returnerede til Luftschiffer-Bataljonen. II. Bataillon blev overtaget af Hauptmann Schürmann, som var kommet sig af sine sår ¹⁾. Vore kvarterer i Terrest var meget forsømte. På vejen lå knædyb mudder og der var store huller i den brolagte del. Foran husene lå høje tuer af møg. Beboelseshusene, der for en tid blev anvendt om hestestalde, var ofte uden døre og vinduer, da de havde tjent til optændingsmateriale. Halmen på tagene var »høstet« af artilleristerne til deres heste, og selv støttestjælker blev om natten stjålet til brænde, med det resultat, at mere end et hustag faldt samme over de sovende soldater.

Regimentets kampstyrke beløb sig til 35 officerer og Offizierstellvertreter og 1.465 underofficerer og mænd. Den 14. januar 1915 var stillingsbesættelsen:

Regimentsstab – ingen ændringer
 I. Bataillon: Hptm. von Seydlitz-Kurzbach
 Adjudant, læger m.m. ingen ændringer.
 Underarzt dr. Stadtländer

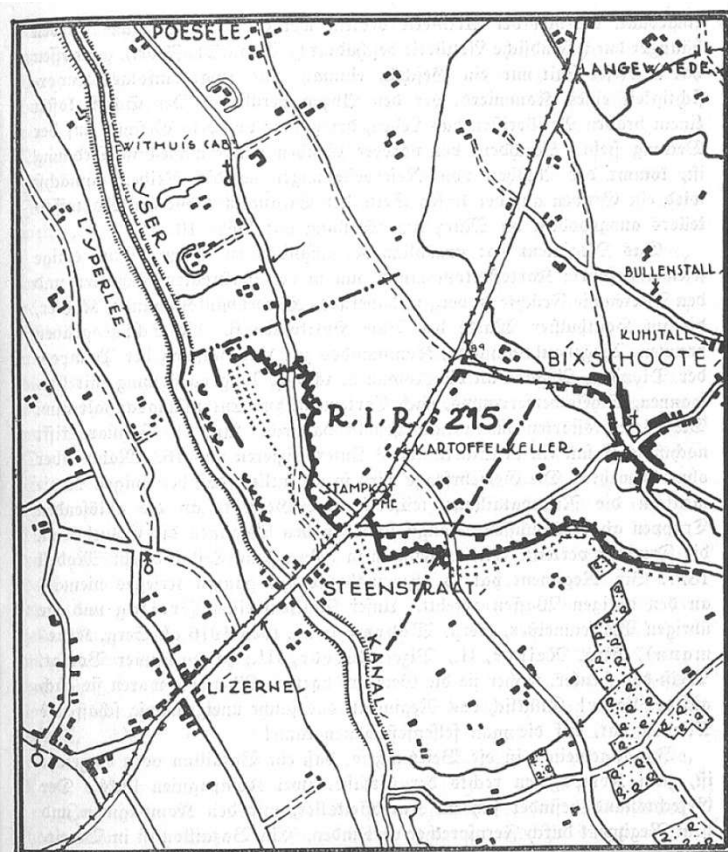
¹⁾ De øvrige, talrige, ændringer af officersbesættelsen, kan ikke alle nævnes. Der henvises til stillingsbesættelserne og på officersfortegnelsen.

1. Kompanie: Feldw.Lt. Stünkel, Offz.St. Schäfer (15.1. forulykket), Feldweibel?
 2. Kompanie: Feldw.Lt. Meyer, Feldweibel Schlemmer
 3. Kompanie: Lt. Fischer, Feldw.Lt. Dralle, Feldweibel Simon (fra 16.1.)
 4. Kompanie: Lt. Daries, Feldweibel Rinjes.
- II. Bataillon: Hptm. Lindner (14.-16. januar) herefter Hptm. Schürmann.
 Adjudant Lt. Schultz.
 Læger m.m. som hidtil.
5. Kompanie: Offz.St. Leipold, Feldweibel Behrens
 6. Kompanie: Offz.St. Körbs, Feldweibel Feistkorn
 7. Kompanie: Feldw.Lt. Benter, Offz.St. Frerk, Offz.St. Boek, Feldweibel Krause.
 8. Kompanie: Offz.St. Münter, Feldw. Klinkert.
- MG-Deling: Lt. Meyen, Feldweibeldienstguer Rabbatz.
- III. Bataillon: Hptm. von Puttkamer, Adjudant?
 Læger m.m. uden ændringer
9. Kompanie: Lt. Ruprecht (til 24.1.), Offz.St. Reichert, Feldweibel Grotjahn
 10. Kompanie: Feldw.Lt. Peters, Offz.St. Willborn, Feldweibel Wolsclast
 11. Kompanie: Offz.St. Köhler, Feldweibel Nötzel
 12. Kompanie: Offz.St. Hilbig, Feldweibel Wessel

Allerede den næste dag (14. januar) afløste I. Bataillon i det gamle afsnit ved Steenstraat dele af Regiment 205 (87 Reserve-Infanterie-Brigade). II. Bataillon var i første beredskab i Bullenstall, III. Bataillon i anden beredskab i Kippe og Hoekske, hvor også regimentets stab var placeret. Til venstre var der kontakt til Regiment 213, til højre til 45. R.D. En bataljon fra 45. R.D. med en MG-deling ved Chapelle, 500 meter nord for Steenstraat (først I./209 og F.M.G.-deling 35) var taktisk underlagt underafsnitskommandøren til højre (i starten Oberst von Oertzen) til sikring af skillelinjen mellem de to divisioner. Underlæggelsen varede indtil den 12. februar.

Afdeling Stollwerck var brigade reserve i Aschhoop, hvor brigaden havde kommandostation på klosteret, mens divisionen havde indrettet deres i Houthulst slot Øst. Skyttegravene stod under vand og man sank i mudder til knæene. Træfliser, fremstillet i Tourout, forsvinder i mudderet.

Nu startede også for regimentet skyttegravskrigen i Flandern, der ødelægger mand og sundhed. Hver eneste bevægelse var udmattende. Mandskabet forkommer i vand, mudder og slam. Det evigt kolde, våde vejr, regn, tåge og et forfærdelige ensformige landskab med de nøgne poplerne langs landevejene og de ødelagte marker, virker nedtrykkende på stemning og humør. Den dårlige luft i de små dækninger, forpestet af kuldioxid fra trækullene i de små skyttegravsovne, viste deres tydelige spor i øjne og ansigter. På trods af aflusningen i Cortemarck og Handzaeme var alt personel angrebet af utøj. Den evige monotonni – tre dage i skyttegrav, tre dage i såkaldt »hvil« i Terrest i utøjs befængte kvarterer med mangel på stearinlys og halm, og den evindelige skansning, tærede på kroppene og gjorde dem møre. Grå, blege og rynkede ansigter, dækket af uplejede skæg, med beskidt støvler, forrevne, beskidte uniformer, der sad unaturlig på grund af

SKIZZE, G.
 STELLUNG VOR STEENSTRAAT
 VOM NOV. 1914 BIS 22. APRIL 1915

undertøjet underneden, med grå ørebeskyttere under hjelmen eller huen, eller hængt om halsen, med en sjusket gang og med ulyst til at tale - det var det ydre billede af vores skyttegravskrigere i dagene fra måneden januar til midten af marts, under hans ustandselige kamp mod naturens magter – vandet og vejret.

Selvom det fjendtlige infanteri var fuldstændig inaktiv ud over forstyrrende infanteriild, var det fjendtlige artilleri desto mere aktiv med den ubegrænsede tilførsel af ammunition fra Nordamerika, mens vores eget artilleri på grund af ammunicionsmangel på det nærmeste var tavst. Mangen et ondt ord faldt over vores kanoners tavshed. Men vidste folkene, at der ofte om aftenen kun var den granat, der sad i løbet, mens alle andre var bragt dertil, hvor der var brug herfor? Vores tab til den fjendtlige ild var til stadighed stor, hvortil kom et stort antal syge, særligt på grund af forfrysninger i fødderne.

Først og fremmest blev alle kræfter sat ind i udbygning af stillinger. De mudrede grave blev dræned og både manuel- og elektrisk drevne pumper indbygget. Den elektriske strøm blev leveret af »pumpestationen« lige over for B9. Bundfliser i gravene måtte lægges på tværstivere, så de ikke forsvandt, siderne blev afstivet af fletværk og faskiner, fremstillet af hvilebataljonen under vejledning af pionererne. Pionererne byggede ved Hoogkwartier fær-dige dækningsanlæg, som vore folk udgravede. Jernbanesveller blev lag ovenpå og til sidst yderligere 1-1½ meter jord. De kunne modstå lettere kalibre, men styrtede samme ved træffere af tungt artilleri. Fuldræffere medførte hver gang betydelige tab. Pigtrådshindringerne blev væsentligt forstærkede. Til venstre for vejen var terrænet særlig ugunstig. Her var i begyndelsen af januar endnu ikke etableret en gennemgående stilling. Det var et sumpet område med masser af vand. Hul blev om natten sikret af enkelte poster, der dels lå i åbent terræn, dels i vand. Med uendelig besværligt arbejde blev en gennemgående stilling etableret. Man kunne kun grave ganske få centimeter ned før man ramte grundvandet. Denne nye grav havde i særlig grad tiltrukket sig fjendens opmærksomhed, og de her liggende kompagnier havde det hele tiden vanskeligt. Til sikring af vejen blev to belgiske kanoner indbygget tæt ved vejen som stormforsvar, betjent af artillerister. Kanonerne blev ofte beskadiget af fjendtligt artilleri (f.eks. den 21. februar). Kanonerne skød kun én gang i denne periode, og det på grund af en artillerist uforsigtighed med aftrækket. Skuddet kostede en artillerist livet, der netop stod foran kanonen. Efter at de forreste grave nogenlunde var bragt i orden, kom turen til bygning af reservestillinger. Den første var en grav på venstre side af vejen på højde med Kartoffelkælderen, og i marts gik man i gang med en stilling på Højde 10.

Regimentet skulle stille utallige kommandoer. Kun enkelte er her anført: Kartoffelkommando, der på gårde og i kuler skulle sikre denne grønsag, faskine bygge kommandoer, kuldsviger kommandoer, der i Houthulst skoven ved Blae skulle brænde trækul til skyttegravene, vejbyggekommandoer, kommandoer til vedligeholdelse af pumper, afgivelser til pionerer og til kolonner, daglig afgivelse af vogne og forspand, lyskastergrupper, aflusningskommandoer til Cortemarck mm. Den disponible kampstyrke led naturligvis herunder. Den 18. januar ankom endnu engang forstærkninger i form af 3 underofficerer og 162 mand, men uden geværer. Spørgsmålet om geværer blev så betænkeligt, at ved enkelte regimenter bataljonen på vej i hvil delvist måtte overdrage deres geværer til den afløsende enhed. Geværer ved bagagen var allerede for længst fordelt på bataljonerne. Artillerikolonner havde for den dels vedkommende fået udleveret Geværer Model 1871. Ved regimentet kom der imidlertid aldrig under krigen til at mangle geværer. Vores Våbenmester Freitag og de øvrige våbenmestre Serg. Georg. Wehrmann, I. (fra 1916 Serg. Kleemann, Serg. Reiner, II, Viczef. Werde III, havde altid en reserve. Kun fanden ved, hvorfor de skaffede geværene, men de var altid på lur! Lykkelig var det regiment, der havde sådanne uegennyttige folk, som man klippefast kunne stole.

Generelt var det sådan, at en indsat bataljon havde to kompagnier på hver side af landevejen. Kommandostationen var placeret i kartoffelkælderen, forbundet med telefon til kompagnier og til regiment. En bataljon lå i beredskab. Kompagnierne lå i Bullenstall og til dels i Hoekske og Kapellet ved Ruissbach. Kommandostationen var den berømte kælder i Bullenstall. Den tredje bataljon var brigadereserve i Aschhoop. Med den reducerede kampstyrke, udbygning af grave i front og i reservestilling, blev flere og flere kompagnier trukket frem, så brigade reserve og beredskab hele tiden mindskedes, og for en dels vedkommende måtte stilles af Luftschiiffer-Bataljonen. Regimentets kommandostation var placeret i Hoekske, brigadens i Klosterskolen i Aschhoop, men divisionen lå i Houthulst. Regimentets forbindeplads var placeret i Hoekske, mens der befandt sig en læge i hver af bataljonernes kommandostationer. Sanitetskompagniet lå hele tiden i Jonkershove. Der blev af brigaden lagt særligt vægt på kontakten til højre (oftest Regiment 209 eller 212). Til venstre var der umiddelbart kontakt til Regiment 213. Og på den måde gik den ensformige, monotone veksler videre – tre dage fremme, tre dage Terrest, tre dage fremme...

Bataljonsbefaling. »Bataljonen stiller kl. 2015 klar ved Heiligenbilde til afmarch mod forreste linje... « »Vejen fri! Hold til højre!« brøles gennem geledet så en vognkolonne kan passere. Folkene var belæsset med alt mulig. En har et bundt halm under armen, en anden bær på en lille skyttegravsovn. Der slæbes skiftetøj til patruljere, der har én en lille sæk trækul på ryggen. Bagest kommer telefonfolkene med deres tunge tornystre. Lange spader bliver fordelt. Bataljonskommandøren ankommer. Der afgives styrkemeldinger. Han rider videre. Helt bagest kommer

»stabspak-vognen«, den berømte lille tohjulede kærre fra Hptm. von Puttkamer, hvorpå kaptajnens få ejendele er placeret. Vognen ledsages af kaptajnens ordonnanser og hans trofaste oppasser Münch, der på fejlfrat rhin-dialekt kan bande, når han vogn truer med at vælte, eller når »*Nu han se mir alst widder det feine Holz von de Wayen jeklaut, dat ich schunst for eeinge Hauptmann jesparten han*«. Med afstande marcherer kompagnierne afsted. Oblt. von Basse fra M.G. Kompagniet har ladet sine folk træde an på Melaene vejen i Houthulst skoven. En bagagevogn vil forbi. »Hvad vil da den sørgelige vogn lige netop nu? – Kompanie et skridt tilbage!« Den gode kusk nikker til sin hest: »Nå, Lotte, så går det løs ... Uden trit, Fremad march!«.

Til at begynde med er stemningen blandt folkene stadig god. Frem til Jonkershove lyder måske også stadig en lystig sang. Cigarer og piber brænder. Himlen er blevet bælgmørk. Så lukker den op for sine sluser. Det vil formentlig blive tre ubehagelige dage. Marchen bliver langsommere. Ved et lille helgenbillede »Chap« ved Nachtegaal brænder et lys. Det får forbi huse, der en efter den anden skydes sønder og sammen. Ruinerne anvendes til istandsættelse af vejene i det bundløse morads. Hidtil er det gået nogenlunde med vejene. Fra »Herzog af Brabant«, kommandostation for venstre afsnit (92. Reserve-Infanterie-Brigade), der den 27. januar 1915 forfremmedes til »Storhertug«, bliver vejene dårlige. Enhver, der glider ned ad brostenbelægningen finder sig i mudder til knæene. Kun langsomt blev vejen bedre i løbet af de følgende uger. Videre går det forbi gravene overfor kommandostationen, hvor enkelte kammerater hviler efter at være ramt af snigskytter under fremrykningen. På vejen ved Kippe er det mange gange ret ubehageligt. Batterier i retning af Merckem har ubehagelige shrapnels, og er fortvivlende godt indskudt mod vejen og hjørnet. Man venter ikke gerne i Kippe. Meget tæt skyder fjenden herind, så næsten alle huse er rømmet. Det går gennem Hoekske, hvor regimentets kommandostation ligger – ikke lige netop i villa »skovfred«, specielt ikke om aftenen. Der til højre ligger møllen, hvor ingen infanterist må lade sig se i dagslys, da møllen er et meget fint observationsstade. Her så vi også den 21. januar, at Hauptmann von Salzmänn (Art. 46), som dårligt helbredt var vendt tilbage regimentet, endnu engang blive hårdt såret af en granat. Overfor møllen hænger fra et hus det hvide flag med det røde kors, hvor regimentet havde sin forbindeplads. Senere blev materialer kørt hertil for herfra at blive båret af mandskabet. Der holdes en kort rast. Enkelte bataljoner udskænker her varm kaffe. Så går det videre. Regnen siler ned. Fra fronten sendes lyskugler op. Her og der falder et artilleri- eller infanteriskud. Så passeres kapellet ved Ruissbeek. Underligt nok havde franskmændene endnu ikke indskudt sig herimod. Et kompagni ligger normalt i reserve her. Foran kapellet ligger en gravhøj. Faldne fra den forreste linje bliver i et omfang begravet her. Så går det ad broen over det meget opsvulmede vandløb. Til højre har oversvømmelser gjort området impassabel. Det er et farligt sted, da man ikke kan vige ud. Naturligvis har fjenden en forkærlighed for at beskyde dette sted, og det med hans 9-cm. Vi havde for det meste held. Det var imidlertid på et tidspunkt gået rigtigt slemt for Regiment 216. I dag har fjenden lukket op for hans »gode kasse«. De fleste af de granater, han sender over, er blindgængere. Til højre for os, overfor vejen til Kortekeer, brummer motoren i pumpestationen. Nu går det ad den vej, vi så godt kender fra kampene i november. Overalt, i de vandfyldte grave, ved vejen, på markerne dækker gravhøje både ven og fjende. Ødelagte træer og oprevne jernbaneskiner, granathuller på vejen viser hvor heftig artillerikampen havde været dengang. Her lå endnu de ødelagte vogne fra artilleriets fremrykning den 12. november. Vi kunne endnu for os se det strålende syn, som kanonerne kørte frem med Hptm. von Salzmänn siddende såret på et kanonrør. Hestene blev ramt, og til sidst måtte artilleristerne manuelt bringe kanonerne længere frem.

Det er lang tid siden, at der ikke længere måtte ryges. Høj tale er forbudt. Viskende sendes kommandoer videre. Enkelte skikkelser dukker op i mørket, vejvisere fra fronten. Infanteriskud fløjter langs vejen. Kompagnierne forsetter i to'er eller enkeltkolonne på tværs af terrænet, ængstelig over at skulle miste forbindelsen med formanden. Der ligger B9. Der er de huse, hvor vi den 11. november fandt vidunderlige skinker. Hvad de endnu skjulte, anede vi ikke. Så drejer kompagnierne ind i dens grave. Afløsning. Hvad skulle der ikke overdrages af sager. Hvad havde den arme kompagnifører ikke at skulle huske på! Lyspistol med ammunition. Geværer med sigtekikkert og særlig ammunition. Pumper, og meget mere. Dækningerne fordeles og hurtigt rykker de afløste soldater ud. Poster fordeles og snart liggere alt, hvad der ikke har vagt, i en dødelig søvn efter den anstrengende march. I mellemtiden havde også bataljonernes stabe afløst hinanden. Det går ind i kartoffelkældererne gennem de rådnende kartofler, som man slæber med under støvlerne. Hvad ligger ikke i de to små rum uden, helt uden, inddækning: Om natten ligger telefonfolk og ordonnanser bogstaveligt ovenpå hinanden. Endeligt bliver afløsningen meldt ind. Sidst på natten går Regimentskommandør, Oberst von Oertzen som oftest sammen med bataljonskommandøren eller brigadeadjudanten gennem gravene. Hyppigt måtte der ske forskydninger, hvis besætningen var for tynd.

Altså allerede igen i skyttegraven! To nætter og en dag har vi allerede tilbragt her. Da det hidtil har været godt vejr, har det være ganske udmærket. Gravene bliver hele tiden bedre. Vores grav er udmærket. Hele vejen er den tør. Der er lagt brædder eller træfliser overalt, og der er anlagt vandrender på siderne. Siderne på graven er afstivet med faskiner og fletværk og forsynet med udmærkede skydeskår. I disse skydeskår ligger vore

geværer med ammunitionen ved siden af. I tilfælde af et fjendtligt angreb, er alt parat til at sende fjenden en tilbørlig ladning. Dertil hjælper os også et maskingevær, der er indbygget godt 10 meter til venstre for vores dækning. Der er et tilstrækkeligt antal dækninger til rådighed, og de er godt udført. Loftet består af tykke sveller med et ½ meter tykt jordlag over. Siderne af dækningen er beslået med brædder, og det er derfor, de kaldes »bræddehytter«. Bunden er tilstrækkeligt dækket af brædder til at vi ikke mærker fugtigheden. Tjenesten i graven er opdelt i dag- og i nattjeneste. Besætningen i en grav, henholdsvis i et kompagni, er opdelt i grupper. Indenfor hver gruppe fordeles vagttjenesten. Om dagen skal der fra hver gruppe være én mand på post. Hvis der alligevel er flere udenfor, skyldes det manglende plads i dækningen. Gennemsnitlig disponerer hver gruppe over 1¼ dækning, som hver kan rumme 4-5 mand. Derfor måtte to mand blive udenfor. Folkene udenfor observerer fortærrænet, holder graven i orden, rengør deres geværer og spiser.

Bataljonen i beredskab ligger i »Bullenstall«. Man døser, sover eller fanger lus. Et par sludrer sammen, enkelte forsøger i det dårlige lys at skrive et brev. Som underlag tjener tornysteret, mens skriveren ligger på mave. Sådan sniger de triste januardage sig afsted. Ingen må forlade huset. På grund af frosten var det klar sigt, og fjenden havde skarpe øjne. Køkkenet kommer ikke mere hertil, da der skal afløses i løbet af natten. Der vil først blive forplejet i Terrest. Vejene er i forvejen overbelastede, specielt når enheder rykker frem i front. Derfor bliver også små kolde forplejninger udleveret. Om aftenen gør man sig klar til at rykke ud. »Men soldaten tænker og de overordnede leder«. »Bataillon stiller 100 mand til skansning ved Bixschoote kirke«. Ordren bliver ikke netop venligt modtaget. Maven knurrer, og så også skansning! Med ikke netop sarte kommentarer rykker de 100 mand ud. Da vejene ligger under ild, går det på tværs af terrænet. Der er klar frostvejr og næsten så lyst som om dagen. Den gamle, sønderskudte stilling foran Bixschoote bliver passeret. Forbi talløse grave fra oktober kampene går det videre til landsbyen, der næsten spøgelsesagtig ligger i det klare månelys. Enorme granatkratere ligger i gaden, hvor ruinerne af de sønderskudte huse nødtørfigt er ryddet til side. »Forsigtig! Blindgænger!«. Sanitetsfolk passerer tavse forbi med deres bære. Katte sniger sig gennem de grusomme ruiner. Der til højre lå engang kirken, hvis stolte tårn den 23. oktober styrtede sammen på grund af en fuldtræffer fra vores tunge artilleri, og dermed berøvede fjenden deres observationspost. Nu er det en forvitret hoben hvide stenrester, hvori det fjendtlige artilleri uophørlig slår ned. En stønnen går gennem rækkerne ved synet af det materiel, der skal slæbes med. Denne gang puster folkene fra Bixschoote frem til skyttegraven med en tyngende tunge last: rammer til dækninger, jernbanesveller og jernbaneskiner. Mange forsøger at unddrage sig. Underofficererne griber ikke ligefrem venlig ind. 2500 sandække skal bringes med frem. Så fulgte den næste skuffelse. Folkene skulle også fylde sandsækkene og anbringe dem. Foran stillingen skulle en pigtrådshindring forstærkes. Fjenden lå kun 120 meter derfra. Den bagved liggende mark bliver lyst op af raketter som i dagslys. Talrige franske døde fra december kampene ligger stadig i ingenmandsland og bliver begravet. Endnu er der ingen ende at se på arbejdet. Man bander, men arbejdet blev gjort. Endeligt hen mod kl. 0400 kunne man rykke tilbage. Til alt held var der ingen tab. Nu melder de knurrende maver sig imidlertid efter det hårde arbejde, men ingen har så meget som et stykke tørt brød. Tilbage går det til Bullenstall for at afhente tornystre. Vejen til Terrest synes endeløs. 5. Kompanie er privilegeret. Uanset hvor træt, slap og mismodig, er »August« (Thiem, nu Bremen) altid klar. Han henter sin aldrig efterladte »blæsebælg« frem, og så går det igen løs med de noget urene klange fra hans harmonika. Som så mange gange før, lettede den gode landeværner »Hein« fra 7. Kompanie, den yngste krigsfrivillige Heinrich for hans gevær og tornyster.

Den nedbrydende effekt af skyttegravskrigen i Flanderns mudder var til fulde erkendt af den højere føring. Den gjorde, hvad den kunne. Forplejningen var rigelig og god. Rom og rødvin blev udleveret. Men først og fremmest måtte manden genvinde tilliden til sig selv, og lære at tage selvstændige og hurtige beslutninger. Der blev derfor langt stor vægt på patruljeaktiviteten. Allerede aftenen før afløsningen gik folk frem mod fjenden. Der blev gennemført mange dygtige patruljer. Desværre mangler der dokumentation til at kunne beskrive dem nærmere, men mange gange lød det i beretninger: »Vi beherskede ingenmandsland«, det betød med andre ord: »Vi forholdt os ganske stille ved vores pigtrådshindring indtil vores tid var gået«. Unteroffizier Riffler, sammen med Lassen og Semmelroth, 12. Kompanie, blev i brigadebefalingen den 29. januar rost for en opklaring af broen ved Steenstraat, hvorfor de tre modtog Jernkorset. Desuden modtog Uffz. Schwarz, 1. Kompanie, Jernkorset for en strålende patrulje, der indhentede vigtige oplysninger om den fjendtlige gravbesætning. Også dokumenter blev hentet i den fjendtlige grav (desværre er patruljens medlemmer ikke længere kendte).

Patruljer fra II. Bataillon gennemførte i tiden fra 8. til 10. februar ligeledes vigtige patruljer: Harth, 6. Kompanie, Eiserwag II, 6. Kompanie, Schnackenberg 6. Kompanie, som i tre kvarter lå i vand tæt foran den fjendtlige stilling, og Mahler, 5. Kompanie. Fra III. Bataillon blev Oldop og Fuchs, 10. Kompanie dagen over i huller umiddelbart langs kanalen. De observerede, at den fjendtlige stilling i løbet af dagen var stærk besat, men at anden grav var temmelig tom. Forplejningsofficer, Vizefeldwebel Schlott, III. Bataillon, deltog frivilligt i tre patruljer. Unteroffizier Lange, 8. Kompanie observerede den 17. februar nye uniformer hos fjenden. Også Scheidhauer, 8. Kompanie gennemførte strålende patruljer.

På vejen mod Steenstraat, omkring 80 til 100 meter foran stillingen, var der placeret en fremskudt lyttepost i et hus. Foran posten lå en død Gurkha med turban, og med vidt opspilet mund så de hvide tænder lyste i mørket. Lytteposten var meget populær, da folkene her hverken skulle skanse, pumpe eller slæbe bjælker fra Bixschoote. Mange gange sneg posten sig herfra frem ad vejen mod Steenstraat.

På grund af fremragende tapperhed overfor fjenden fastslog brigadebefaling, at Jernkorset var tildelt Tedrahn, 3. Kompanie, Gresers, 2. Kompanie og Belger. Men frem for alt må allerede her nævnes Jacobsen, 6. Kompanie, der hele tiden meldte sig frivillig og som gennemførte selv de vanskeligste patruljer. Også i april blev der hele tiden gennemført opklaringer. Karakteren af opgaverne ændrede sig imidlertid. Det drejede sig nu om at beherske ingenmandsland, at lære det præcist at kende og forhindre fjenden i at opdage de hemmelighedsfulde arbejder i vores grav, foruden at mest muligt at fastslå fjendens dispositioner. Som fremragende patruljedeltagere blev Poser og Steffen fra 6. Kompanie nævnt, der begge udmærkedes med Jernkorset. Disse patruljer bar i sig selv en stor risiko. De kunne let falde i fangenskab og endnu vigtigere, kunne give fjenden afgørende oplysninger. Det afgørende ved patruljerne kom imidlertid først til sidst – nemlig de personligt nedskrevne beretninger med opgaver osv. og med skitser, der skulle afgives. Sammen med beretningerne modtog regimenterne snart efter disse tilbage med vore høje foresattes stillingtagen. Hvilken kompagnifører blev ikke dengang »belært« af højere sted.

Stillingskrigens ensformighed blev den mest generende måde forstyrret af den kraftige fjendtlige artilleribeskydning. Derfor var regimentets tab i denne periode også væsentlige. Efter en kraftig artilleriild blev der den 21. januar om aftenen forventet et angreb. Den planlagte interne afløsning i Artillerie 46 blev udsat. Selv batteriet i hvil blev bragt i stilling. 12. Kompanie blev fra beredskabet (Bullenstall) trukket tættere på og måtte, liggende i åbent terræn, denne men også den følgende nat, dække hullet til venstre for vejen. Den 22. januar fulgte en kraftig beskydning af Bullenstall. En blindgænger gik igennem til kælderens, hvor bataljonsstaben opholdt sig, meget tæt forbi hovedet på telefonmanden Ostereloh. Hptm. von Puttkamer var netop kaldt til telefonen. Hans interesse blev i nogle få sekunder fanget andet steds, og det reddede hans liv. Den eneste, der kom til skade, var Stabsarzt Dörrie, der fik en skramme i ansigtet fra en flyvende sten. Den 26. januar befalede Armeens overkommando højeste alarmberedskab. Som resultat af dette blev alle festligheder i forbindelse med kejserens fødselsdag aflyst for enheder i de bageste områder.

Den 27. januar blev en sort dag for III. Bataillon, især for 11. Kompanie. Uophørlig slog granater ned i graven og ødelagt på få timer, hvad hundrede af hænder havde skabt i ugers arbejde. De bagved liggende kompagnier var alarmerede. Offz.St. Münter 8/215, sendt Scheidhauer frem for at fastslå situationen. En vanvittig ild lå over de sumpede områder. Det var en vanskelig opgave. 11. Kompanie krøb sammen i de få dækninger. Stillingen var skudt sammen, døde og sårede lå omkring. Trods den frygtelige risiko fortsatte vore strålende sanitetsfolk deres vanskelige arbejde.¹⁾ Med korte mellemrum fejede de fjendtlige granater gennem gravene, der af franskmændene var godt fastlagte. Som ved et mirakel var dækningerne blevet forskånet. En enkelt fuldtræffer ville med de mange sammenpressede folk have haft et forfærdende resultat. Dels kravlende på alle fire, dels i vanvittig løb i en ildpause forbi de faldne, kort før endnu så levende kammerater, kom Scheidhauer tilbage. Hptm. von Puttkamer besigtigede øjeblikkeligt stillingen. Den så frygtelig ud: På tyve steder var der ikke længere tale om nogen form for grav. Offz.St. Köhler, der som et plaster denne dag af kommandøren får meddelelse om sin forfremmelse til Leutnant, var stadig fuldstændig rystet efter de foregående timer. Patruljer, sendt frem samme nat, kunne imidlertid kun fastslå, at fjenden ivrigt skansede. Alligevel blev enhederne i landsbykvarter den eftermiddag alarmeret. Den voldsomme beskydning havde altså kun været en salut i forbindelse med Kejserens fødselsdag. Den 8. februar medførte en fuldtræffer i Bullenstall smertelige tab til de tæt belagte kompagnier. Den 14. februar var der endnu engang forhøjet beredskab. Mens der ellers til højre for vejen var placeret to MG og til venstre et – fra den 19. februar også her to MG – i et skift²⁾ mellem regimentets MG-delning og MG-Scharfschützentrupp 35, blev også Lt. Meyen trukket frem med hans MG-Delning, der netop var gået i hvil. Med to delinger blev Vizef. Hieseler, 4. Kompanie, fra første beredskab trukket frem på højde med Kartoffelkælderens. Forbindelsen med 45. R.D. blev særlig sikret af en deling fra 4. Kompanie. Dagene 16. til 18. marts bragte kraftig beskydning af II. Bataillon. Den 30. marts faldt den berømte fører for telefongruppen, Breier, 1. Kompanie, til en fuldtræffer. Han blev af sine trofaste kammerater båret fra Terrest til bisættelse ved kirken i Houthulst.

I Hptm. von Seydlitz havde regimentet en utrættelig artilleriobservatør. Hurtigt havde »englænderknuseren« opdaget et nyt batteri, der under hans ledelse herefter blev bekæmpet, og kort blev en observationspost i et kirketårn taget på fersk gerning. Ofte blev han også efter endt afløsning i linjen for at kunne fortsætte sine observationer.

¹⁾ Desværre er ingen af deres navne bevaret. De havde virkelig fortjent, at også deres stille heltegerning fandt en plads i regimentets æressider.

²⁾ Indtil den 18. februar havde regimentet tre indsatsklare MG. Den 18. februar fik MG-delning 215 tilgang af et MG, en geværvogn, to heste, en underofficer og seks mand fra R.I.R. 213.

Den primære bekymring var sikring af vejen mod Steenstraat og forbindelsen til 45. R.D. Denne bekymring var først nogenlunde overvundet efter etablering af den kontinuerlige grav fra venstre frem til på højde med de to belgiske kanoner, anlæggelsen af en dækningsgrav på højde med kartoffelkælderen (mest besat med to delinger), og fremlæggelsen af stillingen på højre fløj, hvor der i den gamle grav kun havde været plads til et beredskabskompagni.

Telefonfolkene havde en meget vanskelig tjeneste, da de i det uvejsomme, mudrede Flandern hele tiden, dag og nat, måtte afsted. Infanteristerne misundte ofte »de dovne« telefonfolk, da de »naturligvis« altid fik de bedste dækninger. Imidlertid var det på dem, at hele føringen af kampen, en regelmæssig forplejning og rettidig genforsyning med ammunition, ahang. Og let havde telefonfolkene det ikke. Alene den lille telefonstyrke havde frem til den 19. marts (efter de forhånden dokumenter) 1 død og 13 sårede, for en dels vedkommende meget alvorlige. Af de mange rapporter om linjereparationer er her kun to eksempler:

Fredag, den 18. marts 1915

Torsdag den 17. marts var ledningen fra II. Bataillons kommandostation, som på tidspunktet lå i forreste linje, afbrudt bagud som resultat af granatnedslag. Da den her liggende telefongruppe på grund af den heftige fjendtlige artilleriild af den kommanderende bataljonsfører fik forbud mod en øjeblikkelig reparation, fik jeg af vores telefonfører, Offz.St. Menzel ordren til fra min station, at foretage reparation af forbindelsen. Jeg satte straks i værk sammen med en af mine folk og det nødvendige værktøj. Kablet ligger til højre for vejen på stænger, der med 30 meters mellemrum er gravet ned i marken. Frem til husene omkring banegården i Bixschoote var intet at se. Indtil dette punkt havde vi nogenlunde dækning mod observation. Her steg vejen betydeligt og blev fuldt synlig for fjenden. Der måtte derfor udvises største forsigtighed. På grund af den heftige fjendtlige artilleri- og infanteriild, kravlede vi på maven frem gennem vejgrøften for ikke at blive set. Direkte på højde med vejen var kablet ødelagt af et granatnedslag. Dette var det mest frygtede sted på landevejen, da fjenden her flankerer begge sider. Tæt presset mod jorden splejsede vi forbindelsen. Efter jeg ved hjælp af høretelefoner havde være i kontakt med begge stationer før og efter stedet, og havde fastslået fuldstændig forbindelse, isolerede vi stedet og lagde igen kablet højt. Da bruds stedet kun var 250 – 300 meter fra Bataljonens kommandostation, og den fjendtlige beskydning var blevet stærkere, syntes det os tilrådeligt ikke at søge tilbage, men i stedet fortsætte til kommandostationen. På trods af den voldsomme beskydning nåede vi lykkeligt frem, og efter at jeg havde meldt mig, blev vi indtil det blev mørkt, for i skumringen at returnerer til min station.

Forbindelsen havde kun været afbrudt i ½ time.

Station: Ved B9.

Röhrig

Lednings reparation den 28. og 29. marts 1915 på strækningen fra Kommandostation til venstre skyttegrav.

Omkring kl. 0810 var forbindelsen den 28. marts afbrudt af granater på tre forskellige steder. Den gik fra kommandostationen over Højde 10 til venstre skyttegrav, altså i et terræn, hvor der ikke er nogen dækning for observation. Det første brud var omkring 150 meter fra kommandostationen. Det andet sted var på vejen, der går fra Bixschoote til Steenstraat. Næppe var jeg nået stedet for at splejse kablet, før jeg kom under kraftig ild fra shrapnels, og det fjendtlige infanteri begyndte også at skyde. Endeligt nåede jeg også det tredje sted i skyttegravens, hvor vore gruppefører blev såret, og som døde hen under aften. Dette sted var særlig vanskelig, da graven her ikke er gennemgående på grund af vejen, og der derfor var et bredt åbent stykke. På dette sted blev jeg endnu kraftigere beskydt med granater, da der var særlig godt udsyn til mig. Jeg måtte tilbagelægge hele strækningen kravlende, hvilket på grund af det klare vejr var særlig vanskelig. Splejsningen tog omkring en time. Hen under aften lagde vi vores forbindelse mere til venstre fløj. Den følgende var forbindelsen igen ødelagt, og endnu engang ved vejen. Jeg fik hurtigt splejset stedet og isoleret, da jeg kom under én heftig granatild fra fjendens venstre flanke. Denne reparation tog min 15 minutter.

Om aftenen havde vi igen to forstyrrelser af ledningen, der imidlertid øjeblikkeligt kunne bringes i orden.

Krigsfrivillig Otto Herbert

Endnu et par stykker skal nævnes, der kort og klart berettede om deres farlige arbejde, og for det meste sluttede med »dermed havde vi gjort vores pligt«: B. Niemeyer, Joh. Baule, Gehrmann, G. Harfjes, Fechtler mfl. Hele krigen gennem modtog vore telefonfolk ubegrænset ros og anerkendelse fra alle højere myndigheder. Denne lille, selvstændige, mere tekniske prægede enhed gav på intet tidspunkt anledning til disciplinære indgreb. Man skal her huske, at vore telefonenheder først blev opstillet kort før udrykningen, og ikke på nogen måde fik den nødvendige tid til en ordentlig teknisk uddannelse af det for det meste fuldstændig uøvede mandskab. Fører for telefonfolkene, Vizefeldwebel Menzel, senere Offizierstellvertreter (og Leutnant ved I.R. 73), fortjener al respekt for hans uddannelse, for indsats og for føring af telefonenheden. Også rent teknisk ydede vore telefonfolk præstationer!

Vizef. Menzel udlagde allerede i starten af 1915 et dobbeltkabel til den forreste grav. På en enkelt nat blev dette kabel i hele sin længde gravet ned i to meters dybde. Menzel havde selv stillet forslaget og havde – ikke det

mindste af arbejdet – personligt skaffet det nødvendige kabel i 4. Armees signaldepot (Gent). Han måtte sende en beretning om brugbarhed og erfaringer til det store hovedkvarter, da 215 var det første regiment i 4. Armee, der anvendte et sådant kabel. Menzel mødte så stor anerkendelse, at – selvom han tilhørte regimentsstaben – af Hptm. von Puttkamer, III. Bataillon, meget tidligt blev indstillet til den høje orden, Jernkorsets I. Klasse. Offz.St. Menzel blev på fortræffelig måde understøttet af hans holdførere: Amelung, Breier, Gehrmann, Röhrig, Osterloh, Ottensmeyer, Schlüter, Schneider, Schumann, Voigt og Bondran (efter de foreliggende optegnelser uden tidsangivelser).

Der blev set bort fra en større fejring af Kejserens fødselsdag. Kompagnierne fejrede i deres kvarterer på det tidspunkt, hvor de var i hvil. Mange spøgefulde indslag blev herunder afholdt. At humoren ikke var forsvundet på trods af alle fortrædeligheder, beviser kabaretten »Zur Wissen Chrysantgheme«, grundlagt i II. Bataillon af Feldwebel Feistkorn sammen med hans hovedkræfter Osterloh og Reinicke. Fra indholdet er her et enkelt vers fra »Bixschoote«:

Vor Draaibank und Bixschoote
Da liegen wir im Kote.
Wasser und Mist hindern uns sehr,
Sonst wären wir schon lange übers Meer.
Aber warte nur, du Engeland,
Weir sind ja schon durch »Herzog von Brabant«
Deine Insel ist bedroht,
Das merkt Du bei Bixschoote

Hvem havde ikke grinnet af »Flyverbeskydning ved Draaibank« med en legetøjskanon, betjent af den altid fornøjede telefonmand, B. Niemeyer?

Frafaldet på grund af sygdom og tab var meget betydelig. Kompagnierne holdes nogenlunde fyldte ved hjælp af personelerstatninger. Alligevel har et kompagni i graven gennemsnitlig omkring 70 geværer. Også antallet af officerer bedrede sig væsentligt. Udmærket med Jernkorsets I. Klasse for indsatsen den 30. oktober, returnerede Oblt. von Basse efter at være kommet sig af sine sår, og overtog den 27. februar igen kommandoen over MG-Delingen. Også enkelte andre officerer vendte tilbage, eksempelvis Offz.St. Münter (14. januar), Hptm. Schürmann (16. januar), som fik kommandoen over II. Bataillon, og Hptm. Kinne (6. februar), som overtog I. Bataillon. (Hptm. von Seydlitz blev fører for 3. Komp.). Feldw.Lt. Niethardt kom den 6. februar tilbage og blev igen adjutant ved II. Bataillon. Offz.St. Schacht (7. februar), Hptm. Benthien (4. april). Midlertidigt blev Hptm. Lindner (14. til 19. januar) forsat til regimentet fra 210. Den 21. januar ankom Hptm, Sorger (9. Komp.) og Oblt. Kulenkamp (1. Komp, som den 3. april blev forfremmet til Hauptmann. Oberstleutnant von Prittwitz und Gassron blev fra Regiment 209 forsat til 215, hvor han overtog kommandoen over I. Bataillon (Hptm. Schürmann forblev ved staben I. Bataillon) og fungerede i otte dage mens regimentskommandøren var på orlov. Hptm. von Langendorff blev officiel tildelt regimentet, men blev imidlertid afkommanderet til rekrut-depotet. Også talrige andre officerer kom til regimentet eller blev forfremmet i regimentet, så stillingsbesættelsen måtte betegnes som meget god. Mellem januar og 21. april forlod regimentet: Lt. Schultz (til R.I.R. 209), Feldw.Lt. Diekmann (sygdom) – kommandoen over den store bagage overgik til Offz.St. Algermissen – Lt. Hennenhoser (R. Pionier-Komp. 52) og Lt. Köhler (sygdom). Vores »børnelæge« i III. Bataillon, Dr. Ullrich, blev forsat til Sanitäts-kompagnie 46. Hans afløser (7. februar) var Assistenarzt Dr. Ginsberg.

Den 1. marts 1915 var regimentets stillingebesættelse:

Regimentsstab: som tidligere

I. Bataillon

Kommandør: Hptm. Kinne

Adjutant: Lt. Wolkenborn

Fører for kampbagage: Offz.St. Weber

Læger m.m.: som hidtil

1. Kompanie: Oblt. Kulenkamp.

Feldw.Lt. Stünkel, Offz.St. Schacht, Feldw. Eernst.

2. Kompanie: Lt. Neugebauer

Feldw.Lt. Meyer, Feldw. Schlemmer

3. Kompanie: Hptm. von Seydlitz

Feldw.Lt. Dralle, Feldw. Simon

4. Kompanie: Lt. Daries

Offz.St. Gehrke, Feldw. Rinjes.

II. Bataljon:

Kommandør: Hptm. Schürmann

Adjutant: Feldw.Lt. Niethardt

Læger m.m.: som hidtil.

5. Kompanie: Lt. Leipoldt.

Feldw. Behrens

6. Kompanie: Lt. Stemmermann

Feldw. Feistkorn

7. Kompanie: Lt. Körbs

Feldw.Lt. Frerk, Benter, Offz.St. Boeck, Feldw. Krause

8. Kompanie: Lt. Goldschmidt

Feldw.Lt. Münter, Feldw. Klinkert

MG-Deling: Oblt von Basse.

Lt. Meyer – Feldw.Diensttuer Rabbatz.

III. Bataillon:

Kommandør: Hptm. von Puttkamer

Adjutant: Offz.St. Willers

Bataillons læge: Oberarzt dr. Ginsberg. Unterarztg Brunzema

Forplejningsofficer: Vizef. Schott

Intendant: Unterzahlmeister Grambart

9. Kompanie: Hptm. Sorger

Lt. Schaper, Feldw.Lt. Reichert, Feldw. Grothjahn.

10. Kompanie: Feldw.Lt. Peters

Offz.St. Willborn, Feldw. Wolfslast

11. Kompanie: Hptm. von Langendorf (afkommanderet), Offz.St. Wilborn

Feldw. Rötzel (såret, men ved enheden)

12. Kompanie: Lt. Dencker

Offz.St. Budde, Feldw. Wessel.

Næppe opdaget af de ikke indviede, begyndte forberedelserne efterhånden til den ny store begivenhed. Til venstre for vejen var afstanden mellem vore og fjendens stillinger temmelig stor. Der blev derfor her i begyndelsen af februar gravet en sappe frem, snart fulgt af en anden, der havde en længde på 180 meter. Nat efter nat måtte kompagnier fra første beredskab og fra Aschhoop arbejde her under ledelse af Pionier-Kompanie Gelinsky. Også adgangsvejene bedredes, især veje gennem Houthulst skoven fik faste belægninger. Over St.Jeanbeek blev der bygget en stor kolonnebro - »Mücke-Brücke« - og gav en god ny akse fra Houthulst over St. Jean til Bixschoote til aflastning af den af fjenden kendte landevej. Broen var 238 meter lang og blev båret af 89 bundpæle. Den blev bygget under en kunstfærdig sløring mod observation fra luften. Ved broen blev der bygget dækninger, og ligeledes blev reservestillingen på Højde 10 udbygget. Mellem Houthulst og Bixschoote blev der anlagt en feltbane med mange tværforbindelser, der primært skulle anvendes til transport af gasflasker; ved Houthulst var der et direkte spor til Houthulst infirmeri, som vores regimentslæge, Dörrie, på nærmest mønstergyldig måde havde fået indrettet med bad, vaskeri osv., og hvortil Unterarzt Brunzema gennem længere tid var kommanderet. På Højde 10 opstod en dejlig, rummelig, skjult kommandostation, ved siden af hvilken vores altid muntre telefonmand, Amelung, 9. Kompanie, under april kampene skulle finde sit sidste hvilested.

Men frem for alt måtte hver enkelt mand rystes ud af sin sløvhed. En opnåelse af tiltro til egen styrke var en nødvendighed. En forstærket patruljeaktivitet skulle medføre dette. Der lagt vægt på streng disciplin. Med det kommende forår ændredes også snart soldaternes udvendige udseende. Her og der så man igen friske ansigter og blanke øjne. Det ydre menneske kom igen til sin rette. Det lykkedes Stabsarzt Dr. Dörrie at få badebilen fra Krankenpark 4 til Terrest og regimentet. Foran de små huse så man fade af enhver art, fra de lille runde med bekvemme håndtag til store zinkkar, fyldt med vand. Ved siden af stod en menneskelignende figur, enten med bukserne trukket langt ned eller som et eneste sæbeskum. Kompagniernes barberer udfører deres profession. Skæg og skægstubbe forsvandt. Adjudanten havde »skaffet« en hårklipper-maskine i Gent – og det er underligt, hvordan et menneske pludseligt kommer til at se helt anderledes ud, når hovedet forskønnes. Intendanten sørgede for erstatninger for de ødelagte uniformer. Både regiment og brigade afholdt uniformsappeller. Våben, udrustning og køretøjer kom igen til at nærme sig fredstidens standard. Vore våbenmestre udførte nærmest mirakler i fremskaffelsen eller istandsættelsen af materiellet. - »Kvarterrengøring« stod hver gang på ugens øvelseslisten. Et kapløb om at lave den bedste indkvartering satte ind. Murbrokkerne fra gaderne forsvandt, møgbunkerne fra gårdene blev kørt væk. Alt bliver gjort rent. Træuld blev udleveret i rigelige mængder. Der måtte ikke længere ligge patroner og flyde. Ved husene opstod skønne haver i stedet for møgbunkerne. På intet tidspunkt havde virkelyst fejret så stor triumf

som dengang ved husene. Regiments- og bataljonskommandører inspicerede hver enkelt kvarter. Vinduerne lod forårssolen slippe igennem – de var utrolig nok blevet pudsede. Da markerne begyndte at blive grønne, kom hestene på græs; en stor lettelse for vores fører af den store bagage, Offz.St. Algermissen, hvis hjerte snørede sig sammen, når han tænkte på de små vinterrationer, han havde fået til sine heste.

* * *

IX. Kapitel

Det store gasangreb, 22 april 1915

(17. april til 23. april 1915¹)

Sammen med denne forandring af mennesket, fortsatte den militære uddannelse til den kommende periode. Kamp- og enkeltskydninger vekslede med kampeksercits. Det hed under øvelser ikke længere: »Besæt skyttegrav! eller »Afløsning«, men nu angrebsøvelser med »Klar til spring, spring! Fremad!«. De stive knogler blev igen smidige. Små og store øvelser fulgte hinanden. Hvor ofte blev ikke bakken ved Terrest stormet fra Houthulst. Når soldaterne så næsten havde nået toppen, lød hornsignalet: »Det hele stop!« Og ansigterne blev så meget lange, når det hed, at angrebet var blevet afvist. »Den dumme fjendemarkering. De kunne da bare være løbet væk, som de burde!« Det hele tilbage og om igen. Kavaleri tildeles til øvelserne. Fra regimentsøvelser under ledelse af Oberstleutnant von Prittwitz og med Hptm. Meyers halsbrækkende ridning, fulgte brigadeøvelser. Den 17. april fulgte en øvelse med den fremtidige kamporganisation fra linjen Terrest – Zarrenlinde. Selv den markerede kanal blev overskredet, flere fjendtlige stillinger blev gennembrudt og den befalede linje Hoogkwartier – Clercken mønsteragtig nået, og endda med meget få tab, nemlig en savnet: Hptm. Sorger, hvis hest allerede i starten på øvelsen var løbe løbsk. – Samtidig fortsatte enkeltmandsuddannelsen. Særlige kommandoer blev i Hoogkwartier uddannet i kast med håndgranater.

Transportgrupper fra 11. og 12. Kompanie øvede i etableringen af stormspang. Ja, også overskridelsen af kanaler på sådanne broer måtte læres. Hele regimentet inklusiv kommandør løb over sådanne vakkelvorne, smalle sprang, der var udlagt i en lille dam ved Pierkenshoek. Til gaskrigen kom næsepakningerne, hvis brug indgående blev indøvet.

Hemmelighedsfulde kommandoer måtte stilles. Den 13 marts marcherede 10. Kompanie under Lt. Lang, forstærket af arbejdsfolk fra andre kompagnier, til en hemmelig opgave under Marinekommando Lossnitzer. Sammen med 7./210 og 2./211 gravede de ud, støbte beton og slørede en stilling til »Lange Max«, der skulle beskyde Dunkerque²). Kompagnierne var godt indkvarteret i Kattestraat. Administrativt var de stadig underlagt regimentet, taktisk var de placeret direkte under Armee-Oberkommando 4. En Hauptmann fra Fæstning Helgoland ledede arbejdet. På trods af det anstrengende arbejde, klarede kompagniet sig godt. Efter færdiggørelsen af beton arbejdet (til sidst i dag- og natskift, 800 m³ beton) fik kompagniet den varmeste anerkendelse for dens præstation. Den 18. april returnerede den til Terrest. I hele perioden havde Utffz. Bartling i trofast omsorg opretholdt forbindelsen med regimentet.

Oprindelig blev angrebet med gas kun planlagt ved XXVII. R.K. Den 24. og 28. februar overgik 7./R.A. 46 (lette felthaubits) og R.I.R. 214 til XXVII. R.K. i Dadizeele. Luftschifferbataillon Stollwerk og 9./F.A.K. 51 overgik derfor til 92. R.I.Brigade. – De hidtidige angrebsoperationer havde i første omgang tjent en vildledning af

¹) Officielle betegnelse: 22. april til 25. maj 1915: Kampe om Ypres. 22. april til 15. maj 1915: Kampe ved Steenstraat og Het Sas.

²) Betonstillingen ligger stadig ved Leugenboom øst for Moere, og er i dag lukket op som museum. oa.

fjenden. Det planlagte gasangreb på venstre fløj af armeen (XXVII. R.K. og XV. K.) var i slutningen af marts endnu ikke gennemført, og det syntes tvivlsomt, om det overhovedet ville kunne gennemføres, da den nødvendige sydøst vind ikke opstod. Angrebet skulle derfor forsøges på Steenstraat. Mod slutningen af marts ankom Oberst Petersen til divisionen, der med sit kompagni fra »Gasregimentet« Pionier-Regiment 31, skulle stå for indbygningen af gasflaskerne. Fra regimentet blev 4 underofficerer og 32 mand underlagt ham.

Fra omkring påske begyndte indbygningen af gasflasker i form som iltflasker, og afsluttedes natten til den 11. april. Til transport af flaskerne var der etableret et tipvognsspor. I skyttegravene blev der udgravet flere dybe huller, hvori 20 flasker placeredes til et »F-Batterie« for hver 30 meter front, og herefter tildækket med sandsække. Flaskehalsene i hvert batteri blev forbundet med blyrør, der senere skulle lægges op på kanten af skyttegravene. Specielt »flaskesappen« ved Steenstraat blev dækket af disse batterier. Flaskerne var fyldt med flydende klor. Operationen var ikke ufarlig for mandskabet. Blev en flaske ramt, ville gassen flyde ud, og de omkringstående være fortabte, da vore gasbeskyttelsesmidler på dette tidspunkt var ret ufuldkommene. Til alt held havde regimentet ingen tab i denne forbindelse. Som særlig hertil uddannede tekniske enheder, var flere pionerregimenter blevet ny opstillet. I vores afsnit var indsat dele af Pionier-Regiment 31. I midten af april var alt færdig. Den 13. april kom ordren til at alle fra den 15. skulle holde sig alarmeringsklare. Utålmodigt ventede man på den rigtige vindretning, som blev fulgt fra en særlig oprettet vejrstation, drevet af Pioner-Regiment 35. Risikoen var overordentlig høj. Fik fjenden nyhed om vore forberedelser, kunne han let med artilleri kunne ødelægge flaskebatterierne. Resultatet ville være forfærdende. Det var derfor svært at forstå den stadig vægt (9.4.), der blev lagt på den fortsatte patruljeaktivitet, selvom der også blev befalet for, at kun helt igennem pålidelige mandskab måtte anvendes, der ubetinget ville tie om flaskebatterierne. Den 9. april udsendte divisionen en omfattende angrebsbefaling, hvori alle enkeltheder udførligt var beskrevet, helt ned til den enkelte soldats udrustning ¹⁾. Også risikoen for spionage i Tyskland var meget stor. Der blev imidlertid ikke udsendt befalinger om brevcensur. »Alligevel kender jeg ingen, der skrev hjem om det. Man gjorde det ikke alene for ikke at børe de pårørende ængstelige«.

Til det forestående angreb blev der indført ændrede divisions grænser. Den venstre grænse ved Kortekeer forblev, mens 45 R.D. til højre overtog vore stillinger fra vejen Steenstraat – Kippe inklusiv. I stedet for en stilling i bredden indførtes en stilling i dybden. Divisionsafsnit blev inddelt i fire ansvarsområder: højre Regiment 215 (fra vejen med kontakt til R.I.R. 212) retning venstre fra Steenstraat til halvvejs til Het Sas. Venstre herfor Regiment 213 med retning Het Sas, så kom Regiment 214 og endelig 216 med retning Boesinghe. Selve Steenstraat tilfaldt 45. R.D. (R.I.R. 212). Regimentet skulle rykke frem i tre afdelinger. Ved Regiment 215 anvendte Oberst von Oertzen følgende organisation: Første gruppe af enheder: 1., 2., 3., 4., 5. og 6. Kompanie, fører Hptm. Kinne; Anden gruppe: 7. og 8. Kompanie, 2 MG, fører Oberstlt. von Prittwitz; 3 gruppe: III. Bataillon, 2 MG, fører Hptm. von Puttkamer. Påfaldende er den ringe reservestyrke. Hvis alle de senere tilkomne troppeenheder havde været disponible på forhånd, kan billedet have været et helt andet! Tildelingen af reserver var: 91. Res.Inf.Brigade: Luftschiffer-Bataillon Stollwerk (til besættelse af udgangsstillingen for at forhindre bagslag), Res.Jäger-Bataillon 18, M.G.-Deling 36 og ½ infanteri-lyskaster deling(!). 92. Res.Inf.Brigade: 8./214, 4./216 (til besættelse af udgangsstillingen), III./214 og ½ infanteri-lyskaster deling (!). Ingen divisionsreserve! Korpsreserve: III./216 i St. Jeanhoek. Armeereserve: ukendt. Skillelinjen til 52. R.D. var en linje omkring 200 meter vest for Kortekeer-Cabinet mod syd.

XXVI. R.K. skulle med sin 104. Reserve-Infanterie-Brigade (kommandostation i vejgaflen nord for Kortekeer) sikre skillelinjen mellem de to korps, og med et regiment følge bag den højre fløj.

Regimentets mål var den tredje franske linje omkring Yperlée-åen på den anden side Yser-Kanal. 45. R.D. skulle øst for vejen Kippe-Lizerne angribe i retning Bernard – Lizerne. Med højre fløj ved Kortekeer skulle 52. R.D. angribe mod skovstykket langs jernbanen Thourout – Boesinghe 400 meter vest for Pilckem.

Den 11. april om aftenen afløste regimentet som sædvanlig, Reserve-Jæger 18 i forreste linje.

2./215	3./215	4./215	11./215	12./215
		Beredskab:		
	En deling 6./215	Hptm. Kinne	1./215	
		Afsnits-reserve:		
	To delinger 6./215 (Bullenstall)	Hptm von Puttkamer	7./215 /Kasematter) Højde 10	
		Brigade-reserve (Aschhoop)		
		II./215 minus 6. og 7. Kompanie		

¹⁾ Desværre findes ingen steder (heller ikke i divisions- og korpsdagbøger) eksemplarer af den taktiske angrebsbefaling. Tilsyneladende skulle de tilbage leveres.

9. Kompanie havde siden den 7. april været placeret på Chateau Melaene til disposition for Oberst Petersen til indbygning af gasflasker. I. Bataillon skulle som første gruppe være øjeblikkelig klar til angreb og som brigade-reserve trækkes til Aschhoop. Om aftenen skete der derfor en intern afløsning. 9. Kompanie blev trukket frem fra Melaene:

6./215	7./215	9./215	11./215	12./215
	To deling 8./215	Beredskab: Hptm. v. Puttkamer		5./215
	En delinger 8./215 (Kasematter)	Afsnits-reserve: Oberstlt. von Prittwitz		2./215 (Bullenstall)
	Aschhoop: 3. og 4./215	Hptm. Kinne	Melane: 1./215	

Den 14. april blev de præcise angrebsakser meddelt og givet ordre til, at være klar til øjeblikkelig angreb. Om aftenen skete der afløsninger så hvert regiment nu holdt deres afsnit kontinuerligt besat. Til venstre for vejen afløstes 2. og 4. Kompanie. Ved B10 forblev to delinger af 3. Kompanie – Brigade reserve Aschhoop 1. Kompanie og en deling fra 3. Kompanie – II. Bataillon rykkede til Malene Chateau. Til venstre for vejen forsinkedes afløsningen af 3./212, så 12. Kompanie først var afløst kl. 0300. 11. Kompanie bragte hurtig-broer frem. På ordre fra A.O.K. indtog bataljonerne den 15. april kl. 0315 deres udgangsstillinger til angrebet. II. Bataillon var placeret umiddelbar bag graven, og i dækningerne på højde med Kartoffelkælderen, III. Bataillon i kasematten på Højde 10 (B9). Bataljonskommandører opholdt sig ved deres bataljoner. Regimentets kommandostation var syd for Bixchoote i Kassernkraal. Der var imidlertid vindstille, og derfor måtte angrebet udsættes. Kl. 0645 rykkede bataljoner igen tilbage, III. til Terrest.

Den 15. april ankom 200 mand fra Rekrutdepotet i Brügge og den 17. april om formiddagen en transport fra Sydtykland fra Landwehr-Infanterie-Regiment 109, Karlsruhe. Den 2. maj kom endnu en transport fra Sydtykland. dermed fik nordtyskerne en fast stamme af sydtyske kammerater, der kom til at dele megen nød og glæde med os nordtyskere, og med hvem der dannedes et trofast våbenbroderskab. Om aftenen den 17. blev staben ved 215 afløst af 213. Hvert brigadeafsnit var underlagt en regimentskommandør. – 1./215 og 2./215 blev afløst af 6. og 7. Kompanie, mens 5. og 8. lå i beredskab. I. Bataillon rykkede til Terrest.

Denne dag blev pigtrådssakse, lange spader og nødrationer udleveret sammen med en præcis bestemmelse for stormoppakningen. Hvert regiment modtog 150 store sakse, 150 stavhåndgranater, 7000 sandsække, 50 løbeplanke og lange spader. Stormpakningen består af hjelm, frakke, teltbane og kogekar, bundet sammen, og sammen med brødposen båret på ryggen. De lange spader skulle bæres på samme måde som pionererne. Hver mand modtog 250 patroner, to jernportioner, 2 frokostportioner. Generelt viste disse stormpakninger sig ikke gode, da de var for løst sammensatte, og under spring ikke sad godt nok fast. Hele tiden måtte der stilles kommandoer til alle mulige opgaver. Nerverne var spændt til det yderste og nåede et højdepunkt da fjendtlige fly dukkede op, hvilket på tidspunktet var en ret sjælden foreteelse. To fjendtlige fly var den 18. blevet skudt ned af 6./46.

Den 18. april nåede også 10. Kompanie om formiddagen tilbage, og måtte i alt hast udrustes til det kommende angreb. – Kl. 1950 kom alarmerne »333«, kodeordet for angreb. I. og III. Bataillon rykkede ud, og indtog endnu engang deres stillinger. Kl. 0100 kom der melding til regimentet om, at alle forberedelser var afsluttet. Angrebet skulle sket samme morgen. I den ret kolde nat lå soldaterne direkte på jorden. Men mod morgen skiftede vinden. Der blev endnu engang intet angreb. »333« blev annulleret. Brigaden forespurgt om enhederne kunne forblive i stilling. Dette var umulig, da de lå i åbent terræn uden nogen form for dækning. Det blev lysere og lysere og mere og mere ubehageligt, da forbindelserne til regimentet var forstyrrede. Divisionen meldte, efter at have rettet hastende forespørgsel ved Generalkommandoet, at en tilbagetrækning af enhederne snart ikke mere ville være mulig. Så endelig kl. 0515 kom befaling til tilbagetrækning. Lykkeligvis satte det ind med tæt tåge. Som den sidste mand forsvandt bag Bullenstall, brød solen igennem. Det var imidlertid ikke undgået franskmændenes opmærksomhed, at der hos os var megen uro, som det fremgik af en senere erobret fransk dagbog. De havde formodet, at der ved os var sket en større afløsning. Den 19. april kl. 0830 nåede bataljonerne tilbage til Terrest, mens 9. og 10. Kompanie marcherede til Cortemark for at blive afløst. Ved middagstid kom der fra A.O.K. ordre til, at stillingerne skulle udvides således, at enhederne også ved dagslys kunne blive fremme. Bataljonen i hvil måtte til en afveksling igen skanse ved fronten.

Den 21. april kl. 15 indløb så befaling »333«. A.O.K. opgav ønsket om et angreb ved daggry, og var besluttet på at gennemføre angrebet ved første gunstige vindretning – uanset tidspunkt på dagen. I. Bataillon rykkede ud i

den begyndende skumring og indtog sin plads i graven. Også gravbesætningen (6. og 7. Kompanie) forblev i graven, for så senere at skulle optages i anden bølge. 5. og 8. Kompanie indtog som anden bølge til dels den nye grav på Højde 10. Hptm. var i forreste grav, Oberstlt. von Prittwitz i den nye kommandostation på Højde 10. III. Bataillon rykkede kl. 2045 ud fra Heiligenbild og marcherede over Melaene – Aschhoop – Draaibank – Mücke-Brücke – st. Jean til Bixschoote. 9., 10. og 11. Kompanie blev i Kasematten (10. Komp.), i dækningsgraven ved B9 (9. og 11. Komp.), mens 12. Komp. forblev i »Kuhstall« sammen med staben III/215. »Kuhstall«, senere hovedforbindeplads for Sanitäts-kompagnie 46, var allerede indrettet som forbindeplads. Stalden var blevet gjort ren og store mængder halm lagt parat. Bærekommandoer fra III. Bataillon (11. og 12. Kompanie med hver to underofficerer og 60 mand under Lt. Wiese) var allerede kl. 1930 rykket frem til kirken i Bixschoote til disposition for Hptm. Gelinsky. Tornystre blev samlet og vagter hertil udpeget. I kostallen stod regimentets ammunitionsvogne allerede parate. Fra MG-delingen var MG 1 og 2 fremme i forreste linje under Lt. Meyen. De skulle rykke frem med anden bølge. Mandskabet var forstærket med en MG-fører og 10 mand, og med en større beholdning af reserveammunition. MG 3 og 4 befandt sig med reservemandskab og et ammunitionsdepot i Bullenstall under Vizef. Drieling. Denne var forudset til 3. bølge. Oberlt. von Basse var ligeledes i Bullenstall.

Ved midnat fik regimentet klarmeldinger fra bataljonerne, kl. 0005 kunne brigaden melde klar til Division. Regimentets kommandostation var placeret i en nybygget dækning ved gården øst for Højde 10.

Også alt artilleri var kørt i stilling med undtagelse af en deling fra 5./46, der ved Handzaeme var indsat som luftværn. Anden deling 5./46 stod forspændt klar i Draaibank. Artilleriet var forsynet med gasgranater til bekæmpelse af de fjendtlige batterier. Underlagt 92. Reserve-Infanterie-Brigade med kommandostation i Draaibank var 2./46, 3./46, 9./46 i stilling og 1./46 forspændt ved Melaene-Chateau (fører Major Krieger), mens 7./46, 8./46 (Major Göhler) var underlagt Fussartilleriet (Oberst Lauer). Under 91. Reserve-Infanterie-Brigade 91 med kommandostation i Alschhoop Schmiede havde kommandoen over 4./46 i stilling og en deling af 5./46 (Hptm. Hein). Af kommandostationer var 46. R.D. placeret i klostertskolen Alschhoop, 45 R.D. ved Herzog von Brabant, 90. R.I.B. i Hoekske, 89 R.I.B. i Vyswege. Generalkommandoet var placeret i Jonkershove.

Der var sørget for evakueringen af sårede. Feltbanevognene havde fået særlige indretninger, så de sårede med denne direkte forbindelse kunne transporteres til Feldlazarett 65 i Houthulst. Imidlertid skulle vogne støde på forfærdende problemer. Divisionens forbindeplads oprettedes i Kuhstall. Sanitetskompagniet skulle ved starten på angrebet stå klar ved Melaene-Cabinet. Regimentets forbindeplads var placeret ved Kapelle Langewaede og i »Bullenstall«, hvor Stabsarzt dr. Dörrie befandt sig.

4. Armee havde fået tildelt 2. Kurze Marine-Kanonen-Batterie (42 cm). Efter at batteriet havde deltaget i beskydningen af Antwerpen, havde det i måneder været placeret ved Bryssel. (Et sådant batteri havde en styrke på 7 officerer, 2 Oberfeuerwerker, 1 Schirmeister (garagemester). 25 underofficerer og 191 Gefreiter og artillerister. To kanoner). Den 15. februar fulgte underlæggelsen under 4. Armee. Deres indsættelse var forudset fra Ostende området med Nieuport sluserne som mål. Den 6. marts begyndte beskydningen af byen, hvorved indbyggerne i Nieuport skyndsomt forlod stedet. Midlertidigt blev 2. Kanon placeret under XV. Korps ved Comines-Wervicq, men på grund af dårlige jordbundsforhold kom den ikke til skud. Denne kanon blev herefter under XXVI. R.K. placeret i Houthulst skoven, hvor alle betingelser var ovenud gode. Desværre mangler dokumentation for dens indsats. Den 8. maj 1915 blev de første 42-cm granater sendt mod St. Georges under 44 R.D. store afledningsangreb. Om 42-cm batteriet skød under angrebet den 22. april er ubekendt.

Regimentets tab mellem den 1. januar og 21. april 1915 var 60 døde og 136 sårede.

Navne på de faldne var:

1. Kompanie: Breier, Musak, August Pape.
 2. Kompanie: Gefr. Hütter, Krug, Malach, Siemers.
 3. Kompanie: Heise, Imwolde, Lotze, Pünner, Pelekies, Schuwald
 4. Kompanie: Gefr. Diedrich, Höpp, Utffz. Freidr. Meier.
 5. Kompanie: Eschenburg, Sanitätsold. Werner Möller
 6. Kompanie: Biewend, Buder, Elvers, Gerloff, Herbst, Hartmann¹⁾, Schieman.
 7. Kompanie: Cohn, Frese, Kuhrts
 8. Kompanie: Pelka, Scheiber, Wittkopf.
 9. Kompanie: Breitenborn, Heinbockel, Malkmus, Vogelmann, Friedrich Winkelmann.
 10. Kompanie: Gefr. Burghardt, Gefr. Becker, Fröhlich, Gefr. Karl Heuer, Koch, Rössinger, Riebschläger.
 11. Kompanie: Asmussen, Albert Ahrens, Ennen, Elley²⁾. Matthias Hansen, Krause, Ohland, Rümker, Vollbrecht.
 12. Kompanie: Bock, Hoppe, Hillner, Möller, Elfemeyer, Weinland
- MG-Deling: Seyer.

¹⁾ Musketier Laurids Festher Hartmann, født 04-08-1895 i Abild. Faldt ved Steenstraat.

²⁾ Gefreiter Karl Eduard Elley, født 10-12-1892 i Gråsten. Faldt ved Steenstraat.

Den del af kampen, som en deltager kan overse og vurderer, er meget lille. Et kompagni ved dårligt noget om et andet, en bataljon kun lidt om naboenheden. Et overblik over sammenhæng i alle kampe på samme front, for slet ikke på alle krigsskuepladser, har ingen af os dengang haft. Hvad der dengang for os var ubegribeligt, forstod vi først af oversigten. Der var ganske enkelt mange brændpunkter i kampen udenfor vores front, hvis forløb også havde indflydelse på vores kampe.

Den tyske hærberetning den 23. april 1915 bekendtgjorde:

I aftentimer i går stødte vi fra vores front Steenstraat – øst Langemarck frem mod den fjendtlige stilling nord og nordøst for Ypres. I stormen trængte vore tropper over 9 km bredde frem til højderne syd for Pilckem og øst herfor. Samtidig blev der under hårdnakkede kampe tiltvunget overgang over Ypres-Kanalen ved Steenstraat og Het Sas, hvor den vestlige bred er besat. Områderne Langemarck, Steenstraat, Het Sas og Pilckem blev erobret ...

Nyheden blev derhjemme modtaget med glæde og med bange anelser af vore pårørende. De vidste jo, hvad det drejede sig om, og vidste med hvilke uforglemmelige ofre, vore tidligere forsøg på at krydse kanalen havde kostet. I Hannover og i Hildesheim åbnede det gamle, endnu ikke helede sår sig igen for den smerte, døden dengang havde forårsaget. I Hamborg, Lübeck, Bremen, hvorfra erstatningerne var kommet, frygtede dem derhjemme for deres kære. I et feltpostbrev hed det:

Vi er stolte, men alligevel tænker på også på vores arme forældre, der nu læser de bekendte navne Steenstraat, Het Sas. De ved, at vi har gennemført en storm. De frygter for deres sønner, og der kan gå lang tid, inden de modtog nyheder fra os.

Som vi om aftenen i ubeskrivelig glæde over succesen havde nået den befalede linje, og der ikke længere foran os sås fjender, blev mange af os ramt af en ejendommelig bitter følelse. »Nu straks frem med friske tropper i en opfølgning og til optagelse af os! Vi er jo igennem! Gode Gud, har den højre føring da ikke forudset dette?«

Svaret var som forventet. Nej, de kunne ikke regne med, at angrebet på dette sted ville lykkes i et sådant omfang. Havde den højere føring dengang allerede anvendt taktikken fra året 1918 med på alle steder at angribe med divisioner organiseret i stor dybde, kunne der måske ved Steenstraat være opnået en sejr af strategisk betydning og uoverskuelig vigtighed, havde tyngden i angrebet være placeret her og ikke længere mod syd. Vi dannede jo kun den højre fløj af angrebet. Sandsynligvis ville en nordlig omgåelse af Ypres på dette sted være lykkedes, som det der længere mod syd var planlagt ved XXVI. Korps. En englænder benævner den 22. april som »den forspildte lejlighed« Endnu i dag blev der hyppigt stillet spørgsmålet: »Hvorfor blev ikke flere enheder indsat i angrebet? Bag os var der jo så godt som intet!« Svaret ligger i den generelle situation i april 1915.

I Karpaterne trængte de russiske masser de østrigske tropper tilbage mod Ungarns sletter. Den 5. april fandt Nikolajewitsch pludseligt friske tyske divisioner foran sig, Beskiden-Korps, der begyndte at fratage ham den sikre sejr og som standsede ham. Den russiske feltherre håbede på aflastning gennem Joffres angreb. Med 1. franske Armee angreb general Dubail den tyske Armee Abteilung Strantz for at fjerne den kile ved St. Mihiel, Kronprinsens Armee under august kampene 1914 havde drevet i den franske front. Combres-højderne flød dag og nat i blod og liv. I Woivre-plateauets skovhelvede rasede kampene dag og nat mand mod mand med spader og bajonetter. Så ramte Dubails forårsslag mellem Meuse og Mosel på den tyske front, der først i april fandt sin afslutning. På trods af alt dette følte Falkenhayn sig stærk nok til selv at gribe initiativet. Ganske vist rasede kampene stadig mellem Meuse og Mosel, som Gaedes tropper stormede Hartmannsweilerkopf og 4. Armee begyndte at brænde Ypres. Og endnu større opgaver lå forude for den øverste hærledelse. Det var ikke tilstrækkeligt med at standse det russiske angreb i Karpaterne. Den russiske magt truede stadig, efter at være blevet forstærket, med hvert øjeblik at tilkæmpe sig adgang til sletterne. For endegyldigt at fjerne risikoen måtte der træffes omhyggelige foranstaltninger. Tysk rytteri gjorde sig klar til, i spidsen for Belows Njemen-Armee, at trænge ind i Kurland for som en delforanstaltning mod det store mål, at true den russiske flanke her. Ukendt af fjenden havde Falkenhayn stampet en helt ny Armee op ad jorden. Divisioner fra trukket til fra Aisne og fra Flandern, der ved Dunajec samledes med østrigske og ungarske tropper forud for det afgørende gennembrud ved Gorlice-Tarnow. I mellemtiden forhandlede de allierede i Rom om Italiens neutralitet for at sikre den sydlige flanke på hele krigsområdet. Det måtte derfor træffes foranstaltninger for fremtiden på denne front, som formentlig snart måtte forsvares helhjertet. Mod sydøst hævdede sig for første gang den truende mulighed for krig. En fransk-engelsk hær var landet på Gallipoli.

Det var den generelle situation. Hvad fik så den øverste hærledelse til at angribe ved Ypres? Jo længere krigen varede, jo mere ville Tyskland blive presset på de enkelte krigsskuepladser, og jo stærkere ville Englands magt blive. Man måtte forudse tidspunktet, hvor England følge sig stærk nok til selv at gå til angreb.

Det indlysende udgangspunkt var Ypres med dens jernbaneforbindelser, gunstige højdeplateau og specielt med det 156 meter høje Kemmelberg, der strakte sig højt over det sydlige flamske landskab. Ypres og Lys sænkningen var for French »springbrættet« til et strategisk udfald. Herfra kunne et landangreb følge mod Scheldes munding på den flamske kyst, mens Englands flåde truede den tyske søflanke. Endeligt krævede Ypres-stillingen med dens store bue mod øst fra Steenstraat, store troppstyrker. Modsat indbød netop denne frontbue til, at Ypres kunne angribes fra to sider, og på den måde bringe hele Ypres fronten til at vakle. Skulle en sådan afskæring af Ypres lykkes, var ikke kun Ypres sikret, men der var åbnet mulighed for også at rykke frem mod højderne vest for Ypres.

Til angrebet disponerede Herzog Albrecht af Württemberg over XXIII., XXVI. og XXVII Reservekorps med velprøvede tropper, fortrolig med terrænet, over et stærkt artilleri og over et nyt kampmiddel: gas, der skulle gennemtvinge gennembruddet af de fjendtlige stillinger. Man var formentlig klar over, at angrebet med de begrænsede disponible enheder, kun kunne nå et begrænset mål. Det kunne forventes, at virkningen af et succesfuldt angreb ville kunne føre til sikring af resten af Belgien, ja være indledningen til en kraftig trussel mod nordfronten og kanalhavnene. Men en af forudsætningerne, tilstrækkelige tropper, manglede. Angrebet skulle fra nordfronten af Ypres buen rettes mod Yser og i regning af Ypres. På højre fløj skulle XXIII. Reservekorps støde frem mod Yser, mens til venstre herfor, efter gennembrud af den fjendtlig front, XXVI. Reservekorps skulle føre angrebet videre mod Ypres, mens XXVII Reservekorps i begyndelsen skulle støtte de angribende korps. Det nyt, ubekendt kampmiddel, giftgas, skulle anvendes til det første angreb. Det er påfaldende at forberedelserne hertil forblev så godt som ukendt af modstanderen. Udtalelserne fra en fange om dette, blev ikke troet. For den øverste hærledelse skulle gasangrebet i første omgang være et forsøg, for at afprøve anvendelsesmuligheder og virkning af udblæsningsproceduren. Fjendens rædselsskrig over det nye kampmiddel var modstanderens taktik, med alle midler – med løgne og bagvaskelse – at påvirke det neutrale udland, og hans forsøg lykkedes desværre alt for godt. Overfor fjendens påstand, at Tyskland med anvendelsen af krigsgas havde overtrådt bestemmelserne i Haager Lovene af 29. juli 1899, blev tilbagevist med en erklæring fra det store hovedkvarter af 22. april 1915. Den anførte heri, at der i »Meddelelse fra det franske krigsministerium af 21. februar (!) 1915« var anført »Bemærkning over granater med bedøvende gaser«, der utallige gange havde været nævnt i de tyske hærberetninger, men trods tilstedeværelsen, blev benægtet af det franske Krigsministerium. Det bør også tilføjes, at Amerika udtrykkelig ikke havde tilsluttet sig konventionen, der altså ikke havde nogen gyldighed.

I løbet af kampene blev der til Herzog Albrechts arme overført dele af Marinekorpset (Matrosen-Regimenter) og regimenter fra hærreserven på vores front, eksempelvis dele af XXII. Reserve-Korps. Overfor sig havde Herzog Albrecht Sir Herbert Plumers arme med II., IV. og V. engelske korps, den forstærkede canadiske division med 20 bataljoner og et kavalerikorps. D'Urbals franske 9. Armee, der i oktober gennem indgreb på Frenchs venstre fløj fra Langemarck til Bixschoote, havde bragt vores angreb til standsning og bevirket tilbageslaget den 23. oktober, var stærkt reduceret. Kommandoen var overtaget af General Perz, der disponerede over to armekorps. I betragtning af den højre flankes store strategiske betydning, havde det fjendtlige hærledelse placeret stærke kræfter på nordfronten. Marshall French, Øverstkommanderende i Flandern, regnede ganske vist med et tysk fremstød mod Ypres lommen, men forventede den i syd.

Den 22. april aften var fordelingen af de fjendtlige styrker nogenlunde som følger: ¹⁾

Kyststrøben ved Nieuport blev holdt af de Witry, forsvarer af Dixmuide i 1914, med sine afrikanere. Herefter følger belgiske enheder langs den stormsikre linje af oversvømmelserne fra Pervyse til Dixmuide. Fra Yserleekanal til Steenstraat blev holdt af 6. belgiske division (General de Coninck, ejeren af slottet Merckem) med Grenadier-regimentet nord for Steenstraat. Fra Steenstraat til Langemarck lå den 87. franske Territorial-Division til 600 meter syd for Poelcapelle, hvor den 45. franske Algier Division ²⁾ overtog. »Ulykkeligvis bestod ingen af de franske divisioner af pålidelige tropper«, hed det i en engelsk hærberetning. Venstre fløj af 2. engelske Armee under General Sir Horace Smith-Dorrien dannedes af den canadiske Division Alderson, herefter fulgte 28. (Bulfin) og 27. Division (Snow), der dannede V. engelske korps (General-Lieutenant Sir Herbert Plumer). På venstre side af kanalen lå Allenbys kavaleri. General French skildrede i sin officielle, først i midten af juni (!) udsendte beretning om de franske divisioners totale svigt, da de blev ramt af 46 R.D. angreb.

De flygtende tropper kunne for en dels vedkommende først bringes til standsning ved Vlamerdinghe, 6 km vest for Ypres og fra Yser-Kanalen. General Turner disponerede ved Wieltje kun over 2½ kompagni (500 mand) reserve. »I virkeligheden stod vejen til Ypres åben for tyskerne«. Mellem Steenstraat og canadierne var der opstået

¹⁾ Den følgende tekst støtter sig til de officielle franske og engelske hærbulletiner, for en dels vedkommende klassificerede.

²⁾ Efter officielle engelske dokumenter. På baggrund af en meddelelse fra divisionen af 14.4.1915 skulle den 89. franske Territorial-Division ligge overfor os, mens den 6. belgiske formentlig var blevet afløst af 5. Division.

et 8 km bredt hul. Føreren for den engelske 2. Armee kunne ånde lettet op, da han modtog den »kostelige« nyhed, at tyskerne ikke trængte yderligere frem i åbningen, men i stedet gravede sig ned.

På den måde blev også de nærmere omstændigheder klarere for os. Vores øverste hærledelse havde ikke kunnet forvente en så stor succes. Den franske division var gjort ubrugelig til enhver indsats. Kun canadiernes standhaftighed havde forhindret katastrofen. Efter en canadisk beretning, der først måneder senere blev frigivet af censuren, kom regimenter - eksempelvis Suffolk regimentet - tilbage med 7 mand ud af 600. Hele divisionen havde efter kampen kun én bataljonskommandør (fra Wales-Regimentet) tilbage af 20, og også det lette Yorkshire-infanteri bestod kun af nogle få mænd.

French kastede øjeblikkeligt alle disponible reserver ind på nordfløjen, der blev stillet til disposition for Plumer, nemlig Allenbys kavalerikorps, der afløste canadierne, dele af III. engelske korps og 1. engelske Armee. Det farligste sted ved Steenstraat blev øjeblikkeligt erkendt, da der var drevet en kile ind mellem belgiere og franskmænd. General Perz var hårdst ramt. Forbindelsen med belgiere var afbrudt. Hans front-divisioner faldt tilbage. General Perz greb personligt ind og førte om natten sin lokale reserve frem mod fronten ved Steenstraat (altså mod 215). French beordrede, at en stor del af den ankomne reserve skulle anvendes til støtte for General Perz, »der i modsat fald ville få vanskeligt ved at standse yderligere tysk fremtrængningen vest for Yser«. Nu forstår vi også, at den eneste chance for et dybere fremstød havde været lige efter den 22. april, da kampene mellem Steenstraat og Het Sas hele tiden intensiveredes. Allerede erobringen af Lizernes havde været svær! Allerede den følgende dag gjorde det fjendtlige modtryk sig mærkbar. Fjenden vidste jo, hvad det galt. Som Allenbys kavaleri nåede frem og til fods gik frem bag canadierne, der for en stor dels vedkommende havde overtaget den franske del af fronten, gik også Perz – tilsyneladende kun med sin tredje disponible division – igen over til kraftige angreb. Foch greb øjeblikkeligt personligt ind ved Ypres. Fra den 26. april begyndte de koncentriske, af Foch omhyggeligt forberedte modangreb mod vores fløj ved Steenstraat. Lizerne og Het Sas blev skudt i flammer og broerne over Kanalen langt under langtrækkende beskydning. Ganske vist forhindrede Foch en yderligere udvidelse af det tyske angreb, og vi måtte endda rømme Lizerne, men han nåede ikke sit mål – en tilbageerobring af de gamle stillinger og endda Bixschoote. Englændernes stillinger var imidlertid blevet uholdbare, desto mere da Herzog Albrecht nu også angreb til venstre for Ypres ved St. Julien. Om aftenen den 26. april vaklede hele den britiske Ypres-front. Englændere, fodfolk og afsiddet kavaleri, veg tilbage til kort foran Ypres, hvor French koncentrerede alt disponibelt artilleri fra Wytshate- og andre fronter. De engelske tropper på sydfronten lå allerede under ild bagfra af de tyske enheder på nordfronten. Omsonst ofrede General Ridel sig og sin Northumberland-brigade i et angreb på St. Julien. Omsonst lod indere og zuaver sig skyde sønder og sammen på Hanebeek-grunden. French ønskede at falde tilbage, men Foch overtalte ham til endnu engang til at skifte mening, og endnu engang den 28. og 29. at angribe mellem Steenstraat og Het Sas, for herigennem at redde situationen længere mod syd. Han ofrede sine bedste tropper i disse angreb – zuaver, algeriske skytter, senegalesere ved Het Sas og længere mod nord sine hvide og farvede kolonial-regimenter. Det hele var omsonst. Fronten ved Het Sas blev presset nogle få hundrede meter tilbage, men hans overordnede mål, at trykke fløjen mellem Het Sas og Steenstraat tilbage, lykkedes ikke. French anså slaget for tabt. Han befalede tilbagetrækning af midter afsnittet til Zonnebeke og Westhoek.

Under denne tilbagetrækning ramte et nyt tysk angreb, der truede French til det yderste. Tilbagetrækningen var ved at udarte sig til en flugt, da Foch endnu engang greb ind. Perez angreb i retning af St. Julien, men var ikke længere i stand til at forhindre tilbagetrækningen. Han bremsede formentlig det tyske angreb. Hans angreb var forgæves, opofringen af French garde-kavaleri i gravene var forgæves. Englænderne havde næppe sat sig fast, da XXVII. Korps den 8. maj endnu engang angreb og trængte englænderne tilbage mod Bellevaarde åen og i sækningen foran Ypres. Højdedragene gik tabt, risikoen fra et engelsk udfaldsområde var trængt tilbage. Så længe vestsiden af Yser-kanalen syd for Steenstraat stadig var på tyske hænder, var risikoen for Ypres stadig højaktuel. Med største voldsomhed kastede Foch sig fra nord og nordvest mod stillingen og store artillerimasser blev samlet. Langtrækkende artilleri blev i stort antal trukket frem. På den måde samledes kampene i midten af vej sig igen ved 46. R.D., særligt ved Steenstraat og Regimenterne 213 og 215. De sluttede med at fronten blev lagt tilbage på østsiden af kanalen, efter at næsten alle tabte stillinger igen var blevet tilbageerobret af os. Friske enheder kunne ikke stilles til rådighed. Østen råbte bydende nødvendigt efter nye divisioner. Tarnow og Gorlice var milepæle.

Stillingsbesættelse for regimentet den 22. april 1915

Regimentsstab:

Kommandør: Oberst von Oertzen.

Adjutant: Hptm. Meyer

Regimentslæge: Stabsarzt Dr. Dörrie

Fører for store bagage: Offz. St. Algermissen

Fører for signalenhed: Offz.St. Menzel.

I. Bataillon:

Kommandør: Hptm. Kinne
 Adjutant: Lt. Wolkenborn
 Forplejningsofficer: Feldw.Lt. Requard
 Bataljonslæge: Stabsarzt Dr. Dörrie
 Unterarzt Dr. Stadtländer

Fører for kamptræn: Offz.St. Weber

Intendant: Feldzahlmeister Peyke

1. Kompanie: Hptm. Kulenkamp
 Lts. Thamm, Bunnenberg - Feldwebel Ernst.
2. Kompanie: Lt. Neugebauer
 Lt. Pierau – Feldwebel Schlemmer
3. Kompanie: Hptm. von Seydlitz.
 Lt. Dencker, Feldw.Lt. Stünkel – Feldwebel Simon
4. Kompanie: Lt. Daries
 Lt. Müller – Feldw. Rinjes.

II. Bataillon:

Kommandør: Oberstlt. von Pritwitz und Gassron

Førerreserve: Hptm. Schürmann

Adjutant: Feldw.Lt. Niethardt

Forplejningsofficer: Feldw.Lt. Schreck

Bataljonslæge: Oberarzt Dr. Apeldorn.

Unterarzt Schulz.

Intendant: Undrezahlmeister Sagebiel

5. Kompanie: Lt. Leipoldt
 Feldw.Lt. Dralle, Benter – Feldw. Behrens
 6. Kompanie: Lt. Rudolff – Feldw. Rolf.
 7. Kompanie: Feldw.Lt. Frerk
 Offz.St. Boek – Feldw. Krause
 8. Kompanie: Lt. Goldschmidt
 Lts. Ingwersen, Russel, Feldw.Lt. Münter – Feldw. Klinker
- MG-Deling: Oblt. von Basse
 Lt. Meyer, Feldw-Diensttuer, Vizef. Hessler.

III. Bataillon:

Kommandør: Hptm. von Puttkamer

Adjutant: Lt. Willers

Forplejningsofficer: Offz.St. Schlott

Bataljonslæge: Assistenzarzt Dr. Ginsberg

Underarzt Brunzema

Intendant: Unterzahlmeister Grambart

9. Kompanie: Lt. Zeitlow
 Feldw. Grotjahn
10. Kompanie: Lt. Lang
 Offz.St. Willborn - Feldw. Wolsslaft
11. Kompanie: Feldw.Lt. Peters
 Offz.St. Oschmann – Feldw. Müller
12. Kompanie: Lt. Schacht
 Lt. Wiese, Feldw.Lt. Hilbig – Feldw. Wessel

Syge: Hptm. Benthien, Hptm. Sorger, Lts. Körbs, Marx, Budde.

Afkommanderet: Hptm. von Langendorf, Lt. Schaper, Feldw.Lt. Meyer.

Hptm. Benthien var den 10. april under en ridetur blevet meget smertefuld skadet i ansigtet af sin hest. Alligevel førte han sit kompagni til fronten under den første alarmering. Herefter beordrede imidlertid regimentslægen ham syg. Aftenen før gasangrebet meldte Hptm. Benthien sig rask.

Opgørelsen over regimentets kampstyrke er ikke ens ført. Ved I. Bataillon omfatter tallene også træen, mens II. og III. Bataillon kun opgør den reelle frontstyrke, og til dels er tilgang af erstatningspersonel ikke medtaget. Efter regimentets dagbog udgjorde den samlede styrke den 22. april: 43 officerer, 6 Offizierstellvertreter, 2.078 mand. Kampstyrken udgjorde:

	Officerer	Underofficerer og mænd
Regimentsstab	3	3
I. Bataillon	16	641
II. Bataillon	16	561
III. Bataillon	13	549
MG-Deling	2	54
Totalt	50	1.808

Siden den 10. april havde den øverste hærledelse gentagende gange presset på for en snarest mulig gennemførelse af angrebet. De ønskede at gøre en større offensiv til opnåelse af de tilsigtede mål afhængig af et vellykket resultat af angrebet. På den anden side måtte enhederne have den fornødne tid til at forberede angrebet, hvis der ikke på forhånd skulle være tvivl om dens succes. Da det endeligt var kommet så langt, viste vindforholdene sig så ugunstige, at de klagjorte enheder flere gange igen måtte trækkes tilbage. Endeligt syntes vindretningen gunstig.

Den 22. april kl. 0100 blev angrebsbefalingen udsendt ¹⁾. Alt blev endnu engang gennemprøvet. Alle forvisede sig endnu engang om, at lugtepakningen var tilstrækkelig våd. Sandsækkene blev fjernet fra gasflaskerne og blyrørene lagt op på brystningen. Der blev gravet trin i skyttegravene og de lokalt producerede stiger fordelt. Pioner skar passager gennem egen pigtråd. Alle var grebet af feberagtig spænding. Telefonforbindelserne var hele tiden optaget af adjudanterne. Ordonnanserne stod parate til med det samme at rykke ud. Kl. 0620 kom befalingen: »Angreb begynder kl. 0645 uden ballonsignal«. Kl. 0624 fulgte: »A.O.K. forventer med sikkerhed at 3. franske linje erobres«. Kl. 0630: »Angreb udsat. Tidspunkt bliver udsendt«. Enhederne skulle forblive i deres udgangsstillinger.

På nær posterne lagde alle sig til at sove. Den forreste stilling er overfyldt med fire kompagnier, MG-mandskab, pionerer, telefonfolk og det forstærkede sanitetspersonel. Til at held lå ingen artilleriild over området.

En eventyrlig skøn forårsdag startede. Der herskede en stilhed, der lagde en ejendommelig følelse over folkene. Det korn, belgierne havde sået i efteråret, var begyndt at spire lysegrønt. Fuglekvidder brød stilheden. Ikke et menneske var at se noget steds. »Aldrig igen fik jeg som dengang fornemmelsen af, at det var stilhed før stormen«.

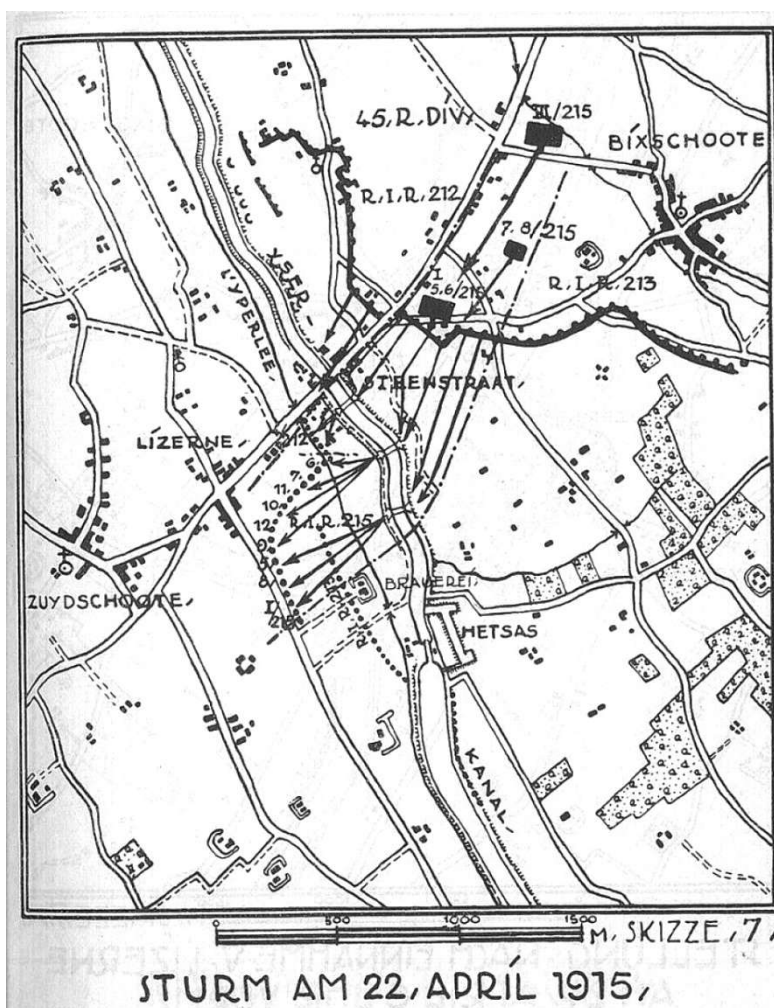
Vores folk sad i graven på små bænke. lå bag også bag rygværnet, drømte, soled sig, sludrede om tidligere kampe, de havde deltaget i. Især fortæller »de gamle« 215'ner (meget malende) om angrebene i oktober og november og sammenstødet med fjenden. Man prøvede med fingeren efter vindretningen, kikkede på den lystigt klaprende lille vindmølle, hvor særlig gode dækninger var placeret med henblik på de kommende begivenheder. Fører for kompagnier, delinger og grupper talte for gud ved hvilken gang med deres foresatte omkring de indlagte pauser osv. Nervøsiteten herskede intet steds. Alle havde fornemmelsen af, at angrebet ville lykkes. Når blot man kunne komme i gang! Men omkring midnat blev der tvært imod fuldstændig vindstille. Hjulene på vindmøllen klaprede overhovedet ikke mere. »Petrus synes fuldstændig at være gået over til fjenden«. Som solen igen begyndte at synke, friskede vinden imidlertid op igen – vores forbundsfælle. Den nåede 3 sekund/meter.

Kl. 17 blev det i baglandet mere levende. III./216 og andre kommandoer snoede sig fremad i enkeltkolonne i retning Bixschoote. Telefonfolk med fuld udrustning og med reservekabel placeret på tornystre, seletøj og i hånden, krøb fremad. Tre grupper til transportopgaver fra 12./215 blev afgivet til Hptm. Gelinsky ved kirken i Bixschoote. Kl. 1740. Telefonen snurrede tre gange. Det var III. Bataillon: »Klargør til angreb. Endegyldig åbning af flaskebatterier kl. 1800. Angreb kl. 1815«. Ordonnanserne løb til kompagnierne. Alt er dødsens stille. Ikke et skud faldt. Spændingen i graven havde nået sit højdepunkt. Lugtepakkerne var sat på plads foran næsen. Gaspionererne fjernede endnu engang sandsækkene fra flaskerne og lagde blyrørene på plads. Dräger-iltapperaterne hang på deres bryst.

Kl. 1800. Fra Bixschoote steg en hvid lyskugle op. De næste øjeblikke blev for alle formentlig uforglemmelige. Hvislende strømmede gassen ud. Man vovede dårligt at trække vejret. Den uhyggelige stilhed blev kun brudt af den monotone lyd af gassen. En tæt, gulbrun sky samlede sig foran graven, hvorfra af den lette aftenvind blev

¹⁾ De foreliggende udgaver af krigsdagbøgerne er meget sporadiske. Eksempelvis er meget vigtige bilag fra II. Bataillon til krigsdagbogen gået tabt. Krigsakterne for II. Bataillon fra denne periode er så stærkt beskadiget, at mange er ulæselige. Dagbogen for I. Bataillon er kun skrevet kort summarisk, da adjudanten faldt og angivelserne først er lavet langt senere.

drevet i retning af fjenden. Pionerer måtte allerede bringes tilbage efter at have slugt for megen gas. Som på én gang åbnede det fjendtlige infanteri ilden. Fra Steenstraat raslede maskingeværer. Men hurtigt forstummede ilden foran os. Det var et uhyggeligt billede på afstand at følge den grønne klorsky. Det var en mærkelig fornemmelse: rundt omkring solskin på en livsfrisk forårsdag, og derovre den snigende, langsomt fremadskridende gassky, der bragte døden for alle, der ikke reddede livet ved at flygte. Endnu uger senere var de grønne marker, der hvor klorskyen havde passeret, afbleget og farvet gul. Pludseligt begyndte franskmændene at flygte. 4. Kompanie sprang op ad dækningerne og begyndt stående at skyde mod de flygtende. Så faldt den første artillerigranat, og – som var det et signal til de øvrige batterier – begyndte et frygteligt bombardement af grave, gårde og batterierne ved Bixschoote. En fuldræffer ramte den forspændte deling af 5./46. Hestene måtte i hast suppleres. Vore grave var indhyllet i sorte skyer. Ved 4. Kompanie blev en hel gruppe sat ud af spillet af en fuldræffer ¹⁾, heriblandt Feldwebel Rinjes, som såredes. Høje råb om saniteter lød. Med

STURM AM 22. APRIL 1915,

geværet knuget i hånden samledes mange til en kort bøn. Den ene granat efter den anden slog ned, kun sekunder skilte de enkelte brag. Hele jorden rystede og bævede. Alle krøb sammen, så meget, det var muligt.

Vores artilleri havde ikke åbnet ild på samme tid som flaskerne blev åbnet, for ikke at ødelægge den tætte gassky. Kl. 1810 åbnede batterier ild mod de tilbageblevne fjendtlige enheder med shrapnels, og kl. 1815 fik artilleriet ordre til med alle midler at holde det fjendtlige artilleri nede. 2., 3., 7. og 8. Batteri fra 46 RFAR lagde gasgranater over de fjendtlige batterier med det resultat, at den fjendtlige artilleriild mere eller mindre ophørte. Desværre blev Poperinghe på ordre fra A.O.K. 4 ikke beskyttet med »Lange Max«, da betonfundamentet tilsyneladende endnu ikke var tilstrækkelig hærdet, selvom man af denne beskydning på grund af de store troppeansamlinger og de her placerede højere stabe, havde forventet stor virkning.

Præcist kl. 1815 lød ordren fra Hptm. Kinne: »Iværksæt angreb!«. Af første bølge forlod kompagnierne 1 til 3 hurtigt graven, mens 4. Kompanie, der i særlig grad havde været påvirket af artilleriilden, først kom i gang lidt senere. Anden bølge trådte an og kom ind i en frygtelig granat- og shrapnelild. En ødelæggende MG-ild slog ind i de angribende rækker fra retning af Steenstraat. Gassen fra flaskerne var drevet forbi Steenstraat; af ukendte årsager blev flaskerne umiddelbart foran Steenstraat ikke åbnet, angiveligt fordi ordren hertil ikke var sluppet igennem. Besætningen ved Steenstraat skød nu, hvad de kunne. Landsbyen Steenstraat blev derfor lagt under en kraftig minekasterild (Kl. 1827). Sappen blev hurtigt fuld af sårede. Alligevel lod I. Bataillon sig ikke standse. På venstre fløj stormede kompagnierne frem og nåede i en storm frem til den franske stilling. 4. Kompanie havde under fremrykningen yderligere store tab. Blandt de faldne var den strålende Unteroffizier Mette og Musketierne Nissen, Eckelmann og Kobera. En Wehrmann, de kort forinden havde smuglet sig tilbage fra Amerika til Tyskland,

¹⁾ Den 22. april faldt af sønderjyder: Musketier ved 4. Kompanie Peter Schmidt Andersen, 16-09-1888 i Koldby, Musketier ved 10. Kompanie Hans Jørgen Georg Lassen, 08-03-1894 og Musketier ved 7. Kompanie Carsten Peter Petersen, 13-03-1892 i Lydesholm. Yderligere 9 faldt under de efterfølgende kampe eller døde af deres sår.

blev såret. Den franske grav var imidlertid en skuffelse. Så primitivt havde vi ikke forestillet os den. Ingen bekymrede sig om de få franskmænd, der lå omkring, og lige så lidt om dækningerne. 4. Kompanie benyttede en fransk løbegrav til at komme fremad, der gav den dækning mod den kraftige flankerende MG-ild fra Steenstraat. På højre fløj så det imidlertid slemt ud. Dem, der forlod sappen, kom straks under en ødelæggende ild fra maskingeværer. Dertil kom granater, der hele tiden slog ned fra et fransk batteri, der havde i særlig grad havde indskudt sig på dette sted. 45. R.D. blev på grund af meldinger fra 215, anmodet om at rykke frem mod Steenstraat. 46. R.D. fik kl. 1850 melding om, at 45. R.D. kl. 1850 havde iværksat angreb på Steenstraat. Da fremrykningen til venstre fik godt fremad, trak 3., 2. og 1. Kompanie mere og mere til venstre. Adjudant ved I./215, Lt. Volkenborn, løb frem til 1. Kompanie for at få den tilbage i rigtig retning, men faldt herved med et skud i hovedet. 1. Kompanie lå i kraftig beskydning. Som et haglvejr fløj MG og infanteriild over soldaterne, der pressede sig mod jorden. Det syntes umuligt blot for en enkelt mand at kunne bevæge sig fremad. Så sprang Hptm. Kulenkamp frem med hævet sabel: »Folkens, det skal gå!« og stormede frem. Som én mand rejste 1. Kompanie sig og fulgte deres Hauptmann. Efter kun et par skridt blev den afholdte kompagnifører ramt af den dræbende kugle. Det var et stærkt syn at se enheden trods ild og tab rykke frem. Nogle folk medbragte i sandsække de såkaldte »Schildkröten« - diskos-håndgranater, hvilket viste sig en dårlig ide. Før de kunne anvendes skulle de armeres med en slagstift, og hvis man tabte dem, eller hvis manden faldt ned under angrebet, sprang de utilsigtet i luften. Formentlig opstod der også utilsigtet udløsning, når de blev ramt af sprængstykker fra granater eller geværkugler. Regimentet havde meget beklagelige tab på grund af disse håndgranater.

Den månedlange uvirksomhed udløses nu i en eneste følelse: »Fremad!«. Tabene ved I. Bataillon og i 5. og 6. Kompanie steg på grund af den flankerende beskydning. Lt. Pierau og Lt. Thamm blev såret. Lt. Müller fra 4. Kompanie blev hårdt såret båret tilbage, og døde kort efter at sine kvæstelser. Lt. Daries snublede, og kom så meget til skade, at han ikke kunne fortsætte. Lt. Neugebauer blev såret i den ene arm, men fortsatte angrebet. Fra 5. Kompanie lå Frivillige Schmidt og Heinrich Meyer yderst på højre fløj langs vejen Kippe – Steenstraat - »Dødens Allee«. Det var et overvældende billede, som »Nordslesvigs store sønner« stormede frem; men i skare »som modent korn blev disse herlige mennesker væltet omkuld«. Højre fløj kunne ikke nå den fjendtlige grav i den første storm. Schmidt og Meyer lå sammen foran pigtrådshindringen i et mudret granatkrater, kun til højre og venstre omgivet af døde og sårede.

I mellemtiden var naturligvis både anden og tredje bølge gået til angreb. 6. Kompanie fulgte naturlig også mod venstre, hvor angrebet gik hurtigere fremad. III. Bataillon nåede den tyske linje som 2. bølge fik frem, altså omkring kl. 1820. Oblt. von Basse befandt sig kort før Bixschoote. Han vaklede en smule. Han havde slugt gas. Før starten på angrebet var han med sine to maskingeværer rykket frem i forreste linje. På trods af forgiftningen sluttede han sig igen til Hptm. von Puttkamer. Oberstlt. von Prittwitz og Hptm. Schürmann befandt sig allerede ved 4., 3., 2., 1. og 6. Kompanie, og dele af 5., mens 7. Kompanie fulgte efter. Også de fremrykkende kompagnier fra 2. bølge led hårdt under den flankerende ild fra Steenstraat. Lt. Leipoldt måtte på grund af gasforgiftning blive tilbage. Lt. Goldschmidt blev fanget i pigtråden, styrtede og brækkede det ene ben. Straks efter at være nået graven, gav Hptm. von Puttkamer den længere til venstre placerede 9. Kompanie ordre til angreb. Vizef. Schuster, som frivilligt var overført fra artilleriet, var straks oppe på brystværnet. Med strålende øjne opdannede hans sine folk, som dog ikke havde opmuntring nødvendig. På få sekunder var kompagniet rykket ud. Hptm. von Puttkamer kunne med det samme konstatere, at angrebet til højre ikke gik glat. I iltempo fortsatte han til højre til sappen. Endnu undervejs råbte han ordren til angreb. På grund af granater, shrapnels og en ødelæggende ild fra maskingeværer er angrebet gået i stå. Øjeblikkeligt er Hauptmann von Puttkamer fremme.

Umiddelbart efter kampene skrev den krigsfrivillige Siemonsen, 7/215, følgende beretning:

Gennem geværkuglernes fløjten, de lyse knald fra shrapnels og de dumpe brag fra granater trænger kun enkelte ord igennem til os, resten forsvinder i kamplarmen. Vi hører: »... Kammerater ... Kejsers ... Fædreland... «, så springer vores fører frem. Fulde af begejstring følger alle efter. Denne Hauptmann burde ikke storme foran os, vi burde blive ved siden af ham. Allerede i første spring indhenter vi ham. Så ligger vi igen ned og forsøger at få vejret. Kuglerne fløjter omkring os. Det synes næsten, som skulle intet levende nå den fjendtlige grav. Vi stormer videre. En ven falder. Arme kammerat! Et hurtigt håndtryk. Videre fremad – der bliver en såret, et kort skrig, så går han tilbage. Mon han når den beskyttende dækning? Vi ved det ikke. Fremad! Så fløjter kugler hen over os fra flanken. Der ligger et fjendtligt maskingevær (der hidtil havde været tavst. Forfatteren). Vi skyder imod det. Tabene bliver større. Her kan vi ikke blive liggende. Altså fremad! En mark, der står i fuldt flor, giver os skjul mod observation. Blomster er sprunget ud og i den er livet vågnet. – Vi havde for længst indhentet første bølge (det drejer sig her om højre fløj af angrebet. forfatteren) og ligger nu foran den fjendtlige pigtrådshindring. Frem med håndgranater og pigtrådssakse. Det brager frygteligt langs hele linjen. Hindringerne er stærkt beskadiget. Resten sørger pigtrådssaksene for. Videre i storm! Geværet holdes fast. Bajonetterne lyner i den nedgående sol. Hurra! Hurra! Hurra! Fjenden yder enkelte steder modstand. (Gasskyen

havde jo kun haft virkning på venstre fløj af regimentet. Forfatteren). I en kort bajonetstorm nedkæmpes den. Resten overgiver sig. (73 Territorial-Regiment). Første fjendtlige stilling er erobret. Videre! Videre! Enkelte bliver hos fangerne

Venstre fløjdeling fra 3. Kompanie komme hurtigt fremad. De to øvrige delinger storm en stærkt besat fjendtlig grav, som ikke var nået af klogassen. Feldw.Lt. Benter såres dødeligt.

Resterne af 11. og 12. Kompanie havde sluttet sig til dette kompagni, hvoraf hovedparten under Lt. Wiese var udpeget til at bringe brofag med frem. Lt. Schacht blev under fremrykningen hårdt såret som han, som uddannet pioner, ville placere sprængladninger på pigtrådshindringen. På højre fløj lå 10. Kompanie under Lt. Lang bag 5., der tæt på vejen havde kontakt til R.I.R. 212. Han havde på eget initiativ givet tegn til angreb, men fandt sig ligeledes stanset bag den første fjendtlige linje, da 212 ikke kunne rykke frem og den fjendtlige ild fra Steenstraat ramte ham. Lt. Lang gav Offz.St. Willborn ordre til med sin deling at blive liggende og åbne hurtig ild mod Steenstraat. Også to delinger fra 5. Kompanie blev i første omgang tilbage og åbnede ild. Under denne dækningsild gik det frem til kanalen skråt til venstre for Steenstraat. Under stormen blev Lt. Lang hårdt såret. Willborns deling fulgte først senere efter 10. Kompanie.

Da Hptm. von Puttkamer så 2. bølge rykke frem, gik han længere mod højre til sappen. Oblt. von Basse opholdt sig ligeledes her. Fra Sappen gik det videre. Von Puttkamer ønskede at skaffe sig et overblik over situationen på højre fløj. Det så grimt ud i sappen. Den er flere steder skudt sammen og ikke passerbar. Overalt lå der sårede og gassyge pionerer. Under passagen blev enkelte hurtigt forbundet og placeret. Oblt. von Basse gav en af de hårdt sårede med et skud i maven en flaske rødvin. »Det var min livsredder«. En mand fra 12. Kompanie med et slemt ødelagt lår, hvor knoglesplinter kunne ses, bad bønligt om vand. Han fik hurtigt rakt en feltflaske, så gik det videre.

Til at hel svandt artilleriilden mere og mere ind. Derimod øgedes ilden fra Steenstraat mere og mere. Hvordan skulle vore enheder kunne slippe forbi her? Det havde kostet mange tab ifølge meldinger fra I. Bataillon. 28 døde, 150 sårede, mens II. Bataillon meldte 14 døde og 63 sårede og III. Bataillon 25 døde og 81 sårede. MG-delningen havde 1 død og 12 sårede. Fra Bixschoote kom kommandoerne med brofagene. De var i første omgang blevet bremset af den rasende ild fra artilleriet. Flere af broerne var blevet ødelagt. Ufffz. Schnaars fra 12. Kompanie gik så hurtigt, det var muligt gennem terrænet med sit brofag. Bevægelsen blev opdaget af det fjendtlige artilleri. Granater slog ned. En fuldtrækker ødelagde en bro. Det hele indhylles i en sky af sort røg. Til alt held opstod der kun få tab.

Men rolig og ubekymret over tabene, fortsat brokommandoerne videre i takt, som de havde indøvet det utallige gange. »Hjertet slog noget hurtigere, da vi så folkene komme med broerne!« Trods det kraftige artilleri, trods tabene, lod ingen deres bro i stikken. Det var et uforglemmeligt billede som kolonnen bevægede sig med taktfaste skridt på trods af den kulsorte røg fra granaterne, der hylende slog ned omkring dem og sendte glødende jern, jord og skidt imod dem - et billede af urokkelig ro, et ærende billede af jernhård pligtforømmelse. Hvilken uhørt vilje krævede det ikke at holde nerverne i skak!

MG-halvdeling Meyer rykkede frem med 2. bølge. Mandskabet led store tab til den flankerende ild. To mand faldt, seks mand såredes. Infanterister må give en hånd med for at få våben og ammunition med frem. Begge de følgende maskingeværer havde ligeledes tab på fire mand. På grund af tabene kunne delingen ikke følge med kompagniet. Det havde i mellemtiden været nødvendigt at evakuerer Oblt. von Basse.

Kl. 1830 rykkede delingen fra 5./46 frem til Smiske. Føreren, Lt. Kleyser nåede netop frem som Hptm. von Puttkamer stod til at forlade sappen. Bataljonskommandøren bestemte, at kanonerne hurtigst muligt skulle trækkes så langt frem, at de direkte kunne beskyde Steenstraat og gravene umiddelbart til venstre herfor, navnlig maskingevæerne i de første huse til venstre for vejen. Kanonerne tordnede frem i strakt galop med skummende heste og med artillerister ranke i sadlerne. Havde dog alle infanterister dog kunnet se dette! Man havde lyst til at juble! Hvilken uhyre kraft, hvilken vilje ligger dog i disse heltesønner, du tyske folk! Omkring kl. 1915 kunne vi mærke lettelsen på grund af artilleriets indgriben. 10./215 og de to delinger fra 5. Kompanie kunne kort efter storme frem og over Yser-kanalen, og erobre den sydlige kant af Steenstraat. Deling Willborn blev på stedet så længe, at den en time senere (2130) trængte ind i Steenstraat sammen med R.I.R. 212. De to øvrige delinger af 10. Kompanie fulgte den vigende modstander i retning af Lizerne indtil de havde fået kontakt til egne enheder.

I mellemtiden var angrebsbølgerne nået meget længere. I Bataillon stødte ind i modstand umiddelbart før kanalen i form af et maskingevær, der dog hurtigt blev nedkæmpet fra siden. Maskingeværet dækkede en intakt, men forfalden fransk bro. Endnu mens der blev kæmpet om maskingeværet, var to modige fortsat ud på spanget. Imidlertid åbnede fjenden ild fra den anden bred, og begge sank, med velsigtede hovedskud, ned i Ysers stille vand. Dog kunne intet holdes tilbage! Feldweibel Schlemmer, 2. Kompanie krydsede broen med fem eller seks mand fra 2. Kompanie, de første af regimentet og formentlig også af divisionen, der denne dag krydsede over til den vestlige

kanalbred¹⁾. Flere enheder fulgte hurtigt efter. Fjenden på den anden side Yser blev rullet op. Hvem, der ikke overgiver sig, nedkæmpes i en rasende kamp med geværkolber og bajonetter. Et maskingevær begyndte at beskyde overgangen fra anden stilling på vestbredden. Efter nogle få øjeblikke blev de nedkæmpet af 2./215. Hurra! Broen var vores. Kompagnier kunne passere den smalle bro i enkeltkolonne. Man standser ikke lang tid i den franske kanalstilling. 74 fanger fra det franske Territorial-Regiment 88 blev ført tilbage. Feldwebel Schlemmer tog som trofæ en terrier med, der fik navnet »Het Sas«.

Under passage af kanalen blev Hptm. Kinne gasforgiftet, da han hjalp med at bjærge sin ordonnans, som var ramt i hjertet af et skud under passage af graven. Han faldt bevist om, kom sig imidlertid efter kort tid, og fulgte sin bataljon.

For enden af en løbegrav kom 4. Kompanie over via en meget interimistisk bro, midt i hvilken franskmændene i alt hastværk havde slået et omkring 1 meter bredt hul.

På den anden side stod mange franskmænd, omkring et kompagni. Enkelte vinkede med hvide klude. Hurtigt blev der kastet nogle omkringliggende markhegn på den beskadigede bro, og franskmændene herefter ført over. Franskmændene var glade »for dem var krigen forbi«. Kompagniet stormede videre, og vejen Boesinghe – Lizerne kom til syne. Ufff. Weidlich, Steinfelder, Mangels fastslog, at klokken var 1955.

I den franske hovedlinje havde enhederne for længst blandede sig. Simonsen beretter videre:

Vi kom til kanalen. Et kort stop. Vore nødbroer fulgte først efter et par hundrede meter bagved. Hurra, fjenden havde glemt at sprænge en af dens broer. Vi rettede vores geværlid mod fjenden på dette sted. Efter kort tid blev der stille på stedet. En gruppe sprang frem og over broen (Den første bro til venstre for Steenstraat. Formentlig er Lt. Zietlow, 9. Kompanie, den første, som passerer broen. Forfatteren). Øjeblikkeligt fulgte andre efter. Man løber, springer og er så i dækning på den anden side. Vi spreder os med det samme igen. Fjenden overgiver sig eller flygter. Geværet flyver til kinden, et kort sigte og skuddet brager. Flere og flere af de flygtende falder. Vi stormer efter. Hurtigt driver vi fangerne ud af dækningerne, hvor de har holdt sig skjulte. Min ven Lehfeld fanger en med en særlig fornem uniform. Med sit skolefranske forsøgte han at gøre sig forståelig.

¹⁾ Ifølge divisionens dagbog krydsede I./213 kanalen kl. 1917. Imidlertid var dele af I./213 allerede før kl. 19 fremme ved kanalen og havde krydset den. Angivelsen i divisionens dagbog: »Regiment 215 krydsede først 2050 kanalen ved Steenstraat« kan kun handle sig om Deling Willborn og de to delinger af 5. Kompanie. Forfatteren har fastslået, at en melding om, at I. Bataillon og dele af II. Bataillon allerede var ved at grave sig ned langs vejen Lizerne – Boesinghe, præcist kl. 2000 blev overbragt til Oberstlt. von Prittwitz. Kl. 2100 anmodede 91. Res.Inf.Brigade divisionen om forstærkninger på grund af en melding fra 215. To kompagnier fra Luftschiiffer-Bataljonen blev stillet til disposition. Formentlig handler det her om en anmodning fra Hptm. von Puttkamer. Kl. 2132 nåede så endeligt meldingen frem til divisionen, at R.I.R. 215 med alle dele havde krydset kanalen (altså at også Deling Willborn var nået frem). Ifølge divisionens dagbog skulle 215 først omkring kl. 2200 være nået tredje linje. På dette tidspunkt havde folkene fra I./215 for længst røget deres første cigarer på den anden side kanalen. »I./215 overskred allerede kanalen før kl. 19 og var – efter fastlæggelse af linjen – gået i gang med skansning før det blev mørkt«. Kinne. (Berlin 8. november 1925).

Han spurgte, om han var underofficer. Fangen satte et fortrydeligt ansigt op og svarede, at han var løjtnant. Så fortsatte han på gebrokkent tysk: »Taler De langsomt og tydeligt tysk, det forstår jeg bedre... «

Vizefeldwebel Schuster, 9. Kompanie, støvede yderligere langt over 100 mand op fra Regimenterne 73, 74 og 88, andre også. I en for datidens forhold meget behagelig indrettet dækning stod stabens aftensmad stadig på bordet: brød, kold afskåret og vin. Det har formentlig smagt vore folk ganske udmærket. En telefonindretning overdrages efterfølgende til vore telefonfolk. Straks gik det videre. Mellemterrænet var oversået med henkastede geværer, tornystre, seletøj, alt tegn på fjendens vilde flugt. Der lå den 3. franske stilling. Det var ikke en kontinuerlig linje, men bestod af enkelte støttepunkter langs Yperlee-vandløbet. En styrke gik til angreb, men det var unødvendig. Graven var ubesat. Vejen Lizerne – Ypres nås. Enkelte fortsatte endnu længere. Fjenden var ikke længere indenfor synsvidde. Til højre lå Lizerne. Der måtte batteriet stå. Vi kunne gå endnu længere, men vores tunge artilleri lå over landsbyen. Til venstre var der ikke længere forbindelse til andre enheder. Der var intet at se til 213, og 212 var ikke samtidig rykket med frem. R.I.R. 213 var i et spring nået frem til kanalen. Slusen ved Het Sas var hurtig erobret. Hele regimentet var gået over kanalen på dette sted. Det var derfor forståeligt, at vi ikke længere havde forbindelsen til vores søsterregiment. Den stillede opgave til regimentet var løst. Den 3. franske stilling var erobret. En yderligere fremrykning var udtrykkeligt blevet forbudt. Det var en skam. Hvis vores artilleri endnu engang var blevet lagt frem, kunne vi være nået længere. Dele af 5. Kompanie, 10. og 12. Kompanie var trængt ind i de første huse i Lizerne, men måtte vige ud efter at have haft tab til egen artilleriild. Nogle få folk, der var trængt ind i byen meddelte, at den ikke var besat. 10. Kompanie brændte efter at kunne storme Zuydschoote. Også 4. Kompanie var trængt frem til den grænse, hvor eget artilleri slog ned. Vi kan imidlertid ikke bebrejde vores søstervåben noget. Den udsendte befaling lød dog udtrykkeligt på, at den befalede linje ikke måtte overskrides af infanteriet. Det begyndte at blive mørkt. Der afgik melding til regimentet. I. Bataillon var allerede ved at grave sig ned omkring 20 meter syd for vejen. Hptm. Schürmann førte I./215, idet dog Hptm. Kinne efter kort tid igen var kommet sig, og igen overtog bataljonen. Han gik med det samme langs alle kompagniernes linje, overalt modtaget med glæde, da der var gået rygte om, at han skulle være dødelig såret. Venstre fløj af I. Bataillon var åben 800 meter mod syd. Bataljonen lå parallel med vejen over en bredde på 500 meter. Til højre lå 8. Kompanie med Oberstlt. von Prittwitz og dele af 7. Kompanie. Hele fløjen var åben og uorganiseret. Desuden var fjenden ved at blive levende i retning af Zuydschoote. En lyskaster lyste op. Alle lå ubevægelig. Maskingevær strøg hen langs landevejen. Med nogle ganske få folk sneg Gefr. Busch, 10./215, sig fra bagsiden mod maskingeværet, og erobrede det. To mand nedkæmpes, de øvrige forsvinder i mørket. Fjendtlige patruljer trængte frem og afskød lysraketter lige foran vore stillinger. Infanteriild fløj hele tiden om ørene på os. Om aftenen hørte man tydeligt hornsignalerne til 212 storm på Steenstraat, »det sidste angrebssignal, vi hørte under krigen«. En patrulje med Ufffz. Siemonsen havde endeligt skabt forbindelse til 213. Som om der ikke var krig, »stødte« folkene frem over åbent terræn. Højre fløj af 213 lå 300 meter tilbage i forhold til I. Bataillon. 213 havde ved Het Sas og nordøst herfor ikke kunnet trænge længere frem, da deres angribende spids langs vejen mod Lizerne ligeledes var kommet ind i egen artilleriild. Da situationen her var fuldstændig rolig undlod Hptm. Kinne at bøge sin fløj tilbage mod 213. Ved siden af 8./215 (Lt. Ingwersen), lå 5./215 (Feldw.Lt. Dralle). Efter en kort samtale med Oberstlt. von Prittwitz, begyndte nu Hptm. von Puttkamer at organisere højre fløj af linjen. Delvist lå kompagnierne her blandet med hinanden. Højre fløj af II. Bataillon blev buet lidt tilbage og 9. Kompanie (Lt. Zietlow) indsat her. I buen om Lizerne, omkring 200 meter fra landsbyen, fastlagde von Puttkamer ligeledes linjen; ved siden af 9. Kompanie kom resterne af 12. (efterfølgende under Ufffz. Andreas), så to delinger af 10. Kompanie (Feldw. Wolfslast), rester af 11. Kompanie (Feldw.Lt. Peters), rester af 7. Kompanie (Feldw.Lt. Frerk) og 6. Kompanie (Lt. Rudolff). – R.I.R. 212 havde i mellemtiden erobret Steenstraat efter at både det tunge artilleri og især 5./46 havde virket, og efter af 215 havde besat den sydlige udkant af Steenstraat, og dermed beherskede vejen til Lizerne. Deling Willborn, 10. Kompanie, blev herefter truffet frem på højde med Deling Wolfslast. (Kl. 2035 meldte en artilleriobservatør til division, at Steenstraat var på tyske hænder. Divisionen vurderede denne melding som forkert. Kendsgerningen er imidlertid, at 5. Kompanie på dette tidspunkt for længst stod i den sydlige del af Steenstraat).

4./212 lå stadig på den anden side Yperlee åen. 9. Kompanies bemanning frem til 4./212 var overordentlig tynd. Alle disponible forsprængte, Deling Willborn, 10. Kompanie, begge delinger fra 5. Kompanie, indsattes her. For at sikre den truede flanke i retning Lizerne blev to MG indbygget her (ved 7. og 10. Kompanie). Et MG blev tildelt I./215 og et til 9./215 med virkning i retning af Lizerne. Alle gravede sig ned. Det tunge artilleri susede hen over hovederne og beskød landsbyen. Sprængstykker nåede helt til vore linjer. Det fjendtlige artilleri skød spredt mod vores bagland. Infanteriilden var ophørt. Skyttegraven var allerede færdig på steder. Kammerater opsøgte hinanden og fortalte om deres oplevelser. Enhederne var ved bedste humør. »Hvad vil hærberetningerne fortælle?«. Dagen havde vel for 215 været den hårdeste blandt divisionens regimenter. Byttet lader sig ikke præcist fastslå, da optegnelserne er mangelfulde (Desværre mangler enhver opgørelse fra I. Bataillon). Mindst tre

maskingeværer, fire minekastere, 3 officerer og omkring 600 mand, foruden store mængder materiel, faldt i vore hænder. R.I.R. 215 kan med stolthed se tilbage på denne dag. Desværre var også tabene store. Af de 31 officerer, der gik ind i kampen med de tre bataljoner var 4 faldet og 8 såret hhv. gassyge, mens to kom til skade ved fald. Af mandskab var 26 stadig savnet, hvoraf 9 var faldet i fangenskab.

Den 22. april 1915 var de faldne:

1. Kompanie: Hptm. Kulenkamp, Lt. Wolkenborn, Bruhn, Adolf Meier, Winkelmann
 2. Kompanie: Bartels, Böhnke, Beckendorf, Gefr. Grupe, Otto Hesse, Karl Schmidt, Gefr. Schreiber
 3. Kompanie: Gefr. Bartels, Gefr. Globohm, Lt. Müller
 4. Kompanie: Ufffz. Mette, Ufffz. Krantz, *Musketier Peter Schmidt Andersen, født 16-09-1888 i Koldby, Auerbach, Bontzek, Esslandt, Eckelmann, Fischer, Feig, Kobera, Kraft, Kummerfeld, Thomas Nissen.*
 5. Kompanie: Christiansen, Emken, Gefr. Kleinheld, Winckler, Feldw.Lt. Benter
 6. Kompanie: Ufffz. Fischer, Meinert, Pehns
 7. Kompanie: Berger, Bingel, *Carsten Peter Petersen, 13-03-1892 i Lydersholm, Redelfs.*
 8. Kompanie: Hambach, Weidenhöfer
 9. Kompanie: Amelung, Busch, Büttner, Gefr. Denker, Fensch, Begharfdt, Kassow, Rädiger, Törber, Thoma, Witt.
 10. Kompanie: Wandholz, Behnken, Buthmann, Heyn, *Hans Jørgen Georg Lassen, 08-03-1894 i Lund, Ufffz. Ohms, Sergt. Schulz, Voss.*
 11. Kompanie: Gramm, Gefr. Schocke, Viets.
 12. Kompanie: Häcker, Nierenbck, Reininger
- MG-Deling: Gefr. Ollasch, Diehl.

På indtrængende anmodning til sikring mod 212, fik Hptm. von Puttkamer underlagt 1. og 3. Jäger 18¹⁾. De to kompagnier blev indsat på flanken med forbindelse til 212 (3. til højre og 1. til venstre), hvorved 6. og 7. Kompanie kunne trækkes ud og af Hptm. von Puttkamer som reserve kunne placeres i en naturlig grav i forlængelse af 213. Det var naturligvis ikke muligt at bringe forplejning frem. Omkring kl. 21 blev samtlige batterier fra Reserve-Feldartillerie-Regiment 46 truffet længere frem.

I løbet af natten blev der sendt en lang række patruljer frem. Ufffz. Henke (9. Komp.) opklarede mod det fjendtlige støttepunkt ved Lizerne og bragte en meget stor fange med tilbage, der med stolthed blev forevist Hptm. von Puttkamer. Også 8./215 tog »hen mod morgen« 20 Turkos fra II. Bataljon d’Afrique og tir d’Afrique, der havde ligget spredt i terrænet og havde skudt, tilsyneladende for at givet det indtryk af en ikke eksisterende fjende.

Den 23. april omkring kl. 0400 var den endelige stilling indtaget og nogenlunde organiseret. Fjenden havde endnu ingen anelse om placeringen af vore stillinger. I morgengryet rykkede sluttede enheder frem fra Lizerne. Vore kompagnier lod den i første omgang komme tæt på langs vejen. Så åbnedes der pludselig en kraftig MG- og infanteriild. Nogle få øjeblikke gengældte fjenden ilden, så flygtede han tilbage. Enkelte blev liggende. De gav tegn til, at de ville overgive sig, således også i 4. Kompanies afsnit. Ufffz. Weidlich, Berger og Mangels stillede sig op på vejen for at forhandle. Så faldt et skud og Berger faldt sammen. En salve fulgte fra den anden side. Berger forsøgte at kravle tilbage i graven, men endnu en kugle traf ham, som han næsten var nået frem. Indtrængende bad han om hjælp, men han kunne ikke hjælpes. Hvert eneste hoved, der kommer til syne, var fortabt. Om aftenen blev hans lig bjærget. Det var en glad kammerat, der ofte havde bragt sit kompagni i god stemning. Med sit MG 4 lagde Gefr. Winzer resten af dagen ild over denne hob. På den anden side vejen begyndte franskmændene at skanse.

Solen steg blodig op over den tætte skybanke.

Også foran 8. Kompanie kom 30 franskmænd nærmere og råbte: »Skyd ikke!« »Vi glæder os til at blive taget til fange«, skriver Siemonsen, der med dele af 7. Kompanie lå hos 8. En frygtelig vrede greb os alle. Fjenden var jo på forbrøderisk vis nået frem til den højde vejen, var sprunget ned herfra og begyndte nu at skanse. Sådan en skændsel! En times tid ligger vi i graven. Så springer en fjendtlig skyttelinje op fra vejen og stormer frem. Det første modangreb! Hos os springer alle op og skyder, skyder, skyder! Hånden flyver til ladehåndtaget, bundstykkes trækkes tilbage og lukkes. Et knald! Automatisk gentages bevægelsen. Hele tiden den samme. Maskingeværet bjæffer ustandselig. Af den første fjendtlige bølge er ingen længere kampduelig. Endnu en linje stormer frem. Vi skyder uafbrudt. Foran os stønner de sårede, gisper de døende. Hele tiden dukker nye linjer op, hele tiden bliver antallet af døde og sårede større. Fjendens hurra bliver svagere. Angrebets raseri er brudt. Hvem der endnu lever og kan løbe, forsvinder tilbage under den frygtelige hurtigild, som vi har åbnet.

¹⁾ Ifølge divisionens krigsdagbog skulle Jäger 18 allerede kl. 19 være tildelt regimentet til angrebet over Yser-Kanalen. Om den i første omgang blev standset ved Steenstraat, lader sig ikke fastslå.

Den linje, divisionen havde nået under angrebet, var følgende: Steenstraat er besat af 45. R.D. (R.I.R. 212). Langs vejen Steenstraat – Lizerne lå 4./212 langs Yperlebach, så to kompagnier Jäger 18, så 215 i buen om Lizerne, 200 meter fra landsbyen. Herefter 600 meter langs vejen Lizerne – Boesinghe. 300 meter bag 215 lå 213 med to kompagnier Jäger 18 og 5./214 i en bue frem til skansen ved Het Sas. Øst for Yser-kanalen lå 214 omkring 2. kanalvej med højre fløj tæt på kanaldiget. 216 slutter sig til. Dele af II. og III./216 var endda trængt over kanalen til Boesinghe, men måtte igen trækkes tilbage. Dens linje forløb langs en grøft omkring 100 meter fra kanalen, og forsatte over jernbanelinjen frem til 52. R.D., hvor den så buede. Regiment 216 havde erobret 16 kanoner, hvoraf de 11 kunne bjærges. Som korpsgrænse fastlægges jernbanedæmningen.

Ved 215 var om morgenen den 23 enhederne blev reorganiseret så godt det lod sig gøre.

- I. Bataillon: Hptm. Kinne – Lt. Bunnenberg.
 - 1. Kompanie: Feldw.Lt. Stünkel.
 - 2. Kompanie: Lt. Neugebauer
 - 3. Kompanie: Hptm. von Seydlitz
 - 4. Kompanie: Lt. Dencker
- II. Bataillon: Oberstlt. von Prittwitz – Feldw.Lt. Niethardt
 - 5. Kompanie: Hptm. Schürmann.
 - 6. Kompanie: Lt. Rudolff
 - 7. Kompanie: Feldw.Lt. Frerk
 - 8. Kompanie: Lt. Ingwersen
 - MG-Deling: Lt. Meyen
- III. Bataillon: Hptm. von Puttkamer – Lt. Willers
 - 9. Kompanie: Lt. Zietlow
 - 10. Kompanie: Offz.St. Willborn
 - 11. Kompanie: Feldw.Lt. Peters
 - 12. Kompanie: Vizef. Schuster

Kl. 0920 blev der af et fly observeret en kolonne på omkring to – tre regimenter på march fra Poperinghe i retning af Zuydschoote. Desuden blev også fremrykkende artillerikolonner observeret fra flyene. Vores artilleri lagde på dette byer og landsbyer under kraftig beskydning. Endeligt blev der også til korpset tildelt en reserve på syv bataljoner. I løbet af dagen begyndte det fjendtlige artilleri at indskyde sig mod vore stillinger. Flere gange i løbet af eftermiddagen og først på aftenen angreb fjenden III. og II. Bataillons stillinger. Hver gang blev angrebene kvalt i starten. Om aftenen bragte Lt. Wiese forplejning frem sammen med erstatningspersonel, men kun dele af II. og III. Bataillon kunne nås. Lt. Russel blev såret. 213 havde ved Het Sas franskmænd og belgiere over for sig, og led under kraftig flankerende ild. To kompagnier fra Luftschiiffer-Bataillon indsattes her.

Ved artilleriet begyndte der at mangle ammunition. Om morgenen den 24. april løbet depotet for infanteriammunition i Jonkershove tør, så 213, 214 og 215 ikke længere kan få tilført forbrug. 215 havde imidlertid været forudsende. Bataljonerne havde i tiden opbygget depoter, hvorfra patronvognene kunne supplere. Vognen er så vidt muligt trukket frem til Kartoffelkeller og Bixschoote. Især MG-delingen havde her leveret et mesterstykke. Selv våbenværkstedet var lagt frem så MG'erne med det samme kunne sættes i stand, og der hele tiden kunne oplades ammunitionsbånd.

I mellemtiden havde Hptm. Benthien samlet 23 underofficerer og 230 mand, og blev trukket til Bullenstall som særlig brigade-reserve. Hptm. Benthien opstiller to kompagnier. Feldw.Lt. Dralle, der som syg var gået tilbage og nu ville tilbage til sit kompagni, overtog kommandoen over det ene kompagni, mens det andet blev overtaget af Hptm. Benthien selv. De følgende dage blev regimentet flere gange forsynet med ammunition, håndgranater mm. af Afdeling Benthien.

Tabene den 23. april var:

- I. Bataillon: 14 døde, ? sårede.
- II. Bataillon: 5 døde, 19 sårede
- III. Bataillon: 4 døde, 28 sårede.
- MG-Deling: 1 såret.

Faldne den 23. april 1915:

- 1. Kompanie: *Carlo Billum Falkenberg, 27-08-1895 i Stenderup. Krigsfrivillig.* Haag, Hans Meyer, Malcha.
- 3. Kompanie; Uffz. Ahlberecht, Diehl, Gefr. Hellberg, Reimers, Schuldt, Gefr. Winnecke.
- 4. Kompanie: Berger, Heinz Fricke, Fannasch, Goeldner.
- 5. Kompanie: *Carl Martin Carstensen, 06-03-194 i Tønder. Krigsfrivillig.*

- 6. Kompanie: Poser.
- 7. Kompanie: Densing, Möller
- 8. Kompanie: Hagel.
- 10. Kompanie: Grussinger, Lissowski, Willi Meier.
- 12. Kompanie: Köster.

X. Kapitel

Lizerne, Het Sas og Steenstraat

(23. april 1915 til 25. maj 1915) ¹

Kl. 20 fik Hptm. von Puttkamer ordre til, sammen med Jäger 17 og koordineret med 45. R.D. kl. 2200, at angribe Lizerne. Angrebet skulle ledes af Obert Graefer, kommandør for 89 Reserve-Infanterie-Brigade, hvorunder også II/R.F.A.R. var underlagt. Ordren lød:

Res.-Inf. Reg. 215 Højde 10.

23.4. kl. 1930 til 2010

Til Hauptmann von Puttkamer

1. Under ledelse af Oberst Graefer (89. Brigade) angriber i dag kl. 2200 R.I.R. 212 frontalt, Jäger 17 og III./215 fra flanken, Lizerne. Sidstnævntes angreb udføres under kommando af Major von Wolfersdorf (Jäger 17). Angrebet forberedes af tungt artilleri.
2. Røde lyskugler afskydes for det tilfælde, at artilleriilden skal lægges frem.
3. Alle disponible pigtrådssakse skal medbringes under angrebet, ligeledes håndgranater. (Lyspistoler og håndgranater er rekvireret).
4. Alle tilstedeværende kompagnier Jäger 18 skal når III. Bataillons drejer, rykke ind i det herved opstående hul i den hidtidige mod vest orienterede front, og overtage sikringen i retning Zuydschoote og Bernard.
5. Efter gennemført storm skal Regt. 215 lægge sin højre fløj så langt frem, at den kan opnå tilslutning til Jäger 17 i Lizeme.

von Oertzen.

Indtil kl. 20 skulle det tunge artilleri ligge over landsbyen. Uophørligt hylede de tunge granater hen over vore hoveder og slog med dumpe brag ned i Lizerne. (Lizerne skulle oprindeligt allerede være erobret af 212 om morgenen den 23.) Da Jäger 17 under Major von Wolfersdorff først ankom kort før kl. 10, kunne den nødvendige forskydning ikke mere gennemføres. Angrebet blev derfor udsat til kl. 1245 og senere endegyldigt til kl. 11430.

I./210 skulle rykke frem fra Steenstraat og omgå højre om Lizerne, mens Jäger 17 skulle angribe til venstre for vejen Steenstraat – Lizerne. III./215 skulle i et højre sving angribe Lizerne fra syd. Jäger 18 skulle med det samme få frem i det opståede hul til 9./215. Straks fra starten af fremrykningen blev der åbnet en yderst heftig maskingeværild, dels fra retning af vejen mod Boesinghe, dels fra to støttepunkter i vinklen øst for Lizernes. Til alt held lå ilden noget for højt. 10. og 11. Kompanie angreb begge de stærkt pigtråds indkransede støttepunkter, hvorunder to maskingeværer erobredes (det ene af Gefr. Rott, 9./215) og 30 fanger tager fra det franske Territorial-Regiment 80. I./210 og Jäger 17 udmærkede sig herunder på fremragende vis. Dele af 11. og 12./215 og 5./215 under Vizefeldwebel Brammer trængte ind i Lizerne og for en dels vedkommende et stykke længere. 10. Kompanie var kommet langt vest for vejen. Gadekampene varede omkring en time. »Fra kældre, vinduer, hvor der var et hul i et hus, skød banden ud. Men det kunne ikke holde os tilbage. Med håndgranater, geværkolber og bajonetter fik vi dem ud af deres forskansninger og fik dem taget til fange«, hed det i en desværre anonym beretning fra 5. Kompanie. I mørket opstod der en håbløs sammenblanding af enheder, der gennem det fjendtlige MG på vejen mod Boesinghe

¹) Officielle betegnelse: 22. – 25. 4. 1915: Kampe ved Lizerne.

hele tiden forværredes. MG ved I./215 og ved 9./215 skød uafbrudt for at bringe det fjendtlige maskingevær til tavshed. Hele tide steg fjendens lysraketter op umiddelbart foran os. Som vi angriber var fjenden naturligvis for længst forsvundet, men derfor fløjtede skud ubehagelig tæt forbi vore hoveder. Jäger 17 havde store tab, specielt blandt officerer. Midt i den rasende ild stod Hptm. von Puttkamer med sin stab på vejen på højre fløj af 9. Kompanie, uberørt af nedslagene tæt på. Han var begyndt at organisere linjen. Von Puttkamers trofaste ordonnanser, den dygtige Breuer, Hanke, Ottilie, Vierbach m.fl. havde en hård dag. Linjen Steenstraat – Lizerne var besat af I./210, Lizerne af Jäger 17, den sydlige kant af 11./215, herefter 10./215, $\frac{2}{3}$ 9./215, 1./Jäger 18, $\frac{1}{3}$ 9./215 m.fl.

Forsprængte elementer, især fra 5., 10. og 12. Kompanie, der under angrebet var kommet længst, forblev ved Jäger 17. Omkring 100 meter foran Lizerne gik linjen over vejen, hvor MG 1 var placeret ved 9./215, mens MG 2 var rykket frem samme med angrebet, og placeret ved i gård i kanten af landsbyen. 3./Jäger 18 var placeret i det erobrede franske støttepunkt. Kl. 0430 var stillingerne nogenlunde besat, og enhederne i gang med at grave sig ned. Desværre havde angrebet ved III. Bataillon kostet den prægtige Offz.St. Oschmann, den rolige, længe tjenede soldat, der frivilligt havde deltaget i felttoget i Sydvestafrika. Han var blevet såret af et skud, men først fundet næste morgen, og døde i løbet af den 24. april på forbindepladsen.

Den 24. april kl. 0430 fik Hptm. von Puttkamer underretning om, at 4./Jäger 18 (Hptm. Fiebelkorn) nu var ankommet. Det var nemlig XXIII. og XXVI. Reservekorps hensigt om morgenen den 24. april at fortsætte angrebet. Herunder skulle 92. Res.Inf. Brig. efter omfattende artilleriforberedelse og frigørelse af krigsgas ¹⁾ sætte sig i besiddelse af Boesinghe og vejen Boesinghe – Lizerne frem til en gård 400 meter vest for Het Sas. 52. R.D. skulle trænge frem til kanalen. 45. R.D.

skulle fortætte fremstødet over kanalen i retning af Bernard øst for Pypegaale. Denne ordre til angreb nåede ikke frem til R.I.R. 215. Regimentet havde også i alt væsentlighed allerede indtaget denne linje. 4./Jäger 18 skulle formentlig have været anvendt som reserve for 45. R.D. angreb over kanalen eller til afløsning af I./210. Det har imidlertid ikke været muligt at finde dokumentation for dette. 4./Jäger 18 blev placeret i den af III./215 før angrebet udbyggede stilling. Hermed var der sikret mod ethvert tilbageslag mod Lizerne. Jäger 18 placerede endnu et MG ved I./Jäger 18. Kort før daggry meddelte Major von Wolfersdorff til Hptm. von Puttkamer, at I./210 straks efter angrebet var rykket ud, formentlig som følge af den tilsvarende befaling til angreb for 45. R.D., at 4./Jäger 18 netop var ankommet til afløsning, og at der mellem 212 (Steenstraat) og højre fløj af Jäger 17, var en stor hul. I største hast – det var allerede næsten lyst – satte Hptm. von Puttkamer sine disponible 6. og 7./215 under Feldw.Lt. Frerk ind her, da der ikke var tid til at flytte Jägerkompagniet. Også Major von Wolfersdorff (Jäger 17) flyttede i hast omkring 50 mand fra 215, primært

¹⁾ Pionier-Regiment 35 havde haft ansvaret for indbygningen af de nye gasflasker og frigørelse af gassen. I den forbindelse af 3. Matrosen-Infanterie-Regiment underlagt fra 24. til 30. april.

fra 12. Kompanie, fra sin linje, og indsatte dem nordvest for Lizerne på sin højre fløj. De måtte grave sig ned i vejgrøfterne, da der ikke var tid til anlæggelse af en ny skyttegrav.

Uvis af hvilken grund blev ovennævnte angrebsordre kl. 0500 igen annulleret. Allerede tidligt på dagen begyndte den fjendtlige artilleriild. Af vore artilleriobservatører blev der meldt om meget stærke fjendtlige troppeforskydninger. Kl. 0900 meldte også et fly, at stærke fjendtlige kolonner på 2½ km længde fra Woestern var på vej mod Zuydschoote. Enorme vogn- og ammunitionskolonner blev meldt på alle veje. Også de fjendtlige fly var aktive lige fra dagry. Det fjendtlige artilleri øgedes fra time til time. I timevis varede beskydningen. Lagene lå præcist over gravene. Feldw.Lt. Frerk havde med sine folk nogle frygtelige timer i den åbne vejgrøft. Dagen gjorde ham hvidhåret. Tabene her var særlig store. Fra et hustag kunne 12. Kompanie observere fjendens bevægelser, og herfra lægge ild mod dem indtil huset blev skudt sønder og sammen. Med nogle få buler slap skytterne ud af ruinerne. Også Jäger 17 led store tab. En fuldtræffer dræbte hele bataljonsstaben i Lizerne. Lt. von Uslar førte bataljonen videre. For første gang blev der anvendt store minekasterminer. Det krævede den største fornemmelse af pligt at holde ud her, da der i graven ikke var plads til at vige ud. Man kunne hvert øjeblik regne med døden. »Man dør ikke én gang, man dør tusind gange under en sådan situation«, hed det i et brev. De sårede fra nattens angreb lå stadig i mellemterrænet, og skreg fortvivlet på hjælp, men kunne ikke bjærges. Dertil kom sulten og tørsten. De fransk tornystre var for længst blevet gennemført. Kun med tab lykkede det at bringe nogen forplejning og især MG-ammunition frem. Ufffz. Korte (4. Kompanie) forsøgte med humør at komme igennem sulten og tørsten. Mange gange lykkedes det, men ikke i det lange løb. Som det blev mørkt den 24. april, gik Ufffz. Weidlich (4. Kompanie) tilbage med seks mand for endeligt at skaffe forplejning. På grund af den rasende ild, specielt omkring overgangene af kanalen, kunne han først den følgende nat slippe tilbage med forplejning, der retfærdigt blev fordelt – den første forplejning siden den 21. april! I bunden af gravene blev der gravet dybe huller, hvori vand kunne samles til at drikke. Det er ret uappetitlig og uklar, da det var umuligt for mandskabet ved dagslys at træde af på naturens vegne. »Men en brændende tørst bryder alle modbydeligheder«. Også 6. Kompanie havde iblandt sig folk, der på rette sted og rette tidspunkt kunne få latter til at lyde, og et øjeblik hæve stemningen. Folk som Willy Wilkens og Hans Andresen var i sådanne situationer af uendelig stor værdi.

Kl. 1410 fulgte et angreb på fronten foran Lizerne, men kunne med støtte fra artilleriet afvises, navnlig af Jäger 17, 6. og 7. Kompanie og en del af 12./215. Straks efter begyndte fjenden igen sin artilleribeskydning. Hen under aften slog en mine ned på venstre fløj af 7. Kompanie. Fire mand døde, to såredes hårdt og en mand lettere. Der skal også rettes en trofast tanke på de seks tapre fra 6. Kompanie, der i uselvsk kammeratskab forsøgte at redde deres hårdtsårede ven Leheldt. To måtte betale deres trofasthed med livet.

Tabene denne dag beløb sig til:

- I. Bataillon: 9 døde, ? sårede
- II. Bataillon: 23 døde, 101 sårede
- III. Bataillon: 2 døde, 25 sårede
- MG-Deling: 1 såret. MG 4 var ødelagt.

De faldne 24. april 1915:

- 2. Kompanie: Ufffz. Jaeger, Lüthje.
- 3. Kompanie: Beckmann, Edelman, Wohlgemuth.
- 4. Kompanie: Bielefeld, Weissner, Ufffz. Bonndran, Gefr. Welker
- 5. Kompanie: Beier, Karolewski, Maiszes, Gefr. Sandmann, Gefr. Tolle
- 6. Kompanie: Ufffz. Andree, Bilinsky, Ufffz. Christiansen, Clausen, Ufffz. Eckert, Frank, Gefr. Gerdes, Heins, Ufffz. Heller, Klausen, Lau, Münter, Renkel, Wulff.
- 7. Kompanie: Lau, Lensch, Precht, Friedr. Schütze.
- 11. Kompanie: Heinr. Meyer, Offz. St. Oschemann.

Natten fra 24. til 25. april skulle Jäger 18 trækkes ud som brigade reserve. I. og II./215 skulle øge ansvarsområdet for at afløse dem, mens III./215 som reserve skulle trækkes ud bag I. og II./215. Det var umuligt at frigøre alle kompagnier fra Jäger 18. Dertil var en reorganisering af enhederne af største vigtighed. 3./Jäger 18 kunne frigøres. I. og II./215 blev samlet sat ind i linjen, omkring 100 meter syd for Lizerne frem til den hidtidige venstre fløj. Besætningen af Lizerne forstærkedes af III./210. Jäger 17 havde alene mistet 350 mand. Kommandoen over Lizerne blev overtaget af 45. R.D. (R.I.R. 210). MG 2 blev i stilling i Lizerne. 210 skulle også afløse Jäger 18, men dette kunne først ske natten 25./26. april. ½ af 4./Jäger 18 kom i den gamle III. Bataillon linje fra før angrebet langs Yperlee. På denne måde fik Hptm. von Puttkamer igen sin bataljon fast i hænderne, og skulle med denne besætte den hidtidige dækningsgrav bag I. og II. Bataillon i forlængelsen af 213. Til dette skulle 213 rømme graven frem til H i Het Sas (Kort 1:40.000). Imidlertid kunne 6./213 ikke vige tilstrækkelig ud til venstre, hvorfor der ikke

var tilstrækkelig plads i graven til 215. 10./215 og halvdelen af 12./215 måtte placeres i den gamle udgangsstilling. Alligevel var gravene meget tæt besat. I dækningsgraven lå nu: Hptm. von Puttkamer, 11., 9, halvdelen 12 12./215 og herefter fulgte 6./213. Allerede omgrupperingen kostede betydelige tab til den fjendtlige beskydning. Sjældent blev der meldt om så mange mave og lungeskud som denne morgen, den 25. april.

Ved daggry den 25. april kl. 0450 begyndte en helt ubegribelig kraftig beskydning af stillingerne, den første regelrette »trommeild«. Ildfronten liggere ved Hptm. von Puttkamer foran graven og ved 12./215 bag stillingen. Ved 9. og ½12. Kompanie skære den graven. En udvigelse i graven var umulig. Tabene ved disse kompagnier var derfor ganske særlig store på grund af dækningsløse grave. Lt. Zietlow faldt. Kompagniet blev overtaget af Feldwebel Grotjahn. Vizef. Schuster såres. Utffz. Andreas overtog 12. Kompanie. Et angreb på Het Sas afvises af 213. Beskydningen fortsatte hele dagen med nogle få pauser. Et angreb om eftermiddagen på Lizerne blev afvist af Jäger 17, 210 og MG 2 fra 215. Også kl. 17 og kl. 19 fulgte endnu engang kraftigt ildoverfald. Begge gange lå ilden imidlertid for det meste 5 meter bag graven med von Puttkamers reserve, men foran blev graven imidlertid kraftig ramt. Selvom tabene var begrænsede, så var den nedbrydende virkning på moralen stor. Under denne beskydning blev Feldw.Lt. Münter såret. I timevis blev kompagnier i den forreste linje overøset med en regn af sprængstykker. Næsten alle kom til at mærke slaget af et sprængstykke som et piskeslag. På grund af ild fra et flankerende artilleribatteri kunne jægerne ikke længere holde fast foran Lizerne, og måtte falde et stykke tilbage. På grund af den nervepirrende artilleri- og mineild, af anstrengelserne i udbedringen af de nye grave og mangel på forplejning, var mandskabet på det yderste udmattet. Efter aftale med Oberstlt. von Prittwitz begav Hptm. von Puttkamer sig til regimentskommandøren for at orienterer denne om den generelle situation. På trods af den voldsomme beskydning, fulgte Oberst von Oertzen med tilbage og besigtigede de fleste af regimentets stillinger, hvor han snakkede med bataljonerne og udtalte sin anerkendelse ¹⁾).

Om aftenen måtte der igen foretages en omgruppering. XXIII. R.K. skulle angribe den 26. april morgen. III./215 skulle besætte den gamle stilling bag Jäger 17 og mod linjen Steenstraat – Lizerne sikre mod eventuelt modstød. Indsat blev fra venstre: 9. Kompanie, ½11. Kompanie, ¼4./Jäger 18, 10. Kompanie, bag disse i en påbegyndt grav ½11. Kompanie, mens 12. Kompanie blev i dækningsgraven ved Hptm. von Puttkamer.

Til besættelse af dækningsgraven blev fra regimentet Afdeling Benthien sat i march under Feldw.Lt. Dralle og Lt. Wiese. Hptm. Benthien fik i regimentets kommandostation af kommandøren ordre til at afvente 213 fremrykning, og herefter slutte sig til angrebet. Afdeling Benthien besatte den gamle dækningsgrav, og medbragte en større ammunitionsbeholdning, der senere blev overdraget til Lt. Bluhm (R.I.R. 204). Feldw.Lt. Dralle havde højre fløj. Hptm. Benthien selv overtog den farlige venstre fløj. I løbet af natten blev der etableret forbindelse mellem dækningsgraven og den venstre løj af første linje.

Tabene den 25. april omfattede:

- I. Bataillon: 4 døde, ? sårede
- II. Bataillon: 5 døde, 15 sårede
- III. Bataillon: 6 døde, 15 sårede
- MG-deling: 1 såret
- (Angivelser fra Afdeling Benthien mangler)

Navnene på de faldne 25. april 1915:

- 1. Kompanie: Lienau, Utffz Walles
- 3. Kompanie: Wolter, Ottmann
- 7. Kompanie: Hinrichsen, *Heinrich Peter Kunz, 11-09-1895 i Sønderborg, Matthiesen*
- 8. Kompanie: Frack, Martensen, *Lorenz Nielsen, 18-01-1897 i Røllum*. Sidstnævnte døde i Houthulst, og er formentlig død efter at være blevet såret på et tidligere tidspunkt.
- 9. Kompanie: Kastel, Oldenburg, Röhrs, Voges, Lt. Zietlow
- 11. Kompanie: Rohmann.

I tilslutning til det forestående angreb med XXVI. og XXVII. R.K., skulle også XXIII. R.K. angribe den 26. april kl. 0400. Formålet med angrebet var næppe at opnå større terrængevinst og udvide brohovedet, men mere en afledning i forbindelse med angrebet med begge de to øvrige korps længere mod syd. Dette fremgår da også af Divisionsbefalingen på side 109, og desuden understøttes det af, at de gasflasker, der af 92. Reserve-Infanterie-Brigade var blevet indbygget i den forreste linje i forbindelse med et aflyst angreb til gennemførelse samtidig med stormen på Lizerne, natten 25./26. april igen blev afmonterede.

¹⁾ I løbet af dagen blev divisions-artilleriet væsentligt forstærket med 4., 6. og 7. bayr. Fußartillerie 3 fra 45. R.D. henholdsvis 4. Ersatz-Division.

Efter angrebsbefalingen for 26. april skulle 45. R.D. rykke frem mod Zuyschoote og området syd herfor. Angreb skulle følge om aftenen den 25 og natten til den 26. april. Efter angrebet skulle Jäger 18 og III./215 trækkes ud som divisionsreserve. 46. R.D. skulle sætte sig i besiddelse af vejen Lizerne – Boesinghe. 92. Res.Inf.Bde. skulle begynde angrebet mod kanalovergang ved Boesinghe kl. 0530. Forstærket af Regiment von Dobschütz (I./214, II. og III./216) skulle man i første omgang opnå linjen mellem B7 – gården 500 meter sydvest for Het Sas, for derefter at rulle op fra nord. R.I.R. 215 og Afdeling Benthien havde alene til opgave at bringe deres stillinger helt frem til vejen (altså kun et lille stykke på venstre fløj af dækningsgraven i den tidligere 213 linje). Dette angreb blev ikke gennemført, sandsynligvis på grund af meldinger om den ændrede situation på fjendens side. Hptm. Benthien åndede lette op. Udsigten til at gennemføre et natlig angreb med mandskab, som han ikke kendte, og som hans førere ikke kendte, uden støtte af officerer, havde givet ham store betænkeligheder.

Divisionen fik ordre til at konsoliderer de opnåede stillinger, og befæste disse. Man havde formentlig allerede fået efterretninger om sammentrækningen af stærke fjendtlige styrker til et modangreb, og havde set sig tvunget til at holde sammen på korpsets reserver, da Armeens primære reserver skulle bruges i forbindelse med de sydlige korpsets forestående angreb. Ud fra dette er det også forståeligt, at divisionen måtte udspare størst mulig reserve.

Kl. 0400 fik III./215 ordre til som divisions reserve at falde tilbage til den gamle første franske skyttegrav langs kanalen. Dækningsgraven blev fuldt ud besat af Afdeling Benthien. Ved dagry skulle afdelingen skabe kontakt til Regiment 213. Da ingen patrulje vovede at gennemføre den farlige tur, gik Hptm. Benthien selv. Det var undervejs nødvendigt at passere vejen til gården nordvest for Het Sas, som et fjendtligt maskingevær var indskudt imod. I./213 orienterede Hptm. Benthien om, at også det fjendtlige artilleri lagde en særlig kraftig ild mod områderne til højre og venstre for vejen, og at 213 derfor ved starten af en skydning, rømmede disse områder. For til enhver tid at være parat tog Hptm. Benthien, tog efter at være returneret, ophold på dette sted. – Under III. Batalions tilbagelæggelse udmærkede sig især ordonnans Breuer III./215. Under overbringelse af ordren til kompagnierne, blev han skudt gennem venstre arm. Med højre hånd om den ødelagte arm, gennemførte han alle sine meldinger inden han gik tilbage til forbindepladsen. III./215 lå med 106 mand i den franske grav overfor Kassernkraal Højde 10. Langs kanalen så det slemt ud. Mange faldne lå omkring broen! Det var tydeligt, at mange meldinger fra fronten ikke nåede tilbage til regimentet.

Under tilbagelægningen i den første morgendæmring udspillede der sig et rystende billede. En purung Jäger 18, endnu barn, slæbte alene en falden tilbage, som var alt for tung til hans drengede krop. På vores spørgsmål, om ikke en eller anden skulle hjælpe ham, svarede han med et uforglemmeligt, næsten ængstelig negativt blik: »Det er jo min far!« - Vore folk er så trætte, at de kunne falde om. I dage havde de ligget i små dækninger, men anvende de beskidte, stinkende franske dækningsanlæg ville ingen. Dødsens trætte kaster de sig ned, hvor pladsen er ren, og faldet i søvn, sove – sove – sove!

Hvad havde vi haft af forestillinger om denne franske stilling, der i måneder havde ligget foran os som en uindtagelig fæstning. Hvor kraftig måtte gravene ikke være udbygget, hvor stærke måtte dækningerne ikke være! Efter vores opfattelse måtte det hele jo være støbt i beton! Og nu kunne vi så med egne øjne betragte denne »fæstning«. Et primitiv brystværn, opbygget i sandsække, næppe skudsikre, elendige dækninger, som vi kendte dem fra kampene i november og december. Derfor altså den megen hoste og kvække hos fjenden, som patruljerne altid rapporterede. Kun med støtte fra et overordentlig stærkt artilleri med ubegrænsede forsyninger af ammunition fra de dengang stadig »neutrale« amerikanere, kunne en enhed holde ud her, der desuden også hyppigt blev afløst. Kun de franske pigtrådshindringer var stærke og gode. Men viste der sig i virkeligheden allerede her en dyb taktisk forskel mellem fjenden og os? Var der allerede opstået den tanke - formentlig helt ubevist - at lade en stilling mindre forsvarer af mennesker, men langt mere af kanoner - menneske stillet overfor krigsmaskinen? Bortset herfor skal naturligvis tilføjes, at franskmændene overhovedet ikke følge behov for at sørge for deres undergivne, mens hos os omsorgen for soldaterne med alle disponible midler, var øverst bud for alle tjenestesteder. Franskmændene havde adgang til en hel verdens uudtømmelige hjælpemidler, og dette land kunne derfor, og alene derfor, forvente at dens enheder holdt ud i sådanne stillinger, da soldaterne efter de hyppige afløsninger kunne tildeles alle mulige forsyninger, specielt hvad angår beklædning og forplejning, der netop var hvad vi manglede. Man kommer på tanken om »La grande nation et nous les barbares!« når man sammenligner fjendens og vores stillinger med hinanden. Hos os herskede orden og renlighed. Med bestemte afstande var der lavet latriner, der regelmæssigt blev behandlet med klorkalk. De hyppige lægekontroller kan stadig huskes. Hos ham var omgivelserne omkring dækningerne tilsvinede på det ækleste. Hos os blev alle faldne om muligt bragt tilbage. Hvor det ikke lod sig gøre, blev de med det samme begravet på stedet og gaven smykket med granatstykker og blomster fra Bixchoote. På den anden side lå de døde fra oktober kampene stadig rundt om, eller var pakket sammen i dækninger, hvorfra hovedskaller, ben eller hænder ragede ud. Forbi de rådnende lig var der lavet regelrette stier. På vores dækninger var der indskrifter med god soldaterhumor, mange gange dristige, men aldrig gemene. Ved adgang til et lille

hvilorum stod »Kun et kvarters ophold!« »For herrer! Til damer foran skyttegraven!«. På et vindblæst hjørne stod der over en dækning »Villa Skovro«, på en anden, hvis beboere må have haft en særlig uforstyrret søvn, stod »Til savværket!«. Indskrifterne på de franske dækninger var havde generelt et så beskidt indhold, at de ikke her kan nævnes.

Formiddagen var forholdsvis rolig. Endeligt var der mulighed for at formidle Arme- og divisionsbefalingerne:

A.O.K. 4 Ia nr. 1/23

A.H.Q. Thielt 23.4.15 kl. 1000

Armeebefaling

Jeg udtaler til XXIII. og XXVI. R.K. min lykønskning og min varmeste anerkendelse for gårsdagens fremragende resultat. Takket være troppernes tapre fremrykning har vi på denne del af fronten kastet fjenden flere kilometer tilbage over en bredde på omkring 7 km, og tilføjat ham de alvorligste tab.

Sign. Albrecht von Württemberg

Soldater ved 46. R.D.!

25.4.15

De sidste dage har bragt vores Arme- en række skønne succeser. Kanallinjen fra Steenstraat over Het Sas til Boesinghe er i vores besiddelse. Stederne Lizerne, Langemarck, St. Julien, Ferme Gotaert er erobret i storm.

Også I har en fremragende andel af denne succes.

XXVI. og XXVII. R.K. er under sejrrig fremrykning mod Ypres.

For at støtte disse angreb må Divisionen sætte over kanalen og kaste fjenden ud af hans stillinger, med friske kræfter og fornyet mod.

Sign. Hahn.

Skal straks gøres bekendt for alle officerer og mandskab.

Jäger 17 og kompagnierne fra 210 havde haft store tab ved Lizerne. Enhederne fik af Oberst Graefer (89 Res.Inf.Bde) ordre til allerede i løbet af natten til 26. april at rømme byen, da dens fastholdelse medførte uforholdsmæssigt store tab. Af denne grund forsinkedes formentlig også angrebet med 45. R.D., indtil det helt aflystes. Den nye linjeføring var tilnærmelsesvis den oprindelige III./215 linje fra før angrebet på Lizerne. Rømningen blev gennemført med det samme. Desværre blev hverken MG 2 fra 215 i Lizerne eller den tilstødende II/215 underrettet. Vore tre MG (1, 3 og 4) skød næsten uafbrudt, da det pludseligt om morgenen den 26. april blev observeret fjendtlig indtrængen i Lizerne. Der var herved lagt en meget stor belastning på genforsyningen med ammunition. Lt. Meyer havde de største sorger over sit MG 2, der imidlertid ikke på nogen måde kunne hjælpes. MG 2 havde også set den fjendtlige fremrykning og skød og skød, indtil den pludseligt blev angrebet fra ryggen. Fjenden var fra nord trængt ind i byen, og havde derigennem omgået maskingeværet. På nær to mand lykkedes det betjeningsmandskabet at flygte gennem ruinerne af husene, hvorunder én dog såredes. MG'et blev erobret af fjenden; det første, regimentet havde mistet, dog ikke af egen skyld ¹⁾. I løbet af formiddagen blev Ypres kraftigt beskudt fra tre sider af vores tunge artilleri.

Fra kl. 11 øgedes den fjendtlige artilleriild langs hele linjen mere og mere. En kulsort sky hang langs kanalen, brudt af uhyggelige rødlige glimt. Ved middagstid gik fjenden til angreb. Vore batterier, navnlig 1. og 2./46, skød så hurtigt som muligt. Ilden øgedes mere og mere. Vores III. Bataillon var for længst blevet alarmeret.

Kl. 14 forsøgte fjenden fra Lizerne forgæves at rulle II. Bataillon op, og angreb også nytteløst frontalt mod I. og II. Bataillon. Artilleribeskydningen øgedes time for time efter disse angreb. Af artilleriobservatører blev der meldt om store troppekonzentrationer i Zuydschoote. Kl. 1530 fulgte så et generelt fjendtligt angreb mod divisionens stillinger. Vores artilleri skød, så meget de kunne, primært mod de fjendtlige kolonner fra Brielen og Zuydschoote. Kom vore folk til at sætte fingrene på geværløbet »brændte de fingrene«. Maskingeværene mejede de stormende ned - »udførte deres arbejde grundigt«. Ved hos og ved Lizerne blev angrebene uden problemer afvist. De såredes støn og klyngen trængte over i vore grave; »mandskabet sank ned i en tilstand var fuldstændig afslappethed«. Ved Het Sas trængte fjenden ind i 213's grave. 12., 5./213 og 3./Jäger 18 var skudt sønder og sammen, og fører hårdt såret. Alle tre kompagnier blev løbet over ende, da dårligt en eneste mand endnu kan gøre modstand. Fra 12./213 kunne der høres frygtelige skrig. Forfærdelige uarticulerede lyde, fanatiske brøl blandede sig med skrigene. Rædselsslagne skikkelser kommer flygtende ind i nabograven: »De sorte slager alle, de finder levende« ²⁾. 204 R.I.R., der stod til disposition for divisionen, blev alarmeret og underlagt 92. Res.Inf.Bde. Den

¹⁾ I ordren til afløsning fra R.I.R. 212 for natten 24./25. april var det udtrykkeligt fastlagt, at 210 skulle afløse alle dele af 46. R.D. i afsnittet inklusiv Lizerne. Beklageligvis blev M.G. 2 ikke afløst.

²⁾ Beretning fra en såret 213'ner fra denne dag. (Stedf. Generalkommando IX A.K.). Desværre er alle disse beretninger uden navne.

blev med I. og II. Bataillon stillet parat i skovkanten syd for Bixschoote, mens III. Bataillon placeredes ved Mühlenhügel. Til højre for det tabte stykke grav holder 213 imidlertid fast. Det lykkedes den at bringe det senegalesiske angrebet til standsning, ruller graven op fra højre, og kunne endda tilbageerobre en del af det tabte.

I mellemtiden var III./215 for længst klar til fremrykning. Fra Bixschoote stillingen hentede adjudant og ordonnanser, hvad de kunne finde af mandskab fra madtransport-grupper. Kort efter kl. 1600 modtog Hptm. von Puttkamer telefonisk brigadens befaling om, at III./215 sammen med III./214 og et kompagni fra Jäger 18 skulle underlægges kommandøren for 213, Oberstlt. Brinck. Til alt held var III./215's kompagnier netop blevet varmt forplejet, da ordren indløb. Så hurtigt, det lod sig gøre, blev kursen sat mod Het Sas. I starten var bataljonens fremrykning skjult. Forargelse og lysende raseri greb vore folk, som de i »Depot-skoven« så de ubegravede døde feltgrå fra oktober/december kampene 1914. Vejen fortsatte forbi »Campagne-Estminet«. Bataljonen var nu kommet til grænsen for den fjendtlige spærreskydning, som i løb blev passeret uden tab. Herfra faldt vejen ned mod jordskansen Het Sas, uden skjul for fjendtlig observation. Ordonnans Hanke blev sendt i forvejen til Oberstlt. Brinck. Af udmattelse faldt han bevidstløs sammen. Bataljonen lå skjult bag en hæk. De enkelte grupper begyndte to elle tre ad gangen i spring at krydse det nøgle stykke terræn frem til skansen. MG-ild og shrapnels fløj dem om ørene. For de sidste var det ikke længere nogen fornøjelse. Fjenden havde naturligvis for længst opdaget fremrykningen, og lagde dem under forstærket beskydning. Det er et held, at franskmændene ikke disponerer over krumbane våben. På den måde var der dækning i lavninger. Desto mere rasende beskyder fjenden imidlertid jordskansen. I første omgang fik bataljonen befaling til at besætte toppen af skansen, for herfra sammen med 8./213 at sikre slusen. Den tapre Unteroffizier Rust, 12. Kompanie, der netop havde meldt sig til fronttjeneste fra kamprænet, faldt under besættelsen af toppen. Så modtog bataljonen kort efter ny ordre: lukke hullet mellem skansen og III./214 (Rittmeister von Weltheim) syd for Het Sas på kanalen. Forskydningen skete i enkeltkolonne gennem »dødsslugten«, hvor flere fuldræffere slog ned i kolonnen. Langs kanalskråningen var der igen dækning. Kanten ligger imidlertid under kontinuerlig MG-ild. Ve den, der uforsigtigt kikkede hen over toppen. Foran os ligger senegalesere (skarpskytter). Feldwebel Wolfslast, 10. Kompanie, denne prægtige soldaterskikkelse, faldt. Et MG fra Garde-MG-Abteilung (Hptm. von Bodungen) underlægges Hptm. von Puttkamer. Allerede under stillingsindtagelse blev det gennemskudt. MG-kommandørens chakot er gennemhullet som en si. Kl. 18 fik divisionen nye observationsmeldinger om store kolonnens fremmarch mod Boesinghe, mens en anden kolonne har retning mod Het Sas. Af denne grund blev to bataljoner af R.I.R. 214 underlagt Regiment 214.

For III./215 drejede det sig derfor nu om at skabe forbindelse til III./214. For at opnå dette måtte man passere over en stemdæmning, der gik vinkelret på kanalen. Dette lykkes for de fleste, men Hanke, 9./215 faldt og en anden såredes. I løbet af natten blev der slået hul i dæmningen. Til venstre herfor lå 10. Kompanie (Offz. St. Willborn) og 9. Kompanie (Feldw. Grotjahn), til højre 11. og 12. Kompanie (fører Unteroffizier Ritter). Gennem observationsskår forsøgte man at fastslå placeringen af det fjendtlige maskingevær. Herunder blev en lille, sløret kanon opdaget, der kunne flankere vores grav nord for Het Sas. Gennem kontinuerlig beskydning blev den tilsyneladende sat ud af spillet. I det mindste skød den ikke mere.

Den deling fra 5./46, der den 22. april havde støttet 215 ved Steenstraat, stod i en åben stilling lige bag jordskansen. De fleste artillerister var allerede sat ud af spillet. Også Lt. Kleyfer, der på dette tidspunkt havde sat sig i forbindelse med Hptm. von Puttkamer, var faldet. Vizewachtmeister Steensbeck kom personligt frem for at forsøgte med artilleri at få ram på det fjendtlige MG, der havde kostet så mange tab.

Også II. og III./216, der lå i reserve, alarmeredes kl. 1800. Kommandøren for 91. Res.Inf.Bde. fik overdraget kommandoen over samtlige enheder vest for Yser-kanalen. Som det fremgår af en befaling fra brigaden fra 26. april, havde Oberst von Stockhausen endnu ikke fået nogen underretning om rømningen af Lizernes natten til den 26. april. Efterretningerne om situationen vest for kanalen synes at være meget usikre. Han antog, at Lizerne var gået tabt under angrebet den 26. april. Fører for II. og III./26, Hptm. Tobien, fik ordre: »De griber ind i kampen og skal tilbageerobre Lizerne. Den østlige bred af kanalen skal ubetinget fastholdes«. Hptm. Tobien var underlagt Oberstlt. Brink, og blev af denne med 6 kompagnier indsat på venstre fløj fra gården 400 meter nordvest for Het Sas frem til kanalslusen. Disse kompagnier gravede en ny stilling, der kun lå 30 meter fra fjenden. Bemandingen af linjen vest for kanalen var nu: Fra Lizerne 210 og Jäger 17. Herefter II./215, I./215 buet tilbage til den gamle dækningsgrav, Afdeling Benthien, 9., 2., 1., 6., 3., 11., 4/213, så dele af 214 under Lt. Schumacher, så 11., 12., 9, 1/3 8./216. Som reserve bag ved: 7., 8./213, 5., og 7./216. Yderligere tilsyneladende III./214 og et kompagni fra Jäger 18. Mellem jordskansen øst for kanalen til kontakt med 214 ligger III./215. Lt. Wiese fører en enhed af 6. og 7./215.

II. og I. Bataillon fastholdt som tidligere deres stillinger og havde kunne se, hvordan fjenden efter det afviste angreb flygtede tilbage mod Zuyschoote. Hptm. Tobien forventede yderligere angreb i løbet af natten til den 27. april. De fulgte imidlertid ikke. Foran Afsnit Ritter (11. og 12./215) lå en ødelagt bro. To gange forsøgte fjenden

at overskride kanalen i løbet af natten via denne. Alle forsøg var imidlertid forgæves på grund af III./215 vagtsomhed. Om aftenen den 26. april blev forplejning til III. Bataillon bragt frem af tre Landsturm-kompagnier fra Bataillon Hall, der var blevet tildelt divisionen, mens det ikke lykkedes i tilstrækkelig grad at forsyne de øvrige to bataljoner.

Tabene den 26. april beløb sig til:

- I. Bataillon: 2 døde, ? sårede
- II. Bataillon: 8 døde, 8 sårede
- III. Bataillon: 17 døde, 21 sårede
- MG-Deling: 2 sårede, 2 i fangenskab
- Afdeling Benthien: ?

Navne på de faldne var:

- 3. Kompanie: Flotow, Wendt
- 5. Kompanie: Ufffz. Harry Müller, Mahlen, *Max Nissen, 24-03-1897 i Tønder. Død i Jonkershove, altså i første omgang bragt tilbage som såret.* Oldenburg, Ramdorf
- 6. Kompanie: Habs
- 7. Kompanie: Froh
- 8. Kompanie: Nielsen
- 9. Kompanie: Ufffz. Hanke
- 10. Kompanie: Groneberg, Hack, Peters, Feldw. Wolfslast
- 11. Kompanie: Andersen, Vojalowski, Dürwald, Hertlein, *Herman August Johannes Köhler, 15-04-1897 i Haderslev.* Gefr. Kiehme, Heinr. Müller, Rudolphsen, *Karl Andreas Thomsen, 28-04-1896 i Østerby,* Ustrabowski.
- 12. Kompanie: Lagiewiki, Ufffz. Rust.

Uden Lizerne var de hidtidige stillinger uholdbare. Derfor blev en generobring beordret. Der skulle indsættes 6 friske kompagnier fra R.I.R. 204, men disse nåede kun til kanalen. Yderligere angrebsforsøg den 27. april om morgenen med R.I.R. 210 fra forreste linje ved 45. R.D. til højre for 215, var uden resultat. Dagen bragte igen den voldsomste artilleribeskydning. Til stadig lå kompagnierne fra I. og II. Bataillon under ild. Hptm. Benthien lod efter hver ildoverfald det farligste sted rømme. Han selv befandt sig til stadighed på venstre fløj. En granat slog ned på brystværnet foran ham, og han styrtede sammen med blod fra næse og mund. Han kunne ikke længere se. En underofficer ved hans side såredes alvorligt. Selvom Hptm. Benthien ikke længere kunne se, forblev han fremme uden at sige det til et eneste menneske. Først nu, 10 år senere, blev det kendt! Ære være den gråhårede kriger fra 1870, et lysende forbillede af den højeste pligtfølelse for vores nuværende ungdom! Næste dag vendte synet så meget tilbage, at Hptm. Benthien netop igen kunne skimte omridsene af hans omgivelser.

Hovedangrebet først på eftermiddagen ramte primært imod 52. R.D. Vores artilleri, primært det tunge, virkede i området ved venstre nabodivision. Artilleriobservatørene erkendte rettidigt et større angreb, og det lykkedes artilleriet at forstyrre de fjendtlige enheder i at formerer sig. Flere fuldræffere i løbet af dagen rammer II./215 grave, og forårsager betydelige tab. Dækningsanlæg var naturligvis ikke disponible. Ganske vist var graven rimelig dyb, men ud over lette shrapnel-broer (tynde jordlag over franske geværer) og »kaninhuller« var der ingen dækning. Der mangler enhver form for materialer vest for kanalen. – Feldw.Lt. Frerk brød sammen af overbelastning af nerverne. Kommandoen over 7. Kompanie blev overtaget af Offz.St. Boek. Hele tiden blev der fra graven observeret fjendtlige sammentrækninger. Oblt. von Ompteda (216) underrettede Hptm. Schürmann om situationen, ligeledes i forventningen af yderligere angreb. Bataljonsføreren fra 216 havde dårligt forladt Hptm. Schürmann før, kl. 1700, flere bølger af englændere gik til angreb langs hele divisionens front. Lt. Neugebauer blev såret under forsvaret; Feldw. Schlemmer førte 2. Kompanie videre. Vores I. Bataillon afventede fjenden med anlagt bajonet. 400 meter fra linjen brød angrebet sammen i vores ild.

Hptm. von Seydlitz blev forsat til R.I.R. 23 (5. Armee) og måtte øjeblikkeligt tilbage for at afgang sammen med Luftschiiffer-Bataillon Stollwerck ¹⁾. Feldw. Simon overtog 3. Kompanie. Dr. Stadtländer blev forsat til VIII. A.K.

Ifølge brigadeførelse fra 26. april fik regimentet forstærkning af to kompagnier fra R.I.R. 204, som regimentskommandøren placerede ved Kassernkraal til sikring af kanalovergangen. Ved III. Bataillon forblev dagen forholdsvis rolig.

¹⁾ Han kærlighed til 46. R.D. bragte ham senere tilbage til divisionen. Han blev den 8. april 1917 kommandør for III./216. Den 11. maj 1918 døde han efter en operation den 24. februar 1918. Hans navn er stadig kendt i regimentet. Hans »Gud straffe England! – Han straffer den!« er stadig hilsenen hos hans gamle soldater fra 3. Kompanie.

Tabene den 27. april var:

- I. Bataillon: 4 døde, ? sårede
- II. Bataillon: 6 døde, 11 sårede
- III. Bataillon: 4 døde, 6 sårede
- Afdeling Benthien: ?

Navne på de faldne 27. april:

- 1. Kompanie: Mohr, Schütt, Steenbock
- 3. Kompanie: Hübner
- 5. Kompanie: Uffz. Hehfeler, Luckhardt
- 6. Kompanie: Duhr
- 7. Kompanie: Hecktor, Gefr. Schumann
- 8. Kompanie: Landmesser
- 9. Kompanie: Fehlhäber, Gefr. Paulson
- 10. Kompanie: Wachmann.
- 11. Kompanie: Nielsen

Den 26. april indtrådte en grundlæggende ændring. Den højere føring havde allerede om morgenen den 26. april indsat, at en fortsættelse af angrebet i første omgang ikke var mulig. Desto vigtigere var det derfor at sikre brohovedet. Stillingen i den østlige kant af Lizerne var uholdbar, da byen ikke blev generobret. På ordre fra Generalkommandoen skulle der etableres en ny stilling: Steenstraat (inkl. Yperlee) – den gamle dækningsgrav – gården nordvest for Het Sas – Het Sas. Skillelinjen mellem de to brigader var gården B6 sydvest Het Sas - spanget syd for Het Sas – vejkryds 750 meter nordøst Het Sas. To bataljoner fra Regiment 204 skulle i løbet af natten 27./28. april grave og besætte linjen. Dermed måtte også vores I. og II. Bataillon opgive deres erobrede og med uforlignelig tapperhed stadig fastholdte stilling langs vejen, der i mellemtiden var blevet udbygget med de forhåndenværende midler. Regimentets befaling lød:

Regimentsbefaling:

27.4

1. Denne nat vil der af Regiment 204, pionerer og I./214 blive udgravet en ny stilling i den generelle linje Steenstraat – Yperlee – gård nordvest Het Sas-slusen (inkludativ), og med alle midler forstærket.
2. Kl. 0300 følger afløsning af Regiment 215 på den måde, at 204 besætter den nyetablerede stilling, mens 215 lydløst forlader den gamle grav, og om muligt af forskellige akser begynder tilbagemarchen over kanalen. Den gamle grav skal efter muligheder ødelægges. Alt ammunition, våben, udrustningsgenstande, dokumenter osv. skal medtages, og det skal især sikres, at intet af sidstnævnte utilsigtet efterlades. Lyspistoler og patroner, ligesom håndgranater, skal mod kvittering overlades de afløsende enheder. Så snart bataljonerne er ude af stillingen anmoder jeg Oberstleutnant von Prittwitz om telefonisk melding fra mellemstationen, således at Lizerne øjeblikkeligt kan lægges under artilleribeskydning.
3. Regimentet samler sig i St. Jean, hvor der forplejes ved egen foranstaltning. Underbringelse i dækninger som efter befalinger, der vil tilgå bataljonerne.
4. I tilfælde af et fjendtligt angreb, sker afløsningen først efter at det definitivt er afvist. Forsvarslinje indtil kl. 0300 er nuværende nye grav. Dette skal være kendt af alt personel.
5. Samtlige sårede skal allerede før kl. 0300 transporteres tilbage, så der kl. 0300 langs fronten rent faktisk kun befinder sig kampenheder. Alle disponible bærehold er rekvireret. Da det imidlertid ikke med sikkerhed kan konstateres, om disse er tilstrækkelige, skal sårede i modsat tilfælde transporteres tilbage i teltbaner.
6. Efter ankomst til St. Jean skal der øjeblikkeligt foretages provisorisk inddeling og fastlæggelse af kampstyrke, da denne af regimentet skal rapporteres til Generalkommandoen.
7. Regimentet danner med Jäger 18 i første omgang korpsets reserve.

Von Oertzen.

Den nye grav blev besat af R.I.R. 204 uden I. Bataillon, så (tilsyneladende en bataljon) Matrosen-Infanterie-Regiment 4, II./203 med Festungs-MG-Abteilung, MG-delning 149 og 159. Ved Het Sas afløste I./214 Regiment 213 (2./214 stadig vest for kanalen), med kontakt til III./214.

Anden stilling langs Kanalen: to bataljoner 212 med fire MG

Tredje stilling: 215 og 7. og 8./211 (i Kasematten), I./209 med 8. MG-Abteilung, 213 med MG-Delning 35.

Korps reserve: to bataljoner af Matrosen-Regiment 4.

Det var allerede begyndt at lysne som vore bataljoner omkring kl. 0300 den 28. april kunne rykke ud fra den forreste grav. Alle faldne blev taget med tilbage, alt materiel medtaget. Infanteri- og artilleriilden var fortsat hele natten igennem. Afdeling Benthien blev afløst af Regiment 204. Hptm. Benthien havde foran sin stilling ladet

Yperlee åen stemme op, og på den måde skabt en god fronthindring. Bataljonerne samledes ved Draaibank hjørnet. »Denne appel virkede rystende på alle deltagere. Jeg tror ikke, at der var en eneste af deltagerne, hvor tårerne ikke løb ned ad kinderne«. I. Bataillon marcherede til St. Jean til dækningerne ved Mücken-broen, II. Bataillon til Aschhoop. For første gang siden den 21. april kunne soldaterne igen forplejes med varm og rigelig mad. Også posten var nået frem, til stor glæde for mandskabet. På vejen tilbage brød Hptm. Benthien sammen. I to dage havde han ikke spist det mindste, ikke fået blot en tår vand. Han bad som en mundfuld, og øjeblikkeligt fløj feltflaskerne frem. Folkene ville gerne give deres Hauptmann deres sidste mundfuld kaffe. Så kom Hptm. Benthien til sig og kunne føre sin styrke videre.

Natten til den 28. april blev også III./215 afløst. Lige inden det blev lyst ankom 9. og 10./214 (Rittm. von Veltheim) og afløste III./215 og 10./213, der var underlagt Hptm. von Puttkamer, men endnu ikke afløst. Det lykkedes lige netop at passere stigningen bag lavningen inden det blev for lyst. Ved Draaibank-Ecke blev bataljonen forplejet og rykkede herefter til Aaschhoop, hvor der blev indkvarteret i husene, der dog på grund af den heftige beskydning igen måtte rømmes.

Afdeling Benthien blev opløst. Mandskabet returnerede til bataljonerne. Hptm. Benthien overtog, trods hans tilstand, kommandoen over 7. Kompanie. Bataljonernes kampstyrke på var dette tidspunkt:

- I. Bataillon: 4 officerer: Hptm. Kinne – Lt. Bunnanberg, Dencker – Feldw.Lt. Stünkel.
4 Kompanie: 6 underofficerer og 46 mand.
andre?
- II. Bataillon: 8 officerer: Oberstlt. von Prittwitz – Hptm. Schürmann – Hptm. Benthien – Lt. Rudolff, Ingwersen – Feldw.Lt. Dralle, Niethardt – Offz.St. Boek
40 underofficerer, 281 mand
- III. Bataillon: 4 officerer: Hptm. von Puttkamer – Lt. Willers, Wiese – Offz.St. Willborn.
310 underofficerer og mænd.

I. Bataillons samlede tab mellem den 23. og 27. april 1915 omfattede (foruden tabene under angrebet) 32 døde og 59 sårede – navne på de faldne er angivet under de respektive datoer.

Fra II. Bataillon er enkelte navne sikret på soldater, der i særlig grad udmærkede sig under angrebet og de efterfølgende dage. Det er en hæderspligt at nævne dem her:

- 5. Kompanie: Ufffz. Hohnhorst, Lülfig, Köster, Schweers, Grooth, Ruesch, Gefr. Herbst, Höngesburg, Thomsen, Fahrenholz, Ers.Res. Günther, Illmer, Petersen III, Waldau, Herzko, Schröder, Weiss. Ketelsen, Harxen, Rung Öhme, Beier.
- 6. Kompanie: Ufffz. Schmidt, Bröge, Jacob, Hustgedt, Rinke, Gefr. Missiol, Heuer, Brandt, Allers, Freiw. Thomsen, Tidow, Paulsen, Homann, Wiegand, Kiekhofer, Frey, Stöcker, Löwenstrom, Duckstein, Struve, Martens, Hans Bruhn og Jacobsen.
- 7. Kompanie: Ufffz. Lange, Siemonsen, Laue, Gefr. Riehl, Lüttgens, Langhoff, Ers.Res. Wiese I, Böttcher.
- 8. Kompanie: Vizef. Wellern, Ufffz. Hömann, Bassmann, Hartung, Ahders, Gefr. Knost, Musk. Völk, Burmeister, Niemann, Schmidt I, Peters, Teschler.

Det var divisionens opfattelse, at modstanderen var udmattet. Fra divisionskommandøren blev der udsendt følgende befaling:

46. Res.Div. I. 790

Kommandostation, 28. 4. 15.

Brigade- og regimentskommandører skal opsøge deres enheder og rose folkene for deres fremragende indsats. Mandskabet skal have at vide, at om end vore tab har været betydelige og deres afsavn store, modstanderens tab har været betydeligt større. Der er som eksempel foran XXVI. R.K. optalt anslået 6000 døde englændere. Også den kendsgerning at modstanderen i løbet af natten ikke har angrebet vores vest for kanalen liggende stillinger, lader formode, at hans lyst til angreb er stærkt reduceret. Denne tilstand kan vi alene takke de enkelte enheder og den enkelte mands tapperhed, udholdenhed og hengivenhed, ligesom den gode skydning fra infanteri og artilleri.

Selvom også kampene på vores front tilsyneladende er kommet til afslutning, må vi dermed regne, at modstanderen hvert øjeblik kan genoptage kampen, ikke mindst fordi han øst for Ypres befinder sig i en meget fortvivlet situation.

Jeg forventer, at disse angreb vil blive afvist på grund af troppernes dygtighed.

Hahn, Generalleutnant.

Regimentets påtegning:

Til bekendtgørelse for mandskabet. Regimentet er stolt over at have tiltvunget sig en løveandel af succesen, og bygger på den tapre udholdenhed af alle dele af regimentet.

von Oertzen

Kun alt for hurtigt skulle divisionens optimisme vise sig forkert. Regimentet ville ikke få det ubetinget nødvendige hvil. Ved middagstid den 28. april begyndte en meget kraftig fjendtlig artilleriild, der omkring kl. 16 steg til yderste heftighed. Langt rækkende våben skød langt ind i de bagved liggende områder. Store fjendtlige infanterikolonner blev af artilleriobservatørerne set på vejene mod Lizerne. Ved Het Sas kunne man se vigende tysk infanteri. Kolonner på vej ad vejene fra Lizerne blev taget under hurtigild fra fem batterier. Efter artilleriforbere-delsen kom et fjendtligt angreb på brohoved-stillingen. Det lykkedes fjenden at trænge ind i midten af den tyske stilling, og her presse de indsatte dele af Regimenterne 204 og 203, Matrosen-Infanterie-Regiment 4 og Regiment 214 tilbage til den vestlige kant af Yser-kanalen. Herved var fastholdelsen af den øvrige stilling på den østlige side af kanalen stærkt truet. Kommandøren for 91. Res.Inf.Bde. fik kommandoen over den samlede reserve, og af Generalkommandoet blev alle reserver alarmeret. Også alt infanteri under 45. R.D. blev gjort klar, mens samme divisions artilleri indsattes mod Steenstraat og Lizerne. Situationen var yderst kritisk. Disse rasende angreb var resultat af en aftale truffet mellem Foch og den engelsk kommandør French, om i det mindste at erobre Bixschoote.

Da forbindelser bagud ikke var mulige under den fortsatte fjendtlige artilleriild, kunne kommandøren for 91. Brigade i løber af dagen ikke skabe sig et overblik over situationen på den anden side kanalen. Under antagelsen af, at fjenden havde gennembrudt Yperlee-stillingen, udsendte Oberst von Stockhausen kl. 1630 følgende befaling:

1. R.I.R. 212 besætter og holder den østlige side af kanalen i linjen Steenstraat – Het Sas.
2. R.I.R. 209 (seks kompagnier) går til modangreb over Steenstraat og støder frem til Lizerne.
3. R.I.R. 216 (minus en bataljon) angriber over Steenstraat ¹⁾).
4. Regimentet under 91. Res.Inf.Bde. og Jäger 18 står ved St. Jean og Bixschoote til disposition for brigaden.
5. To Kompagnier 211 besætter og fastholder brohoved Steenstraat.
6. R.I.R. 204 får direktiv om at fastholde stillingerne på den vestlige side af kanalen.

Regiment 215 blev alarmeret kl. 1630. Den skulle besætte den gamle tyske stilling: II. Bataillon til højre med højre fløj ved vejen Kippe – Steenstraat, fulgt af III. og I. Bataillon. Regimentets kommandostation var som tidligere i Kassernkraal. Da der ved gården B.6 sydvest for Het Sas var set større troppekonzentrationer, fik I./215 under marchen ordre til at rykke til Het Sas til disposition for 204 (Major von Weibrauch). Bataljonen blev delt i to halvbataljoner og krydsede kanalen på en bro 100 meter nord for Het Sas, hvorfra den skulle generobre den tabte grav ved gården nordvest for Het Sas. 1. og 2. Kompanie var under Hptm. Kinne, mens Lt. Dencker førte 3. og 4. Kompanie. Under fremrykningen blev Hptm. Kinne såret, hvorefter Hptm. Schürmann overtog kommandoen over bataljonen. Lt. Dencker førte begge sine kompagnier over kanalen og begyndte stormen på de gamle stillinger ved gården, som 204 havde mistet. Straks fra skyttegraven blev forladt, blev angrebet mødt af en kraftig fjendtlig maskingeværild. Tre mand faldt med det samme døde om, otte såredes. 3. og 4. Kompanie nåede kun ganske få skridt, så gik det ikke længere. Kompagniet havde yderligere store tab. Det var totalt umuligt at bjærge de døde og de sårede. 3. og 4. Kompanie blev liggende tæt på den fjendtlige linje og gravede sig ned her. Også en krigsstærk bataljon fra Matrosen-Regiment 4 angreb forgæves. – 1. og 2. Kompanie 215 angreb til højre for Lt. Dencker. De erobrede første grav og fastholdt den til den følgende dag til en pris, der tydeligt fremgår af den rystende liste over faldne ved 1. Kompanie. Desværre mangler beretninger om dette angreb og det martyrium, de tapre kompagnier under I. Bataillon måtte lide. Et næsten uigennemtrængelig slør hviler over denne frygtelige storm, og de følgende dage.

Fra R.I.R. 212 blev en bataljon bragt frem til kanalen. Det lykkedes to kompagnier at støde frem til Yperlee-åen og her igen at grave sig ned. Lt. Dencker fik af Major von Wehrauch ordre til at falde tilbage til »Totenschlucht«, hvor afløseren for Hptm. Kinne, Hptm. Schürmann var ankommet. En overgang af kanalen var i første omgang helt umulig på grund af beskydningen. Ved slusen ved Het Sas lå mand ved siden af mand. Hver eneste granats nedslag kostede store tab.

215 og 212's angreb førte til misforståede formodninger og meldinger til brigaden om, at den gamle stilling igen var på vore hænder. På den baggrund blev forstærkningsenheder standset og trukket tilbage igen. Kl. 1830 blev der af 2./Res.F.A.R. 46 observeret infanteri under tilbagetrækning. Ydermere blev stærke fjendtlige enheder fastslået ved kanalovertgangen ved Boesinghe, der blev lagt under artilleriild fra 52. R.D. Kl. 1800 blev der fra fly observeret stærke afdelinger på vej i retning Lizerne og Het Sas. Artilleriilden mod gravene vest for Lizerne øgede fra kl. 20 til yderste voldsomhed. Vores eget tunge og lette artilleri tog adgangsveje og erkendte troppeforskydninger under beskydning. Omkring kl. 20 kom endnu et meget kraftigt angreb mod vore grave, i forsvaret mod hvilket også 1. og 2. Kompanie var involveret. Da modstanderen stormede frem mod 5./Matrosen-Regt. 4, var der enkelte, der hævdede hænderne i vejret; en vinkede endda med et hvidt flag. En Overmatros skød manden ned, og gennemtvang med sit fremragende eksempel de øvrige til at blive, og stillingen blev fastholdt!

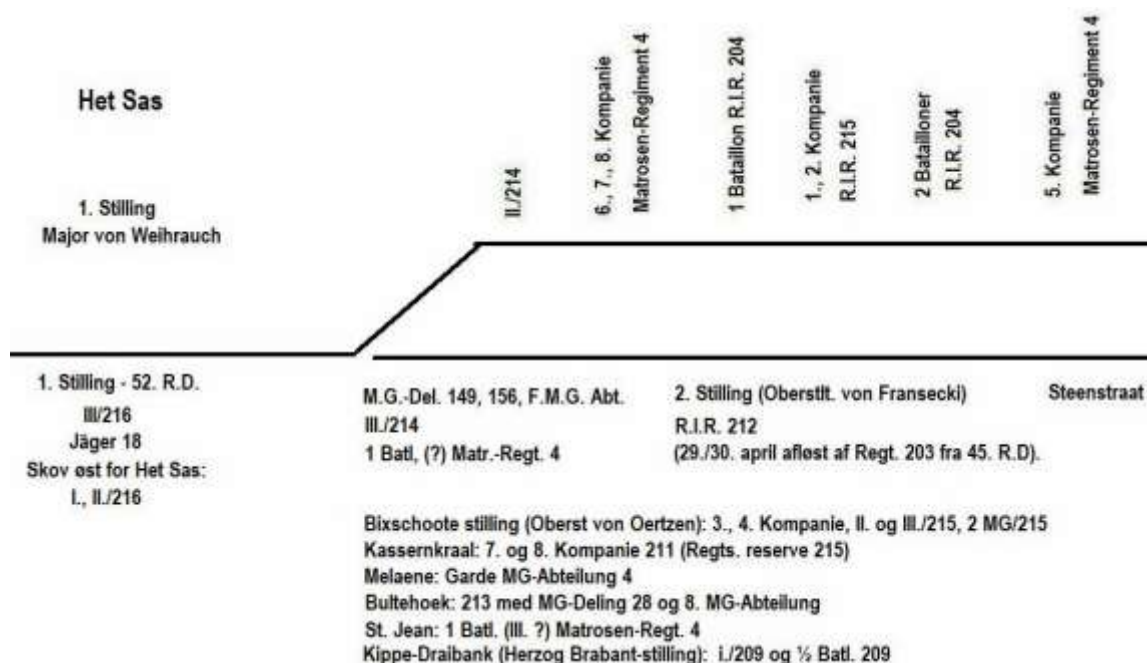
¹⁾ En senere befaling sendte II. og III./216 til Het Sas for at tilbageerobre linjen Steenstraat – Het Sas på den vestlige bred.

Omkring kl. 22 fik brigaden endeligt meldingen, at den tidligere stilling ikke i fuldt omfang igen var på vore hænder, og at graven ved gården nordvest for Het Sas var erobret af fjenden i en bredde af tre kompagnier.

På dette fik 204 ordre til igen at sætte sig i besiddelse af graven. To bataljoner fra Matrosen-Regiment 4 blev underlagt 204 til afløsning af dele af 215, til at udbygge graven og til at besætte den. Også natten bragte fortsatte hårde kampe. Ved midnat steg beskydningen igen til infernalske højder. Vores tunge artilleri lagde ild over de fjendtlige grave. Foran Steenstraat brød et fjendtligt angreb sammen, som fjenden endnu engang forgæves iværksatte den 29. april kl. 0400. Kl. 0430 fulgte endnu et angreb, så også det tunge artilleri fra 52 R.D. og 45. R.D. måtte påkalde sig assistance. På grund af de hele tiden stigende tab fik Lt. Dencker ved middagstid ordre til at falde tilbage. 1. og 2. Kompanie blev så sent afløst af Matrosen-Regimentet, at den ikke mere kunne gå tilbage. De måtte udholde endnu en dag uden nogen form for forplejning. Tilbage-marchen kostede yderligere døde og sårede. Lt. Dencker brød sammen under tilbage-marchen. Lt. Bunnanberg blev såret. 3. Kompanie blev overtaget af Vizefeldwebel Behrens, mens Vizefeldwebel Korte overtog 4. Kompanie. – 3. og 4. Kompanie fortsatte til dækningerne ved St.Jean for blot en time senere igen at blive alarmeret og trukket frem til Kassernkraal.

Fordelingen af 46. R.D. fordelte sig nogenlunde således:

1. Stilling: Stilling på vestsiden af Yser-Kanalen fulgt fra Het Sas af forreste forsvarslinje for 92. Res.Inf.Bde. (214) øst for Kanalen. Fører for enheden på den vestlige bred var Major von Weihrauch (204).
2. Stilling: Stilling på østsiden af kanalen. (For 92. Res.Inf.Bde. eksisterede ingen 2. stilling). Fører. Oberstlt. von Fransecki (R.I.R. 212).
3. stilling: Gamle stilling syd for Bixschoote. Fører: Oberst von Oertzen.

Efter de forefundne underlag var den 29. april ved middagstid følgende fordeling af enheder ¹⁾.

Bataljonen fra 204 til højre for II./214, erobrede den 29. april i de tidlige morgentimer, sammen med 8./Matrosen-Regiment 4, det tabte stykke skyttegrav med undtagelse af et lille stykke. 1. og 2./215 deltog ikke i angrebet, da de allerede lå i den befalede linje. I morgengryet blev der igen observeret troppesammentrækninger ved Zuydschoote og Boesinghe. Der kunne altså ikke forventes en nedgang i kampaktiviteten.

Hele stillingen på den anden side kanalen blev i løbet af dagen i den grad beskyttet af det fjendtlige artilleri, at 204 og Matroserne igen måtte rømme deres stillinger, og falde tilbage til en optagestilling på den vestlige kanalbred. 1. og 2. Kompanie gennemlevede en frygtelig dag. Gravene blev jævnet med jorden. Døde og sårede, der ikke længere kunne forbindes, lå mellem hinanden. Feldw.Lt. Stünkel blev såret af en granat og styrtede i et øjeblik

¹⁾ Desværre var det ikke muligt at finde krigsakter for alle berørte enheder. Fordelingen af enheder er derfor ikke fuldstændig dokumenteret.

af sindsforvirring, alene frem mod fjenden (efter en mundtlig oplysning). Ingen hørte senere noget til ham. Alligevel fastholdt de i første omgang stillingerne, men til højre og venstre faldt dele af linjen til fjenden. Fjenden angreb endnu engang 1. og 2. Kompanie, 1. Kompanie blev revet op og resterne af 2. Kompanie, 12 mand, kunne undkomme til hovedlinjen. De fik af 204 ordre til at gå tilbage, og nåede den østlige bred ved for de flestes vedkommende at svømme over.

Også mellemterrænet lå under kontinuerligt artilleri. Regimentets stillinger blev ramt af flere fuldræffere. Hptm. Benthens dækning blev ødelagt. To kompagnier fra Regiment 211 blev underlagt regimentet.

Divisionsbefalingen for den 29. april udsendes, hvori Divisionens kommandør Hahn takker alt mandskab for tapperhed, udholdenhed og hengivenhed.

Om eftermiddagen var enhver forbindelse til den forreste linje afbrudt. II. Bataillon fik ordre til at fremsende patruljer. Sammen med frivillig Sievers og endnu en, gik Uffz. Siemonsen, 7. Kompanie frem. Der hersker en regelret ildorkan. De løb ned til kanalen og over broen. Efter en kort pause på den anden bred, gik det videre: kravlende, krybende, vaskende. Antallet af omkringliggende døde var steget væsentlig. Endeligt nåede de frem til forreste stilling, som endnu ikke var rømmet, orienterede sig ved 204 og så gik det i løb tilbage. Hptm. Benthien havde allerede opgivet dem.

Hen under aften fik 204 endnu engang ordren til at fastholde brohovedet på den anden side kanalen, og til at genindtage de rømmede stillinger. Som forstærkning underlægges II./215 og I (?) Matrosen-Regiment 4. Da Hptm. Schürmann ved Het Sas meldte sig til Major Weihrauch og oplyste, at bataljonen var spredt i arbejdsgrupper til fremskaffelse af materiel til regimentet, gav majoren afkald på bataljonen. – R.I.R: 213 (uden III.) fik direktiv om at holde sig i beredskab sydvest for Bixschoote, så den til enhver tid var klar til angreb i retning af Het Sas – Steenstraat for tilfælde af fjendtlig fremtrængen i dette område.

Da Regiment 204 natten til 30. april meldte til brigaden, at situationen var uholdbar, og at det var nødvendigt for den at bringe dens tropper tilbage til den østlige side af Yser-Kanalen, fik den endnu engang ordre til for enhver pris at fastholde stillingerne. Samtidig fik Oberst von Oertzen kommandoen over alle disponible dele af R.I.R. 215, 203, dele af Matrosen-Regiment 4 og to kompagnier 211 ved Het Sas. Derimod kunne han ikke råde over R.I.R. 203. Denne skulle afløses R. 212 langs kanalen, og rykkede først ud den følgende morgen. At der hverken i dette eller i tidligere tilfælde fandt en orientering sted af generalstabsofficeren ved divisionen, om en ukendt situation i naboafsnittet, har naturligvis ikke været fordrende for succesfulde handlinger i overensstemmelse med de højere kommandoer intentioner.

Ud over en kort befaling om, ved Het Sas at overtage kommandoen over de her samlede enheder, modtog Oberst von Oertzen ikke yderligere direktiver om, til hvilket formål enhederne skulle anvendes. Telefonforbindelserne til Regiment 215 kunne på grund af manglende materiel ikke forlænges til Het Sas, og telefonforbindelsen til Matrosen-Regiment 4 virkede ikke. Oberst von Oertzen kunne derfor kun ad omstændelige veje via ordonnanser anmode om informationer. Af de enheder, der var beordret til Het Sas, var på dette tidspunkt kun de to bataljoner fra Matrosen-Regiment 4 ankommet eller havde meldt sig. Oberst von Oertzen måtte derfor i første omgang afvente de øvrige enheders ankomst. Oberst von Oertzen var fuldstændig ukendt med de sidste dages begivenhederne ved Het Sas, specielt om ordren fra division til Regiment 204 om ubetinget at fastholde stillingen. Han regnede med at måtte forudse et stærkere fjendtligt angreb, og indrettede sig til forsvar af slusen, om nødvendigt med støtte fra de dele af R.I.R. 204, der lå på den anden side kanalen. Major von Weihrauch havde ikke overfor Oberst von Oertzen præsenteret sig som kommandør for Regiment 204. Obersten opfattede Weihrauchs tilstedeværelse som udslag for upasselighed, og regnede med at skulle afløse denne i kommando, da majoren under den timelange tilstedeværelse ikke ytrede et ord, og gjorde et decideret fjernt indtryk.

Efter en nat uden at være generet af fjenden, var det for Oberst von Oertzen blevet nødvendigt at afgive melding, og få at vide, hvilken hensigter de højre myndigheder havde omkring den videre anvendelse af enhederne ved Het Sas. Han overdrog derfor midlertidigt kommandoen til den ældste marineofficer og begrav sig selv med sin adjudant fra Het Sas til regimentets telefoncentral ved Kassernkraal. Major von Weihrauch ledsagede ham. Herfra ringede obersten til brigaden og fik gennem Hptm. Schmidt den højst uventede oplysning, at divisionen havde forventet et angreb fra ham. Oberst von Oertzen meddelte, at han ikke havde modtaget nogen ordre desangående, og at han derfor havde indrettet sig til forsvar mod et fjendtligt angreb for at kunne holde kanalstillingen.

Hptm. Schmidt fastholdt, at divisionen ønskede et angreb; hvorhen og med hvilket mål, fjøede han imidlertid ikke til. Som højere officer mente Oberst von Oertzen at måtte henvise til den ændrede situation, den nye dag havde bragt. Han svarede: »Et isoleret angreb, gennemført fra et smalt udgangspunkt, er uigennemførlig i dagslys på grund af den absolut indsatte koncentrerede ild over en bred front, og endda et ubekæmpet fjendtligt artilleri. De få opnåede resultater af et sådant angreb vil på ingen måde stå i forhold til de resulterende uhyrlige tab«. Da

Hptm. Schmidt på dette betonedede, at divisionen ubetinget insisterede på angrebet, svarede Oberst von Oertzen: »Godt, jeg vil befale angrebet, men afviser ethvert ansvar for dens resultater«.

Oberst von Oertzen sendte herefter med ordonnans besked til Matrosen-regimentet, om at gøre klar til angreb, og havde til hensigt selv at følge efter. – Med den lange vej kan ordonnansen dårligt være nået frem, da der fra Division tilgik befaling om, at angrebet var aflyst, og til indførelse af en ny organisation af enhederne. ¹⁾ Først efter ankomsten af denne divisionsbefaling blev Oberst von Oertzen kontaktet af kommandøren for et regiment, hvis nummer ikke længere kan fastslås og formentlig stod under kommando af Oberst Boës, og oplyst, at regimentet var under fremrykning mod Het Sas. Oberst von Oertzen underrettede herefter via ordonnans om den ændrede situation.

På grund af mange søvnløse nætter, utilstrækkelig føde, og en tiltagende smerte i maven, tarme og i lyskeområdet, begyndte en total sjælelig og fysisk udmattelse at gøre sig mærkbar hos Oberst von Oertzen, hidtil undertrykt ved opbydelse af den største viljekraft. Han følte sig derfor ude af stand til at overtage den tiltænkte post ved Steenstraat i forbindelse med den nye troppfordeling, da en fuldstændig fysisk og psykisk robusthed var forudsætning herfor. Hvor smertelig det end var for ham, at måtte give op netop nu under de afgørende omstændigheder, så krævede hans højtudviklede ansvarsfølelse, at han ikke påtog sig en førerpost, han ikke længere syntes at magte at overtage. Lyst og ønske var bestemt tilstede, men kroppen var ikke længere i stand til at løfte opgaven. Han følte sig derfor tvunget til at melde sig syg, et skridt der skar ham dybt i hjertet, ikke mindst fordi han måtte indse, at han samtidig opgav at stå i spidsen for sit regiment, og selvom han igen måtte blive rask, ikke mere ville kunne deltage i regimentets sejr. Den 3. maj 1915 rettede brigadekommandøren en hjertelig holdt skrivelse til den afgående regimentskommandør på krigslazarettet i Gent:

Kommandostation Draaibank 3.5. 15.

Højagtede Hr. von Oertzen!

Modtag min oprigtige beklagelse af, af Deres fysiske tilstand har tvunget Dem til at melde Dem syg. Da der under de øjeblikkeligt så vanskelige omstændigheder, ubetinget er nødvendig med en regimentskommandør, er af A.O.K. fra 2. 5., Oberstleutnant von Salmuth udnævnt til kommandør for regimentet. ²⁾

Jeg beklager til det inderste at skulle miste Dem, og takker Dem af hele mit hjerte for det trofaste, samvittighedsfulde arbejde; i regimentet og i brigaden vil De ikke blive glemt, og jeg beder Dem med glæde og tilfredshed se tilbage på de lange krigsmåned.

Jeg håber, De på kort tid vil blive så rekreeret, at De frisk kan indsætte Deres beviste arbejdskraft på et andet sted.

Med bedste hilsener Deres ærbødigste
von Stockhausen

Oberstlt. von Prittwitz overtog kommandoen over regimentet, Hptm. Benthien II. Bataillon. På ordre fra Generalkommandoet måtte Oberstlt. von Prittwitz indsætte regimentet, for efter direktiv fra brigaden »under udnyttelsen af den tætte morgen tåge« igen at angribe den tabte grav, altså den nævnte gård ³⁾. Kl. 0745 den 30. april blev regimentet alarmeret. Det var allerede fuldstændigt lyst. Regimentet skulle passere »Franzosenbrücke« og herefter folde ud. Der var ingen »tæt morgen tåge«, men eller ikke andet at bemærke.

Solen oplyste klart hele området. Selv Hptm. von Puttkamer, denne heltedige soldaternatur, sagde ved iværksættelsen kun kort til sine ledsagere: »Dette er enden på regimentet«. Med følelsen af, fuldstændig at have taget afsked med livet og med det ene ønske, at afslutningen måtte blive kort, gik det fremad, kompagnierne i to'er kolonne, foreløbig stærkt spredt. Mange holdt op med at trække vejret, da de så kanalen, der igen var indhyllt i sort røg. Hptm. Benthien gik foran sin bataljon, lidt sammenbukket, men med trukken sabel. Sjældent under krigen blev jeg ramt af et sådan rystende billede af storhed: han var personificeringen af pligt. Det gik som et sæt gennem hele II. Bataillon. Regimentet nåede frem til kanalen. Broen lå i et fuldstændig sort hav af røg og os. Granater slog ned ved bataljonen. Fjenden havde set fremrykningen og koncentreret sin ild mod overgangene. Enkelte skulle netop til, dødsforagtende at storme over broen, da kontraordre indløb. Oberstlt. von Prittwitz havde på ny modtaget

¹⁾ I mellemtiden var der til brigaden blevet meldt, at der på ingen måde var gået nye grave tabt. (Kun gården 500 meter fra Het Sas var på fjendens hænder. Forfatteren). En officer fra 215, som var sendt frem, kom ligeledes tilbage med melding fra en kompagnifører fra 204: »Ingen grav er faldet i hænderne på fjenden eller endnu besat af ham. Meldinger herom må bero på en fejltagelse«.

²⁾ Det skal her nævnes, at der med hensyn til navnet foreligger en forveksling eller at von Salmuth af en ukendt årsag ikke tiltrådte stillingen, som blev besat af Oberst Bonsack.

³⁾ Fremstillingen af disse begivenheder i akterne fra brigaden er, skrevet ud fra falske forudsætninger, fejlagtig. I virkeligheden blev der ikke udsendt en angrebsbefaling til kommandøren for R.I.R. 215, da han til overtagelse af kommandoen blev befaleet til Het Sas, ej heller en orientering om situationen på den af ham ukendte fløj.

melding om, at de tabte stillinger igen skulle være på tyske hænder. Kl. 1030 blev meldingen endnu engang bekræftet, at graven var på vore hænder. I. Bataillon og begge MG marcherede derfor tilbage til Aschhoop, mens II. og III. Bataillon returnerede til de gamle stillinger ved Bixschoote. Hele dagen lå en tung, storkalibret ild over de gamle tyske udgangsstillinger. På grund af en fuldtræffer havde 9. Kompanie alene seks døde (herunder den altid muntre Hahne) og to hårdt sårede. På trods af den vanvittige beskydning sov vores mandskab i dækningerne og på bunden af graven. De var fuldstændig apatiske som resultat af de sidste dage. Som det blev mørkt blev der ved Het Sas indsat fire bådkanoner fra Matrosen-regimentet.

Meldingen fra 204 til Oberst von Oertzen og Oberstlt. von Prittwitz vise sig imidlertid forkert for så vidt, at der var ment de af 204 besatte stillinger 29. april aften. Den 30. april forløb den tyske linje langs Yperlee med undtagelse af fremspringet ved gården 500 meter nordvest for Het Sas.

Om aftenen den 30. april blev regimentet endeligt trukket tilbage. II. Bataillon marcherede til St. Jean, III. Bataillon blev afløst af I./204 og rykkede til Aschoop.

Tabene den 28. til 30. april 1915 var:

I. Bataillon: 57 døde, 17 sårede, 76 i fangenskab. De sårede var efterladt i stillingen).

II. Bataillon: 5 døde, ? sårede (angivelser i krigsdagbog ulæselig).

III. Bataillon: 8 døde, 3 sårede.

MG-delning: 1 død, 1 såret.

I. Bataillon havde den 30. april en kampstyrke på 0 officerer/Offizierstellvertreter, 3 Feldwebel, 2 Vizefeldwebel, 179 mand, hvortil kom 2 officerer og 66 mand ved træn og telefonstyrke.

Regimentets samlede tab 22. til 30. april: 6 officerer, 1 Offz.St. 252 underofficerer og mænd døde, 619 såret og 87 i fangenskab.

Navne på de faldne 28. – 30. april 1915:

1. Kompanie: Diedrich, Dilcher, Dörschner, Drünert, Eckler, Frick, Gude, Henningsen, Ufffz. Jarks, Koch, Ufffz. Kühnert, Krämer, Kerle, Mielke, Mecklenburg, *Karl Lorenz Nicolaisen, 18-04-1883 på Sillerup Mark*, Nissen, Gefr. Nordkemper, Vizef. Prehn, Roepke, Rönner, Bruo Sievers, Sievert, Spohn, Schwintowisky, Gefr. Schmidt, Bendt, Wehring, Wolff, Gefr. Wirthel, Wellner, Wöhler, Feldw.Lt. Stünkel.
 2. Kompanie: Ahrendt, Andresen, Baumann, Diedrichsen, Engert, Grossmann, Hans Jöns, Adolf Jacobs, Kraft, Klemp, Nachtigall, *Hans Christian Petersen, 27-05-1893 i Stade*, Rolle, Ufffz. Sack, Schroer, Schmidt, Schnackenbeck, Schuldt, Vogt,
 3. Kompanie: Börnemann, Gefr. Doellingen, Rudolff, Schubnell, Westendorf.
 6. Kompanie: Gefr. Röver.
 7. Kompanie: Detlefs, Ufffz. Lehfeld.
 8. Kompanie: Carl, Grohs
 9. Kompanie: Ufffz. Hahne, Mohr, Sommerenck, Schramm, Vierkant, Zeitz.
 10. Kompanie: Gerdes
 11. Kompanie: Haase
- MG-Delning: Neels.

Om aftenen den 1. maj skulle R.I.R. 203 generobre gården nordvest for Het Sas. I divisionens dagbog hedder det: »Regimentet udførte af bestemte årsager ikke befalingen«. II./215 fandt imidlertid ingen ro. Den måtte den 2. maj rykke til Aschhoop og om eftermiddagen endnu engang skifte kvarter, denne gang til de nybyggede barakker ved Bultehoek. Fuldstændig ro havde de udmattede soldater ikke. Indkvarteringerne lå under artilleriild. II. Bataillon havde en død og to sårede på grund af en fuldtræffer. Tit måtte en gård forlades i hast, når et artillerilag indrammede stedet.

Den 2. maj forlod Hptm. Benthien regimentet. Også han var alvorlig syg. Der var opstået betændelse i hans øjne. Også på anden måde gjorde det skæbnesvangre granatnedslag sig mærkbar. I Gent bestemte øjenlægen, at Hptm. Benthien skulle overføres til Tyskland, da følgerne af skaderne var alvorlige. Det holdte ham imidlertid ikke i hjemstavnen. Hans kærlighed var 215. Efter 10 uger var han allerede tilbage i felten med sit regiment. Kommandoen over II. Bataillon blev overtaget af Hptm. Schürmann.

I. Bataillon i første omgang ført af Feldwebel Simon og den 4. maj af Hptm. Sorger og fra den 5. af Hptm. Lichtenstein. 1. Kompanie blev overtaget af Oblt Demuth, 2. Kompanie af Feldw.Lt. Jeyer, 3. Kompanie af Vizef. Behrens og 4. Kompanie af Lt. Daries.

II. Bataillon blev ført af Hptm. Schürmann, Adjudant Feldw.Lt. Nietharddt, 5. Kompanie Feldw.Lt. Dralle, 6. Kompanie Lt. Rudolff, 7. Kompanie Offz.St. Boek, 8. Kompanie Lt. Ingwersen, MG-Delning Oblt. von Basse.

III. Bataillon blev ført af Hptm. von Puttkamer, Adjudant Lt. Willers, 9. Kompanie Hptm. Sorger, 10. Kompanie Offz.St. Willborn, 11. Kompanie Lt. Wiese, 12. Kompanie Feldw.Lt. Hilbig. Assistenzarzt dr. Schreiber blev forsat til I. Bataillon.

Den 2. maj lå stærkt artilleriild over XXVI. R.K., og bredte sig hurtigt til divisionens afsnit. XXVI. R.K. gennemførte kl. 1800 et angreb på sin venstre fløj under anvendelse af gasflasker. Kl. 18 blev regimentet alarmeret. Den var underlagt 92. Res.Inf.Bde. Den skulle dække brigadens venstre flanke mod XXVI. R.K. Regimentets stab placeredes i »Villa Hügel«, mens bataljonerne indtog de gamle tyske stillinger mellem Korteker og Bixschoote.

Tab: 4 døde og 3 sårede. Navne på de døde: 2. Kompanie: Völlers, 6. Kompanie: Uffz. Bröge, 9. Kompanie: Reiche, 11. Kompanie: Gefr. Vorrman.

Nabokorpset havde trukket alle disponible kræfter til dens venstre fløj. Artilleriet under 46. R.D. støttede i første omgang angrebet med et mørsers, et tungt felthaubitser og et 10-cm batteri. Senere greb korpsets samlede artilleri ind.

XXVI. og XXVII. R.K. opnåede gode resultater, og fjenden faldt ved Zonnebeke. tilbage mod Ypres. Da imidlertid A.O.K. havde lagt beslag på den samlede korpsereserve som Armee-reserve – Marine-kommandoet blev i hast trukket til Handzaeme – var en tilslutning med vore tropper til naboenhedernes fremrykning ikke muligt af mangel på reserver. Den 4. maj blev R.I.R. 204 taget fra divisionen, mens R.I.R. 211 var divisionsreserve frem til den 5. maj kl. 0800.

Nord for Steenstraat lå et punkt, hvor den fjendtlige grav lå blot 18 meter væk. Denne grav skulle natten til den 3. maj indtages under ledelse af Regiment 213. Tre MG fra 215 blev indsat i den nordligste del af Steenstraat brohovedet, mens 8. og 12./215 blev udpeget til at gennemføre angrebet. Ved B.10 blev der anlagt stormpakkninger. På vejen mod Steenstraat faldt Lt. Ingwersen på tragisk vis. Angrebet blev derefter aflyst. 8. og 12. Kompanie rykkede ind i de gamle stillinger syd for Bixschoote. Om aftenen fulgte en afløsning.

Uden 12. Kompanie afløste III. Bataillon II./204 ved Het Sas skanse med 9. og 10. Kompanie, mens 11. Kompanie lå bagved i en dækningsgrav i en lille skov (reserve for 1. stilling). II. Bataillon (uden 8. Kompanie) afløste I/213 i støttepunktet til sikring af kanalen til højre for Het Sas; Støttepunkt C = 6. Kompanie, Støttepunkt B = 5. Kompanie og Støttepunkt A = 7. Kompanie (2. stilling). Afskedsordene fra Regiment 213 virkede nedtrykkende: »Her vil I i morgen oplevet et eller andet!«. Ved indtagelse af støttepunkterne ventede der et grusomt billede. Mellem hver anden travers lå de faldne samlet og regelret opstablet. – Begge bataljoner var underlagt kommandøren for 213, Oberstlt. Brink. I. Bataillon lå i 3. stilling (Bixschoote) og skansede ved Het Sas. Da Støttepunkt C kostede for store tab, blev den i sidste ende opgivet. 6. Kompanie blev trukket over kanalen og placeret i kanalskråningen ved Kolonne-broen til disposition for I./213. 10./215 lå til sikring af slusen umiddelbar vest for kanalen. Alle bataljoner stillede stærke skansekommandoer. Festung-MG-Zug 149 (Lt. Schmidt) i Aaschoop blev underlagt regimentet.

Natten til den 5. maj blev et angreb forsøgt med 213, 8. og 12./215 under kommando af Feldw.Lt. Hilbig 215. Fører for I./213, Lt. Keyser faldt. Stormen mislykkedes. Enkelte fra 8. og 12. Kompanie trængte ganske vist ind i den fjendtlige grav, men måtte igen falde tilbage på grund af flankerende ild. 8. og 12./215 forblev på denne side kanalen. Offz.St. Willborn, 10. Kompanie blev hårdt såret i skansen ved Het Sas og døde kort efter.

Operationen mod graven nord for Steenstraat skulle gentages natten til den 6. maj. Hptm. Sorger fik til opgave at lede forsøget. 213 og 215 stillede hertil hver et 150 mand stort kompagni af frivillige fra regimenterne. Som erstatning for de 150 mand, der blev trukket ud til stormen, måtte III. Bataillon til 1. linje stille 11. og 9. Kompanie til disposition.

Hptm. Sorger klargjorde et kompagni på 150 mand fra I./213 under Feldw.Lt. Scheffler og et blandet kompagni på 150 mand fra I./215 under Feldw.Lt. Meyer, hvortil kom minekastere fra Pionier-Kompagnie Soffner og to grupper pionerer med håndgranater og pigtrådssakse. Signal til angreb skulle afgives gennem ild fra to maskingeværer 215. Angrebet startede kl. 0030. På grund af gravens længde og det uoverskuelige terræn, blev angrebet ikke tilstrækkeligt koordineret. Et nyt forsøg kl. 2 mislykkedes ligeledes, da der i mellemtiden var blevet indsat flere fjendtlige maskingeværer. Tabene ved Kompanie Meyer var 1 død, 16 sårede og 6 savnede.

Da XXVI., XXVII. og XV. R.K. gik til angreb den 4. maj, troede fjenden også på angrebshensigter ved os, og øgede beskydningen i forhold til de forløbne dage. Vore kompagnier havde da også »oplevelser« den 4. maj i støttepunkterne. En sand orkan af ild og jern gik ved middagstid hen over vore stillinger. Det begyndte som dagen gryede: hyl, bæven, dumpe brag, brøl af tusinder og atter tusinder af nervepirrende lyde. Et enkelt samlet virvar af jern, ild, røg, larm, rædsel over de blodigt, lasede kroppe fra de stadig levende og de døde, der allerede sov den evige søvn. Og under dette vanvittige kaos var der stadig levende, åndende mennesker, stakkels små mennesker - uanset hvor meget de skreg, uanset hvordan de brølede for deres elendige liv eksplosioner og de rødgldende jern

slugte hånligt deres stemmer. Men vores artilleri svarede igen. De havde af Generalkommandoen gået ordre til at støtte infanteriet uden hensyntagen til ammunitionsforbruget.

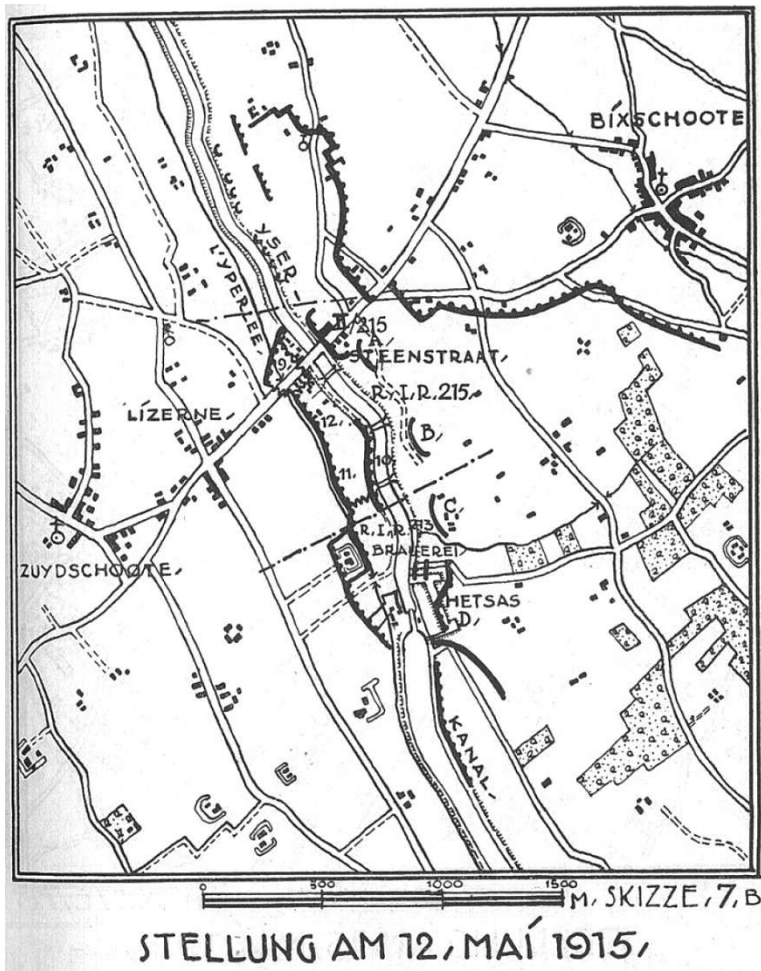
Om morgenen den 6. maj blev regimentet afløst af 203 og kom i bivuak i Houthulst skoven, mens regimentets stab indkvarterede i Houthulst.

Det samlede tab mellem 3. og 6. maj beløb sig til 25 døde, 70 sårede. Tabene skyldtes hovedsageligt det fjendtlige artilleri. De dødes navne 3. – 6. maj 1915 var ¹⁾:

1. Kompanie: Meggers, Gefr. Schütt
2. Kompanie: Ehrenberg, Schmidt
3. Kompanie: Both, Bokler, Uffz. Engel-fried.
6. Kompanie: Martens.
7. Kompanie: Agge, Heitmann, Johs. Jes-sen, Martin Kruse, Uffz. Laue, Marqu-ardt, Mey, Ernst Schacht, Friedr. Schacht.
8. Kompanie: Busch, Lt. Ingsversen
10. Kompanie: Gefr. Busch, Offz. St. Will-born
11. Kompanie: Knoch
12. Kompanie: Okkens, Karl Jensen
MG-delning: Bertram

Frem til den 9. maj havde regimentet endeligt fuldstændig ro. I disse dage ankom erstatningspersonel på omkring 1800 mand. Imidlertid var erstatningerne til dels uden geværer, og havde ikke være under uddannelse i mere end knap 8 uger. Desværre var der også blandt dem en række polakker fra Ersatzbataillon Schneidemühl, som ikke helt beherskede det tyske sprog. Også vores regiments mindste soldat, vores lille »Hundt« fra Ersatz 54, var blandt det nye personel. Han var endnu ikke fyldt 17 år. Med indignation afviste han tanken om at blive placeret ved regimentsmusikken. Regimentet modtog også et større antal officerer. For en dels vedkommende var der tale om raskmeldte, tidligere sårede.

Bataljonerne blev igen nogenlunde forsynet med officerer. Den 9. maj ankom Oberstlt. Donsack, der den 5. maj var blevet udnævnt til regimentskommandør. Regimentsbefalingen for 9. maj lød:

Regimentsbefaling

1. Den gamle regimentskommandørs afskedsord til sit 215: Formodentlig længere tids sygdom har tvunget mig til at nedlægge kommandoen. Jeg har på allerhøjeste sted anmodet om min afsked. Denne er mig nådeligt blevet bevilget, og så tager jeg i dag – da det mig ikke er muligt at gøre det personligt - skriftlig afsked med jer, min kære 215.

I er mig vokset til hjertet gennem jeres udholdenhed, tapperhed og jeres hele tiden anstændige holdning gennem de lange gennemlevede krigsmåneder, og hver enkelt, jeg er kommet nærmere på, er bevis herpå, hvilket fremgår af talrige breve. Det bløder derfor i mit hjerte, når jeg nu før den endegyldige tilkæmpede sejr, må træde tilbage fra spidsen af regimentet. Jeg tager imidlertid visheden med, at Regiment 215, som hidtil, altid sejrrig vil gå foran alle andre, og også i fremtiden vil bevare det gode rygte som sejrsvandt enhed, det har i division og her ud over. Idet jeg i tankerne trykker hver enkelt i hånden og siger på snarligt gensyn, råber jeg til jer:

¹⁾ Ifølge dokumentation fra hjemmesiden »Denstorekrig1914-18«, faldt ved Steenstraat og Het-Sas: Anton Albert Friedrich Dörschlag, 22-06-1898 i Tønder (6./215) den 4. maj, og Friedrich Emil Bähns, 04-02-1894 i Pinneberg, men med bopæl i Ravsted, (5./215) den 5. maj. Begge er nævnt i »Verlustliste« som faldet.

»Regiment 215 altid foran på sejrbanen!«
 I denne ånd forener vi os og råber:
 »Hans Majestæt Kejseren Hurra!«

Oberst von Oertzen

2. Jeg er i dag ankommet til regimentet og kan til Oberst von Oertzens ord kun tilføje, at jeg er stolt over at have overtaget kommandoen over et regiment, hvis hidtidige kommandør kan skilles med en sådan affektion for regimentet.

Bonsack

I en korpsbefaling fra 5. maj udtalte den kommanderende general sin anerkendelse af divisionens fremragende præstation. Den 11. maj forlod divisionskommandøren, Generalleutnant Hahn, divisionen. Til hans afsked skrev han:

46. Reserve-Division

11.5.1915

Ved min afgang fra divisionen tilråber jeg alle officerer, ansatte, underofficerer, mandskab et hjerteligt lev vel, sammen med min tak for den hengivne trofasthed, og den ved alle lejligheder beviste offervilje. Kun på den måde var det divisionen, som jeg med glæde og stolthed har stået i spidsen for i 8 måneder, mulig at opnå de skønne succeser i oktober og november 1914 og nu i den svære aprilidag, og holde stande i skyttegravene gennem de lange vintermåneder.

Med største interesse vil jeg fortsat følge 46. R.D. indsats, og ønsker Jer også for fremtiden succes og sejr til vel for vores elskede fædreland.

Længe leve Hans Majestæt Kejseren, vores elskede allerhøjeste krigsherre!

Hahn, Generalleutnant z.D.

Da der i officersbemandingen skete forskellige ændringer, skal der her anføres besættelsen 14. maj 1915:

Regimentsstab.

Kommandør: Oberstlt. Bonsack.
 Adjutant: Oblt. Meyere.
 Regimentslæge: Stabsarzt Dr. Dörrie
 Fører for store bagage: Offz.St. Algermissen
 Fører for signalenhed: Vizef. Schneider ¹⁾

I. Bataillon:

Kommandør: Hptm. Lichtenstgen
 Adjutant: Lt. Heinze.
 Læge: Stabsarzt Dr. Dörrie,
 Ass.Arzt. Dr. Schreiber.
 Forplejningsofficer: Feldw.Lt. Requard.
 Fører for kamptræn: Offz.St. Weber
 Intendant: Zahlmeister Peyhke
 1. Kompanie: Oblt. Demuth
 Lt. Joerges – Feldwebel Ernst.
 2. Kompanie: Lt. Schroeter
 Feldw.Lt. Meyer, Dörrie – Feldwebel Schlemmer
 3. Kompanie: Lt. Dencker
 Feldw.Lt. Reich – Feldwebel Simon
 4. Kompanie: Lt. Daries
 Lt. Zeug – Feldwebel Maasch

II. Bataillon:

Kommandør: Major Freih. Roeder von Diersburg.
 Adjutant: Feldw.Lt. Riethardt.
 Læge: Oberarzt Dr.Appelborn
 Unterarzt Schulz
 Forplejningsofficer: Feldw.Lt. Schreck
 Intendant: Zahlmeister Sagebiel.
 5. Kompanie: Hptm. Schürmann ved Stab II.
 Lt. Dralle, Offz.St. Diekmann – Feldwebel Behrens

¹⁾ Offz.St. Menzel var syg blevet indlagt på lazaret.

- 6. Kompanie: Lt. Bollgold
Lt. Rubloff – Feldwebel Rolf
- 7. Kompanie: Lt. Frenz
Offz.St. Boek – Feldwebel Krause
- 8. Kompanie: Lt Neuls
Lt. Pflüger - Feldwebel Klinkert
- MG-Kompanie: Oblt. von Basse
Lt. Meyen, Lt. Schmidt (8. maj fra F.M.G.-Zug 149) – Feldwebel Hessler

III. Bataillon:

- Kommandør: Hptm. von Puttkamer
- 0 Adjutant: Lt. Willers
- Læge: Ass.Arzt Dr. Ginsberg
Unterarzt Brunzema
- Forplejningsofficer: Offz.St. Schlott
- Intendant: Zahlmeister Grambart
- 9. Kompanie: Hptm. Sorger (syg, så bykommandant i Handzaeme)
Lt. Schaper (afgivet til Rekrutdepot Brügge), Lt. Jacobsen, Ahrenkeil – Feldwebel Grotjahn
- 10. Kompanie: Lt. Kämmerer
Feldwebel Sobreweide
- 11. Kompanie: Hptm. von Langendorff (kommanderet til Division)
Lt. Banki – Offz.St. Wieck – Feldwebel Müller.
- 12. Kompanie: Lt. Siemens
Lt. Wiese – Feldw.Lt. Hilbig – Feldwebel Hoppe.

Den 8. maj blev Festung-MG-Zug 149 underlagt regimentets MG-delning. Deling 149 var af krigsministeriet den 5. april 1915 blevet opstillet i Döberitz under Lt. Schmidt og uddannet i Halberstadt under Ersatz-MG, IV. Armeekorps. Styrke: 1 Leutnant., 1 Vizefeldwebel, 3 underofficerer, 1 våbenmester-Gefreiter, 1 beslagsmed, 4 Gefreiter, 28 mand (herunder 8 telefonfolk), 7 kuske, 1 hestepasser, 2 rideheste, 14 trækheste, 2 geværvogne 12, 1 ammunitionsvogn 12, 1 materielvogn, 1 pakvogn og 1 fodervogn, 3 maskingeværer. Den 26. april kl. 0400 transporteret fra Döberitz og ankom til Zarren den 28. april, hvor den blev underlagt 46. R.D. Om aftenen gik den i stilling med 3 MG ved Sluseværk Het Sas, hvor den afløste Garde-MG-Abt. 1. Den blev 5 dage i stilling. 2 underofficerer blev såret, og kom så den 3. maj i hvil i Melaene. MG-delning/215 fik herefter betegnelsen. Maschinen-Gewehr-Kompanie (MGK).

Den 12. maj blev Oberstleutnant von Prittwitz forsat til R.I.R. 214 for indtil den 26. maj at fungerer som regimentskommandør.

De sidste dage, hvor Regiment 304 og 213 holdt afsnit på begge sider af kanalen ved Steenstraat, var relativt rolige. Kun den 9. om eftermiddagen angreb franskmændene ved Steenstraat efter en kraftig artilleriforbereelse, men blev afvist. Det tunge divisionsartilleri var af afgivelser fra 45. R.D. yderligere forstærket med 3. Reserve-Fuß-Artillerie 23 (s.F.H.) og III./Reserve-Fuß-Artillerie 9 (Mørser). Ved Stampkot blev to 4,5-cm stormafværge kanoner indbygget. Frem til den 10. maj stod Regimenterne 203 og 204 i korpsreserve til disposition til skansning. Fra den 10. kom Reserve-Infanterie-Brigade 89 (203 og 204) i Armee reserve. Regiment 203 blev stillet til disposition for 46. R.D. til oprydning af slagmarken.

I de få hviledage frem til den 9. maj lå regimentet i Houthulst skoven. Barakker var endnu ikke disponible, men det var i det kostelige majvejr til at undvære. Vi byggede os hytter og skjul af fletværk, og enkelte »organiserede« endda brædder og tagpap til deres små huler. Et klart solskin nåede igennem træerne. Kantinevognen var fremme. Der herskede et frit liv og færden i skoven. Der kom hele tiden nyt personel, der måtte indarbejdes. Skomagere, skræddere og våbenmekaniker var i arbejde. De hårde dage var hurtigt glemte. Lystige sange og mundharmonikaer lød gennem skoven indtil vi i mørket krøb sammen under vore frakker. Vinden i grangrenene forstyrrede ikke vores søvn. Kun poster gik ensomt rundt på bivuaapladsen. Kompagnierne kunne bade i Cortemarck. Den 7. maj – en søndag – fandt en opløftende skovgudstjeneste sted. Midt i den grønne skov stod regimentet i åben firkant foran det gransmykkede feltalter. Musikken satte ind og lød under træerne i samklang med fuglene og den fjerne torden af kanonerne langs fronten. »... Nu takker Gud... « Stemningen var forberedt til prædiken af vores feltpræst Schlabritzky. Ingen kan slippe uden om den indre kraft og styrke i hans ord.

II. Bataillon rykkede den 9. maj kl. 2030 frem til kirken i Bixschoote for at afløse II./213 i anden linje. 7. Kompanie besatte til højre for vejen Kippe – Steenstraat den gamle tyske grav med kontakt til 209. 8. Kompanie rykkede ind i støttepunktet 200 meter fra Steenstraat, mens 5. og 6. Kompanie lå til venstre for vejen. Kompagnierne fik ordre til at forlænge støttepunktet langs kanalen.

I. Bataillon rykkede ud en halv time senere, passerede »Franzosen-brücke« og afløste I./213 i brohovedet Steenstraat (3. Kompanie), og de tilstødende grave (4. og 1. Kompanie). Som reserve lå 2. Kompanie øst for kanalen ved dæmningen og bataljonens kommandostation. Til venstre var der kontakt til III./213.

III. Bataillon var underafsnits reserve. 9., 11. og 10. Kompanie underbringes i dækninger ved Mücken-broen (St. Jean), 12. Kompanie i dækninger ved Aschhoop.

Bataljonernes kampstyrke den 9. maj var: I. Bataillon: 887 mand; II. Bataillon: 760 mand; III. Bataillon 750 mand; MG-Kompagni: 77 mand og 7 MG. Det farligste sted var nord for graven nord for Steenstraat tæt på kanalen, der kun lå 20 meter fra fjenden. Den blev holdt besat af en deling.

Den fjendtlige opklaring i luften var meget intensiv. Mens det fjendtlige artilleri som tidligere var meget kraftigt, og også minekastere var indsat, måtte vores artilleri på ordre fra korps spare på ammunitionen. Kun Lizerne blev holdt under kontinuerlig beskydning fra vore tunge artilleri. Overfor fronten blev der meldt om friske enheder: englændere ved Boesinghe, franskmænd og Turkos mellem Het Sas og Lizerne, Senegaleser foran Lizerne-Steenstraat. Den fjendtlige bemanning af fronten var meget stærk. Fra den 11. maj begyndte fjenden systematisk indskydning med artilleri og minekastere mod vore stillinger og særligt ved Steenstraat. I en melding fra 3. Kompanie ved Steenstraat hed det. »Egne stillinger kun i ringe grad udbygget, kun en dækning disponibel, ringe pig-trådshindring ... Fjenden skyder meget med minekastere. Anmoder derfor om Pionerer, der forstår at anvende minekastere«. På grund af meldinger fra regimentet blev der af division beordret en energisk bekæmpelse af de fjendtlige minekastere og udbygning af stillinger (hindringer) under indsættelse af III. /215 og tildeling af pionerkompagnier fra 45 R.D.

Brigaden mente, at måtte dadle enhederne for deres manglende kampaktiviteter. Desto mere overraskende er at alle meldinger indeholdt positivt om folkens indsats - dobbelt bemærkelsesværdig, da kompagnierne for en stor dels vedkommende bestod af personelerstatninger, som først var ankommet dagen før afløsningen. Mange havde end ikke tidligere haft et gevær i hånden, og stod nu overfor nogle af de bedste kærnetropper, fjenden rådede over. Hvor store krav dette stillede til kompagniernes gamle stambesætning, til underofficerer og officerer, kan kun bedømmes af dem, der på stedet havde lært problemerne at kende.

Hele tiden blev der meldt om en overordentlig stærk bemanning af de fjendtlige grave. Alligevel forlangte brigaden udsendelse af patruljer ved Steenstraat, selvom den fjendtlige grav lå 20 meter væk! Op vores side bestod linjen af en række sappehoveder og jordhuller uden en gennemgående grav. Sådanne krav fra brigaden ødelagde naturligvis stemningen hos de sidste eksisterende officerer og førere – Papirkrig! Hvor opmuntrende var mod dette den sidste hilsen fra den afgående divisionskommandør.

Fra MG-Kompagniet var den 10. maj aften placeret 4 MG ved 4. og 1. Kompanie områder, mens der ved Steenstraat var to MG fra Garde-MG-Abteilung. På den østlige side af Yser-kanalen blev de fjendtlige minekastere endeligt med succes bekæmpet af vore egne minekastere. Natten til den 12. maj var fjenden urolig. Han angreb forskellige steder med håndgranater. Mens det fjendtlige artilleri i løbet af den 11. maj præcist indskød sig mod terrænet langs kanalen og bag Steenstraat, hvorunder spanget ved 3. Kompanie blev ødelagt, var vores artilleri stadig tavs på grund af ammunitionsproblemet. Der blev af 3. Kompanie indtrængende anmodet til artilleriet om beskydning af et bestemt punkt, hvor fjenden opholdt sig, men forgæves.

Af II. Bataillon var der i løbet af dagen gravet et nyt Støttepunkt A i vinklen mellem landevej og kanal, og besat med en deling fra 6. Kompanie. Direkte ved kanalen blev der gravet skyttehuller til poster. II. Bataillon begravede de talrige faldne, i alt 67 tyske og 140 franske. Man kunne se, at fjenden overfor Steenstraat anvendte døde til etablering af brystværn.

Tabene mellem den 9. og den 12. maj 1915 beløb sig til 32 døde og 84 sårede. Deres navne var:

1. Kompanie: Reimers
 3. Kompanie: Heinr. Detlefs, Daevers, Utffz. Frase, Utffz. Glabe, Gevert, Klingbeil, Kolm, Michaelis, Mielke, Purczeinski, Strohkirch, Wernecke, Kämpfert, Utffz. Schumann
 4. Kompanie: Blom, Camien, Lüth, Meier, Scheurich, Schmette, Thielmann, Werner
 5. Kompanie: Lewandowski, Lüth
 7. Kompanie: *Ersatz-Reservist Hans Peter Nissen, 22-09-1888 i Christiansdal.*
 8. Kompanie: Bauer, Köhler, Podemski
 12. Kompanie: Czafranski, Kindler
- MGK: Sächtig.

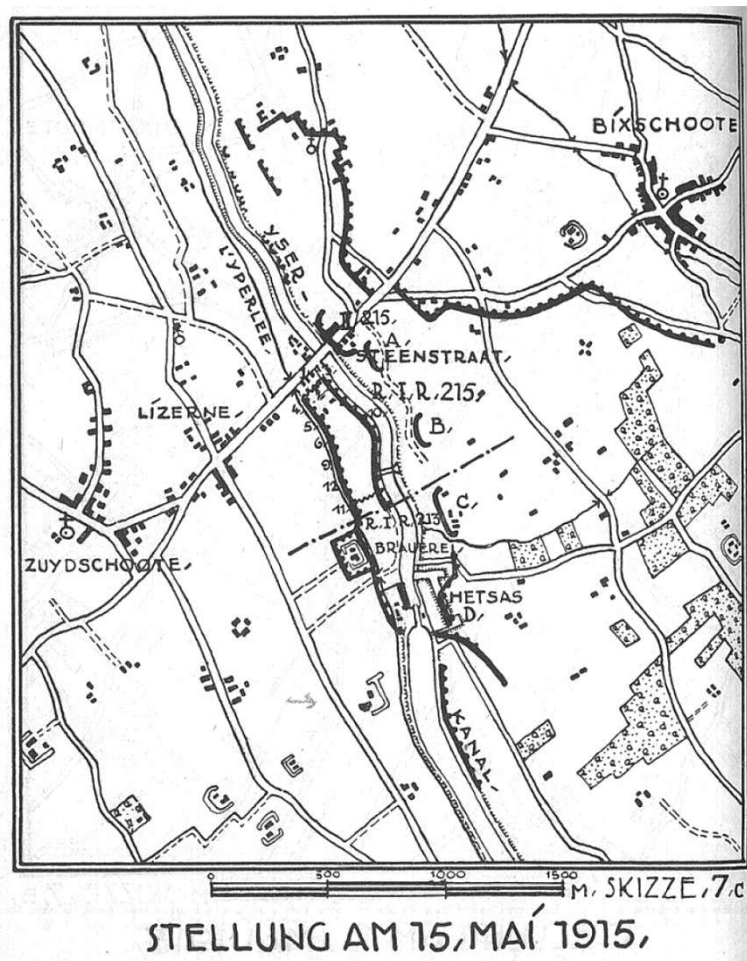
Natten til den 13. maj blev I. Bataillon afløst af III., og rykkede til de nye, i mellemtiden byggede barakker ved Jägerhaus. Steenstraat blev besat med 9. Kompanie, forstærket af grupper fra 10. Ved siden af 9. indsættes 12.

Kompanie. Skillelinjen er vejen Steenstraat – Lizerne. Så følger 11. Kompanie med forbindelse til 1./214. Maskingeværer fra regimentet og fra Garde-MG-Abteilung afløser hinanden. 10. Kompanie lå ved bataljonens kommandostation i kanalskråningen ved Kolonnebroen. II./215 blev i dens stillinger ved Steenstraat øst for kanalen. II. Bataljons kommandostation lå i Kartoffelkeller, mens regimentets var indrettet i Kassernkraal. Regimentets forbindelsesplads var af Stabsarzt Dr. Dörrie indrettet i kapellet ved Langewaede og i et hus tæt på slusen ved Het Sas.

Ved 11. Kompanie var enkelte dobbeltposter skudt frem, mens de tidligere løbegrave i retning af fjenden i videst muligt omfang blev kastet til. Tilsyneladende havde divisionen fået underretning om et forestående angreb. Med en særlig befaling (14. maj kl. 1400) blev der beordret skærpet opmærksomhed. Brigadens vurdering af stillingen fremgår af krigsdagbogen for 91. Reserve-Infanterie-Bridge: »Steenstraat er det mest følsomme punkt på hele armeens front. Placeringen her er vanskelig, ansvarsfuldt og også ærefuldt«. En strålende patrulje af Schümann (12. Kompanie) med to mand, slog fast, at fjenden gravede angrebs sapper, især foran 9. Kompanie.

9. Kompanies linje var endnu ikke gennemgående, men herpå blev der arbejdet af alle kræfter. I løbet af den 12. maj om eftermiddagen blev stillingen helt usædvanligt kraftigt belagt med miner, så 9. Kompanie led store tab og måtte forstærkes af en gruppe fra 10. Kompanie (Uffz. Schatte). Om aftenen ankom Oberstlt. Bonsack for personligt at inspicere stillingerne. Han opholdt sig netop i bataljonens kommandostation, mens transportgrupper og pionerer med spanske ryttere spærrede alle grave, da en voldsom infanteri- og MG-ild satte ind ved Steenstraat og på højre fløj af 12. Kompanie. Øjeblikkeligt blev de spanske ryttere kastet op på siderne, mens grupperne (II. Bataljon) og pionererne greb deres geværer. Oberstlt. Bonsack alarmerede selv 10. Kompanie. Endeligt kom der meldinger. »Fjenden skal være trængt ind ved 9. Kompanie«. Flere grupper fra 10. Kompanie rykkede straks frem, men i mellemtiden havde situationen ved 9. Kompanie løst sig. To underofficerer fra 10. Kompanie, hvis grupper var indsat ved 9. Kompanie, havde i løbet af den 14. maj opdaget en fjendtlig minekaster. De lå dagen igennem i håndgranatkamp med fjenden, der var blot 30 meter væk. Om aften gik de to underofficerer frem gennem en ubenyttet sappe for at nedkæmpe minekasterens mandskab og for at sprænge våbnet. Pludseligt blev de angrebet af seks senegalesere bagfra. Tilfældigvis kom Lt. Ahrenkiel og Schlürensauer, 9. Kompanie, til stede. Den fjendtlige patrulje sprang frem mod Lt. Ahrenkiel. Det lykkedes Ahrenkiel at slå den angribende bajonet til side og skyde manden ned. En anden blev ramt af Schlürensauer, en tredje taget til fange, mens de øvrige undslipper under ild fra Schlürensauer og de to underofficerer. Der blev med det samme sendt folk frem på begge sider af sappen, men der var ikke længere noget at se til fjenden. Efterhånden døde skyderiet ud, og skansearbejdet kunne genoptages. Til disposition stod Pionier-Kompanie Gewlinsky. Kl. 2300 gennemførte det samlede korpsartilleri et kraftigt ildoverfald mod de fjendtlige stillinger foran Lizerne.

Tabene den 13. og 14. maj var 5 døde og 26 sårede. Navnene var: ¹⁾

¹⁾ Willie Heinrich Friedrich Scheel, 24-05-1890 i Eckernförde (9. Kompanie) døde denne dag af sine sår på et lazaret. Hvor og hvornår han blev såret, vides ikke. Scheel var gift og havde taget bopæl i Tønder, hvorfor han er omfattet af databasen i »den store krig 1914-18«

6. Kompanie: Loeschmann.

9. Kompanie: Janecki, Ufffz. Zett, Utrffz. Zenker, Wilh. Müller

Natten til den 15. maj blev en tung minekaster fra Pionier-Kompanie Lössler indbygget på højre fløj af 10. Kompanie ved kanalen og et antal af de 100 kg tunge miner bragt over kanalen. Om formiddagen den 15. maj lå mellem kl. 0600 og 0800 kraftig artilleri- og mineild over hele stillingen. Tabene ved 9. Kompanie øgedes. Også håndgranater bliver igen kastet. 10. Kompanie måtte igen indsætte enkelte grupper ved 9. Kompanie, hvor flere fuldstændig jævnedes sappehoveder kun kunne besættes med poster. Heller ikke indsættelsen af vores tunge minekaster gav aflastning. Fra kl. 11 øgedes beskyddningen hele tiden. Kolonnebroen lå kontinuerligt under shrapnelild.

Kl. 1530 fulgte så et angreb fra Senegaleserne langs hele fronten. Foran 11. og 12. Kompanie og tilsyneladende også ved Het Sas blev angrebet totalt afvist, og brød sammen i MG- og infanteriild. Ved Steenstraat var situationen mere uafklaret. Divisionen fik imidlertid allerede kl. 1630 fra artilleriobservatører melding om, at fjenden var trængt ind i Steenstraat. Alle reserver var i mellemtiden blevet alarmeret af divisionen. Vores artilleri havde ligeledes registreret angrebet og skød med højeste ildhastighed fra alle korpsets batterier. Modsat havde artilleriet været tavs hele formiddagen, et næppe forståeligt direktiv fra Generalkommandoet, der jo måtte regne med et angreb. Årsagen var igen mangel på ammunition. Nye forsyninger til det lette artilleri kunne først forventes hen under aften. – Resten af 10. Kompanie – en deling – blev sendt frem gennem løbegraven fra kolonnebroen til 9. Kompanie, da bevægelser langs kanalen ikke var mulig på grund af artilleribeskyddningen. Melding blev afgivet til regiment. Overbringelsen tog naturligvis længere tid. (En melding eksempelvis fra 12. Kompanie til bataljon krævede 25 minutter, da passage af gravene i det seje mudder var meget vanskelig). Det var en fortvivlet situation for bataljonen, der fuldstændig var henvist til at klare sig selv med ryggen mod kanalen og afskåret fra enhver hjælp. Minekasteren foran Steenstraat skød endnu et skud, men så måtte mandskabet søge dækning, da de lå under MG-ild. Pludseligt kunne III. Bataillons stab se, at artilleribeskyddningen af kanalen foran Steenstraat holdt op, og fjendtligt infanteri fra Steenstraat ved kanalen foldede ud i retning af staben. Alle, der var disponible: kommandør, adjutant, ordonnanser, oppassere, telefonfolk (blandt andet den dygtige Ufffz. Ottensmeyer), sårede, der på forbindelsesplassen ved III. Bataillons kommandostation endnu ikke var blevet behandlet, løb med stormskridt frem, hvor der var gode skydestillinger, og skød alt hvad våbnene kunne. Hptm. von Puttkamer sigtede roligt og sikkert. Hvert skud var en træffer. Ammunition blev taget fra de hårdt sårede og hentet frem af de lettere sårede. Det første angreb blev bragt til standsning. Foran et hus i Steenstraat så man tydeligt en officer i en lysebrun frakke stå med trukken sabel, som hele tiden forsøgte at opmuntre sine soldater. Tre gange havde Hptm. von Puttkamer skudt på ham, men hver gang forbi. Så opgav han, som ellers aldrig skød ved siden af. Desto kraftigere blev derimod senegaleserne fra Steenstraat beskudt, til fjenden til sidst måtte give op. Under angrebet blev vi fremragende støttet af en gruppe fra 10./215, der var indsat ved minekasteren, enkelte folk fra 9./215 og pioniererne ved minekasteren, der ikke gik et skridt tilbage selvom fjenden trængte frem mellem kanalen og 12. Kompanie. Deres flankerende ild var årsagen til, at fjenden også måtte rømme mellemterrænet. Helt særlig fremragende udmærkede sig herunder Ufffz. Jürgens, Pionier-Kompanie 24, som overtog kommandoen, da Ufffz Ahlsweide 10. Kompanie - en tapper vovehals - var faldet. – Mandskabet fra 9. Kompanie lå stadig for en dels vedkommende mellem de indtrængte senegalesere. De forsøgte at få kontakt til deres nabokompagni. Musketier Erich II fra 9./215 kravlede forsigtigt fra krater til krater, da han pludseligt så en senegaleser-rede. Fjenderne havde endnu ikke opdaget ham. Enkelte var i gang med at forbinde deres sårede. Erich fik forsigtigt afsikret et par håndgranater, kastede dem ind i midten af fjenden, og lykkedes på den måde at slå sig igennem.

Kl. 1830 kom der endelig melding igennem fra 12. Kompanie: »Fjenden trængt ind i min højre fløj af graven, og har her sat sig fast. Hvis ikke straks der kommer forstærkninger i retning fra kanalen mod min højre fløj, kan stillingen næppe holdes. Siemens«. Fjenden var efter en voldsom øget mineild, pludseligt trængt frem nord for Steenstraat og særligt brudt frem fra Lizerne. I Steenstraat trængte han ind, rullede 9 Kompanies grave langs vejen op bagfra, mens kompagniet var bundet af de frontale angreb. Angrebet fra Lizerne trængte ind i højre fløj af 12. Kompanie, der dermed også fik kontrol over forbindelsesgraven til kanalen. MG'et fra 215, der var indsat på højre fløj af 12. Kompanie, fortsatte skyddningen til alt personel var sat ud af spillet, men det lykkedes endda de sårede at bringe maskingeværet med tilbage. Det blev øjeblikkeligt bemanded af skytter fra de tre øvrige MG, og lagde ild mod mellemtiden af fjende besatte løbegrav, og forhindrede dermed yderligere fremrykning. (Melding fra Lt. Siemens kl. 2325). Lt. Siemens trak øjeblikkeligt sin højre fløj tilbage i en skarp vinkel, og bemandede den med mandskab fra de her stående dele af 9. Kompanie og af 10. Kompanie. Fra 12. Kompanie kan det observeres, at senegalesiske enheder trak frem langs kanten af kanalen. »På den ene side af skrånningen lå neger, på den anden side forstærkninger (som imidlertid ikke var tilstede. Forfatteren). Vi skød imidlertid denne af de herrer ned efter

den anden«, hed det i en melding. Oppakningen fra folkene i 12. Kompanie, der havde måtte rømme deres stillinger, var naturligvis blevet efterladt. Fjenden gik med det samme i gang med at undersøgte tornystrene. Snart fløj en genstand, så en anden op over kanten på graven. »Vi kastede håndgranater over i den fjendtlige grav og forventede et svar af samme slags. Pludseligt kom de også flyvende, endda en hel masse, og lande godt sigtet ned i vores grav, men det må have været forsagere, for de eksploderede ikke. Ved nærmere eftersyn fandt vi grinende ud af, at fjenden havde kastet det kødkonserves, de havde fundet i vore tornystre i troen på, at der var håndgranater«.

Pionerofficer Jürgens var frivilligt fra sin minekaster gået frem over det åbne terræn til 12. Kompanie, og bragt Hptm. von Puttkamer en skitse. Ud fra denne og ud fra de modtagne meldinger, tegnede der sig kl. 1830 følgende situation: Steenstraat stærkt besat. I husene ved kanalen to fjendtlige MG. Kanalen frem til løbegraven på fjendtlige hænder. Løbegraven frem til 12. Kompanies stillinger i hænderne på senegaleserne. 12. Kompanie fastholder den gamle grav som sappehoved, buet tilbage. Den 70-80 meter lange sappe var besat med 10. og 9. Kompanie. Mellem bataljonens kommandostation og fjenden ved kanalen var minekasteren placeret med 14 mand. Flanken fra kanalen til 1. linje var åben, ikke én mand reserve var disponibel. Lt. Jacobsen, fører for 9./215 savnedes. (Var såret og faldet i fangenskab).

Fra regimentskommandøren udgik følgende signal: »Efterretning modtaget. Et komp. 214 ankommer til Deres disposition. Steenstraat skal generobres. 5./215 er allerede indsat. Bonfack«. I mellemtiden havde fjenden flere gange, frontalt og mod 12. Kompanies sappe, forsøgt angreb. Sammentrækningen af det fjendtlige infanteri ved Lizerne til dette angreb blev observeret af artilleriet. Divisionen befalede øjeblikkeligt en kraftig artilleriild rettet herimod. Alle fjendens angreb mislykkedes imidlertid i ilden fra infanteri og MG, og i Sappen i kampe på håndgranater (Melding fra MGK).

Utfz. Ottensmeyer havde på kort tid opnået igen at skabe telefonisk forbindelse til regimentet. Efter en præcis orientering fik III. Bataillon kl. 1900 ordre fra regimentet: »To delinger af 5. Kompanie er kastet ind ved Steenstraat ¹⁾. 2. og 6. Komp. står til disposition for Hptm. von Puttkamer og er sat i march, ligeledes et komp. 214. Om nødvendig bliver yderligere et komp. 214 indsat mod Steenstraat. Det tabte stykke skyttegrav skal under alle omstændigheder tilbageerobres«. Man når netop at formidle en indtrængende anmodning om håndgranater, da forbindelsen igen afbrydes. Til sikring af slusen Het Sas sendes 4 og mod Steenstraat 2 MG sat i march fra Festungs-MG-Abteilung 5. R.I.R. 213 blev trukket frem til Draaibank. Artillerikommandørerne for 45. og 46. R.D. fik ordre til med alle disponible kræfter at holde gravene ved Lizerne under beskydning.

Kort efter kl. 19 ankom en deling fra 5. Kompanie og 6. Kompanie til Hptm. von Puttkamer. Alle blev sendt frem mod højre fløj af 12. Kompanie, for herfra at gå til angreb. Kl. 21 gennemførtes angreb med ildstøtte fra R.I.R. 209 fra 45. R.D., det samlede artilleri og det endnu ikke indsatte infanteri, R.I.R. 210, Jäger 17. Sammen med dele af 12., 10. og 9. Kompanie trængte 5. og 6. Kompanie under kamp med håndgranater frem til den anden side vejen, og tog et fransk MG under beskydning og tilbageerobrede et MG fra Garde-MG-Abteilung. Imidlertid gik modstanderen øjeblikkeligt til modangreb langs hele linjen fra Lizerne til Het Sas. Af mangel på håndgranater måtte de fremrykkende kompagnier omkring kl. 22 falde tilbage nord for vejen, men holdt stadig et stykke af skyttegraven besat. 11. og 12. Kompanie afviste det franske angreb, der derimod ved Het Sas trængte ind i graven. De tvungende nødvendige håndgranater blev fremskaffet af pionererne, men langt fra i tilstrækkeligt omfang. To bataljoner fra 213 blev sat i march mod Het Sas.

Kl. 21 fik regimentet melding om, at den af brigaden kl. 1645 alarmerede I. Bataillon, var ankommet til Kasernkraal, og var sat i march mod kolonnebroen. Steenstraat og Lizerne blev beskudt med tunge mørsere. Mens feltartilleriet ved 45. R.D. havde modtaget tilstrækkelig ammunition, måtte 52. R.D. endnu engang anmode om ammunition til det tunge artilleri (15-cm Ringkanoner). Ammunitionsdepoterne modtog besked, ubegrænset af udleverer ammunition uden rekvisitioner.

I mellemtiden var opholdet langs Kanalen blev meget ubehagelig. Fra eftermiddag blev kanalen i dens længde lagt under granater og shrapnels. Hptm. von Puttkamer sendte en indtrængende anmodning om at lade 45. R.D. bekæmpe de batterier, der kostede de store tab.

Kl. 2030 var også 9./214 nået frem til kanalen. Kl. 21 fulgte samtidig med ovennævnte angreb med 215, et angreb mod Steenstraat med 214 langs med kanalen, der kostede mange tab og ikke lykkedes, dels på grund af den flankerende artilleribeskydning, dels på grund af den ødelæggende ild fra to franske MG i Steenstraat. Alle fører i 9./214 faldt ud, og kompagniet gravede sig ned omtrent på højde med minekasteren. En del var trængt ind i løbegraven, men måtte igen falde tilbage. I flere timer havde divisionen været aktiv på højeste niveau. Jernbanelinjerne blev til de forventede ammunitionstog holdt åbne. Vejene var blokerede af ammunitionskolonner. Ind i mellem

¹⁾ To delinger fra 5./215 trængte også virkeligt ind i Steenstraat, hvilket fremgår af en melding fra artilleriet til Brigaden (kl. 1840 til division). Tilsyneladende har de dog ikke været i stand til at fastholde den. Oplysninger herom er ikke tilgængelige i regimentets krigs dagbog.

kolonnerne snoede infanteri-kompagnier sig frem mod fronten. Uophørligt kørte sanitetsvogne med de røde flag fra forbindepladsen til Houthulst, mens ambulancebiler raslede fra feltlazarettet til Staden. Det drejede sig fortsat om at fastholde det hårdt omkæmpede brohoved til fremtidige operationer. Hvor stor vigtighed, fjenden tillagde denne stilling, beviser de omfattende angreb og de resulterende store tab.

Kl. 2230 ankom Hptm. Usedom med 11. og 12./214. De blev omgående sat ind i angreb (kl. 2320) langs kanalen. Samtidig skulle 6./215 med en deling fra 5./215 og dele af 12. og 10. Kompanie igen rykke frem. Regt. 214's angreb nåede ikke langt. Det unge, netop ankomne erstatningspersonel, havde aldrig været i føling med fjenden, og svigtede helt naturlig under den voldsomme beskydning i et forbitret natangreb i et ødelagt, ukendt terræn. I mørket havde officererne ikke tilstrækkelig indflydelse på de unge soldater, som desuden var dem fremmede. Kompagnierne fra 215 indtog igen 12. Kompanies grave og over vejen til dele af 9. Kompanies grave. Heller ikke denne gang kunne graven på den anden side vejen fastholdes, da graven hang i luften. De faldt tilbage til vejen, og havde dermed 12. Kompanies grav i fuld besiddelse, og en del af løbegraven som sappe (melding til divisionen kl. 0100). En artilleriobservatør meldte endda, at Steenstraat for største delen var generobret (kl. 1400). Denne melding må imidlertid have være forkert.

Da Hptm. von Puttkamer så, at 214's angreb gik i stå, trak han kl. 0200 1., 3 og 4./215 over kanalen, mens 4. forblev i reserve. 3. Kompanie blev indsat mod forbindelsesgraven Steenstraat – Lizerne. Som kompagniet kom på højde med 214, blev III./214 trukket tilbage over kanalen og straks herefter indsat igen ved Het Sas, hvor Hptm. von Usedom faldt.

Kl. 0400 den 16. maj fulgte angrebet med I./215. Det trængte ind i Steenstraat, erobrede et fjendtligt MG og tilbageerobrede et MG fra Garde-MG-Abteilung, der nok var blevet dækket af jord, men stadig var anvendelig. Det blev straks bemanded med skytter fra MGK/215. I./215 holdt alle huse i Steenstraat sydøst for vejen. Samtidig gik 6. Kompanie igen frem fra højre fløj af 12. Kompanie. Først arbejde en håndgranat-gruppe under Gefr. Rickmers sig frem lang bagsiden af graven. På et givet signal kastede de håndgranater ned i graven og spang ind i stillingen sammen med den stødtrop under Offz.St. Diekmann, der stod parat. Senegaleserne forsvarede sig fortvivlet. Offz.St. Diekmann blev hårdt såret af flere bajonetstik. Også en stor del af de øvrige blev ramt af bajonetter eller de bekendte små knive, senegaleserne anvendte. En forbitret kamp rasede i det svage morgenlys, mand mod mand, kamp om det nøgne liv. Her var der én, der med hænderne kvalte en mand, hvis han ikke bagfra blev stukket ned med en bajonet. Der blev et hoved slået i stykker med en geværkolbe eller en tung kniv. Håndgranater eksploderede med voldsomme brag. Kampen varede kun i få minutter, men var tilstrækkelig til at give mennesker dyriske kræfter i selvopretholdelsens naturlige drift. Håndgranatgruppen og Rickmers trængte længere frem og stødte på et fjendtligt MG. Håndgranater kom frem, og våbnet nedkæmpet. ¹⁾ 6. Kompanie holdt hele forbindelsesgraven med forbindelse til I. Bataillon. Straks efter kl. 0440 ramte et nye fjendtligt, overordentligt kraftigt gennemført angreb langs hele stillingen fra Steenstraat til regimentets venstre fløj. Igen kunne det frontale angreb afvises, men en stor del af løbegraven langs vejen og en stor del af Steenstraat gik igen tabt, som Hptm. Lichtenstein under forsvaret dødeligt såredes, mens Oblt. Demuth, Lt. Joerges og Lt. Zeug såredes alvorligt. Lt. Joerges forblev savnet. De to franske MG gik igen tabt. Under dette tilbageslag blev 4. Kompanie i den voldsomste fjendtlige ild trukket frem til afskæring af kanalen. Endnu engang lå alle ved bataljonsstaben i beredskab. En mand fra det nye erstatningspersonel syntes at have fået et nervesammenbrud. Pludseligt begyndte han at skyde, og lagde netop an mod Hptm. von Puttkamer på blot to skridts afstand, da man i sidste øjeblik fik vristet geværet fra ham.

Endnu engang måtte også den nordlige del af løbegraven rømmes, da to kanoner fra vores eget artilleri fortsatte med at beskyde den. Derimod blev den sydligste del af Steenstraat på 3. Kompanies hænder. Mellem højre fløj af 12. Kompanie og 3. Kompanies gravede enhederne en ny grav parallel med løbegraven. Fjendens angreb rettede sig formentlig denne gang mod forbindelsesgraven. Fjenden ville tilsyneladende bryde igennem her, og nå ind i ryggen på 11. og 12. Kompanie, og dermed rulle hele stillingen op. Tilsyneladende havde modstanderen iværksat angreb på begge flanker af hele brohovedet, for kl. 11 forelå en melding om at modstanderen også havde erobret et stykke grav mellem Het Sas og Bryggeriet. Dermed var situationen blevet yderst kritisk. Enheder på vestsiden af kanalen – specielt dem i forreste linje – stod i risiko for at blive afskåret. Der blev derfor af division kl. 1135 udsendte ordre til et samlet angreb. De fjendtlige indtagne stillinger på begge fløje af brohovedet skulle angribes. Steenstraat: R.I.R. 215 og II./216 (Oberst Bonsack), Het Sas – bryggeriet: R.I.R. 214, I. og III./213 (Oberstlt. Brinck). Angrebet skulle iværksættes kl. 1230.

Generalkommandoet stillede som reserve R.I.R. 210 til disposition for divisionen sammen med Jäger 17, men kun til fastholdelse af østsiden af kanalen.

Regimentsbefalingen lød (tilgået Hptm. von Puttkamer kl. 1225 med ordonnans):

¹⁾ Gruppen blev senere befalet til Regimentskommandøren, hvor mandskabet modtog hans højeste anerkendelse.

1. Efter divisionsbefaling angriber Regiment 215 og II./216 kl. 1230 efter kraftig ildforberedelse Steenstraat til tilbageerobring af den mistede del af graven.
2. Kl. 1230 står disponible dele af Afdeling von Puttkamer klar, og angribe vejen Steenstraat – Lizerne.
3. Afdeling von Roeder angriber på samme tidspunkt (underlagt II./216) graven øst for Stamkot Ferme. Samtlige disponible dele af regiment 215 skal slutte sig til dette angreb.
4. Et kompagni II./216 står til min disposition ved Kassernkraal.
5. Meldinger til Kassernkraal.

Bonfack

Oberstlt. Bonfack anmodede indtrængende om en stærk artilleriforberedelse før angrebet, da fjenden holdt hans udgangsstillinger under kraftig beskydning, og den fjendtlige grav stærkt besat. Artillerikommandøren, Oberst Lauer, måtte imidlertid kl. 1325 melde til division, at der ikke længere var ammunition, og nye forsyninger først kunne forventes efter kl. 16. Samtidig meldte artilleriobservatører, at fjenden igen koncentrerede stærke tropper og rykkede frem mod Steenstraat.

Hptm. Schürmann ved Major Roeder meddelte III. Bataillon, at følgende ville blive indsat i angrebet: 2./215, 8./215, 10./214 og II./216. Broen ved Steenstraat var spærret af fjendtlig MG-ild.

Efter aftale med 213 fandt angrebet sted kl. 1430. Den markeredes for de bagvedliggende enheder af en generel stigende – men desværre hovedsagelig fjendtlig – artilleriild. Sammen med 3. Kompanie blev 4. Kompanie indsat fra kanalen, mens 12., 9., 10. og en deling fra 11. Kompanie (frivillige) og en deling fra 5. Kompanie under Lt. Siemens, angreb fra Lizerne – Boesinghe vejen. Det nåede over vejen, og havde en fast hånd over den gamle linje. Lt. Siemens faldt. Feldw.Lt. Hilbig førte nord for vejen, Lt. Bollgold 6. Komp. syd for, og Lt. Banfi venstre fløj. Da højre fløj (1, 3. og 4. Komp.) lidt senere rykkede frem mod Steenstraat, blev de mødt af en mur på fem MG. Samtidig begyndte langs hele fronten et kraftigt fransk angreb – alene ved Steenstraat med en styrke på to bataljoner. Det var altså ikke lykkedes vores artilleri at forhindre samlingen af de observerede stormenheder. Vores egen artilleriild kunne slet ikke sammenlignes med den fjendtlige, desto mere anerkendelsesværdig var indsatsen fra vore kompagnier! Foran 11., 12. og 6. Kompanie blev det fjendtlige angreb totalt afvist af MG og håndgranater. I./215 minus 2. Kompanie, havde sammen med en deling fra 5. Kompanie indtaget en stor del af løbegraven og gennem denne huse syd for Steenstraat tæt på broen. Her kom det til mødekamp. Et vildt håndgemæng opstod især ved 5. Kompanie i forbindelsesgraven. Til sidst gik kl. 1440 modangrebet i stå. Modsat angreb vore folk endnu engang og erobrede hele forbindelsesgraven! Kl. 1515.

Von Roeders angreb kom kun langsomt fremad. De franske MG på broen kunne ikke bringes til tavshed. Det lykkedes Lt. Schroeter, 2./215, Lt. Müller, 6./215 og Oblt. Pigge, 5./216, støttet af to MG fra Festungs-MG-Abteilung 5 (Lt. Schmidt) at komme et stykke frem. Kun huse og grave på østsiden af kanalen kunne renses. Ethvert forsøg på at erobre broen, slog fejl. Lt. Müller faldt. Tabene til II./216 beløb sig til 20 mand faldne, 76 sårede. En Offz.St. 6./216 blev såret.

Om eftermiddagen viste det sig, at det under angrebet var lykkedes en styrke senegalesere at trænge igennem og ind bag 5. Kompanie, hvor de nu dannede en rede på 46 mand. Da de ikke ville overgive sig, blev de af kompagnier fra II. og III. Bataillon uden fuldstændig nedkæmpet med håndgranater.

Fra alle kompagnier indløb meldinger om, at stillingerne var fast etablerede, men at enhederne, særlig II. Bataillon, der havde været indsat siden den 9. maj, totalt var mod slutning af deres kræfter. Siden den 14. maj var der ikke kommet forplejning igennem, folkene med stormpakninger var uden overfrakker og uden deres nødrationer. Indtrængende anmodninger om håndgranater indløb fra alle sider, det eneste anvendelige våben under disse nærkampe, hvis bitterhed regimentet aldrig tidligere havde oplevet.

På samme tid havde franskmændene angrebet os ind til Het Sas og englænderne frem til Pilckem. 213 og 214's angreb nåede ikke at blive udviklet, da 214 med en styrke på 800 mand ikke længere er anvendelig (Melding fra Oberstlt. von Prittwitz til division) og 213 på grund af artilleribeskydningen ikke kunne komme over kanalen. Foran Het Sas brød det fjendtlige angreb sammen under artilleriild. 7. og 9./46 drejede rundt og tog Zwaanhof under beskydning.

Eftermiddagen igennem slog fjendtligt artilleri kontinuerlig ned over reservestillingerne ved bataljonskommandostationen. Her er ligeledes forbindepladsen placeret med Unterarzt Schulz og senere Brunzema. Hvad lægerne havde præsteret i de sidste timer, kan ikke beskrives. Uden et sekunds ro havde Unterarzt Brunzema i to dage og nætter være i gang. Næppe var en såret færdig før flere andre dukkede op, som måtte behandles. Ved dagslys var det umuligt at bringe de sårede væk fra stedet, Langt over 100 hårdt sårede lå den 16. maj ved kanalen. Så slog granater ned på ny. Under beskydning blev alle sårede bragt i dækninger eller anden skjul. Selv Hptm. von Puttkamer greb til. Minutter reddede mange livet. Den flankerede ild kostede skrækelige ofre. Morfinen var for længst sluppet op. De sårede led umenneskeligt. Der fæstnede sig et billede, som de deltagende endnu efter år ikke

kunne glemme. Man måtte forsigtigt kravle hen over de sårede for ikke at støde til de ødelagte lemmer. Der lå en med lungeskud i et hav af blod på en teltbaner, et andet sted hviskede en wehrmann: »Nu er jeg såret. Kommer jeg helskinnet tilbage, skal jeg igen se min kone og mit toårige barn...«, men den ubønhørlige Død satte allerede med forfærdelig tydelighed sit præg på ansigtet. Lt. Dralle, 5. Kompanie, blev under angrebet såret i overkæben, og kuglen var trængt ind i tungen. Han måtte holde ud til mørket faldt før han kunne evakueres.

Meldingerne, der tilgik divisionen, var meget alvorlige. Divisionens enheder var mod slutning af deres kræfter og krævede kraftigt til en afløsning. Det var udelukket, at regimenterne endnu en dag kunne holde fast unde sådanne kampe. Divisionskommandøren var sig fuldstændig den alvorlige situation beviset. Der måtte forventes et alvorligt tilbageslag. Minekaster-enheder skulle med det samme bringe sprængammunition frem, lægge ladninger omkring de tunge minekastgere og lægge sprængladninger klar ved broerne, for i yderste nødstilfælde at kunne ødelægge det hele. Alle pionerkompagnier (Gelinsky, Soffner, Vogel) blev trukket sammen for på østsiden af Yser-kanalen øjeblikkeligt at etablere nye stillinger. Infanterikompagnier fra 45. R.D. blev indsat i skansning. Jæger 17 fragtede materiel frem. Kommandør for 91. Res.Inf.Bde, Oberst von Stockhausen, fik af divisionskommandøren personligt besked på, at trods resultaterne på den vestlige side, skulle kun østsiden af kanalen fastholdes. Divisionen opbød sine allersidste kræfter, selv divisionens brotræn med dens hestevogne blev indsat i borttransporten af sårede.

Den kraftige flankerende ild mod kanalstillingen og mod broerne – enkelte troede, at det var ild fra 45. R.D., men ildretningen pegede direkte mod Noordschote – var indledningen til fortsatte fjendtlige angreb. Han ville herigennem spærre overgangene over kanalen, hvad jo også fuldstændig lykkedes for ham. Kl. 1615 meldte artillerikommandøren igen, at fjenden traf forstærkninger frem gennem den nordlige flankeringsgrav i retning af Steenstraat. Da Reserve-Feldartillerie-Regiment 46 ikke længere havde ammunition, blev 45. R.D. anmodet om at lægge ild over forskydningerne. Det nye angreb kom fra retning af Lizerne mod den gamle 12. Kompanie grav nord for vejen. Fjenden stormede frem, men blev dog afvist i nærkamp. Hele tiden kom anmodningen om gensforsyning med håndgranater. Koste, hvad koste ville: to ordonnanser måtte sendes tilbage for at skaffe flere håndgranater. Den ene blev liggende hårdt såret ved kanalen, men den anden nåede, ligeledes såret, tilbage til regimentet. Endeligt kom pionerer, dampende af svend, frem med håndgranater og tændere. De medbragte endda fra Hptm. Gelinsky forplejning med til bataljonsstaben. Man mærkede da først rigtigt, at man i 48 timer intet havde fået at spise, for slet ikke at tale om søvn.

R.I.R. 214, der ligeledes havde vanskelige timer bag sig, generobrede i mellemtiden igen den hårdt omkæmpede bryggerbygning. Fra kampene siden middag lå alene foran 12. Kompanie 60 faldne senegalesere. I vores grave og foran linjen ved Steenstraat, optalte man for så vidt synlige, over 500 døde farvede franskmænd. I løbet af aftenen lykkedes det under usigelige vanskeligheder at bringe næsen alle sårede tilbage til kanalen. De sårede senegalesere, der for en dels vedkommende allerede i to dage havde ligget uden hjælp i gravene, kunne hverken behandles eller bringes med tilbage. Det oversteg vore kræfter.

Forsvaret mod begge angreb og de meget store tab, syntes at have virket som et tilbageslag for fjenden. 45. R.D. meddelte nemlig kl. 1845 til vores division, at det fjendtlige artilleri havde taget de tidligere franske grave nord for Steenstraat under en kraftig beskydning. Fjenden havde tilsyneladende rømmet dem. I troen på, at de igen var besat af tyskere, rykkede de efter denne artilleriforberedelse (kl. 11905) endnu engang frem nord for vejen. Håndgranater var netop nået frem i linjen, og ved hjælp af denne led fjenden et nyt nederlag. Angrebet var imidlertid også blevet erkendt af artilleriet, der kunne nedkæmpe den efterfølgende forstærkning.

I mellemtiden havde Ottensmeyer endnu engang fået reetableret sine ledninger. Frontsoldaterne havde ofte bandet over de »dovne« telefonfolk, »der altid ville havde de bedste dækninger og intet foretog sig«. Hvad der her af den enkelte blev frembragt af stille heltegering under udlægning og splejsning af telefonforbindelser, skete oftest uden vidner. Foruden telefonlinjerne til R.I.R. 215, var der mellem den 22. april og den 16. maj endnu en telefonforbindelse frem til Station Steenstraat, der af divisionens telefonsektion (Fører Feldw.Lt. Budzich fra R.I.R. 213) blev holdt i funktion af folk fra alle divisionens fem regimenter og Jæger-bataljoner. Af en fra 4. Kompanie den 1. maj tilkommanderet denne sektion, stammer denne beretning:

Den 1. maj fik jeg meddelt, at jeg var forsat til telefonsektionen ved Regimentet, og man lykønskede mig med denne »etape-post«. Fra regimentets telefonsektion blev jeg samme aften »skubbet videre« til divisionens telefonsektion, efter mange kammeraters opfattelse endnu længere tilbage i etappen. Jeg skulle hurtigt blive belært om noget andet, og sendt til Bixschoote og herfra til Het Sas på en station, der lå i skråningen på skansen. Overfor kirken i Bixschoote befandt sig en større central (der eksisterede frem til februar 1916). Herfra gik seks ringledninger med seks understationer over Het Sas, skråt over kanalen via en stor pram til »stationen« på østsiden, hvorfra der gik forbindelser mod Steenstraat og på den anden side, tilbage til Bixschoote. Da ledningerne i den forreste zone ikke kunne føres på stænger, men lå på jorden, blev den hele tiden ødelagt, ikke kun af beskydning, men også af kammeraterne, der i nattens mørke ildede mod fronten, og som indædt bandede når

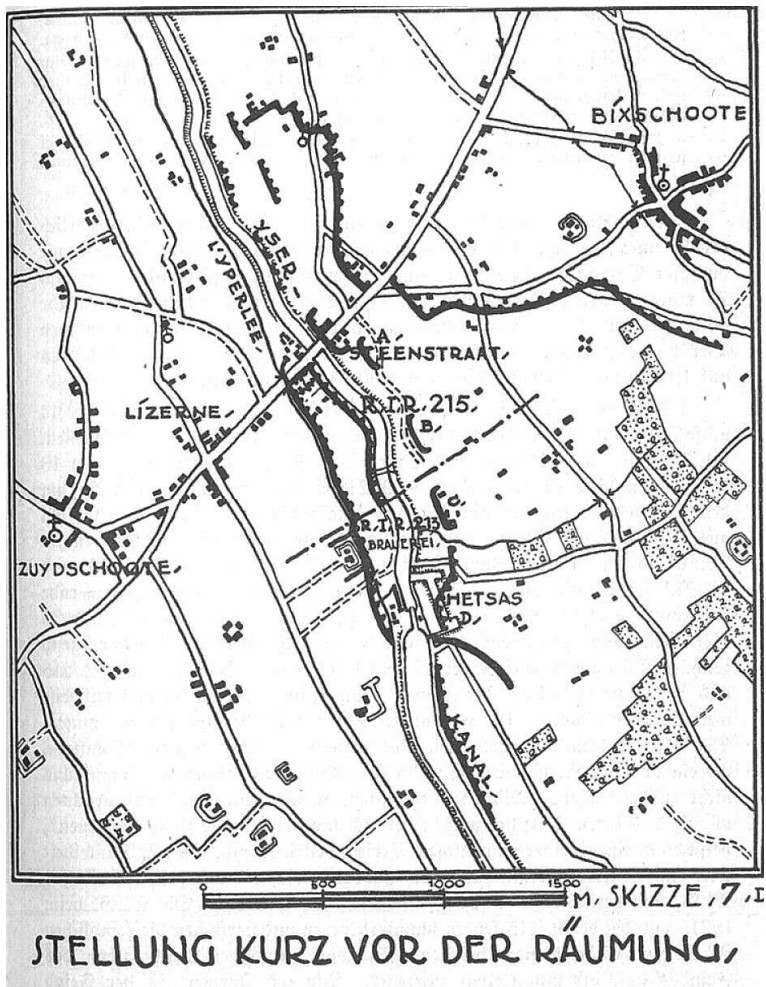
fødderne vikled sig ind i de »ubenyttede telefonkabler«. At vores telefongrupper ikke var nogen »unddrager post« beviser den kendsgerning, at jeg som den tredje af gruppens fire medlemmer den 16. maj blev såret af MG-ild ved kanalen, efter at vore forbindelse i den foregående nat var holdt intakt på nær nogle få afbrydelser. På trods af skuddet i benet måtte jeg blive fremme indtil den 18. maj om morgenen, da der ikke tidligere var muligt for transport. Ordren til at sprænge broerne kunne stadig nå igennem via vore ledninger.

Da telefonforbindelserne ind i mellem virkede, kunne Regimentet præcist underrettes om situationen. Oberstlt. Bonsack afgav på denne baggrund kl. 1830 melding til Brigaden: »Angrebet under Hptm. von Puttkamer er for sådan lykkedes, at graven syd for vejen Steenstraat – Lizerne er på vore hænder og ligeledes 50 meter nord for vejen, så linjen løber fra de sydligste huse under »R« i Riviere (Kort 1:10.000) til den gamle grav. Husene i Steenstraat er på fjendens hænder, mens den østlige bred ved landsbyen er på vore. Major von Roder har angrebet på begge sider af vejen mod Steenstraat. På grund af kraftig infanteri- og MG-ild er angrebet ikke kommet til udvikling. Hptm. von Puttkamer fastholder de erobrede grave, men anser ikke yderligere angreb tilrådelig, da mandskabet er mod slutning af deres kræfter...«

Som de begyndte at blive mørkt ankom endnu et af Hptm. von Puttkamers anmodede kompagnier (5./216) under Hptm. Otto. Den blev indsat til støtte af I. Bataillon til sikring af højre flanke.

Det blev mørkt. De let sårede er bragt bagud. Transporterne af de hårdt sårede tager lang tid, da der kun er to bære disponibel. Telefonerne gløder. Oblt. Meyer giver som vigtigste endnu en angrebsbefaling igennem til samme aften. De nødvendige befalinger var netop under udgivelse, da kl. 2300 ordre kom til rømning. Den vestlige kanalbred blev opgivet. I modstrid med korpset, besluttede divisionskommandøren sig til dette skridt for at undgå unødvendige tab efter af fjenden næsten igen havde mistet alle hans resultater. Kun broen og husene langs vejen nord herfor var endnu på fjendens hænder.

Rømningen skulle begynde den 17. maj kl. 0200, og kl. 0300 skulle skiftet til den østlige bred af kanalen være afsluttet. Pionerer var allerede gået i gang med at forberede broerne til sprængning. Presserende rekvireringer af sanitetspersonel kunne ikke opfyldes af divisionen. Seks bærehold var alt, de kunne sende, da også Afsnit Het Sas måtte tilgodeses. Først trak Hptm. von Puttkamer to MG tilbage fra venstre fløj, der under Lt. Schmidt blev placeret på kanalskråningen til sikring af kolonnebroen. Langsomt fulgte enhederne efter, først 214. Propper opstod. Soldaterne kastede sig ned i de nærmeste dækninger for at sove. Hver fire mand måtte tage en såret med tilbage. Endnu ligger langt over hundrede ved broen. Pionerer og infanteri slæbte den tunge minekaster med tilbage. De tunge og en stabel middeltunge minere blev kastet i vandet. Nu måtte to mand slæbe en såret, og desuden blev der trykket et gevær i hænderne på dem, som kom tilbage. Det hastede. De sidste døde blev båret over kanalen i teltbaner. Kl. 0300. De forreste MG rykker ligeledes ud. Bredden er på det nærmeste tømt. Hvad der endnu er tilbage af udrustningsgenstande på forbindepladsen, flyver i vandet. Så kom også I./214 over kolonnebroen. Spangene var allerede sprængte. Adjutant fra III./215 gik endnu engang det meste af stillingen igennem for at påse, at alt som beordret er rømmet. Som de sidste gik Hptm. von Puttkamer og hans stab tilbage over broen. Det var

STELLUNG KURZ VOR DER RÄUMUNG,

allerede næsten lyst. Pionerofficeren pressede på. Ladninger bliver tændt og broen sendt i luften. Vækket af eksplosionen kom to mand fuldstændig forstyrret ud af en dækning. Den ene sprang i vandet og svømmede over, den anden kom over via det ødelagte spang.

Regimentets tab mellem den 15. og 16. maj: 144 døde, 328 sårede og 9 i fangenskab. Navne på de faldne var:

1. Kompanie: Ufffz. Behrend, Christian Bauer, Börnsen, Bruh, Böhm, Bergfeld, Broihan, Christmann, Hinr. Clausen, Diedrich, Ehlers, Eichberg, Fabieszewsky, Gröning, Gotter, Hameister, Otto Hansen, Hendemann, Holz, Jenke, Zanzen, Kröger, Kropf, Kleiber, Krüger, Kreklau, Lupp, Lewandowsky, Lachmund, Majderek, Reidt, Karl Paulsen, Petermann, Priedöhl, Radke, Siedow, Schägaer, Schulz, Schmökel, Schauer, Vizef. Theel, Daniel Timm, Max Reinhardt, Koepke, Hptm. Lichtensein, Lt. Joerges.
2. Kompanie: Kunde, Plate, Ufffz. Rimmel.
3. Kompanie: Homfeldt, Moellendorf
4. Kompanie: Denker, Kruse, Rabemacher, Schnabmeier, Schümann, Schröder, Ulrich, Timm, Wietstock, Weyhe, Ely.
5. Kompanie: Bähns, Grattorp, Hübner, Muhs, *Arthur Johann Jakob Petersen, 25-09-1894 i Petersdorf (bosat Tønder), Ueker, Westphal*
6. Kompanie: Bode, Bartels, Duckstein, Dornwarth, Eggerk, Gefr. Frommherz, Grätz, Krumbach, Lakos, Muth, Kempfer, Ufffz. Retzow. Ruschke, Ufffz. Schmidt, Wilh. Schulz, Stocker, Stark, Stange, Wittekind.
7. Kompanie: Axtgmann, Brockmüller, Stenzel.
8. Kompanie: Heitmann, Koch, Rönnekamp.
9. Kompanie: Gefr. Heinr. Ahrens, Beuck, Ehrich, Epp, Greulich, Knecht, Ollhoff, Wolff.
10. Kompanie: *Ufffz. Wilhelm Karl Reinhold Ahswede, 16.05-1892 i Potsdam, bopæl i Havnbjerg, Böck, Barth, Becker, Ufffz. Elsner, Erdmann, Evers, Hans Nissen Festesen, 03-08-1891 i Vollerup, Gerke, Gabrowski, Holst, Harder, Hehs, Krfahm, Kaatz, Lohs, Vizef. Labahn, Mirowski, Manbrowski, Gefr. Oldag, Ufffz. Ritter, Schmidt, Vollmann, Witt, Nicolaus Jakob Welasch, 18-12.1891 i Sønderborg, Zimmer.*
11. Kompanie: Brsosowski, Schäler
12. Kompanie: Bock, Bleckwen, Dunkelmann, Garaske, Hartmann, Werner, Jahnke, Richard Jahnke, Pischke, Pierdzioch, Sawallich, Scholz, Wernicke, Zunk, Päplow., Lt. Siemens.

I løbet af natten havde pionerer i største hast gravet støttepunkter på den østlige kanalbred. Ved Steenstraat forblev II. Bataillon under Major Roeder på begge sider af landevejen; forrest 7. og dele af 6. Kompanie med en deling fra 5. Kompanie bag i den gamle tyske stilling. Nord for vejen lå to delinger af 5. Kompanie (Lt. Pflüger) og 8. Kompanie. Resterne af 6. Kompanie lå i et støttepunkt syd for vejen sammen med 8. Kompanie. I. Bataillon (Hptm. Schürmann) besatte sammen med III. Bataillon de gamle stillinger mellem vejen og Kassernkraal. 11. Kompanie lå til umiddelbar disposition for regimentskommandøren ved Kassernkraal. Kommandostation for III/215 var på højde 10. (Føring 1. Komp. Feldw.Lt. Reich, 4. Komp. (for den sygemeldte Lt. Daries) Feldw.Lt. Dörries, 9. Komp. Lt. Wiese. 12. Komp. Feldw.Lt. Hilbig. I støttepunktet foran Steenstraat blev der på hver side af vejen indsat to MG fra 215. Forbindelsen til venstre var for III. Bataillon II./213, til højre 45. R.D. Rømningen af vestsiden af kanalen var sket ubemærket af fjenden. Kl. 11 beskød han voldsomt den gamle stilling, og omkring middagstid blev enkelte fremrykkende senegalesere observeret. Fjenden gav dog ingen ro. Kl. 0600 havde han allerede endnu engang angrebet ved Pilkem (52. R.D.).

Den 18. maj blev følgende fordeling indført:

Højre underafsnit: 92. Res.Inf.Bde (Oberst von Gregory), R.I.R. 213 og 215.

Venstre underafsnit: Oberst Ridel, R.I.R. 216.

Divisionsreserve: Stab 91/ Res.Inf.Bde, R.I.R. 214, Bultehoek, Jäger 18 Melaene Chateau, I./209 Herzog v. Brabant.

Allerede om aftenen den 17. maj blev R.I.R. 214 alarmeret og stillet til disposition for 52. R.D., men hurtigt herefter afløst af R.I.R. 210.

Mellem den 15. maj middag og den 17. maj aften havde divisionen mistet 28 officerer og 5 Offz.St. Af disse havde R.I.R. 215 mistet 8 officerer og 1 Offz.St. (inklusive Feldw.Lt. Niethardt, der er inkluderet i divisionens angivelser).

Assistentarzt Schreiber havde i disse dage høstet meget store fortjenester ved regimentet. Han var placeret i Kartoffelkælderen. På den gård, hvor man i november 1914 havde fundet den store skinke, havde man opdaget i stor kalkhule med tusinder af æg. I største stilhed blev disse afhentet af forplejningen og fordelt på kompagnierne. Naturligvis blev dette ikke meldt, da intendanturet ville have være i stand til at beslaglægge det hele til regimentet. Overalt i graven og senere i skovlejren kunne man efterfølgende se små bål, hvorpå vores mandskab lavede æggekager.

Den 17. maj blev 2. Kompanie trukket frem i støttepunkt, hvorefter 6. Kompanie og de to delinger fra 5. kunne trækkes tilbage i den gamle stilling.

Tab den 17. maj: 9 døde og 19 sårede. Navnen på de faldne var:

1. Kompanie: Diekmann
2. Kompanie: Lübtke
3. Kompanie: Chudzinski
6. Kompanie: Hinrichsen, Kaczmarek, Wilh. Partow
7. Kompanie: *Peter Hansen Schmidt, 26-11-1884 i Skovby*, Walter Wiese
- M.G.K.: Bukowicki.

Den 18. maj blev adjutant II. Bataillon, Feldw.Lt. Niethardt, hårdt såret. Om aftenen afløste I. Bataillon II./215, der rykkede i den gamle stilling. Den ikke indsatte bataljon skulle hver nat stille store skansekommandoer. Om aftenen den 19. maj kunne II. Bataillon endeligt trækkes tilbage til baraklejren. Hptm. von Puttkamer og Oblt. Meyer blev bevilget orlov. III. Bataillon blev ført af Oblt. von Basse, fungerende regimentsadjutant var Lt. Willers, stedfortrædende bataljonsadjutant Lt. Ahrenkiel. Lt. Vollgold og Hilbig kom syge tilbage. 12. Kompanie førte Vizef. Richter. Til venstre for vejen blev den 19. om aftenen tre MG afløst af Festungs-MG-Abteilung 5. Der skal på dette sted æres en af regimentets faldne - Landsturmmann Kunze, 2. Kompanie. Hans kompagni lå tæt på den østlige side af kanalen, da han fik ordre til at grave et poststade i kanalskråningen. Da han var færdig bad han om at måtte blive. En halt time senere bragte et fjendtligt skud en ende på hans liv.

Tabene mellem den 18. og 21. maj omfattede 25 døde og 38 sårede. Navne på de døde var:

1. Kompanie: Alves, Killer, Ramrath, Reels, Schlapmann.
2. Kompanie: Jacobs, Kunze, Kerntopp, Scholz, Garstedt.
3. Kompanie: Roywer, Treger
4. Kompanie: Jürgens
6. Kompanie: Böttcher, Kowalski, Klaus Petersen, Ziokowski
7. Kompanie: Sievertsen
8. Kompanie: Schlabit
9. Kompanie: Scheel
10. Kompanie: Klein, Weigand
11. Kompanie: Gefr. Möllenthein
12. Kompanie: Mallwitz
- MGK: Otto Müller, Rose.

Den 21. maj aften afløste III. Bataillon I./215, der herefter rykkede ind i III. Bataillons stillinger fra 19. maj. Forskellige ting tydede i retning af fornyede fjendtlige angreb. Som modforholdsregel skulle Steenstraat broen derfor sprænges. Sammen med pionerer forsøgte Uffz. Cassel, 9. Komp. sprængningen, men lykkedes kun delvist. Der blev kun lavet et hul midt i kørebanen. Fjenden kastede flyvebomber over stillingen, men uden dog at anrette skader. Derimod måtte kompagnierne lide kraftigt under minekasterne. Hver nat måtte II. Bataillon fra Houthulst stille 400 mand skansekommandoer, og havde herunder betydelige tab.

Den 17. maj havde 52. R.D. erobret enkelte grave fra englænderne. Tilsyneladende planlagde fjenden et større modangreb. Natten til den 22. maj lykkedes det ham at istandsætte flere af de sprængte broer over kanalen mellem Steenstraat og Het Sas, og endda at slå en helt ny pontonbro. Den blev imidlertid lagt under ild og ødelagt af 8./Art 46.

Den 22. maj havde regimentet tab på 10 døde og 15 sårede. Navne på de døde var:

1. Kompanie: Kruse
3. Kompanie: Kriege
5. Kompanie : Rachow
8. Kompanie: Joerk, Knabe, Schnelle. Den 23. maj faldt *Peter Höeck, 20-09-1895 i Kollund*.
9. Kompanie: Strün,
11. Kompanie: Baasch, Uffz Suhr, Lenz.

Natten til den 23. maj afløste II. og III./213 vore bataljoner, der herefter marcherede til baraklejren Houthulst. Regimentet var i divisionsreserve, og igen underlagt 91. Res.Inf.Bde.

Divisionens ansvarsområde var nu følgende (natten 24./25. maj): højre begrænsning mod 45. R.D. i linjen Zuydschoote – vejgaffel nord for Stamkot Ferme. Venstre begrænsning mod 52. R.D. var højde 19, syd Zwaanahof – vejkyrds vest Pilckem – baneovergangen nord for Pilckem – vejen Pilckem-Kortekeer frem til vejgavlen nord for Pilckem – Hanebeek-broen ved B.3 – Kortekeer-broen.

Underafsnitsinddeling:

Underafsnit A: højre 92. Res.Inf.Bde, Kommandør: Oberst von Gregorym, kommandostation Draaibank.

Grænse mod Underafsnit B jordskanse Het Sas eksklusiv, Duiverbeek.

Enheder: R.I.R. 213, R.I.R. 215, Pionier-Kompanie Gelinsky og Vogel.

Underafsnit B: Kommandør: Oberst Ridet, Kommandostation Kortekeer kryds

Grænse mod C: Slot Boesinghe – sydkant skovstykket nord for vejen Boesinghe Moulin à Vapeur – østspids skoven ved Højde 21.

Enheder: R.I.R. 216, Pionier-Kompanie Löffler.

Underafsnit C: Kommandør Oberstlt. von Prittwitz, kommandostation nord for Pilckem.

Enheder: R.I.R. 214, Jäger 18, Pionier-Kompanie Benz

Divisionsreserve: Jäger-Bataillon 17.

Den 24. maj om formiddagen havde XXVI. R.K. på ny angrebet med gas. På højre fløj af 52. R.D. var R.I.R. 204 indsat. R.I.R. 203, 214 og Jäger 17 stod alarmeret.

På dette tidspunkt ankom endnu en større sending af ungt erstatningspersonel fra ersatz-bataljonerne.

Frem til den 28. maj havde bataljonerne hvil i Houthulst skoven. Endnu engang lå en tid med hårde, men også ærefulde kampe bag os. Hvad der havde været forventet af regimentet, var blevet præsteret – uanset om det var i frisk angreb eller i sejt forsvar i en dårligt eksisterende stilling, var det generobring af et tabt stykke grav. Omfanget af det, regimentet havde præsteret, kan kun bedømmes af dem, der deltog. Hptm. von Puttkamer skrev det i sin bataljonsbefaling fra 20. maj: »Jeg tilføjer også min personlige tak og anerkendelse for trofast pligtudførelse i alvorlige stunder«. Nogle få ord, der imidlertid siger det hele. Hvor vanskelig, hvor uhyre vanskelig, havde ikke »den trofaste pligtudførelse« været! Og regimentet havde virkelig gjort sin pligt. Heller ikke anerkendelse fra højeste sted manglede:

Armee-Oberkommando 4
IIa Nr. 295/15

A.H.Q. Thielt, den 14. juni 1915

Armeebefaling

Hans Majestæt Kejser og Konge har haft den nåde at udtale mig hans allerhøjeste anerkendelse for 4. Armees præstationer under de sidste ugers hårde kampe foran Ypres.

Jeg bringer hermed denne til kendskab for Armeen i forventningen af, at den allerhøjeste anerkendelse fra vores øverste krigsherre vil anspore hver enkelte til den højeste anstrengelse.

Jeg ved, at tilbagetrængning af den seje modstander i de uge lange kampe foran Ypres var en vanskelig opgave, der kun kunne løses gennem en hensynsløs handlekraft fra førerne og uimodståelig tapperhed hos tropperne. Målet blev nået; det lykkedes at give fjenden, frem for alt englænderne, alvorlige tilbageslag. En succes blev opnået, der stiller sig ligeværdig på linje med de store slag på den østlige krigsskueplads.

Her og der var det troppers holdning, der førte til sejr; tapperheden, den modige storm, den urokkelige fastholden, der levede i hver eneste fører og hver eneste mand. Det var gudfrygtigheden, trofastheden mod forfædres herskende hus, kærligheden til vores elske fædreland.

Jeg gør alle foresatte en vigtig pligt at indpode denne ægte tyske holdning i enhver, også til sidste mand. Vi må sikres os dens beståen.

På den måde vil, trods vore talrige fjender, udgangen af denne blodige strid være sikker; så vil vi engang kunne vende hjem med bevidstheden om, gennem indsættelsen af gods og blod og hele vores personlighed, for vores elskede tyske fædreland at have opnået det, der kun kan være afslutningen på denne gevaldig krig.

Hertug Albrecht af Württemberg.

Til bekendtgørelse indtil kompagnier osv.
Regimentet modtager 70 Jernkors.

* * *

XI. Kapitel

Stillingskamp langs Yser

(26. maj 1915 til 17. juni 1915) ¹

Kampene langs vores front blussede generelt op igen. Fjendens artilleri var stadig hele tiden kraftig, og især hans minekastere kostede betydelige tab. Dagene foran Steenstraat havde imidlertid kun præg af en alvorlig skyttegravskrig. Fjenden overfor os havde kraftigt besat sine stillinger, og var meget opmærksom.

Joffre traf i løbet af sommeren forberedelser til et nyt stort angreb. Hans hensigter kunne ikke holdes skjult for tyskerne, men var alligevel så uigennemsigtige, at de først mod slutningen af august kunne tydes. 30 franske divisioner blev trukket ud af fronten for at gøre den fuldstændig kampklare. French overtog derfor yderligere front fra franskmændene. Selv blev han hele tiden forstærket af nye Kitchener-divisioner fra England. Tysklands tyngde lå imidlertid i øst. På vestfronten var der kun sparsomme reserver disponibel. Disse måtte holdes sammen til imødegåelse af Joffres hovedangreb. Det er derfor klart, at fronten i hovedsagen måtte klare sig selv, og at der ikke var reserver til afløsning af nedslidte regimenter, heller ikke efter de hårde april, maj og juni dage. Foruden vore kampe i Flandern, rasede også hårde kampe i Argonne, hvor de tapre regimenter fra 27. Division og dele af XVI. Korps den 20. juni høstede blodige laurbær. Slesiske jæger (6. Bataillon) og Regimenterne 130, 135 og 144 stormede den 13. juli »Fille morte«. Sarrails rasende modangreb bragte ham kun forbigående resultater. General Mudras resultater sikrede den endegyldige besættelse af Argonne. Den eneste mulighed for at give enhederne langs fronten hvile, var forlægningen til rolige frontafsnit, hvad der også blev praktiseret hos os. Ja, under de hårde kampe i efteråret ved la Bassée og Arras måtte endda et regiment fra vores division afgives til 6. Armee (R.I.R. 216 i oktober 1915). De kampe, der i juni og juli udviklede sig omkring Ypres, skal bedømmes på den måde, at englænderne herigennem forsøgte at forbedre de stillinger, de under kampene i april og maj var blevet påtvunget. Samtidig var de også indledende fægtninger forud for Joffres store angrebsslag for om muligt at lægge et tæt slør over dette. De primære kampe i juli blev udkæmpet omkring Hooge. Den 19. september begyndte så det britiske artilleri at brøle foran Ypres for at aflede opmærksomheden fra dobbeltslaget i Artois og i Champagne.

I det herlige sen-forårsvejr kom regimentet hurtigt til kræfter i skoven ved Houthulst. Den gamle muntre stemning vendte tilbage. Om aftenen lød de muntre soldatersange. Vores regimentsmusik spillede alsidigt. Det rå, kostelige humør hos især vore hamburgere, slog igennem på forfriskende måde. Mandskabet lå under træerne, »ålede« sig og stegte over små bål kartofler, der stadig kunne graves op på markerne, flæsk og æg, som dr. Schreiber havde sikret til regimentet. Vores kantine var fyldt til bristepunktet med alle mulige varer, sild og fisk i tomat-sauce, frugt på dåse, vin og meget mere. I juli var blåbærrene modne, ja selv mælk på dåse var disponibel.

Frem for alt blev folkene aflusede i Hoogkwartier. Dertil kom istandsættelse og rengøring af udrustningen. Overalt hængte vasketøj til tørre i træerne. Der var meget stort behov for uddannelse af enkeltmand, af grupper, delinger og i kompagnier, da det nye erstatningspersonel – for det meste uuddannet landstorm – var meget ringe uddannet. Der blev ivrigt gennemført skydeuddannelse på den skydebane ved Terrest, der var anlagt af vores til division afgivne Feldw.Lt. Meyer. Den 24. maj blev der afholdt feltgudstjeneste i Jägerhusene. Regimentskommandøren afholdt intensiv undervisning af de unge officerer ved regimentsstabens kvarter ved Jägerhäuschen.

I de første dage fik regimentet yderligere tilgang af erstatningspersonel. Der blev tilført regimentet en lang række officerer, ligesom der blev udnævnt en række Offizierstellvertreter. Fra Ersatz-Bataillon 84, Reserve 84 og 76 ²⁾ modtog regimentet totalt to Offz.St. (Minte og Böttger), 11 underofficerer og 352 mand.

Den 28. maj var stillingsbesættelsen:

Stab: Oberstleutnant Bonfack – adjutant: Oblt. Meyer (fungerende Lt. Willers)

I. Bataillon: Oberstlt. von Prittwitz – adjutant Lt. Heinze.

Regimentslæge dr. Schreiber tilkommanderet regiment. Assistenarzt Dr. Gross (fra Reg. 213)

1. Kompanie: Lt. Gilgan – Lt. Meier, Feldwebel Ernst.

2. Kompanie: Lt. Bading – Feldw.Lt. Meyer (afkommanderet), Offz.St. Lorenzen, Bötger, Feldwebel Schlemmer. (Lt. Schröder syg 25. maj)

3. Kompanie: Lt. Dencker – Feldw.Lt. Reich – Feldwebel Simon

4. Kompanie: Lt. Knapp. – Feldw.Lt Dörries – Offz.St. Korte, Höppner – Feldwebel Maasch

¹⁾ Officielle betegnelse: Stillingskamp langs Yser 26. maj 1915 til 12. marts 1916

²⁾ Alle tre rekrutterede i Schleswig-Holstein og omfattede flere sønderjyder. o.a.

- Minenwerfer-Kompanie: Lt. Schreiber
- II. Bataillon: Major Roeder von Diersburg – adjutant Lt. Bauer.
5. Kompanie: Lt. Pflüger – Lt. Kutzner – Feldwebel Behrens
6. Kompanie: Lt. Stemmeremann – Lt. Leipoldt, Riebel – Offz.St. Leffek – Feldwebel Rolf (Lt. Bollgold syg).
7. Kompanie: Lt. Frenz – Lts. Rudolff, Kothe, Offz.St. Boek – Feldwebel Krause
8. Kompanie: Lt. Neuls – Offz.St. Ahders – Feldwebel Klinkert
- M.G.K.: Oblt. von Basse – Lts. Schmidt, Meyen – Feldwebel Hessler
- III. Bataillon: Hptm. von Puttkamer (fung. Hptm. Schürmann) – Adjutant Lt. Willers (fung. Lt. Ahrenkeil)
9. Kompanie: Hptm Sorger (afkommanderet) Lt. Wiese – Lt. Schaper (afkommanderet), Lt. Bcker – Feldwebel Grotjahn.
10. Kompanie: Lt. Kämmerer – Lt. Kunert – Feldw.Lt. Peters, Offz.St. Minte – Feldwebel Sohrweide
11. Kompanie: Hptm. von Langendorff (afkommanderet), Lt. Bansi, Lt. Krause, Offz.St. Wieck – Feldwebel Müller.
12. Kompanie: Lt. Beckmann – Lt. Fening – Feldw.Lt. Hilbig – Feldwebel Hoppe.

Lt. Frenz blev udpeget til regimentets rettergangsofficer, Offz.St. Höppner til lejrkommandant. Som hygiejne kommission for lejren blev udpeget Stabsarzt Dr. Dörrie, Lt. Frenz og Offz.St. Höppner.

Regimentets kampstyrke var den 28. maj:

	Officerer og Offz.St.	Mandskab
I. Bataillon	19	824
II. Bataillon	12	718
III. Bataillon	10	725
MG-Kompanie (7 MG)	3	83
Totalt	44	2.350

Om aftenen den 28. maj afløste regimentet i Underafsnit A (213). Vore stillinger var væsentlige støttepunkter Löffler foran Steenstraat, Gelinsky, Vogel og Soffner. Imellem var nogle få posteringer. Langs Yser-Kanalen var der placeret underofficersposter. I forreste linje lå II. Bataillon med et MG og to kompagnier (11. og 12.) fra III. Bataillon (til højre og venstre for landevejen) med tre MG. Som beredskab lå 9. og 10. Kompanie i de gamle tyske stillinger på Højde 10. I. Bataillon var afsnitsreserve med to MG. Til venstre var der forbindelse til II./216, til højre til 45. R.D. Regimentets kommandostation var placeret i Kassernkraal. Kampområdet var endnu ikke ryddet. Et samlepoint for materiel blev oprettet ved Kassernkraal. Hver aften blev flere vognlæs af geværer, tornystre og andet materiel kørt væk af MG-kompagniet. Regimentskommandøren udtalte sin helt særlige anerkendelse til MGK for dette arbejde. Der vil senere blive fortalt nærmere om vores indsamlinger. Uden at overdrive kan det siges, at intet andet regiment i denne forbindelse ydede større indsats ind 215.

Der blev øjeblikkeligt gået i gang med patruljeringer langs kanalen og med udbygning af de ufærdige stillinger. Patruljer (5. og 8. Kompanie) slog fast, at der overfor for os foruden farvede enheder, nu også lå hvide franskmænd. Fjenden lagde kontinuerligt mineild over vore stillinger. Den 30. maj omkring kl. 21 øgedes den fjendtlige beskydning i et sådant omfang, at II. Bataillon forventede et umiddelbart angreb (melding fra Lt. Neuls), desto mere, da også krigsgas blev konstateret. Divisionen havde allerede kl. 1400 givet artilleriet de nødvendige direktiver. Alt var i højeste alarmberedskab. Under beskydningen faldt den tapre Unteroffizier Hömann, 8. Kompanie, der som jernbanemand frivilligt var kommet til os i november. Som resultat af den kraftige artilleriild, der siden middag havde ligget navnlig over divisionens venstre fløj, snart kraftig, snart aftagende, og på grund af de mange fjendtlige fly i luften, forventedes der et større fjendtligt angreb. Den samlede reserve var trukket frem til Kortekeer, mens 52. R.D. sendte sine reserver frem til Langemarck. Imidlertid synes de fjendtlige enheder i den grad at være revet fra hinanden af den samlede artilleri fra XV., XXVII., XXVI. og XXIII Korps, at det ikke kom til større angreb. Kun ved Zwaanhof blev der rettet angreb mod divisionens nye Afsnit C. Kl. 0300 havde jægerne tilbageerobret den grav, Zuaver havde erobret. Også den 31. maj fulgte nye angreb mod Afsnit C. Den 30. om aftenen hilste franskmændene os igen med salveild.

Den 31. maj afløste I. Bataillon II., mens III. afløste II. Tabene mellem den 28. og 31. maj beløb sig til 23 døde og 49 sårede. De faldnes navne var:

1. Kompanie: Ufffz. Freese, Klevenow
2. Kompanie: Werner
4. Kompanie: Hornig
5. Kompanie: Bosse
6. Kompanie: Ott
7. Kompanie: Ccielinski, Heising, Hering, Jeschke, Milek
8. Kompanie: Ufffz. Hömann, Höck, Krowczynski, Wätke
9. Kompanie: Gawlitz, Pöhls, Trutzel

11. Kompanie: Kaushold, Korsch, Alfred Oppermann
12. Kompanie: Uffz. Brodersen, Hermanns

Regimentet forblev i stillingen indtil den 10. juni. Så fulgte afløsningen af 21 6. Indtil da skiftede de tre bataljoner hver 3. dag. Foran fronten syntes der at være sket forskydninger. Belgiere havde besat stillingerne ved Steenstraat, hvortil sluttede sig hvide franskmænd. Pionier-Kompanie Vogel var stadig tilsluttet afsnittet. På grund af den vedvarende kraftige infanteriild havde regimentet fortsat tab. Således faldt den 16. juni Offz.St. Wieck, 11. Kompanie og Lt. Kunert med skud i hovedet. Patruljer blev hele tiden udsendt, der fastslog en påfaldende ro hos fjenden. Uffz. Scheele, 10. Kompanie, gennemførte en strålende patrulje ved Steenstraat. Natten til den 9. juni blev et fransk støttepunkt på østsiden af kanalen sprængt af ham og tildelte pionerer.

Tab fra 1. til 10. juni: 24 døde, 97 sårede. Navne på de faldne var:

2. Kompanie: Wenke, Wilken
3. Kompanie: Browartschick, Vojalowski
4. Kompanie: Beyer, Burdorf, Möding, Herm. Peters, Wolf.
6. Kompanie: Schauve.
7. Kompanie: Uffz. Hockemeier, Uffz. Manke, Wilh. Hansen, *Johannes Hansen, 21-03-1892 Dynt Mark.*
8. Kompanie: Schuster, Völk
9. Kompanie: Jürgensen, Thiede
10. Kompanie: Lt. Kunert
11. Kompanie: Volk, Offz.St. Wieck
12. Kompanie: Behr, Hayn, Oliezewski

Indtil den 18. juni blev regimentet endnu engang i baraklejren i et vidunderligt vejr. Kompagnierne fortsatte deres nødvendige uddannelse, især i skarpskydning, da mange af erstatningspersonellet kun var uddannet på at-trapegeværer til bajonetkamp eller på Model 71. Tjeneste overværedes af højre og højeste foresatte. Den 17. juni om morgenen under en kampøvelse, overværet af den kommanderende general, omkom Lt. Stemmermann ved en tragisk ulykke. En mand fra hans kompagni, naturligvis en af de dygtigste, havde taget fejl af de let forvekslede øvelsespatroner. Af mangel på eksercerpatroner blev der på et tomt hylster loddet et projektil fast og markeret med en rød ring. Han trykkede af, skuddet faldt, og Lt. Stemmermann faldt dødeligt truffet til jorden. Han blev med alle militæriske æresbevisninger begravet på kirkegården Houthulst.

Midt i juni blev der opstillet et Infanterie-Pionier-Kompanie, der som fører havde fået Hptm. Gelinsky, 1. Res.Pionier-Kompanie 25. Regimentet skulle opstille anden deling (Lt. Krause, 5 underofficerer og 35 mand).

Et antal jernkors blev tildelt regimentet. Den 15. juni blev Hptm Schürmann tildelt Jernkorsets I. Klasse.

I stillingsbesættelsen skete der igen ændringer. Oberstlt. Bonsack var fungerende brigadekommandør 16. – 30. juni, hvorunder Major Roeder von Diersburg førte regimentet. Oberstlt. von Prittwitz førte 11. juni til 10. juli R.I.R. 214. I. Bataillon overgik til Hptm. Wedel, II. til Hptm. Schürmann; Lt. Leipold overtog 5. Kompanie, Lt. Daries 4., Lt. Banki 10., Lt. Schroeter 2., Lt. Zimmermann 7., Feldw.Lt. Peters 10., Offz.St. Cassel 9. og Offz.St. Hahn 10. Kompanie. Offz.St. Hessling og Engelmann blev tildelt 1. og Feldw.Lt. Wascher tildelt 11. Kompanie. – Dr. Ginsberg blev forsat til Etappeinspektion Gent. Offz.St. Hessling blev udnævnt til lagerkommandant. Onde tunger påstod nemlig, at han var for tyk til at kunne passerer gennem skyttegravene. Regimentets kampstyrke var 49 officerer og 2250 mand.

Også forholdene i øst kom til at berøre regimentet en smule. Nikolais forhåbning om at bane vejen mod Pest og Konstantinopel gennem et sejrigt felttog gennem Karpaterne, blev mellem den 25. april og den 7. juli kvalt i blod under slagene ved Dunajec, San og langs Djnestr, mens Lemberg faldt i hænderne på tyskerne og østrigerne. Den 22. juni fulgte det afgørende stød med 25. R.D. mod fæstningen, hvor 11. Armee og Beskiden-korps operationerne høstede frugterne af deres operationer. Russerne veg og kl. 14 forlod de sidste kosakker Lemberg. Kl. 16 rykkede General Boehm-Ermolli ind i byen. I en rækken af slag var afstanden Gorlice til Rawa-Ruska og fra Zwinin til Zlota Lipa blevet tilbagelagt af tyske, østrigske og ungarske enheder i to måneders uafbrudte kampe. Det var imidlertid ikke lykkedes at ødelægge den russiske arme i Galizien. For at opnå dette, måtte den russiske hovedstyrke omgås og indkredses. Hertil stod 120 tyske og østrig-ungarske infanteri divisioner til rådighed, samt 20 kavaleri-divisioner, hvorimod russerne trods deres store nederlag, kunne indsætte en gevaldig overmagt. De store slag gik deres gang. Vestfronten måtte forstærke østfronten. Til erstatning for de store tab blandt officerer, måtte regimenterne i vest afgive dygtige officerer, da de trods de egne hårde kampe, havde bedre mulighed for at uddanne officerer end i øst. Regimentet måtte afgive to »særligt rutinerede, pålidelige førere«. Modvilligt besluttede Regimentskommandøren sig for Lt. Russel og Rudolff, som straks rejste til Njemen-Armeen. Det var med stor uvilje, at bataljonskommandørerne tog afsked med deres dygtige officerer.

XII. Kapitel

Pilckem. Kampen om sydspidsen

(19. juni til 25. juni 1915)¹

Natten mellem 18. og 19. juni blev divisionens ansvarsområde udvidet. Snart efter overgik også Jäger 17 tilbage til 45. R.D. Den rykkede til Afsnit D syd for jernbane Boesinghe – Langemarck. Afsnittet gik nord for »waserschloss« langs vejen fra Boesinghe bro omkring 500 meter mod vest til vejen mellem Pilckem mod syd »Chemin de Bixchoote«. Stillingen var meget uoverskuelig, med mange enkelt sappe frem mod fjenden, specielt omkring den »berygtede« sydspids. Fra jernbanebroen førte kanalsappen langs kanalen i Afsnit C, der med den såkaldte »nye sappe« fra vandslottet, endnu ikke var forbundet. I dette hul nåede englændernes stilling ind. Overfor sydspidsen lå fjenden kun på knap 50 meters afstand. Langs jernbanedæmningen var der en lille bevoksning med »Jäger-støttepunktet«. 400 meter bag vandslottet lå støttepunkt »Max«, mens støttepunkt »Moritz« lå bag venstre fløj. Jäger- og Max støttepunkterne var forbundet med den forreste linje med løbegrave. Bataljonens kommandostation var placeret ved vejen Pilckem – Kortekeer, 300 meter nord for jernbanen, mens regimentets kommandostation var placeret i »Haus Bonfack« 400 meter nord for vejen nordpå fra Pilckem. Regimentets forbindeplads var placeret ved siden af Haus Bonfack.

Foran fronten, små 1000 meter syd for vandslottet, lå Zwaanahof, der var brændpunktet i de hidtidige kampe. Den 18. juni aften afløste II. Bataillon med to MG fra regimentet og tre MG fra Garde-MG-Abteilung 1 i den forreste linje. III. Bataillon med to kompagnier og to MG var placeret i Max, Moritz og Jäger-støttepunkter og med to kompagnier i Kortekeer. Bataljonens kommandostation lå i »stille winkel« på vejen mellem Kortekeer og Langemarck. I. Bataillon lå som divisionsreserve i baraklejren.

Indtil den 3. juli skete afløsning på den måde, at en bataljon tre dage lå forrest, en bataljon tre dage i reserve og derefter blev trukket ud i 6 dage. Mellem den 28. og 30. juni, hvor II. Bataillon var korpsreserve, III. var Divisionsreserve og I. Bataillon beredskab, blev fronten holdt af Jäger 18 med to MG/215. Mellem den 19. og 24. juni havde 91. Res.Inf.Bde ansvar for afsnittet, fra 25. til 30. juni 92. Res.Inf.Bde., fra 1. juli imidlertid igen 91. brigade. Underafsnitskommandører for C og D var fra 19. til 14. juni Kommandør 215, herefter Kommandør Jäger 18, så Kommandør 213 (1. til 6. juli). Afsnit D har tildelt Pionier-Kompanie Gelinsky.

Bataljonerne måtte skanse. Resultatet blev bedømt i antal brugte, og ikke i antal indbyggede sandsække. Mange tusinde sandsække vandrede ud i stillingen! Det drejede sig i første omgang at skabe en gennemgående, forsvarsdygtig linje med en stærk pigtrådshindring. Der skal her følge et lille billede af den stille, men desto større heltegerning. Det gengiver til fulde stemningen blandt vore tropper. Musketier Mees, 2. Kompanie, skulle med skånetjeneste blive tilbage i barakkerne, som I. Bataillon igen gik i stilling. På hans udtrykkelige bøn blev han ved enheden. Mees og hans ven Prapotny arbejdede utrætteligt natten igennem i stillingen. De skulle om morgenen gå til søvn i dækninger, da den fjendtlige artilleriild allerede var omfattende. Næste nat skulle der arbejdes videre. »De rammer jo alligevel intet. På et tidspunkt må jeg derover og lære dem, at skyde«, sagde Prapotny, og begge skansede videre. Ti minutter bragte et og samme projektil den evige søvn til begge venner.

De bagvedliggende støttepunkter udbyggedes godt. Forbindelsesgravene blev endda gjort mere gangbare med slagger. Med alle midler blev fjenden bekæmpet. Ladningskasterne var for det meste tavse. Enten virkede de ikke, eller også lå de under beskydning. »Erdmörser« var helt uanvendelige. Derimod var kompagniførerne ret begejstrede over udslyngningsapparaterne til håndgranater. Gerne og hyppigt blev der skudt med lette miner fra vores endnu i barndom værende Minekaster-afdeling under kommando af Lt. Schreiber (faldt 19.9.1918 ved IR 81). Der blev gjort meget stor brug af geværgranater; desværre var der stadig uheld, hvor granaterne eksploderede for tidligt, og navnlig ved 6. Kompanie kostede tab. Mon lyskasterne nu også blev anvendt lige så mange gange, som det blev indberettet ...? Måske i dækninger eller længere bagude. Fjenden var meget aktiv med infanteri, MG, artilleri og især med ild fra minekasterne. Foran os ligger englændere, hvilket også fremgik af en fange, der den 22. juni blev taget af 5. Kompanie.

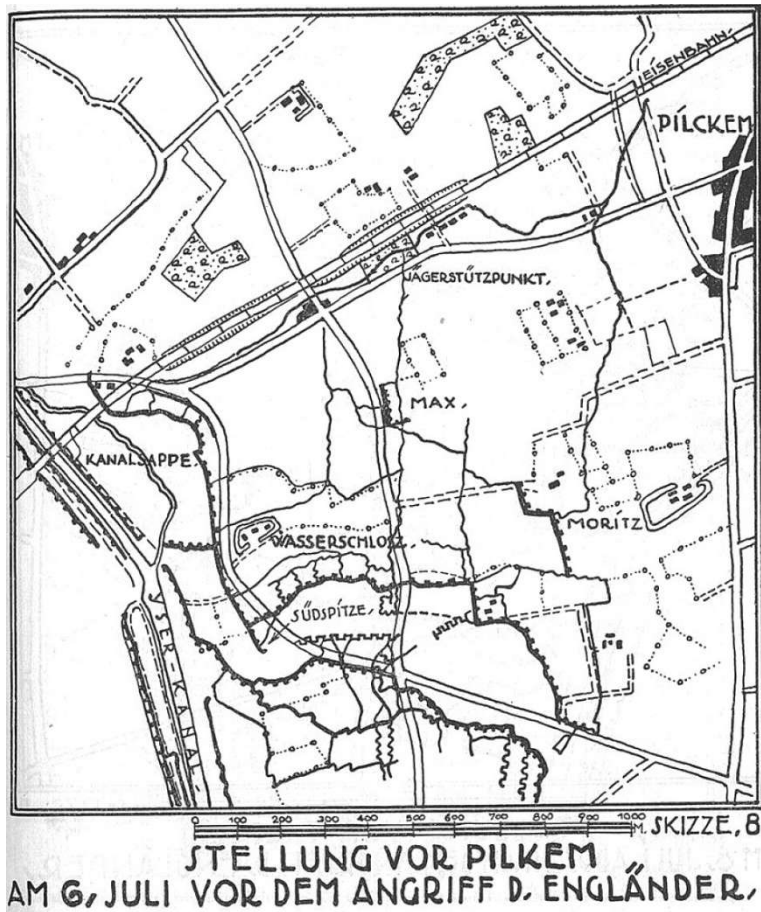
Papirkrigen fortsatte. *Alt* måtte meldes lige fra antal infanteripatroner til antallet af brugte sandsække. En melding kunne eksempelvis lyde: »En fuldtæffer fra artilleriet lå i den fjendtlige grav. Der blev slynget jord, bjælker og en englænder op i luften. Lt. Pflüger«.

¹) Officielle betegnelse: Kampe ved Pilckem 6. til 8. juli 1915,

Den 2. juni faldt Lt. Paul Riedel, 6. Kompanie. Lt. Pflüger såredes alvorligt af et infanteriskud (3. juli ¹⁾), Offz. St. Lorenzen (25. juni) af en granat. Assistenzarzt dr. Gross blev som bataljonslæge flyttet til III. Bataillon. Tab mellem den 18. juni og 5. juli beløb sig til 36 døde og 89 sårede. Navne på de faldne var:

1. Kompanie: Benfeld, Strauhs
2. Kompanie: Danowski, Lambrecht, Mees, Paprotny
3. Kompanie: Lau, von Rollbicke, Utffz. Miketta, Talaske
4. Kompanie: Vossbeck
5. Kompanie: Gröning, Hansen, Schöning, Wege.
6. Kompanie: Bielfeldt, Ehibicki, Hadt, Klempen, Picker, Arndt, Hinnig, Gefr. Reiser, Winter, Zack, Lt. Riedel
7. Kompanie: Gefr. Neitzel
8. Kompanie: Walter Schmidt
9. Kompanie: Vizef. Rott
10. Kompanie: Ley, Richter, Viereck
11. Kompanie: Eichborn, Hamann
12. Kompanie: Holtegel, Schwab

Den 3. juli havde III. Bataillon besat forreste stilling. Afsnikskommandør var Oberst von Stockhausen (91. Brigade), Underafsnitskommandør for C og D var Major von Roeder (fungerende fører for 213) i huset Brick ved siden af Haus Bonsack. Afsnit D der underlagt Hptm. von Puttkamer. 9. Kompanie lå i stillingen »Sydspids« med et MG og en minekaster fra 215. Til højre var der forbindelse til I./213, til venstre fulgte 10. Kompanie med et MG 215, så 11. Kompanie med en minekaster 215, så 12. Kompanie med to minekastere 215. Til venstre var der tilslutning til R.I.R. 237. I Støttepunkt Max lå to grupper fra 7./215 med et MG 215, i Moritz to grupper fra 8./215 med et MG 215. Resten af 7. Kompanie besatte Jäger-støttepunktet, 8. Kompanie jernbanestillingen nord for Jäger-støttepunktet. Begge kompagnier var underlagt var underlagt Hptm. von Puttkamer. 5. og 6. Kompanie lå under Hptm. Schürmann i Kortekeerstillingen som reserve for underafsnit C og D. I. Bataillon var i divisionsreserve i baraklejren Houthulst skoven. Overfor

¹⁾ Skaden var så stor, at der i krigsdagbogen blev talt om dumdum-skud. Angivelsen af dumdum-kugler skal generelt tages med forsigtighed. Der blev imidlertid af regimentet fundet sådan ammunition, eksempelvis i oktober 1914, i Jonkershove af franske MG-ladeskinner med nedfilede spids. De engelske infanteripatroner bestod af en nikkelstålspids med en lille, omkring 1 cm lang aluminiumsspids og en bykerne. Ved anslag har blykernen en større massekraft end aluminium, og resulterer i en sprængning af den tynde nikkelspids, så skuddet går i stykker med et knald. De engelske geværer havde en lille trekantet plade, der kunne trækkes ud fra kammeret. Den udvendige side var denne plade var bukket en smule for at give fingergreb til at kunne trække den ud. Den herved opståede kegle passede præcist til patronens spids frem til aluminiumsspidsen. Et ikke særligt hårdt tryk var nok til at brække den af og så var dumdum-spidsen færdig. Om dette rent faktisk fandt sted, vover jeg ikke at påstå. Der er ikke fundet noget dokument desangående. Formålet med den lille plade var indføring af en patron i kammeret. Et lille hul i geværkolben »skulle« også til formål have at kunne brække spidsen af en patron. Det er naturligvis vrøvl; det var plads til en oliebeholder.

os ligger det engelske Yorkshire-Regiment på den yderste venstre fløj af den engelske front.

Den 4. juli indskød fjenden sig tydeligvis mod vore stillinger og mod bagterrænet. Mod 9. og 10. Kompanie blev der konstateret skudt fra tre forskellige lette og et tungt batteri. Den følgende nat var fjenden påfaldende rolig, men angreb kom ved dag gry mod 1./213. Regiment 213 stilling bøjer væk fra kanalen ved jernbanedæmningen. Den skulle efterhånden skydes frem til kanalen med sapper ud fra Kanalsappen, og siden forbindes med Sydspidsstillingen. Ind i mellem ragede den engelske stilling frem. Efterhånden var 213 rykket ind på 15-20 meter af englænderne. Natten til den 5. juli skulle sappen lukkes. Det lod imidlertid englænderne ikke ske. De angreb. 11. og 12. Kompanie skød flankerende på fjenden, der dog kan fastholde en del af den erobrede sappe. I løbet af den 5. juli blev de enkelte støttepunkter, specielt Jäger-støttepunktet, påfaldende kraftigt beskudt, og med tunge kalibre. Kl. 22 rykkede stormkolonne Plange 213 frem for at tilbageerobre den tabte sappe. Under denne fremrykning skød vores infanteri, minekastere og MG på det kraftigste for at holde fjenden nede. Den engelsk hærberetning fra 6. juli omtalte dette angreb med den konstatering, at stillingen af englænderne blev generobret i et modangreb. Natten til den 6. juli var fjenden meget rolig. Efter en beretning i en engelsk avis havde fjenden under store vanskeligheder denne nat bragt en kanon over kanalen og placeret sådan, at den med direkte skud på korteste afstand kunne beskyde sydspidsen.

Præcist kl. 0600 den 6. juli startede en kraftig trommeild langs hele den forreste linje frem til 52. R.D., mod støttepunkterne og mod løbegravene. Otte fjendtlige fly kredsede over stillingen. Efter den engelske hærberetning af 7. juli og efter et opfanget radiosignal deltog i stort omfang fransk artilleri og »bombekastere«. Slag i slag fulgte detonationerne. De enkelte nedslag kunne ikke længere skelnes fra hinanden. Vore minekastere skød mod de fjendtlige sapper lige så hurtigt, det var muligt. 28-cm granater og tunge miner ødelagde vore stillinger. Meget hurtigt blev MG'et i sydspidsen ødelagt af en fuldræffer. Besætningen (Utfz. Loppentin, Gefr. Heuer, Musk. Merker, Hansen, Jensen, Kühne og Hunger) greb til pistoler og geværer fra faldne. Efter beretninger fra overlevende var nedslag fra en tæt på fronten placeret kanon ødelæggende, da den rev hele huller i graven. Den fjendtlige artilleriild blev strålende ledet. Hver skud sad i graven. En fuldræffer af en 28-cm granat slog ned i 9. Kompanies ammunitionsdækning med 200 håndgranater, 6000 patroner og megen mineammunition. Depotet eksploderede med en frygtelig voldsomhed, og begravede og bedøvede de omkringstående. Lt. Becker faldt. Feldw.Lt. Peters blev på højre fløj af 10. Kompanie ramt af en fuldræffer. Beskydning med gas, især fra retning af Ypres, satte ind. De udleverede næsepakninger gav ikke tilstrækkelig beskyttelse mod gassen. Der var mange udfald af gassyge, der dog i løbet af dagen igen kom sig. Vores artilleri startede øjeblikkelig og tog især Zwaanhof under beskydning med 1., 2., 3., 7 og 9./Res.FA 46, mens 4./46 skød flankerende. Også det samlede tunge artilleri fra XXIII. og XXVI R.K. stod under kommando af Oberst Luer, Kommandør af det tunge artilleri i 46. R.D. ¹⁾ Med højeste ildhastighed afspærrede batterierne stillingen foran 52. R.D., 12. og 11. Kompanie i det omfang, de kunne nå. Foran 9. Kompanie kunne der ikke skydes på grund af den korte afstand til fjenden. En fuldræffer gik på venstre fløj ned mellem de to minekaster og ødelagde dem begge. Ved den tredje minekaster eksploderede ammunitionsbeholdningen. Upåvirket af den voldsomme beskydning løb den tapre besætning med det samme tilbage for at hente nye granater. Lt. Schreiber forsøgte at nå højre fløj. En mur af ild og jern spærrede vejen for ham. Hele ilden koncentrerede sig mere og mere om 9. Kompanie og den højre fløj af 10. Kompanie.

Kl. 7 fulgte fjendens hovedangreb. Ifølge de engelske beretninger havde chefen for angrebet placeret sig i et træ ved kanalen overfor »sydspidsen«, og ledede herfra angrebet. Også flere fjendtlige MG var placeret i træerne. De blev imidlertid erkendt af vores artilleri og hurtigt »røget ud« med shrapnels og temperede granater. »Som ænder faldt nogle stykker ned fra træerne langs kanalen«. Foran 52. R.D., 12. og 11. Kompanie og den største del af 10. Kompanie, brød angrebet til dels allerede sammen i egen artilleriild, til dels - som ved 10. Kompanie - i infanteriild og håndgranater. I 9. Kompanies fuldstændig ødelagte grave trængte fjenden derimod ind. Trods den voldsomme ild havde Lt. Wiese sammen med de tapre skytter i største hast begravet det ødelagte maskingevær. herunder blev den livsfriske, pligtro unge officer ramt i hovedet af et skud, der kort efter endte hans liv. Der opstod en indædt kamp på bajonetter og håndgranater. Hårdt ramt af ild og gas kunne den stærkt medtagne besætning ikke standse angrebet. Besætningen ved maskingeværet falder i helt modig kamp - kun Jensen og Hunger kommer såret i fangenskab. Utfz. Loppentin bliver senere bjærget såret. Det lykkedes den sårede Gefr. Heuer at nå igennem og kunne give melding om situationen på venstre fløj. Offz.st. Cassel blev under forsvaret hårdt såret. 11. og især 12. Kompanie fortsatte skydningen efter afvisning af angrebet mod dem selv, og forhindrede med deres flankerende ild fjenden i at trænge yderligere frem. MG'et i støttepunkt A ved 10. Kompanie skød uafbrudt, så fjenden ikke kunne bringe forstærkninger frem. Feldw.Lt. Wascher, en strålende skarpskytte, havde efter hinanden skudt

¹⁾ 2. Kanon fra 2. Kürzen Marine-Kanonbatterie med 42-cm kunne ikke deltage, da den netop den 6. juli var sent til Essen til renovering, og først den 20. juli igen ankom til Roulers.

5 geværer rødglødende. Hans trofaste oppasser havde hele tiden rakt ham ladte geværer. I flere dage kunne Feldw.Lt. Wascher ikke hæve højre arm. Hele højre skulder var øm og hævet.

Fra 9. Kompanie forsøgte fjenden at trænge videre ind i 10. Kompanies ødelagte grav. På højre fløj stod Muskietier Defens (senere Vizefeldwebel). En mand fra 9. Kompanie kom styrrende med nyheden om, at fjende stod i graven. I halt hast stablede Defens og et par folk sandsække op til forsvar. At tale om en blokering af graven, var der ikke tale, da denne var fuldstændig jævnet med jorden. Og så dukkede allerede englænderne op. De begyndte at skyde på de få folk, men »tappert rettede vi vore bøsser mod englænderne, og mange af den måtte bide i græsset«. En shrapnel granat kostede den tapre fra 9. Kompanie livet. Desværre er hans navn ikke kendt.

I mellemtiden havde Hptm. von Puttkamer bragt 7. Kompanie (Lt. Lothe) frem i Max, og 8. Kompanie (Lt. Neuls) til Moritz. Endeligt kl. 0800 kom der melding om situationen langs fronten via en ordonnanskæde, da alle kabelforbindelser naturligvis var skudt i stykker.

III./215 Kommandostation, 6. 7. kl. 0650.

Til 9. og 10. Kompanie

1. Anmoder om meldinger, hvordan står det til fremme?
2. Skærpet opmærksomhed
3. Lugtepakker holdes klar

von Puttkamer

10. Kompanie og 9. Kompanie sammenblandet. Forstærkning!!

9. Kompanies grav er tabt. Ufffz. Hormann 10./215

10. grav stærkt medtaget, men endnu besat. Vizef. Kiemann.

Bataljonens kommandostation blev beskudt med 28-cm granater. En træffer blot 3 meter fra dækningen efterlod et enormt krater, overøste alle med sten og jord, og ødelagde forbindelserne til regimentets kommandostation. Hptm. von Puttkamer flyttede til Jäger-støttepunktet, hvor fra de modige telefonfolk havde retableret forbindelsen til regiment. I mellemtiden indløb følgende melding:

Til III./215:

Kompagniet er i orden. Næsepakninger i starten anlagt, da øjne- og halsgenerende gas. Øjne behandlet med vaseline. I øjeblikket ringe gas. MG intakt. Infanteriangreb endnu ikke fulgt. Englænder har taget sappekoved 9./215 og ca. 50 meter af kanalstilling. (ifølge Musk. Brandt 10./215)

Afgået 0835.

Banki. 11./215 Lt. og Kmp.fører

12./215

den 6. 7. 15 Kl. 0840

Så vidt det kan fastslås har 9. Komp. mistet graven. 10., 11., 12. Komp. har stadig deres grave besat.

Beckmann. Lt. og Kmp.fører.

Kl. 0850 fik Lt. Kothe, 7. Kompanie, ordre til fra Max at rykke frem mod 9. Kompanies grav, mens Lt. Korht skulle gøre det samme fra Moritz. Lt. Kothe trængte ind i 9. Kompanies hovedstilling, trængte fjenden ud og bjærgede en masse af her liggende kammerater fra 9. Kompanie, såret af bajonetstik og håndgranater. Sappen kunne de ikke rense. Her havde fjenden sat sig fast, og mødte ethvert forsøg med en regn af håndgranater. 8. Kompanie rykkede frem fra Moritz. På grund af den artilleriild, der lå foran vores grave, blev kompagniet trængt mere og mere til højre og nåede stillinger og løbegrave ved I./213. Lt. Neuls fik et nervesammenbrud. Artillerister fandt ham om eftermiddagen i terrænet. I dækning hos artilleristaben II./Res.F.A.R. 52 i nærheden af den senere kommandostation »Hansa«, brød han fuldstændig sammen. Først efter to dage var han klar til herfra at blive transporteret videre. Kommandoen over 8. Kompanie blev overtaget af Offz.St. Ahders. 7. Kompanie løb tør for håndgranater. Igen trængte fjenden frem fra »nye sappe«, og 7. Kompanie måtte langsomt vige ud til venstre.

Fra 10. Kompanie blev der indtrængende bedt om forstærkninger, da fjenden på ny begyndte at presse fremad. Afsnitsreserven (Hptm. Schürmann med 5. og 6./215, Hptm. Wenderoth med 11. og 12./213) var kl. 0930 trukket frem, 6./215 og 12./213 over Moritz under Hptm. Schürmann, og 5./215 og 11./213 under Hptm. Wenderoth over Jäger-støttepunktet. På trods af beskydning havde 5. Kompanie kun tab på to mand (2n død, en såret). To reserve MG/215 under Lt. Schmidt var placeret ved Haus Bonfack.

Situation kl. 1040: Foran holder 12., 11., 10., dele af 9. og dele af 7. Kompanie stadig fast. I Moritz ligger Hptm. Schürmann med 6./215 og 12./213. Ved I./213 og adgangsgrave spredt 8./215, samlet sammen af Offz.St. Ahders. 5./215 ligger i området ved Jäger-støttepunktet under Hptm. Wenderoth (11./213 var forsvundet). Hptm. von Puttkamer var tilbage i den gamle kommandostation, hvor telefonforbindelserne igen er etableret. Oberstlt. Bonfack var i mellemtiden ankommet til regimentets kommandostation, hvor han havde overtaget kommandoen

over Afsnit C og D. I. Bataillon var alarmeret kl. 0700 og var nu under march mod Kortekeer til disposition for Oberstlt. Bonfack (ankom kl. 1115). Jäger 18 var ligeledes alarmeret og stod ved Draibank som reserve for brigaden.

Kl. 11 rykkede Hptm. Schürmann frem i beredskab. Han kravlede frem over åbent terræn fra Max for at opklarer mod englænderne. Herunder blev han ramt i hovedet. Han vinkede, men folkene, der løb frem, faldt. Som han retter sig op, blev han dødeligt ramt af et skud i brystet. Gefr. Bruhn og Gefr. Rickmers 6./215 meldte sig frivilligt til at bjærge deres kommandør. Mens fjenden blev holdt nede med infanteriild, kravlede de to mand frem, men blev kraftigt beskudt. Liggende fladt på maven fjernede de kommandørens papirer og værdisager, hvorimod det ikke lykkedes at bjærge den døde, da fjenden var blevet opmærksom, og nu overdængede dem med håndgranater. På grund af ilden måtte de lave en stor bue for at slippe tilbage. Bjærgning af den døde lykkedes først i løbet af natten.¹⁾

Efter aftale skulle Hptm. Wenderoth stødt frem i retning af wasserschloss sammen med Hptm. Schürmann. Imidlertid begyndte straks ved iværksættelse en kraftig fjendtlig infanteri-, MG og artilleriild med gasskydning. Tunge 28-cm granater ødelagde støttepunkter og mellemterræn. Det var ildforberedelsen til det fjendtlige angreb, 10. Kompanie forventede. Også vores egen artilleriild startede med det samme, og de tunge minekastere i Max skød så hurtigt de kunne. MG og infanteri skød og skød. Det fjendtlige angreb blev kvalt i fødslen. Lt. Korhe blev af en fuldtræffer begravet i en dækning, men kunne dog levende bjærges ud.

I mellemtiden havde regimentskommandøren (kl. 1100) befalet følgende organisation til et angreb, han havde fastsat til kl. 1230: Syd for banen i Afsnit C Hptm. Wenderoth med 5./215, 8./215 og 11./213. Afsnit D, Hptm. vom Puttkamer med III./215 og 7./215 og 12./213.

Præcist kl. 1230 iværksattes angrebet i D: resten af 9. og med 10. Kompanie fra graven, 6. og 7./215 og 12./213 over åbent terræn fra Max og Moritz. En frygtelig MG og shrapnel ild slog imod angrebet. Lt. Schulze, 6./215 såres alvorligt. Angrebet gik i stå. Offz.St. Leszek, 6. Komp. sprang frem, men i det åbne terræn kom angrebet ikke længere fremad. 6. Kompanie forsøgte endnu engang at gå frem, men forgæves. Kompagniet måtte falde tilbage til støttepunktet. 9. og 10. Kompanie var mere succesfuld. Fremrykningen gennem graven ved hjælp af håndgranater skred frem. En del af 9. Kompanies grav tilbageerobres, og sappen ved Sydspidsen blev nået. Imidlertid gik kl. 13 angrebet også her i stå. Englænderne havde markeret deres besatte grave med røde flag, hvorfor vores erobrede del kunne belægges med et overordentlig kraftigt artilleri og særlig minekaster ild. Wenderoths angreb komme ikke til gennemførelse, da Kompanie Rath 213 endnu ikke var dukket op.²⁾

Oberstlt. Bonfack beordrede øjeblikkeligt (kl. 1300) en gentagelse af angrebet med de samme enheder til kl. 1500. Hptm. Wenderoth skulle denne gang under alle omstændigheder indsætte 11. Kompanie. Hver angribende kolonne fik tildelt en gruppe pionerer med 350 håndgranater.

Kl. 1445 var alle i Afsnit D igen parate. I spidsen for III./215 stod denne gang en gruppe frivillige fra 11. og 12. Kompanie under Lt. Beckmann. Præcist kl. 1500 begyndte angrebet. Endnu engang lå hele området under en voldsom beskydning. Offz.St. Leszek var i spidsen af 6. Kompanie, som det trængte frem, men han falder dødeligt såret sammen. Vizef. Vorlauffer overtog kommandoen. 5. og 6. Kompanie trængte endnu engang ind i hovedstillingen, og for en dels vedkommende også på den anden side. Mandskab fra 5. Kompanie trængte kl. 1450 gennem et hul i det levende hegn foran graven. Den foran liggende sænkning blev passeret på maven med 3 meters mellemrum. Bajonet blev anlagt og langsomt gik det op ad den lille bakke. På toppen stormede 5. Kompanie frem. Lt. Leipoldt faldt, dødeligt truffet af en shrapnel³⁾. Lt. Kutzner førte videre. Sammen med sin trofaste ordonnans Gefr. Heinrich Meyer stormede han i spids. Hvis kompagniet allerede i sænkningen havde oplevet kraftigt artilleri, var den nu kommet ind i et sandt helvede. Kratere på op til 8 meters diameter blev sprængt af granaterne. Arme og ben, sønderrevne kroppe flyver mellem hinanden, sten, jord og jernstykker regner ned. Infanteri- og MG-ilden steg til det voldsomste. Alligevel trænger kompagniet frem, ingen holder sig tilbage, et strålende tegn på kompagniet, der dog for den største del består af ungt erstatningspersonel. Målet – hovedgraven foran »sydspidsen« ved 213 – bliver taget. »Men nu gik det først for alvor løs«. Lt. Beckmann rullede graven op med sine folk, skridt for skridt, men ustopkelig. Efter en halv times kamp var hele 9. Kompanies grav rensat med undtagelse af et lille stykke af sydspidsen. Lt. Beckmann meldte om resultatet til bataljonen. To mand fra 10. Kompanie og Gefr. Meyer, 5./215,

¹⁾ Hptm. Schürmann, denne strålende, prægtige og altid sympatiske officer, blev med alle militære æresbevisninger begravet på skovkirkegården i Houthulst.

²⁾ Denne udlægning er sket på baggrund af de forefundne dokumenter, men skal på ingen måde danne en endegyldig dom. Sådanne tilfælde har næsten altid fundet en naturlig forklaring.

³⁾ Den 19. august 1915 døde han på Reserve-Feldlazarett 78 i Thourout. Vi kan endnu se ham stolt til hest i Houthulst lejren. Han troede ikke på en snarlig afslutning, og var stadig på lazarettet ved godt humør. Han blev begravet på soldaterkirkegården i Thourout.

som havde deltaget i stormen, og under usigelige vanskeligheder havde arbejdet sig tilbage, kunne personligt melde til Hptm. von Puttkamer, at hele graven til sydspidsen var rensat. Kl. 17 kunne der afgives melding til brigaden. Gefr. Beier, 9. Kompanie ¹⁾, kravlede ud af en sammenstyrtet dækning i sydspidsen og hilste glad på sine befriere. Han havde under englændernes angreb den morgen været den sidste ikke sårede tilbage ved Minekaster Nr. 1, og havde til sidste øjeblik betjent sit våben. Han havde set englænderne komme, og havde kastet håndgranater imod dem. Herigennem havde han vundet tid til at sprænge minekasteren i luften. Ved sit sindsnær-vær havde han undgået, at fjenden havde opdaget det nye system ved vore minekastere (Lanz-Mannheim). Herefter havde han gemt sig i en halvt sammenstyrtet dækning. Da han havde set Lt. Beckmanns angreb, havde han beskudt nogle enkelte englændere, der stadig ydede modstand mod Lt. Beckmann. – Fire frivillige fra MG-kompagniet, som fulgte med angrebet, forsøgte at bjerge det begravede MG fra 9. Kompanie. Det var ikke muligt med våbnet at passere gennem de fuldstændigt ødelagte grave, fuldt med døde og sårede, og på grund af MG-ilden, kunne åbent terræn heller ikke passeres. Det ødelagte MG blev derfor igen begravet. Af Lt. Wenderoths styrke dukkede kun nogle få op. Mellem kl. 16 og 21 rasede en forbitret kamp på håndgranater. Det fjendtlige artilleri beskød de generobrede grave med største voldsomhed på trods af, at kompagnierne (5. og 6., dele af III./215) næsten ligger i berøring med fjenden. På grund af MG-ilden kan man i de ødelagte grave ikke så oprejst. Man må møjsommeligt kravle frem mellem døde og hårdt sårede. »Der skete også mirakler. En underofficer fra 5./215 følte en granat på sine ben, uden at den eksploderede. En gefreiter havde en håndgranat, der ramt ham på hjelmen uden at skade ham«. Tabene var store. Foruden kompagnifører for 5./215 faldt Vizef. Thomsen og Eiserwag og to underofficerer. 40 døde og sårede talte kompagniet fra denne voldsomme storm. Begge de purunge frivillige Vizefeldwebel troede fast på, at intet kunne ske dem. Den ene blev ramt i hovedet, som han ville kaste en håndgranat. Som han døde snakkede han om hjemmet, forældrene Hans kammerat blev ude af sig selv. »Som en vild« kastede han håndgranat efter håndgranat mod den fjendtlige grav, hele tiden opmuntrende sine folk, indtil en fuldræffer sønderrev ham.

Der blev stadig kæmpet om hovedgraven og om sydspidsen. Ved C var »Neue sappe« stadig på fjendens hænder. Om aftenen lykkes det igen at opnå forbindelse til R.I.R. 213.

På anmodning til regiment skulle III. Bataillon om aftenen afløses af Jäger 18. Efter tre dage i stilling, 24 timer uden forplejning, under vedvarende kampe fuldstændig færdige, plaget af den voldsomme artilleribeskydning, af den anvendte krigsgas og af tørsten som følge af den voldsomme hede. Ifølge befaling fra brigaden skulle afløsningen finde sted når Sydspidsen var tilbageerobret. Til dette angreb rådede Hptm. von Puttkamer endnu over to kompagnier fra I. Bataillon. Kl. 1530 var 3. Kompanie rykket frem til Max og Moritz. Her havde den modtaget 150 håndgranater, og havde herefter arbejdet sig frem gennem 12., 11. og 10. Kompanies grave til 9. Kompanies hovedstilling. 5. og 6. Kompanie blev herefter kl. 22 trukket tilbage til Max og Moritz. 3. Kompanie fik af Hptm. von Puttkamer ordre til at rykke frontalt frem mod Sydspidsen, mens håndgranatgrupper fra 10 til 12. Kompanie under Lt. Beckmann (venstre) og Lt. Kämmerer (højre) fra begge sider skulle gå frem mod graven. På samme tid skulle to kompagnier fra 213 generobre »nye sappe«.

Gravene så forfærdelig ud! Det fjendtlige artilleri havde fuldstændig jævnet dele med jorden. Mange døde og sårede lå her stadig. Dele af graven, dækninger og pigtråd, udragende geværer og lig dele udgjorde et frygteligt skue. Af III. Bataillons mandskab var en del af de gassyge ganske vist igen på benene, men var totalt udmattede efter hele tiden at have brækket sig. Klokkeren var efterhånden blevet 21. Endnu var der to timer til angrebet. Håndgranater gøres skarpe, oppakning anlægges. De sårede bringes tilbage af mandskab fra II. Bataillon. Bjærgning af de døde var ikke mulig. Det kan først for en dels vedkommende gennemføres af III./214 de følgende dage. Det var i mellemtiden blevet mørkt. Lyskuglerne begyndte deres spil. Enhederne skubber sig ind i 9. Kompanies hovedstilling. De gør sig klar til angreb og kravler op af graven. Det er helt stille. Artilleriet har for længst ophørt med at skyde. Geværilden var næsten forstummet, kun enkelte skud kunne høres. Natten var begsort. Regnen var begyndt at falde. Uhyggelig stilhed. Lydløst bevægede enhederne sig fremad indtil håndgranatgrupperne mener, at de er tæt på sydspidsen og begyndte at kaste deres våben. Dårligt var den første håndgranat eksploderet før natten blev lyst op af utallige lysraketter, og et haglvejr af infanteriild, miner, håndgranater lander over 3. Kompanie. Et angreb er umulig. Folkene var lykkelige at være sluppet tilbage i den forreste grav. Mange bliver liggende. Under 3. Kompanies frontale angreb trængte Lt. Beckmann og Lt. Kämmerer ind i graven, og trængte skridt for skridt frem, og mens fjenden stadig skød mod fronten, blev han angrebet i siden og trængt tilbage. Kl. 0100 den 7. juli meldte Lt. Beckmann og Lt. Kämmerer uafhængig af hinanden, at sydspidsen igen var på tyske hænder, ganske vist jævnet med jorden og kun anvendelig til enkelte posteringer.

¹⁾ Gefr. Beyer modtog for sin indsats Jernkorsets I. Klasse, det tredje af klassen, de var tildelt underofficerer og menige.

Som befaleet skansede 3. Kompanie i 9. Kompanies stillinger, hovedsageligt i hovedstillingen. I forbindelse med den befalede afløsning havde Hptm. von Hammerstein kommandoen over 213 i Afsnit C syd for banedæmningen, mens Hptm. von Puttkamer havde Afsnit D, herefter Major von Tabouillot, Jäger 18.

Kl. 0200 blev 12., 11. og 10. Kompanie som aftalt afløst af 1. og 2. Kompanie, 18. Jäger. I 9. Kompanies grav nåede jægerne først 4. Kompanie omkring kl. 0300. Det begyndte allerede at blive lyst. Afløsningen viste sig meget vanskelig. Lt. Beckmann, der havde fået ansvaret over dette afsnit under afløsningen, og Lt. Ahrenkeil, som var sendt til kontrol, meldte begge, at den rigtige grav af afløst. Tilsyneladende havde jægerne – 4. Kompanie/Jäger 18 var endnu ikke ankommet – ikke holdt alle posteringer i den forreste grav og i Sydspidsen besat i dagslys i den tro, at det drejede sig om forterræn, da gravene her overhovedet ikke længere eksisterede. Samtidig var mandskabet i de fremskudte posteringer fra 3. Kompanie og III. Bataillon rykket ud med deres kompagnis hovedstyrke før jægerne havde overtaget alle posteringer. Det skal endnu engang understreges, at »Sappe Sydspids« ikke længere dannedes af en skyttegrav, men udelukkende var betegnelsen for et lille stykke med oprodede, ødelagte jordhuller. Kun folk, der tidligere havde været placeret her, kunne stadig finde sig til rette. Som det blev helt lyst kunne jægerne konstatere, at der sad englændere i hovedgraven, og at de igen havde besat sydspidsen. Kl. 0900 fulgte melding herom til regimentskommandøren. Den 7. juli formiddag kl. 0900 var situationen:

Forreste linje: 1., 2., 4. Kompanie/Jäger 18

Støttepunkter Jäger, Max, Moritz: 3. og 4./215

Reservestilling Haus Bonsack: 3./Jäger 18

Mellemstilling Kortekeer:

Til disposition for Oberstlt. Bonsack: 1. og 2./215

Til disposition for Brigade: II./215 (Oblt. Basse) med 5./215 Lt. Kutzner, 6./215 Vizef. Vorlauser, 7./215 Offz.st. Boeck, 8./215 Offz.st. Abbers, MGK Lt. Schmidt.

Som Divisionsreserve: III./215 (9./215 under Lt. Fening med 1 Uffz, 2 Gefr. og 30 mand.

Tabene den 6. juli omfattede 137 døde, 166 sårede, og 19 fanger. 9. Kompanie havde 52 døde, 31 sårede og 8 fanger. 10. Kompanie 19 døde, 25 sårede og 7 fanger. Af MG-kompagniet var 3 mand døde, 4 sårede og 2 fanger. – Den engelske hærberetning talte om 80 fanger! De første meldinger fra 9. Kompanie (7.7. morgen) lød på 10 døde, 30 sårede og 49 savnede, mens 10. Kompanie indberettede 10 døde, 23 sårede og 18 savnede.

Navne på de faldne var:

3. Kompanie: Jürgensen, Joh. Pries, Gefr. Seifert, Karl Schmidt.

5. Kompanie: Borowski, Vizef. Eisewag, Kreuzfeldt, Kubina, Köslin, Uffz. Köster, Oldorff, Obscherings, *Rasmus Hansen Schmidt, 29-09-1893 i Vester Lindet*. Schult, Vizef. Thomsen, Voss, Hptm. Schürmann, Lt. Leipoldt.

6. Kompanie: Berggreen, Uffz. Buchs, Bauhusen, Barnewitz, Biskupski, de Freese, Gerth, Henig, Hagen, Halamoda, Hans Jessen, Julitz Mahnke, Gefr. Prismeyer, Radke, Radojewski, Schimmer, Lopacki, Offz.St. Lessek.

7. Kompanie: Beyschwang, Carstaens, Herm. Doose, Schilling, Lachotzki

8. Kompanie: Olewinski, Teuber.

9. Kompanie: Ahrens, Abraham, Buch, Bainski, Brütt, Bendixen, Dieterle, Fothe, Gaulocher, Grünning, Häusler, Hartmann, Georg. Homes, Holzhusser, Holst, Jungbehr, Jahn, Kock, Otto Kunze, Koppelmeyer, Koscielack, Roman Kunze, Lambert, Lieske, Ledebur, Mobaupt, Nebels, Uffz. Nowacki, Ottilie, Petersen Riss, Rodiek, Rodewald, Uffz. Surdorf, Siva, Sporleder, Paul Schmidt, Schünke, Schlieder, Uffz. Schaper, Stgelter, Styrie, Stern, Stübe, Wunderlich, Uffz. Westphal, Wulff, Wendt, Wilkens, Wilcken, Lt. Becker, Lt. Wiese.

10. Kompanie: Bockmöller, Blaurock, Bruhns, Bollmeyer, Gast, Lerm, Mehrtens, Neubeck, Paplinski, Uffz. Semmelroth, Gefr. Saanders, Sellmann, Karl Schmidt, Stephan, Thesenwitz, Tabbert, Muttker, Feldw.Lt. Peters.

11. Kompanie: Boy Cornils, Göhmann, Heilig, Knutzen, Sievers, Scharffenberg

12. Kompanie: Holst, Voll

MG-Kompanie: Klaus Hansen, Kühne, Merker.

Straks efter modtagelse af meldingen fra Jäger 18 besluttede brigaden sig til et angreb kl. 1300 til generobring. Til dette fik Oberstlt. Bonsack disposition over II./215, samt 11. og 12./213. Artilleriet fik direktiv om at lægge målet under ild indtil kl. 1300 og herefter at lægge ilden frem.

II. Bataillon alarmeredes kl. 1030. Efter en afsnitsbefaling fra Oberstlt. Bonsack (kl. 1030) skulle 11. og 12./213 under samlet føring og II./215 med tre MG/215 under Oblt. von Basse kl. 1200 med stormpakning være klar ved Haus Bonsack. 3./Jäger 18 var trukket frem, og stod kl. 1230 klar i løbegraven mod Wasserschloss. Enhederne lå

i åbne grave uden dækning for shrapnels og regn. Alle blev gennemblødt til skinnet. Med assistance fra 4./Jäger 18, skulle 3./Jäger 18 angribe fra østlig retning. 11. og 12./213 under Lt. Schädlich skulle fra Wasserschloss angribe de fjendtlige grave, der fra sydspids gik mod nord under overordnet ledelse af major von Tabouillot. Samtidig skulle Hptm. von Hammerstein med II./213 rykke frem mod »nye sappe«.

II./215 blev trukket frem i Max og Moritz. I denne fortvivlede situation blev der fejret en mærkværdig fødselsdag. H. Bruhn, som var afholdt i hele 6. Kompanie, havde fødselsdag. Alle ved Moritz og i løbe-graven lå faldt på maven for at være i dækning for de hylende granater. Trods dette kravlede den ene efter den anden på maven hen til fødselaren for at lykønske ham. Også kompagniets fører, Vizefeldwebel Vorlauffer, kravlede hen over de omkring liggende, slæbende en sandsæk efter sig. Svedende nåede han målet, hvor han med et par hjertelige ord hentede fødselsdagsgaven op af sandsækken

– et brød! Modtageren kunne overhovedet ikke have forestillet sig en bedre gave, da der siden den 5. ikke var kommet forplejning igennem. Også hans gruppekammerater glædede sig. De vidste, at der ville falde noget af.

Kl. 1230 startede ildforberedelsen under medvirken af alle disponible minekastere. Kl. 1330 meldte Lt. Schädlich, 213 at angrebet var iværksat og ligeledes kl. 1410 8./213, at den lå i håndgranatkamp ved »nye sappe«. De var imidlertid ikke i stand til at erobre sappen. Heller ikke Major von Tabouillots angreb opnåede resultater, da den fjendtlige, særligt den tunge, artilleri hele tiden holdt vore stillinger under kraftig beskydning.

Kl. 1740 angreb englænderne, men kunne afvises af 4./Jäger 18.

Siden kl. 1350 havde I. Bataillon holdt sig klar til angreb i dens stillinger. 3./215 blev til forstærkning af angrebet underlagt major von Tabouillot og straks indsat. Kl. 1830 meldte artilleriobservatører at enkelte jægere og infanterister (altså 3./215) var trængt ind i de første grave. De kunne imidlertid ikke holde fast, og måtte falde tilbage. Under disse kampe faldt Lt. Cochanski (3./215) under håndgranatkamp.

Situationen kl. 1900: 11. og 12./213 øst for Wasserschloss. Til venstre på samme højde 3./215, 3. og 4./Jäger 18, 2. og 4./215, samt II./215 i støttepunkt Max og Moritz.

Situationen i hovedgraven ved sydspidsen blev stadig mere uholdbar. Uophørligt slår granaterne ned. Der var ikke længere tale om nogen form for dækning. 4./Jäger 18 havde frygtelige tab og måtte vige ud til højre og venstre. Forbindelsen til 213 ved Wasserschloss gik tabt. Tilsyneladende holdt englænderne en del af hovedgraven besat. Kl. 21 arbejdede Deling Offz. St. Böttger, 2./215 med Vizef. Weber og Utfz. Schlaffranke ¹⁾ sig frem fra Mortiz for at retablere forbindelsen til 213. Det lykkedes dem at nå markerne omkring 50 meter foran vores gamle stillinger. Her gravede den sig ned og besatte sammen med endnu en deling fra 2. Kompanie en ny linje i en bredde på omkring 200 meter. Englænderne opretholdt en kontinuerlig infanteriild, så de skansende folk mistede en mand og 8 sårede. Kl. 3 om morgenen den 8. juli standsede den fjendtlige ild pludseligt. Böttger og en Vizefeldwebel fra et andet kompagni krøb herefter frem for at forsøge at opnå forbindelse til 213. Dagen gryede. En let tåge lå over engen ved vandmøllen. Så faldt der skud i umiddelbar nærhed. Vizefeldwebler faldt og Böttger kunne kun med besvær komme tilbage. Det måtte konstateres, at der til 213 stadig var et hul på 75 meter. På højre fløj af 2.

¹⁾ Schlaffranke modtog den 15. 6. 1917 Jernkorsets I. Klasse

Kompanie var fjenden nået ind på 15 meters afstand. Som Böttger kunne konstatere, var den engelske stilling stærkt besat.

I det ubestemmelige lys og tågen bemærkede Musk. Heyer, 2. Kompanie, nogen bevæge sig frem mellem 2. Kompanie og 213. Englænderne forsøgte lydløst, dækket af tågen, at trænge frem i åbningen. Øjeblikkeligt var vores folk alarmeret og bajonetter anlagt. Der herskede en dødsens stilhed. Englænderne troede sig ikke opdaget. Lydløst bevægede de sig fremad. Hjerterne slog, men »rolig! rolig!«. Linjen var 5 meter fra højre fløj, da Böttger gav ordre til at åbne ild. Englænderne stivnede. Folk skreg forfærdeligt op. Arme fløj op, kroppe brød sammen. Vore folk skød og skød. En hvid klud dukkede op fra den fjendtlige grav. Hvad der endnu af englændere kunne bevæge sig, sprang op og løb frem mod flaget. »Men vi var parate, og før også bare en af disse havde nået sin stilling, var han gennembore at vel 10 kugler«.

2. Kompanie blev frem til kl. 21 i denne stilling. Offz.St. Böttger blev såret, men lod ikke sine folk i stikken. Mange faldt imidlertid.

Kl. 0550 var »Nye Sappe« i hænderne på 213. Det nye angreb med Tabouillots styrke af I./214 og 12./215, men uden 11. og 12./213, blev fastsat til kl. 0645. 3./215 (Feldw.Lt. Reich) skulle syd for Wasserschloss angribe frontalt, 1./215 bag ved som 2. bølge. 4./215 skulle angribe flankerende fra højre fløj af 4./Jäger 18. 2./215 blev i den ny gravede stilling, 3. deling i Moritz.

Fra kl. 0640 til 0645 beskød vores artilleri de fjendtlige stillinger. Angrebet opnåede dog ingen fremgang, da fem til seks engelske maskingeværer i kraterlandskabet ikke var nedkæmpet. Det første mandskab fra 3./215 var dårligt kommet over engene foran Wasserschloss, før de blev mejet ned af maskingeværerne. Feldw.Lt. Reich forsøgte gentagende gange at gå frem som et lysende forbillede, men forgæves. Ethvert forsøg på kvalt i fødslen. Enheden var fuldstændig udmattet. Fra division blev III./214 underlagt brigaden og sendt frem i retning af Kortekeer. Et nyt angreb skulle gennemføres efter en omhyggelig artilleriforbereelse, da de engelske MG ubetinget måtte nedkæmpes. I løbet af formiddagen indskød sig det lette og tunge artilleri til denne opgave. Artilleriet under 52. R.D. skulle deltage.

Kl. 1420 begyndte virkningsskydningen. Mellem kl. 1455 og 1500 lå en »trommeild« på de fjendtlige grave. Præcist kl. 1500 startede den fjendtlige, den tyske langt overlegne, trommeild ind mod stillinger og grave, mens støttepunkter kom under beskyldning med tungt artilleri. Alle kompagnier fra I. Bataillon (med undtagelse af 2. Kompanie) stod allerede parate på højre fløj. Vore enheder kunne imidlertid ikke gå frem, da vores artilleri ikke samlet lagde deres ild frem. Da de endeligt kunne gå til angreb, blev de mødt af en så ødelæggende ild fra fem maskingeværer, at kompagniet på få øjeblikke var revet fra hinanden og ikke længere kunne anses som en samlet angrebsstyrke. Frem for alt var det virkningen af gasgranater fra retning af Ypres, der satte en stor del af mandskabet ud af spillet. Kl. 1530 kom der meldinger om, at modstanderen trak kraftige forstærkninger frem fra Zwaan-hof. Alt tegner til, at fjenden vil angribe. For at komme ham i forkøbet, fik Major von Tabouillt endnu engang ordre til at angribe. To kompagnier fra II./215 under Oblt. von Basse fik ordre til straks fra retning Max og Moritz at rykke frem i et modangreb. Kl. 1545 iværksatte fjenden en frygtelig trommeild. »Nye sappe« i C blev fuldstændig jævnet med jorden og dele af besætningen levende begravet. Kl. 16 fulgte det fjendtlige angreb. Det blev fra Wasserschloss afvist af jægere og af 2., 3. og 4./215. For at aflaste de totalt udmattede 3. og 4./215 og 3. og 4./Jäger 18, blev de sidste af regimentets kompagnier, 5. og 6./215, indsat (kl. 1715). Med disse skulle Oblt. von Basse om aftenen gennemføre et angreb. Men kl. 1900 indtraf følgende brigadebefaling til regimentet:

1. Angrebet indstilles
2. Kompagnierne graver sig ned, hvor de på tidspunktet befinder sig. Stillingerne skal fastholdes.
3. Nye Sappe skal igen udbygges, om nødvendig tæt ved siden af hidtidige sappe. Hul til Kanalsappe (Afsnit C) skal allerede i dag lukkes.
4. Efter bestemmelse af Oberstlt. Bonfack skal banestilling, Jäger-støttepunkt, Max og Moritz gøres gennemgående og forsvarsduelig ...
- ...
- ...
8. Arbejdskommando stilles af 214.

Von Stockhausen

Enhederne var netop i færd med at gøre sig parat, som den nye befaling indløb kl. 2000. Der blev nu etableret en stilling på højde med vandslottet, og med hjælp fra pionerer blev hindringer etableret. Den nye grav havde forbindelse til 213.

Tabene den 7. juli beløb sig til 14 døde og 52 sårede. Navne på de faldne var:

- 1. Kompanie: Wacker
- 3. Kompanie: Bender, Bülow, Bogucki, Bessert, Schmerse, Treiber, Lt. Cochanski
- 6. Kompanie: Harder, Gefr. Paulsen, Gefr. Thomsen.
- 7. Kompanie: Gefr. Intert.
- 8. Kompanie: Walczykowski
- MG-Kompanie: Hoppe

Tab den 8. juli: 24 døde og 78 sårede. Navne på de døde var:

- 1. Kompanie: Klinkradt
- 2. Kompanie: Engelfinger, Goreck, Henningsen, Wetering
- 3. Kompanie: Dirksen, Henning, Kütz, Trippler, Gefr. Thomasmeyer
- 4. Kompanie: Buchholz, Vizef. Döring, Jürgensen, Leiffter, Hans Peters, Ernst, Reher, Reese, Markus Schröder.
- 5. Kompanie: Nawrozki
- 6. Kompanie: Uffz. Klemke
- 8. Kompanie: Angerstein, Glütschow, Uffz. Junge, Herm. Krüger.

Situationen tidligt den 9. juli (fra venstre mod højre): 1./R.I.R. 239 – 1./Jäger 18 med to MG, 2./Jäger 18 med et MG, begge fra Festungs-MG-Zug 34, fører for stillingen Jäger 18, Hptm. Fiebelkorn. 1./215 med et MG/215, 2./215 med et MG/215, fører Lt. Heinze. Nord for Wasserschloss bag Kanalsappe 8/215 med et MG/215 (ligeledes under Lt. Heinze). – Moritz: 6./215 med et MG/215. Max: 7./215 med et MG/215. Jäger-støttepunkt: 3., 4., 5./215 (Oblt. von Basse). Kampkommandør for forreste afsnit: Major von Tabouillot, Jäger 18. – Kommandostation Pilsckem: 3. og 4./Jäger 18 med et MG/215 til disposition for Oberstlt. Bonsack. – Kortekeer: III./215 til disposition for Oberstlt. von Bonseck, III./214 til disposition for brigaden.

9. juli var forholdsvis rolig. Fjenden udbyggede sine stillinger. I grunden var alt mandskab godt tilfreds med den nuværende, langt gunstigere linjeføring med bortfald af den ubehagelige Sydspids. Her skal en trofast kammerat mindes. Heyer, 2. Kompanie, arbejdede natten igennem utrættelig på den nye stilling. Som det begyndte at blive lyst, skulle han standse. »Lige endnu nå at indbygge en stålblendering!« Kort efter faldt han som følge af et skud i maven.

Om eftermiddagen opsøgte divisionskommandøren III. Bataillon i Kortekeer-stillingen. I en meget anerkende tale takkede han bataljonen:

»Jeg er glad for at kunne fortælle III./215, hvor stor en tak den har høstet for dens fine udholdenhed, sit mod og sin veldokumenterede handlekraft under de hårde og blodige dage. Korpsen er stolt over bataljon von Puttkamer og dens fører. Hans Excellens Hr. Korpskommandør har allerede villet tale til jer den følgende dag, med det har imidlertid desværre ikke kunnet lade sig gøre.

Regimentet havde den 9. juli tab på 4 døde og 7 sårede. Navne på de døde var:

- 2. Kompanie: Heyer, Maus, Ruprecht
- 4. Kompanie: Kresse

Måneder senere – den 29. februar 1916 – rykkede en stærk patrulje fra R.I.R. 240 frem gennem vores gamle grav, som englænderne kort tid forinden havde rømmet. De passede gennem et øde månelandskab i området sydøst for Wasserschloss. Fra de forfaldne grave blev de mødt af en modbydelig stank af forrådnelse.

Natten til den 10. juli fulgte afløsningen af 1., 2. og 8./215 med 9. og 10./214 (højre tilslutning 12./214). 1. og 2./215 besatte Max og Moritz. I Jäger-støttepunktet lå 3. og 4./215, mens 3. og 4./Jäger 18 marcherede i lejr. II./215 lå i Kortekeer-stillingen til disposition for Oberstlt. Bonsack. Hptm. Becker fra 216 overtog kommandoen over II. Bataillon, mens Oblt. von Basse returnerede til sit MG-Kompanie. III. Bataillon marcherede i baraklejren.

213 meldte natten 9./10. juli, at Yser-kanalen var tørlagt. Af denne grund indførtes igen forhøjet beredskab. III. Bataillon blev samme morgen igen alarmeret og skulle holde sig klar til afmarch. Om formiddagen tog artilleriet fra 46. og 52. R.D. modstanderens grave under ild. Kl. 2045 fulgte et engelsk angreb i retning Wasserschloss, der kunne afvises af III./214. Først hen mod midnat blev der igen ro, hvorefter arbejdet på udbygning af stillingerne kunne genoptages. Skanseenheder blev stillet af Regiment 216.

Om eftermiddagen den 10. juli blev III. Bataillon i skovlejren inspiceret af den kommanderende general. Efterfølgende rettede han følgende tale til bataljonen:

I har hårde dage bag Dem. I har bevist, at I trods den lange stillingskrig stadig besidder det gamle mod, udholdenhed og handlekraft fra tidligere. I den tungeste trommeild holdt i standhaftig fast, og viste englænderne, at de ikke ustraffet kan udfordre os. Vi er alle stolte af Jer og Jeres førere, og vi forventer og håber, at I

vil imødegå ethvert yderligere overgreb med det gamle raseri og faste ånd, der besjæler Jer. (Henvendt til det nye personel): I kan være stolte over at blive del af et sådant regiment som 215 med dens ærefulde dage. Jeg håber, at I vil vise jer Jeres kammerater værdige, og også gennem tapperhed viser Jer som ægte tyske mænd. Jeg har fået til opgave at overbringe Hans Majestæt tak, og har gået den høje ære til III./215 at fordele 30 jernkors for de forgangne hårde dage. Det er en udmærkelse, endnu ingen anden bataljon i 4. Armees er blevet tildelt.

Brigadebefaling fra 11. juli 1915:

Jeg udtaler til III./215 min fulde anerkendelse for den 6. denne måned udviste tapperhed, og lykønsker bataljonen til det høje antal udmærkelser, der gennem tildeling af tredive E.K. af hans excellens den kommanderende generel blev den til dels.

Von Stockhausen

Regimentskommandøren, Oberstlt. Bonfack blev tildelt E.K. I og Komthyrkreuz des Sachsen-Ernestinischen Hausordens mit Schwertern. Den utrættelige regimentsadjutant, Oblt. Meyer modtog få dage senere ligeledes den høje udmærkelse E.K. I.

Natten til den 13. juli skete der igen afløsning. Hele afsnittet syd for banelinjen blev samlet. Forreste linje blev besat af Jäger 17, der igen var underlagt divisionen, med fem MG/Jäger 17, to MG/213 og fire MG/Jäger 18. (Kompagniafsnit A, B, C og D). Stødkompagni for A var 11. og 12./214, for B 5./215 i den nye tværstilling ved Wasserschloss, for C 8./215 i støttepunkt Max og for D 6./215 i Moritz. Underafsnitsreserve for kommandør Jäger 17, Freiherr von Reitzenstgein (kommandostation Pilckem) var 7./215 i Jäger-støttepunktet, reserve for kommandør C-D (Oberstlt. Bonsack) var I./215 (Hptm. Wedel) med 3. og 4. Kompanie 215 ved Hause Bonsack og 1. og 2./215 i Kortekeer-stillingen. For at sikre afløsningen blev III./215 som brigadereserve om natten trukket frem i Bixschoote stillingen.

Om dagen den 13. juli lå der igen kraftig beskydning over stillingerne, der især gav Jäger 17 beklagelige tab. Om aftenen overtog 92. Res.Inf.Bde afsnittet og Oberstlt. Bonsack blev afløst af Kommandør Jäger 17.

Den 15. juli overtog Hptm. Murray II. Bataillon fra den syge Major von Roeder. Den 16. juli overtog Hptm. Muther I. Bataillon og Hptm. Wedel 4. Kompanie. Hptm. Schütt blev overført til regimentet og overtog kommandoen over 6. Kompanie.

Natten til 16. juli afløste I./215 vores II. Bataillon, der som divisionsreserve blev bragt tilbage til lejren efter at den uafbrudt havde været i stilling i 15 dage og ubetinget krævede et hvil. »Man føler sig en sådan dag som født på ny, og modtager livet som en kostbar gave«. III. Bataillon var i lejren Korpsreserve.

Hver nat måtte bataljonen i hvil stille skansekommandoer med en styrke på 20 underofficerer og 200 mand, der først returnerede kl. 0500. Fra MG-Kompagniet var to MG i denne periode til stadighed placeret i Max og Moritz.

Natten til den 19. juli trådte den gamle afsnitsinddeling igen i kraft. »Nye sappe« var del af Underafsnit D. Forreste linje var besat af III./215 med seks af regimentets MG (fra højre mod venstre 12., 11., 10., 9. Kompanie). Til venstre var der forbindelse til R.I.R. 240. Stødkompanier var 2. og 3./Jäger 18 med to MG/Jäger 18 (Max og Moritz), 1. og 4./Jäger 18 (under Hptm. Stoffleth i Jäger-støttepunktet. Brigadereserve var II./215 i Kortekeer-stillingen. I. Bataillon var divisionsreserve i lejren. Underafsnitskommandør for C og D var Oberstlt. Brinck (213). Endeligt fik også I. Bataillon det stærkt påtrængte hvil. I denne periode blev skansekommandoer stillet af 51. R.D. (R.I.R. 234).

Besættelsen af divisionens front var efter en 214 og 216's fuldstændige frigørelse fra C og D:

Afsnit A: to bataljoner 216 i front, en i hvil

Afsnit B: to bataljoner 214 i front, en i hvil.

Afsnit C: To bataljoner 213 i front, en bataljon 213 og Jäger 17 i hvil.

Afsnit D: III./215 og Jäger 18 i front, II./215 i Kortekeer, I./215 i hvil.

Generelt var der en nedgang i kampaktiviteterne. Foran 12. Kompanie kom det vejlighedsvis til kamp på håndgranater. Vore minekastere tog hyppigt den fjendtlige linje under beskydning. Vores artilleri modtog også forstærkninger: Således ankom den 15. juli 8. (Res.FAR 45 og den 28. juli stab II/Res.FAR 53 med 4. Batterie. Natten til den 22. juli byttede III./215 og Jäger 18 plads. Fire MG/215 blev trukket tilbage.

Den 22. juli var der planlagt inspicering af II. Bataillon i Kortekeer-stillingen af Armeeføreren, men denne blev desværre aflyst.

Regimentet havde i de sidste dage endnu engang fået kraftig tilgang af erstatningspersonel fra Rekrutdepotet i Brugge. Kampstyrken – den 23. juli på 38 officerer og Offz.St. og 2.180 underofficerer og mandskab – var igen

normal. Derimod havde regimenterne 213 og 215 efter de sidste uger ubetinget behov for en større hvil og rekreation, så de igen kunne nå deres fulde kampevne. »Hvad angår mandskabets modstandskraft synes den mig tilstrækkelig til i en stilling at kunne holde stand mod et fjendtligt infanteriangreb. Som en fuldværdig angrebsenhed vil jeg ikke betegne mandskabet«, indberettede Oberstlt. Bonsack og tilføjede: »»Officerer og Mandskab har kæmpet tappert«. Den højere føring ignorerede ikke behovet for at give 91. Res.Inf.Bde hvil og skånsel. Situationen umuliggjorde imidlertid en fuldstændig frigørelse. Derimod skulle brigaden overtage et fuldstændigt roligt afsnit fra 45. R.D. ved Merckem. Frigørelsen af 91. Brigade skete i perioden 22. til 25. juli. Regimenterne trådte ikke kun taktisk, men i enhver forbindelse over til 45. R.D., mens 90. Res.Inf.Bde. (R.I.R. 210 og R.I.R.211) overgik til 46. R.D. Den 24. juli flyttede R.I.R. 215 inklusiv træner over til Terrest, mens den store bagage flyttede til Zarenlinde. Baraklejren blev overtaget af R.I.R. 210, men senere dog igen tildelt regimentet. Afløsningen i Afsnit D blev ledet af Oberstlt. Bonsack. Den 22. juli aften blev III./215 afløst i reserven af II./210 (uden 6./210), mens I./214 uden maskingeværer afløste III./211 i den nye stilling ved Merckem under kommando af Regimentskommandør 211. Den følgende nat blev II./215 afløst i Kortekeer-stillingen af III./210 og som divisionsreserve for 45. R.D. placeret i »Herzog von Brabant« stillingen ved Kippe mølle. Fra den 15. var III./215 korpsreserve i Terrest. Natten til den 25. juli overdrog Oberstlt. Bonsack kommandoen over Afsnit D til regimentskommandør 210, Oberst Thümmel.

Tab fra den 10. til den 24. juli: 11 døde, 39 sårede. Navne på de faldne var:

- 2. Kompanie: Hofmann, Wandschneider
- 3. Kompanie: Denker
- 5. Kompanie: Gefr. Berger, Brix, Jäger.
- 6. Kompanie: Galvas, Christ. Hansen, Utffz. Rinke.
- 8. Kompanie: Mumm.
- 12. Kompanie: Schilling.

* * *

XIII. Kapitel

Sommeropfriskning ved Merckem

(25. juli til 14. september 1915)

Lette om hjertet tog regimentet afsked med Stilling D og så frem mod en, der efter de afgående enheders oplysninger, var en idyllisk dejlig stilling. Uendelig vanskelige dage lå bag os. 215 rykkede ud af en fra en med så megen blod forsvaret stilling, med bevidstheden om fuldt og helt. at have gjort sin pligt. Mellem den 6. og 24. juli havde regimentet, ud over gassyge og lettere sårede, mistet 182 døde, 316 sårede og 19 fanger. Regimentets indsats blev af alle højere myndigheder ærefuldt vurderet. Engländerne havde endnu ikke opgivet deres angreb. Den 8. august angreb de endnu engang fra Zaanhof, men blev afvist med artilleri og minekastere.

Det nye afsnit »Poesele« var kendt af os fra decemberdagene 1914. Dengang befandt hovedstillingen sig på den anden side Yser-Kanalen. Generelt forløb stillingen nu i trekanten Yser – Martje-Vaert langs vejen Nacelle – Stamkot-Ferme og frem til

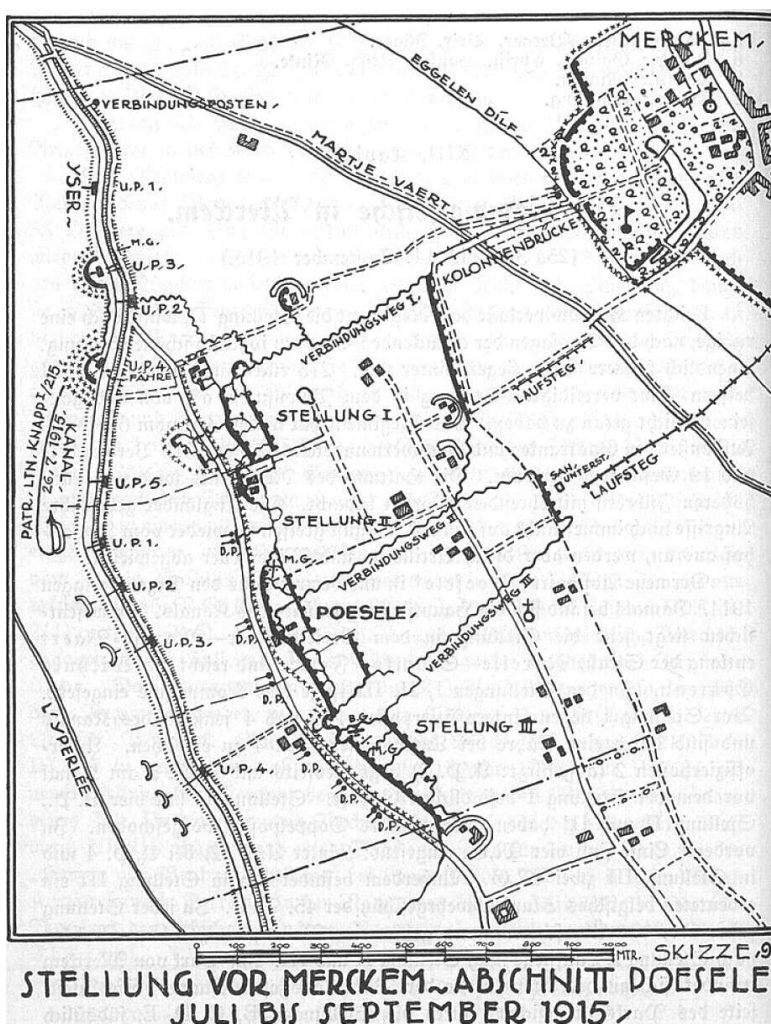

Wit Huis Chateau. I hver af stillingerne I, II og III var der indsat et kompagni. Foran Stilling I lå underofficerspost 1, 2 og 4. på den anden side kanalen, og skulle nås via en færge ved Underofficerspost 4. Underofficerspost 2 (forkortet U.P. 2) lå på denne side kanalen og U.P. 5 på kanalen foran gården ved Stilling I. Stilling II havde fire underofficersposter, Stilling II og III havde endnu flere fremskudte forposter. I forreste linje var fire MG indsat: bag U.P. 2, ved U.P. 4 og i stilling III var der to MG. Desuden var der i III. Stilling en erobret belgisk stormafværgekannon fra 45. R.D. Ved hver stilling førte en bro over de oversvømmede områder, en »kolonnebro« ved Stilling I, en spang ved stilling II og III. I parken i Merkem var den gamle position af bataljonskommandostation. Vestsiden af parken var sikret af Stillinger B, C, D og E, mens F sikrede mod sydøst. Her var stillingsbataljonnens fjerde kompagni placeret sammen med et MG. Regimentets kommandostation lå langs vejen Kippe - Dixmuide overfor Kippe mølle. Som afsnitsreserve var en bataljon placeret til højre og venstre for vejen mod Jonkershoven i den os i december 1914 påbegyndte, ny færdigbyggede tredje linje - »Draaibank - Herzog von Brabant« stilling, mens en tredje bataljon som divisionsreserve befandt sig i Terrest. Bataljonerne var indsat i seks dage, så de efter 12 dage i skyttegrave havde 6 dage i hvil i lejren. Afsnit Poesele - Luyghem var på 12 dages skift underlagt regimentskommandøren for 213 og 215.

Med undtagelse af U.P. 4 var det en ren sommerferie for regimentet. På skiftende dage kunne bataljonen i hvil med jernbane bringes til Ostende til badning (I. Bataillon på Sedan-dagen 2. september og igen den 20. september, II. Bataillon 26. august og 19. september, III. Bataillon 18. august).

Hos 213 (Luyghem) lå de enkelte delinger så langt fra hinanden, at man dårligt troede de eksisterede. Hvis blot feltkøkken og post regelmæssigt ankomme, ville tropperne uden afløsning formentlig kunne holde ud her til krigen var slut. Folkene badede i slotssøen, fiskede og røgede ål, enkelte gik på jagt; det var en idyllisk lille plads. Det var svært, i denne stille vinkel af fred, at huske på krigens gru. Man kunne se vuggende kornmarker, man kunne på den anden side søerne se den belgiske befolkning under høstarbejde. En usigelig længsel greb mange efter det derhjemme, når de så de tungt lastede vogne med det modne korn blev kørt væk fra markerne.

På den anden side havde stillingen også sine bagdele. Generelt var det fjendtlige artilleri rolig, men hævdede sig ind i mellem til ildoverfald. Den 9. august begyndte vores 2. Kurzen Marine-Kanonbatterie (42 cm) at beskyde Vlamerdinghe og Ypres, den 12. august måtte katedralen beskydes, da det med sikkerhed var fastslået, at fjendens observation fandt sted her. Der blev revet hullet i vejene til Ypres, hvori der kunne have stået et toetages hus. Ved et skud blev den 12. 8. 1915 efter beretninger fra Yorkshire-Regimentet 20 mand dræbt og 20 såret. Den 29. september blev den anden kanon sat i stilling, men nedtaget igen den 11. november 1915 for at skjule den øverste hærledelses hensigter (se side 161). Kanoner skød også flere gange mod forskellige bebyggelser. Den 31. december 1915 fulgte den endelige forskydning af kanonen, for at den kunne nå at være klar til indsættelse ved Verdun. Stillingen blev overdraget til Batterie 600. Den 11. december 1918 fulgte overdragelsen til fjenden af kanoner og

artilleritraktor, et bevist på at alverdens initiativer og skarpsindighed ikke havde kunnet eftergøre os våbnet. Man hørte hyppigt fjenden tale en 50-cm mørsers, men ingen har hørt til dens anvendelse. Den skulle allerede under prøveskydninger have vist sig fuldstændig uanvendelig.

En gang blev regimentets kommandostation også ramt af en fuldtræffer, men det var kun en blindgænger.

Det farligste punkt var Underofficerspost 4, omkring 30 meter lang på begge sider af kanalen. Den var en torn i øjet på fjenden. Her kom det til sammenstød med modstanderen. På dette sted havde regimentet sine fleste tab. Den 2. september var en grim dag, hvor venstre fløj af U.P.4 blev helt sammenskudt. Hver nat gennemførte fjenden flere ildoverfald mod posten. Man kunne på et bestemt sted i det fjerne se det lyne op. »Det var vores batteri« og betød, hurtigt at finde dækning for de godt liggende skud. Også færgen kæntrede ofte nok, og folkene hentes dyngvåde op af kanalen. Transporten med færgen havde sin egen spænding, ikke mindst hvis et ildoverfald kom imellem. Alle lå faldt ned på færgen, der blev trukket frem og tilbage ved hjælp af et tov.

En særlig ubehagelighed var de bidende fluer og myggen i det sumpagtige område. Alle modforholdsregler mod denne plage var nytteløse. Nord for Blankaart søen var stillingen endnu mere uoverskuelig. Mulighederne for enkelte personer at slippe igennem var her meget stor. Der måtte træffes omfattende overvågningsforanstaltninger mod spionage, ikke mindst fordi den belgiske hær lå over for os, og der uden tvivl blev drevet spionage omkring »Lange Max« kanonstillingen.¹⁾

Heller ikke de belgiske stillinger var gennemgående. Langs kanalen havde også de posteringer. Generet syntes belgierne ikke længere at have den store lyst til krigen. Ved underofficersposterne på den anden side kanalen, forsøgte belgierne at skabe kontakt. I midten af august råbte de til os, at der i gravene ved Steenstraat var sorte soldater. Rigtigheden af denne oplysning blev bekræftet af artilleriobservatører. Fra os blev aviser (*Gazette des Ardennes*) kastet over til dem. Ja, det kom så vidt, at en del af belgierne ville gå over til os. Flåder var allerede bragt frem til kanalen, men pludseligt kastede belgierne en besked over til os:

»Faites attention, car le sergent veut absolument tirer comme notre devoir sur vous, Ne craignez rien du nous. Nous avons assez de la guerre. Ne tirez pas ce soir, nous allons tacher de trouver ce que vous avez jeté. Des Belges«²⁾

Alt var part til at hente belgierne ind. Da vores folk kom nærmere, blev de imidlertid mødt af meget skarpe »Qui Vive« [Hvem der?]. En fransk officer var netop komme frem, og havde ødelagt vores skønne operation.

Naturligvis begyndte også patruljeaktiviteten igen. Straks efter ankomst gennemførte Lt. Knapp med Vizef. Ritter, Gefr. Engel, Musk. Stellinski, Behlert og Benz en strålende patrulje. Fra A.P. 4 gik de langs kanalen, fastslog styrken af de overliggende belgiske posteringer, overraskede én og tog den til fange. En korporal og 6 mand blev taget med tilbage. I Gent blev det muligt for dem at gense deres pårørende. I sin regimentsbefaling af 27. juli udtalte Oberstlt. Bonsack de deltagende sin anerkendelse. Vizefeldwebel Ritter blev udnævnt til Offizierstellvertreter.

Om aftenen den 26. august nåede nyheden over telefon til alle stationer helt frem i forreste linje: »Brest-Litovsk faldet«. På den øde, uendeligt store krigsskueplads i Rusland, var terningerne endnu engang kastet. Under hårde kampe langs Narew, Wieprez, Bug, ved Cholm og Lublin, Iwangorod, Kowno og Nowogeorgiewsk var den østlige modstander endnu engang blevet slået. Man skønnede alene de russiske tab til to millioner. Den enorme russiske hærmasse var delt i to, der henholdsvis stod i Wolhynien og i Litauen. Og alligevel var situationen alvorlig, mere alvorlig, end nogen af os dengang tænkte. Feltoget i øst havde også hos os revet store huller. Hver dag havde kostet tab. Dysenteri og flecktyfus gik gennem de tyske rækker. Mange transporter af erstatningspersonel, øremærket vestfronten, måtte omdirigeres mod øst³⁾. Russerne var den 21. august igen trængt ind i Østpreussen. I vest truede den store fransk-engelske offensiv. I sydøst kunne tyrkerne kun lige holde fast på Gallipoli, italienerne trængte, ganske vist kun meter for meter, frem langs Isonzo. Ville Tyskland havde kraft og tropper nok til at kunne holde stand mod en fjende, der stormede frem på alle sider ...?

Et vanskeligt problem var fremskaffelsen af drikkevand i det nye afsnit. Det var i den forbindelse en velsignelse, at Gefr. Wächter, III. Bataillon, i januar 1915 i Houthulst havde indrettet det første mineralvandsanlæg i Regimentet. Dagligt kunne vogne leverer store mængder af flasker. Under ledelse af Regimentslæge, Dr. Dörrie og med handlekraftig hjælp fra Offz. St. Schulze, havde regimentet etableret både- og aflusningsanstalter i Terrest

¹⁾ Se side 88

²⁾ Pas på, for sergenten vil absolut skyde på jer af pligtfølelse. Vær ikke bange for os. Vi har fået nok af krigen. Lad være med at skyde i aften. Vi vil forsøge at finde det, i har kastet over til os. Belgier.

³⁾ Også en transport til 215 blev sendt til Bug. Tilsyneladende blev denne transport indsat som samlet enhed, for regimentet fik på tidspunktet talrige henvendelser, der kun kan dreje sig om denne transport. Eksempelvis skrev en: Til Regiment 215 ved Bug. Krigsministeriet gav dengang af nærliggende grunde ingen oplysninger. Der opstod ved os det rygte, at der bestod endnu et regiment med nummer 215.

og Houthulst. Desinfektionsanstalten kostede regimentslægen stor hovedpine. Takket være vores »Opfinder Schulze« fandt vi også en løsning på dampproblemer ved hjælp af et fundet centralvarmeanlæg. Ganske vist var damptrykket langt højere end tilladt, men Schulze mente: »Der er da aldrig sprunget en kedel i luften om ørene på mig«. Dr. Dörrie var imponeret over metoden til at afgøre, om resultatet i dampkammeret var god nok. En kartoffel på stukket i lommen på en uniform, og hvis kartofflen var nok, var formålet opnået. Påfaldende mange russere, der som arbejdskommandoer var tilstede i Houthulst, meldte sig til aflusning. Det var imidlertid ikke et behov for rengøring, der var tiltrækningskraften, men derimod vores regimentslæges »anvendte testmetode« - de kogte kartofler.

Endnu en savnet funktion opstod under ledelse af vores regimentslæge. Regimentet fik deres egen tandlæge – Vizefeldwebel Roth. Hvordan det lykkedes Stabsarzt Dr. Dörrie, trods alle højre foresattes angreb, at beholde tandlægen frem til regimentets opløsning, er hans hemmelighed, og lykkedes kun gennem hans humoristiske, men uimodståelige forfattede indberetning og meldinger. Vores stabslæge var ustandselig i gang. Hver bataljon fik deres eget vaskeri (Gent var jo så tæt på!). En ulempe var blot, at vasketøj ofte blev forbyttet efter vask. Det var derfor, at der opstod behov for små navnelapper. Under Lt. Hagemann blev der derfor oprettet et lille trykkeri, drevet af Otte. Desværre løb vi senere ved Wyttschaete tør for linned.

Vores forplejning var på mønstergyldig måde blevet indrettet. Lagerrum, køkkenindretninger, kantiner, svinehold er forbilledlig. Mandskabsbarakkerne blev mere og mere udbyggede. Terrest fik elektrisk lys med strøm leveret fra elektricitetsværket i Terrest, oprettet af vores »Opfinder« Schulz, af onde tunger også kaldt »mørke-Schulz« eller »Flimmer-Schulz«. Tit måtte en skruenøgle anvendes som sikring. Elektricitetsværket gav yderligere en fordel, at vores skrivestue m.fl. altid havde stenkul. Ved et elektricitetsværk findes sådanne jo altid. Vores Schulz bandede højlydt i kantine over, at hans kul så hurtigt forsvandt, og fortalte, hvilke modforholdsregler, han ville træffe. Desto lettere havde hans sammensvorne i at fremskaffe deres brændstof. På hjørnet af Puttkamerstrasse i Terrest blev der i en forfalden lade etableret et postrum med et bibliotek, trofast forvaltet af vores Ufffz. Waldmann, der også førte listerne over regimentets grave. Omkring juletid blev vores regimentsbiograf indviet. Hvilke bryderier havde ikke ombygningen af det stråttækte hus ikke givet Vizef. Dombrowski! Men vores biograf var fin, specielt når strømmen forsvandt og vi alle sad i mørket. Altså Schulz!!

Der er imidlertid et anlæg, der særligt bør omtales. Det er vores kirkegård! Hvad var der ikke gået af kærlighed til dette hvilested for vore faldne fra Reserve-Infanterie-Regiment 215 i den dybe Houthulst skov.

¹⁾ Lidt efter lidt blev de spredte grave med de faldne den 28. 9. 1916 ved Vermandovillers, også overført hertil under ledelse af Sanität-Vizefeldwebel Sohn. Her havde Stabsarzt Dr. Dörrie, Dr. Appeldorn og divisionspræst Schlabritzky skabt et værk, der vil finde en varig plads i R.I.R 215's historie. Korsene på hver enkelt grav var fremstillet specielt. Her skal der specielt tænkes på den senere døde Gefr. Sohn, der leverede mange udkast. Fremstillingen af gravkorsene skete i regimentssnedkeriet. Af den utrættelige Baasch blev hver eneste grav med et medlem af regimentet krigen igennem fotograferet og et billede tilsendt de påførende. Omkostningen blev dækket af en hemmelig »sort« fondskasse. Til denne gik overskuddet fra regimentsbiografen og salget af gammelt materiel, og forvaltedes af Zahlmeister Grambart. Denne fond viste sig især senere at være overordentlig nyttig. Den dannede grundlag for den store samling af ældre materiel fra regimentet, da regimentet herigennem havde midler til med det samme at udbetale findeløn. Den gav desforuden mulighederne for udbetaling af alle mulige former for belønninger til patruljer, til støtte i særligt vanskelige familieforhold, omkostninger ved regimentets kirkegård, præmier for køb af krigsobligationer mm. Samlingen af ældre materiel vil også i dette afsnit blive nærmere beskrevet. Merckem blev grundigt »ryddet op«. Selv kirkeklokken blev med stort besvær bjerget under ruinerne af det sønderskudte kirketårn. Da

¹⁾ Det tilføjede kort er udgivet af US Army 1957. Houthulst skoven er meget mindre i dag, end den var i 1914-18, hvor meget af den blev ødelagt af artilleri. Kirkegården er stadig markeret på kortet, men var formentlig allerede på dette tidspunkt sløffet af de belgiske myndigheder og de døde overført til den store tyske kirkegård i Langemarck. Det store anlæg i skoven er til behandling af de millioner af forsagere, der finde i området. Det er stadig i dag - over 100 år senere - stadig i fuld funktion, og behandler op til 500 tons forsagerammunition hvert år. oA.

klokken imidlertid om aftenen forsvandt, blev mange lange i ansigterne, men ansigterne blev endnu længere hos artilleristerne, der »tilfældigt« fandt klokken, men som ikke fik findeløn, da klokken var kirkegods.

Men tilbage til vores skovkirkegård. På foranledning af og ledelse af Oberarzt Dr. Appelborn blev der bygget en indgangs hal. »Døden opluges af sejren« lød inskriptionen. Det store kors, lavet af birkestammer på den lille bakke i skovens halvmørke, virkede overvældende. De flittige og trofaste Wittig og Meyer skabte mesterværker i udsmykningen af gravene og af kirkegården. En stor fællesgrav samlet de ukendte, med en stor tavle med inskriptionen:

Heilige Saaten, von Gott gesät!
 Leben erblüht aus dem Todesbeek!
 Wo ihr versankt in des Grabes Nacht,
 Sind schon viel Tausend gerzen erwacht,
 Heilige Herzen, voll Heldenmut
 Freudig sich opfernd mit Gut und Blut,
 Und ein glückliches freies Land,
 Los von der Knechtschaft erbrückendem Band,
 Und wenn ein späteres Geschlecht wird erstehen,
 Wird es erschauernd die Inschrift noch sehn,
 Die auf den Gräbern hier flammend steht.
 Heilige Saaten von Gott gesät.

Helliget de trofaste kammerater, hvis navne ikke kunne fastlægges.
 R.I.R. 215

Naturligvis krævede en så spredt stilling betydelige kræfter i vedligeholdelsen. Bataljonen i den tredje stilling måtte hver dage arbejde hårdt. Af de nye anlæg blev støttepunkter bag III. Stilling døbt »Maierburg« og »Knapps Flankierung«.

I beretningen om denne tid mangler kun at blive fortalt om festerne, de enkelte bataljoner afholdt i anledning af regimentets 1-års fødselsdag. I. Bataillons fest fandt sted den 1. september, II. Bataillon den 28. august med tappenstreg (hvor kom beg faklerne fra?), Vækning, feltgudstjeneste, præmieskydning for officerer, konkurrencer og ølfest for mandskabet. »Kl. 12 ro i lejren«. Konkurrencerne ved I. Bataillon med efterfølgende rævejagt ved MG-Kompagniet, hvor Oberlt. von Basse red som Meister og Gefr. Jürgens hentede sig rævehalen, blev endda overværet af den kommanderende general. Den høje herre steg i Terrest af sin automobil, og blev her mødt af en person med et frygteligt dumt ansigt, som lænede sig klodset og skævt op på en kæmpe kølle, med lange handsker i hånden, - regimentets »August«. Ubevægelig stirre og stirre han fraværende ind i øjnene på den høje officer, som forskrækket også kikker på August. Pludselig sprang klovn op, rystende i alle lemmer, så sig desperat omkring og så - ”omkring” - med et skrig: »Nu brænder det«. - Klovn spang ned ad stien efter ladende sig sin - stråhue. Exzellenz von Kathen, den senere erobrere af øsen Ösel - forstod spøgen. Han ikke alene smile, med brølede af latter ud over markerne, og det gjorde alle godt

Den 14. september sluttede idyllen i den rolige stilling. Under perioden i Afsnit Poesele - 24. juli til 14. september - havde regimentet tab på 29 døde og 130 sårede og syge. Navne på de døde var:

1. Kompanie: Kiwasigroch, Gefr. Rathsack.
 2. Kompanie: Hundt, Ufffz. Keller, Reimer, Aug. Schmidt, Schröder, Schurbohm
 3. Kompanie: Bölicke, Ufffz. Thölen
 4. Kompanie: Armgart
 6. Kompanie: Radusch, Wolter, Eggert, Primus.
 7. Kompanie: Bärenklau, Länger, Rehbein.
 8. Kompanie: Batlhasar, Christiansmeyer, Selahn
 9. Kompanie: Rittinghaus, Schmirtz
 10. Kompanie: Ciza
 11. Kompanie: Hartwig, Cocushold,
 12. Kompanie: Weichler.
- MG-Kompanie: Butzen.

Af officerer fratrådte Lt. Vorlauffer som syg. Bataljonernes kampstyrke var gennemsnitlig 700 mand.

Stillingsbesættelse mod slutningen af september 1915:

Regimentsstab:

Kommandør: Oberstlt. Bonsack
 Adjutant: Lt. Willers.
 Ordonnansofficer: Lt. Schikora
 Rettergangsofficer: Lt. Frez
 Regimentslæge: Dr. Dörrie
 Fører for store bagage: Offz.St. Algerissen
 Fører for Signalehed: Vizef. Schneider
 Regiments Pionier-Zug: Lt. Krause

I. Bataillon:

Kommandør: Hptm. Muther
 Adjutant: Lt. Hartung
 Bataljonslæge: Dr. Dörrie.
 Assistgenarzt Dr. Noack.
 Forplejningsofficer: Feldw. Requard
 Fører for kamptræn: Offz.St. Weber
 Intendant: Zahlmeister Peycke
 1. Kompanie: Lt. Banki
 Lt. Waier, Ehrich, Witt – Offz.St. Engelmann – Feldw. Ernst
 2. Kompanie: Lt. Bading
 Lt. Hülshoff, Weber – Offz.St. Böttger, Sieling – Feldw. Schlemmer
 3. Kompanie: Lt. Dencker
 Lt. Behrens, Weiben – Feldw.Lt. Reich – Feldw. Simon.
 4. Kompanie: Hptm. Wedel
 Lt. Heinze, Heesch, Kote – Feldw.Lt. Dörries – Offz.St. Ritter – Feldw. Maasch

II. Bataillon:

Kommandør Hptm. Murray
 Adjutant: Lt. Bauer
 Bataljonslæge: Oberarzt Dr. Appelborn
 Unterarzt Schultrz
 Forplejningsofficer: Feldw.Lt. Schreck
 Intendant: Unterzahlmeister Sagebiel.
 5. Kompanie: Lt. Kurtzner
 Lt. Sander, Lasrenz – Offz.St. Stöter – Feldw. Behrens
 6. Kompanie: Hptm. Schütt
 Lt. Christians, Schulze – Offz.St. Höhne – Feldw. Rolf.
 7. Kompanie: Lt. Zimmermann
 Lt Kothe, Ohlmer – Offz.St. Boeck – Feldw. Krause
 8. Kompanie: Lt. Kämmerer
 Lt. Ahders, Heinze, Leutheuser, Redderoth – Feldw. Klinkert
 MG-Kompanie: Oblt. von Basse
 Lt. Schmidt, Meyen, Hagemann – Offz.St. Boss – Feldw. Hessler

III. Bataillon:

Kommandør: Hptm. von Puttkamer
 Adjutant: Lt. Ahrenkeil
 Bataljonslæge: Unterarzt Brunzdema
 Forplejningsofficer: Offz.St. Schlott
 Intendant: Unterzahlmeister Grambart
 9. Kompanie: Lt. Scharper
 Lt. Fening, Cassel, Boysen, Fähnrich Wittkopf, Offz.St. Benke, Nordwald – Feldw. Grotjahn
 10. Kompanie: Lt. Lang
 Lt. Staven, Hüper, Offz.St. Han, Reed – Feldw. Sohrweide
 11. Kompanie: Oblt. Demuth
 Lt. Marquardt, Feldw.Lt. Wascher, Offz.St. Dening – Feldw. Müller
 12. Kompanie: Lt. Beckmann
 Lt. Stiefel, Siercks, Fähnrich Mau, Offz.St. Steinfureth, Schrader – Feldw. Hoppe

Afkommanderede: Feldw.Lt. Meyer (Divisions skydebane), Hptm Benthien (bykommandant Terrest), Hptm. Sorger (Eskadrillestab 312), Lts. Gilgan, Knapp, Feldw.Lt. Klätsch, Hptm. von Langendorf (Rekrutendepot Brügge), Lt. Schulze (Lichtanlage 46. R.D.).

Forplejningsstyrke 17. september 1915: 94 officerer, 2.809 underofficer og mandskab, 216 heste, 13 MG. Kampstyrke den 15. september: 69 officerer, 2.479 underofficerer og mandskab, 12 MG.

XIV. Kapitel

Langs Yser-Kanalen foran Boesinghe

(15. september 1915 – 12. marts 1916)

Den 14. september (I. Bataillon den 15.) forlod regimentet underlæggelsen under 45. R.D. 91. Reserve-Infanterie-Brigade blev igen underlagt 46. R.D. Mens afløsningen i afsnit Poesele-Luyghem afsnittet blev ledet af Major von Werder (213), overtog Oberstlt. Bonfack det nye Afsnit B og C ved Boesinghe den 15. september. Afsnittene A, jordskanse (*Erdwerk*), B og C blev besat af divisionen. Afsnit A skiftede mellem 214 og 216 (i oktober kun 214, da 216 midlertidig var trukket ud), Jordskanse Het Sas kontinuerligt at Jäger 18, B kontinuerligt 215 og C kontinuerligt 213. – R.I.R. 214 blev i september i 14 dage trukket ud som Armeereserve.

Ved Poesele blev II./215 natten til 15. september og I./215 den følgende nat afløst af III./211. II. Bataillon marcherede til Terrest og I. Bataillon til baraklejren i Houthulst skoven. III./215 afløste om aftenen den 14. september dele af 214 og 211 i Afsnit B syd for Jordskanse Het Sas. To kompagnier lå umiddelbart langs kanalen som første linje, to kompagnier i beredskab i anden kampstilling i »Bataillonswald« sammen med kommandostation og forbindeplads. Regimentets kommandostation »Hansa« var placeret i nærheden af Kortekeer krydset i nærheden af »Haus Bonsack«. I mellemstilling »Bixschoote« lå to kompagnier fra 18. Jäger som brigadereserve. I Afsnit C befandt sig to kompagnier, et kompagni i Granatwald, i Brauschits-graven en deling og i »Feste Rège« to delinger fra 213. Fra slutningen af september lå en bataljon fra 213 eller 215 Koortekeer-stillingen som brigade reserve. Divisionsafsnittet var på skift underlagt 91. og 92. Brigade, mens en brigadekommandør var i Armeereserve på skift med 45. R.D.

Stillingen lå i kanalskråningen. Adgang kunne ske gennem Pagenstecher-, Weber- og Benz-løbegravene. Sidstnævnte kunne ikke længere anvendes. Foran Bataillonsskoven bag Divisionssskolen lå den fuldstændig forfaldne anden stilling. I det skrånende mellemterræn blev der af regimentet indrettet en infanteri-observationspost – kaldt »I-Bo« - formentlig den allerførste, i det mindste i korps. Posten skulle især under senere kampe for helt overordnet betydning for regimentet. Navne som Lt. Gräwe og Offz.St. Behnke vil ubrydeligt være forbundet med vores »I-Bo«.

Det generelle billede var: Fjenden sad med stærke kræfter på den anden side kanalen. Hans hovedmodstandslinje forløb langs vejen Boesinghe – Lizerne. Han havde på alle områder en fuldkommen overlegenhed. Frem for alt dækkede han hele vores forreste linje med miner. Graven var meget dårligt udbygget, skåret ned i jorden. To opgaver plagede regimentet: udbygning af første stilling med skudsikre betondækninger og den anden linje, og bekæmpelsen af fjenden. Med patruljer var der ikke meget at stille op på grund af kanalen.

Afløsningen skete med 6 dages interval. I. Bataillon blev forlagt til Terrest. Mit udbygningen af Terrest fik hver bataljon lidt efter lidt deres egne stamkvarterer. II. Bataillon fik derimod den 22. oktober tildelt Hoogkwartier som indkvartering.

Med alle kræfter tik vores »skanse- og arbejdes-regiment« ind i udbygning af stillingen. Nat efter nat måtte bataljonen i hvil rykke frem, til alt held ofte fra Houthulst til Staden med feltbane og herfra med jernbane til Langemarck. Nat efter nat måtte vogne fra kamptrænet, den store bagage og fra MG-Kompagniet kører materiel. Hver aften udgav Ordonnansofficeren sin »vogn-afgivelses ordre«. På foranledning af Hptm. Muther blev der af regimentet formeret et særligt betonkommando til konstruktion af betondækninger (placeret i mellemstillingen),

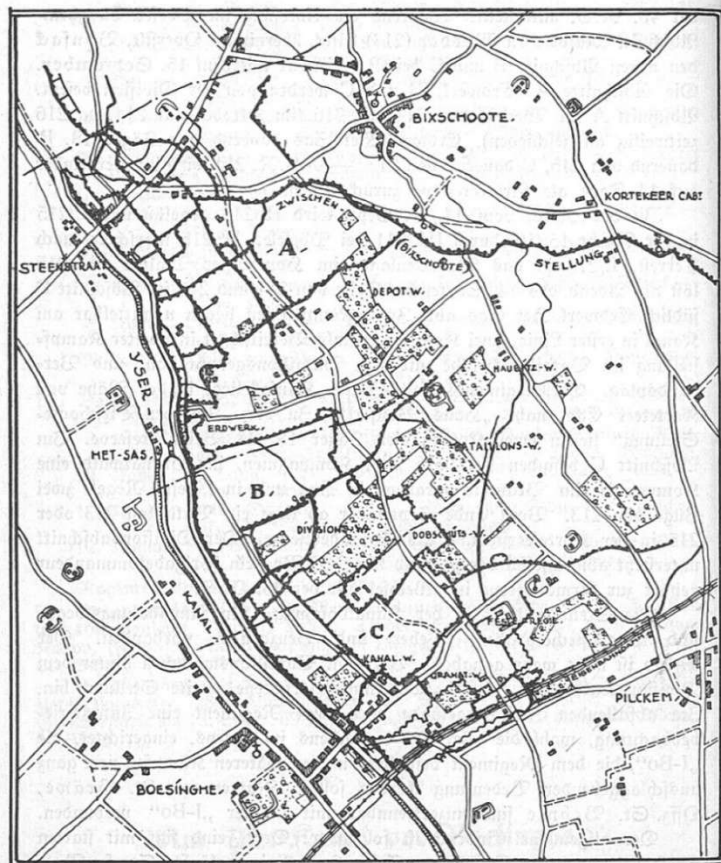
og administrativt underlagt I. Bataillon. Pioner-delning Krause (Mellemstilling) trådte i funktion og administrativt underlagt III. Bataillon. Sammen med Pionier-Kompanie Hilgendorf blev der på kort tid ydet beundringsværdige præstationer, takket været et strålende samarbejde med bataljonerne. »Løbe-gravsofficer« ved regimentet var Lt. Hüper. Både regimentskommandør og divisionen udtalte gentagende gange deres anerkendelse over det præsterede arbejde. Den ene betondækning opstod både i den første som i den anden linje.

Igen og igen måtte sønderskudte steder i løbegrave og forreste stilling igen sættes i stand. Ved godt vejr og ringe fjendtlig beskydning blev den i forreste linje indsatte bataljon ikke afløst, da en sådan afløsning kostede en nats arbejde. Modsat måtte en afløsning finde sted hver 3 nat i tilfælde af dårligt vejr eller kraftigt fjendtlig beskydning. I den forreste stod en mand fra hver gruppe vagt om dagen, om natten to mand. Ændringer skete imidlertid ved dårlig sigtbarhed eller når fjendens aktiviteter gav anledning hertil. Alt efter forreste linjes placering var det muligt også om dagen at udfører arbejder. Arbejdstiden var normalt fra kl. 0600 til kl. 1100 og igen fra kl. 1500 til 1700. I den mellemliggende periode fandt våbenrensning og lignende sted. Var det ikke muligt at arbejde om dagen, fandt det sted mellem kl. 2100 og 0400.

Herefter havde kompagniet ro den følgende formiddag. Et kompagni fra beredskabet arbejdede fra kl. 0500 til 1400 med en pause. De øvrige beredskabskompagnier stillede ordonnanskæder og kommandoer til pionererne.

Men regimentet skulle også løse en anden opgave. Vores infanteri er skarp på deres poster. De mange tab til minekastere blev reduceret ved hjælp af særlige mineposter, der holdt øje med afskud og med trillefløjter og flag advarede, da man tydeligt kunne følge de store »marmeladespande« gennem luften og forud kunne vurdere deres nedslagssted. Kun når der blev afskudt flere miner samtidig, blev situationen kritisk. Der blev lavet traverser, men alligevel var tabene til minekasterne betydelige. De fjendtlige stillinger blev hele tiden beskudt af vores folk, delvis med K-Ammunition ¹⁾, og om natten lagde længere bagud placerede MG ild over de fjendtlige områder. Der var etableret en tæt kontakt til artilleriet, der imidlertid desværre ofte skød for kort. Infanteriofficerer blev til kommanderet artilleriet. I forreste linje var der placeret observationsposter til artilleriet. Ved regimentet blev der igen opstillet en Minekaster-enhed under Lt. Schreiber, der helt underlægges MG-Kompagniet. Langsomt blev der sammen med Minenwerfer-Kompanie 246 iværksat en bekæmpelse af de fjendtlige minekastere. På hver eneste fjendtlig mine blev der svaret igen med mindst to, med det resultat, at vi i det mindste hvad angår minekasterkrigen, vandt overtaget. Fjenden rømmede endda kanal-stillingen som hovedstilling, og efterlod kun posteringer. Mens der i begyndelsen af oktober gennemsnitlig blev sendt over 200 fjendtlige miner ned over vore stillinger, var det i slutningen af måneden faldet til omkring 75. Vores minekaster-bekæmpelse fremgår tydeligst af tallene for forbrugt ammunition:

September (halv måned):	888 miner, 98.000 patroner
Oktober:	2.809 miner, 311.000 patroner

STELLUNG AM YSERKANAL
VOM AUG. 1915 BIS ANFANG MÄRZ 1916.
SKIZZE 10.

¹⁾ Særlig panserbrydende projektiler med en kerne af hærde stål. Også kendt som SmK-ammunition "Schuß mit Kern".

Gennem de fjendtlige miner havde regimentet ikke desto mindre store tab, eksempelvis faldt Vizefeldwebel Kliemann, 10. Kompanie, Unteroffizier Breuer, 11. Kompanie, og den 27. september blev Lt. Hartung såret, men blev ved enheden.

I august og september var der en meget påfaldende stærk fjendtlig aktivitet i luften. Flyverne betænkte os tit med bomber. Flere fly blev skudt ned. 12. Kompanie kunne den 26. september bjærge to fjendtlige flyvere.

Den 19. september lå 9. og 10. Kompanie langs kanalen. Begge kompagnier meddelte i deres indberetninger en påfaldende ringe fjendtlig artilleriaktivitet, hvorimod den fjendtlige minekasterild var væsentligt forstærket. Fjenden havde åbenbart flyttet artilleri væk og forsøgte at fylde hullerne med minekastere. Vores II. Bataillon skulle den 19. september på badetur til Ostende. »På grund af beskydning af kysen, kunne der ikke bades«, står der i krigsdagbogen. Mens mandskabet bandede over fjenden, som netop denne dag ødelagde fornøjelsen, anede vi ikke sammenhængen mellem denne trivialitet og de store begivenheder på vestfronten. Joffre havde koncentreret store troppemasser, 14 engelske og 53 franske divisioner på tilsammen 500.000 mand, havde koncentreret 5.000 stykker artilleri, og trukket de resterende sammen på brændpunkterne. 50 millioner granater var lagt op. Og den 19. september iværksatte de allierede deres efterårsoffensiv i Artois og Champagne i troen på deres overlegenhed.

Som det gryede tog artillerikampen karakter af en generel beskydning og steg til en ildhvirvel af skræmmende omfang. Ikke en kanon tav. Ud for Lombarzyde og Westend dukkede engelske krigsskibe op og sendte deres stål mod de tyske kystværker. I Houthulst skoven (bed XXVI R.K.) rasede brandgranater, ved Hooge sprang nye jordminer og i angrebsområderne i Artois og i Champagne voksede kanonaden til orkan ... Engländer og franskmænd angreb samtidig.

Ved Loos blev der kæmpet bittert. Fjendtligt kavaleri stod endda klar til forfølgelse. Men den engelske garde forblødte, det XI. engelske korps, division efter division blev ofret for at udnytte resultaterne fra det første stormløb. IX. engelske korps blev tilkaldt og stormede mod Lens. Imidlertid holdt de tapre tyske divisioner under 6. Armee stand, otte divisioner mod den voldsomme overmagt. Den 7. oktober var briternes angrebskraft udmattet. Den 13. oktober stormede englænderne endnu engang, stødte imidlertid på den i mellemtiden væsentligt forstærkede tyske linje og blodigt afvist. Den 25. september angreb d'Urbals 10. Armee med 18 divisioner ved Souchez. Resultater i starten blev tilbageerobret af tyskerne i bitre modangreb. Dele af det preussiske garde-korps, der først få dage forinden var ankommet fra Brest-Litowsk, bragte franskmændene til standsning.

I mellemtiden rasede slaget i Champagne. Castelnau disponerede over 35 divisioner. Forberedelserne til angrebet havde været overvældende. Alle divisioner var fortrolige med terrænet. I lejrene ved Mourmelon og Chalons stod telt ved telt, længden af jernbane var stærkt forøget, antal køretøjer fordoblet. I underjordiske stillinger stod tusinder af heste, uhyre stabler af ammunition var oplagt. Fra 19. til 25. september rasede en ildorkan over de tyske stillinger for at ødelægge alt, der var i live. Den 25. september brød 22 franske divisioner frem mod de fem tyske, der holdt stillingerne besatte. Bag ved stod de tyske XIV. og X. Korps. 128 franske bataljoner stod klar til at forsætte angrebet sammen med fem kavaleridivisioner og talrige beredne batterier. Også her måtte Castelnau sætte alt ind, selv sit kavaleri, og opnåede alligevel kun enkelte resultater under frygtelige tab. Uendelige mængder af blod suges op af den kalkholdige jord ved Ripont, Tahure og Auberive. Slaget rasede i dagevis med grufulde tab på begge sider indtil slaget mod slutningen af oktober opløstes i en række enkeltkampe, efter af de franske divisioner var udbrændt til slagter. Endnu engang stivnede fronten, og stillingskrigen tog igen sin begyndelse.

I oktober begyndte det at regne. Efter nogle få dage opstod der en bred sø bag den forreste linje, hvor over der måtte bygges broer. Pagenstecher-løbegraven og den tredje kamplinje stod under vand og styrtede sammen. Kun Weber-graven kunne stadig anvendes. Dræning krævede særlige kundskaber og opstilling af »Dræningskommandoer«, men alligevel kunne tredje linje ikke reddes. I december besluttede regimentskommandøren sig til en ny linjeføring gennem Divisions-skoven. Endnu engang måtte alle kræfter sættes ind, men til at held var der her mulighed for at arbejde om dagen.

Ved artilleriet blev der indført en skarp opdeling i to artillerigrupper. Gruppe A: 3./R.9 (Mörserbatterie Delius), 15 cm Ringkanonen 313 (Batterie Betzel), 9-cm Batterie, 4./46, 5./46 og 8./46, 2 Landsturm Batterie III. A.K. Gruppe B: Tunge batterier 2./23, 3./23, 1./R.3, 1./R.3, Marine-Batterie Düppel, 1./46, 3./46, 7./46. – For os var Gruppe B ansvarlig, der indledningsvis havde sin kommandostation i Kortekeer, senere på Papegoed-Ferme (Major Krieger, Major von Göhler og Hptm. Schlieben).

Regimentet havde et stort tab af officerer gennem afgivelser til R.I.R. 216, som under 6. Armee alene den 8. oktober 1915 under angreb ved Loos havde mistet 20 officerer og 624 mand, specielt fra I. og II. Bataillon. Den 27. oktober forlod Lt. Hülshoff, Heesch, Christians og Stiefel, Feldw.Lt. Reich og Offz.St. Stöter, Höhne Nordwald og Schrader regimentet til fordel for R.I.R. 216. Offz.St. Ritter måtte syg evakueres til Tyskland. Afgang på grund

af sygdom var overordentlig stor. Regimentets tab mellem 15. september og 12. november var 35 døde og 147 sårede. Navne på de faldne var:

1. Kompanie: Ehrenfeuchter, Gust. Meyer, Stoffel, Jessen
2. Kompanie: Ahrens, Hager.
3. Kompanie: Weingärtner.
4. Kompanie: Bomme, Loose, *Jørgen Pedersen Poder, 03-03-1886 i Tirslund – faldt 4-11-1915*, Traurig.
5. Kompanie: Gefr. Meier.
6. Kompanie: Klein, Rettmeyer.
7. Kompanie: Baginski, Gleser, Gefr. Goldinger, Heinr. Mohr, Willing.
8. Kompanie: Martin, Gefr. Meyer, Manthey.
9. Kompanie: Gazdecki, *Mathias Lorenzen Jørgensen, 11-08-1893 i Nybøl – faldt 21-10-1915*, Rottmann, Schröder.
10. Kompanie: Vizef. Kliemann, Ryneck.
11. Kompanie: Ufffz. Breuer, Köhnke, Leimbach.
12. Kompanie: Lampe, Stecher, Wetzl, Woltnisky.

I midten af november blev regimentet i en halv måned trukket ud af fronten. Oprindeligt skulle den være flyttet til Heyst, Knocke og Zeebrügge, men på grund af beskydninger fra havet, blev det i stedet Oostcamp ved Brügge. Den 10. november begyndte transporten af II. Bataillon, og til sidst III. Bataillon, så regimentet om aftenen den 12. november var samlet i omegnen af Brügge. Landwehr-Regiment 35 (Oberstlt. Haushalter), forstærket af M.G.-Zug Stettin og M.G.-Zug 42 overtog Afsnit B.

Efter næsten et års hårde kampe blev regimentet endnu engang trukket ud, og denne gang i nærheden af en større by i et landskabeligt vidunderligt område.

»Brügge!« Dette navn vækkede et ejendommeligt trylteri hos os. Tusinder af historiske erindringer er forbundet med dette navn. I Middelalderen var byen med sine 150.000 indbyggere en af de vigtigste handelsbyer med en position nogenlunde tilsvarende i dag London, Antwerpen eller Hamburg. Fra Orienten gik varer over Italien og Burgund til Brügge, mens tunge vogne dagligt fra Ypres kom ad de ujævne veje med deres vidunderlige klæder. Med på tidspunktet store Kogge-både blev varerne transporteret over Hamburg – Lübeck, videre til Visby på Gotland og videre til Nowgorod i Rusland. Vævernes oldermanden de Connick spillede en afgørende rolle i 1300 under befrielseskrigen mod Frankrig. Brugge havde en stolt forgangenhed. I Brugge katedral, Notre Dame, ligger en af Middelalderens berømteste fyrster begravet, Karl den Dristige af Burgund. Klokketårnet havde oplevet voldsomme kampe, flamsk blod havde flydt for de gæliske økser på markedspladsen. Men så begyndte den ny tid som Ypres håndvævestole og Brugges blev stille, som tøjhuset i Ypres tømtes og de mekaniske væverier i Courtrai og Menin fortrængte håndværket. Sammen med Ypres gik Brugge ind i en lang, lang søvn som produktionen i Courtrai og Menin ikke længere gik mod Brugge, men direkte mod syd og øst. Tiden syntes at liste forbi disse to søsterbyer for ikke at vække dem fra deres tornerosesøvn.

Regimentsstaben indkvarterede på slottet Gruuthuisen, en herlig beliggende besiddelse midt i en vidunderlig gammel park. Mange stemningsfulde timer blev tilbragt foran dens gamle kamin. Kompagnierne havde for størstedelen ret gode kvarterer. Det var med stor interesse at vores mandskab kikkede, når konerne sad foran deres huse med deres kniplinger, med bedstemor og børnene mellem hinanden.

Regimentet var Armeereserve og underlagt 92. Reserve-Infanterie-Brigade. Der blev ekserceret en smule. Også større øvelser fandt sted, den 21. november ved Knocke, den 23. i retning af Thourout. Ellers var der rigeligt med ro og ofte lejlighed til at besøge biografen i Brugge, hvor især filmen »Kaczmarek von der 5.« uden tvivl var den mest populære. Den 16. november marcherede I. Bataillon samlet fra Oostcamp til Brugge i biograf. Med regimentsmusikken i spidsen gik det gennem de smalle gader i byen, mens beboerne så forundret til fra vinduerne. Biografen var indrettet i det tidligere stadsteater. Matrosen-Regimentet havde overtaget driften. De næste dage fik mandskabet også enkeltvis mulighed for at tage på orlov til Brugge, for her »uden føring« at se sig omkring.

På grund af den stadig stigende betydning af maskingeværet, lod regimentskommandøren i hvileperioden en lang række af officerer, underofficerer og mandskab gennemgå uddannelse på MG ved Oblt. von Basse. Oberstlt. Bonfack opnåede herigennem at næsen hver eneste infanteriofficer kunne betjene et maskingevær. Hele Minekaster-afdelingen blev uddannet på MG. På den måde havde MG-kompagniet aldrig problemer med betjeningsmandskab, selv under de største tab.

To små, ubetydelige begivenheder ved regimentet, fik igen tankerne til at gå i retning af de andre krigsskuepladser. Små, til krig i bjergene egnede heste, skulle afgives til fronten i Serbien. Hvordan så det ud her? Den 5. oktober 1915 begyndte bombardementet at de serbiske befæstninger langs floderne Save og Donau. Den østrigske 3. Armees og den tyske 11. Armees under Mackensen, tiltvang sig overgang, hvorunder også østrigske landsturmbrigaden ganske særligt udmærkede sig, stormede Belgrad og tilkæmpede sig fra nord vej ind i det indre af landet.

Da så Bulgarien iværksatte angreb fra øst og syd, kom Serbien i en meget vanskelig situation. Heltemodigt, men forgæves satte de sig til modværge ved Morava-porten, ved Nisch og Leskovac. Resterne af den serbiske hær flygtede under store kvaler og marchtab mod Skutari og Elbaassan. Den blev af de allierede reddet over til Korfu i et tydelig brud på den græske neutralitet. Også Montenegro var i mellemtiden nedkæmpet, og dens Konge af ententen tvunget til at opgive de allerede påbegyndte fredsforhandlinger med centralmagterne. Desværre blev dette felttog ikke ført igennem til den endelige afgørelse. Tyskland holdt sig tilbage fra at krydse grænsen til Grækenland, selvom en engelsk-fransk hær på over 100.000 mand allerede befandt sig i den græske by Saloniki, og Saloniki bugten »var gjort til udgangspunkt for et fremtidig Orientfelttog, der ville true centralmagternes og dens forbundsfællers liv«. Stegemann havde med disse bemærkninger kun haft alt for ret.

Det andet eksempel. I en yderst hemmelig befaling blev der eftersøgt egnede underofficerer og mandskab til det tyrkiske felttog »Pasha II«. Englændere og franskmænd var i april 1915, omkring samtidig med vores gasangreb, landet på Gallipoli, for her at slå det afgørende slag om Konstantinopel. Efter 200 dages hårde kampe endte felttoget i slutning af 1915 med en rømning. Landgangsnehederne blev bragt til Saloniki, hvor det dannede en truende uvejrssky på krigsskuepladserne på det europæiske fastland.

Den 25. november begyndte vores regiments tilbagetransport fra Brugge området. Regimentsstab og II. Bataillon kørte allerede om formiddagen til Staden. Om aftenen afløste II. Bataillon I./213 i Stilling C, med tilslutning til højre til 9./Landwehr 35, til venstre til 9./239. Begge de øvrige bataljoner fulgte de næste dage, III. Bataillon til Langemarck, hvorfra den rykkede ind i Kortekeer-stillingen.

Regimentets forplejningsstyrke var 30. november: 94 officerer, 3.254 underofficerer og mandskab. Kampstyrken var 85 officerer, 3.216 underofficerer og mandskab. Den rådede over 7 tyske, et russisk MG, 4 minekastere og 2 interimistiske minekastere.

Stillingsbesættelse den 1. december 1915:

Stab: ingen ændringer

I. Bataillon: Hptm. Muther – Adjutant: Lt. Harries – ellers ingen ændringer

1. Kompanie: Lt. Banki

Lt. Maier, Wieben, Ehrich, Witt, Behrens, Engelmann – Feldw. Ernst.

2. Kompanie: Lt. Bading

Lt. Borlauser, Sieling, Weber, Pierau – Feldw. Schlemmer

3. Kompanie: Lt. Dencker

Lt. Grubert, Heinze, Körner – Feldw. Simon.

4. Kompanie: Hptm. Wedel.

Lt. Voss, Korte, Pawlowski, Feldw.Lt. Dörris – Feldw. Maasch.

II. Bataillon: Hptm. Murray

Ajudant: Lt. Ahders

Forplejningsofficer: Feldw.Lt. Schreck.

Bataillonslæge: Oberarzt Dr. Appelborn.

Unterarz. Schulz, Leidig

Intendant: Zahjlmeister Meins.

5. Kompanie: Lt. Kujtner

Lt. Sander, Lafrenz, Bauche – Feldw. Behrens

6. Kompanie: Hptm. Schütt

Lt. Gilgan, Kothe, Feldw.Lt. Münter – Feldw. Rolf

7. Kompanie: Lt. Marx

Lt. Bauer, Ohlmer, Feldw.Lt. Ferk, Offz.St. Boeck – Feldw. Krause

8. Kompanie: Lt. Kämmerer

Lt. Leutheuser, Redderoth, Wöhler, Boysen, Feldw.Lt. Klinkert

MG-Kompanie: Oblt von Basse

Lt. Schmidt, Meyen, Hagemann, Offz.St. Voss – Feldw. Hessler

III. Bataillon:

Stab: Ingen ændringer

9. Kompanie: Lt. Schaper

Lt. Cassel, Fening, Offz.St. Behnke, Fähnrich Wittkopf – Feldw. Grotjahn

10. Kompanie: Lt. Lang

Lt. Staven, Hüpner, Offz.St. Reeck – Feldw. Sohrweide

11. Kompanie: Oblt. Demuth

Lt. Marquardt, Feldw.Lt. Wascher – Feldw. Müller

12. Kompanie: Oblt Schacht

Lt. Beckmann, Siercks, Steinfurth, Fähnrich Mau – Feldw. Hoppe.

Regiments-Pionier-Deling: Lt. Krause

Afgivne: Hptm. Götze (A.O.K. 4), Hptm. von Langendorff, Lt. Knapp, Feldw.Lt. Klätsch (Rekrutendepot Brügge), Oblt Meyer (bykommandant Terrest), Lt. Schulze (Lichtanlage XXIII R.K.), Feldw.Lt. Meyer (Skydebaner 46. R.D.) Lt. Beckmann (Flieger-Ers. Abt. 10), Offz.St. Hahn (Minenwerfer-Abt. 246), Lt. Wagenfeil, Dening og Hartung syge.

Endnu engang havde regimentet fået et nyt afsnit. Det lå til venstre for B med venstre begrænsning langs jernbanen Boesinghe – Langemarck. Den første melding fra den fungerende regimentsfører til Brigaden lød: »Den ubeskrivelige tilstand af Stilling C kræver den kraftigste arbejdsindsats fra hele regimentet. Også den i Terrest liggende bataljon i hvil må trækkes frem for at deltage. Kampuddannelse må i den forbindelse desværre sættes noget i baggrunden«.

Besættelsen af stillingen var præcist som i Afsnit B. Forrest lå to kompagnier. Den nordlige halvdel af kanalstillingen var stadig forholdsvis god, hvorimod den sydlige var betydeligt skadet af artilleri og minekastere. Denne linje blev brudt af drejebroen. Venstre fløj var det ømme punkt på vores nye linje. Frem for alt led denne stilling under beskydningen fra et flankebatteri, der ofte skød flere gange dagligt, og både kostede betydelige tab, og forårsagede betydelige skader. Tilsyneladende stod batteriet ved Lizerne, men trods de samlede anstrengelser fra artilleriobservatører, artilleriets målegupper, Flieger-Abteilung 40 og Feldluftschiffer-Abteilung 3, lykkedes det ikke i den tid, regimentet var indsat, at finde batteriets placering. For at opnå præcise observationer, blev der efterhånden også befalet indretning af observationsposter for infanteriet, formentlig på grund af de gode erfaringer, der hermed var gjort i R.I.R. 215. Til sidst blev der, når flankebatteriet skød, åbnet med lette og tunge batterier i en »straffeskydning« mod de fjendtlige grave, bestemte batterier, og punkter også i 45. R.D. afsnit. Det gav endeligt en smule ro. Men i hovedsagen måtte regimentet klare sig selv.

Ved højre kompagniafsnit lå desuden det stærkt udsatte »minefelt«. Her kunne i starten kun opholde sig enkelte poster. Desuden stod området næsen under vand. På venstre fløj dannede Yperlee åen en regelret sø. For en dels vedkommende kunne fjenden se ned i gravene, så bevægelser var yderst risikable. I betragtning af den stærke beskydning med miner og fra flankeringsbatteriet, var de eksisterende dækninger lang fra tilstrækkelige. Bag kanal-linjen lå den stærkt forfaldne Veltheim-stilling. Kun Brauchitz-graven, hvor der lå en deling, var anvendelig. Infanteriets observationspost var placeret i »Dampmøllen« (Moulin á Vapour) lige nord for banelinjen i Veltheim-stillingen. Nord for Granatwältchen og ved »Hammerstein-Graben« var der dækninger til et fjerde kompagni, mens resten af tredje kompagni lå i »Festé Rège«. Foran »Riegelgraben« lå bataljonens kommandostation og forbindelsesplads. »Riegelgraben« var helt sønderskudt. Terrænet faldt ned mod kanalen. Forbindelsen til den forreste linje var derfor meget vanskelig; en skjult adgang var ikke muligt på grund af de ødelagte løbegrave. »Werdergraben« var endnu under konstruktion, mens Hammerseingraben« var en rislende bæk. En skjult forbindelse var kun muligt over Afsnit B eller gennem 52. A.D. område. – Af maskingeværer var indsat: 2 MG ved venstre fløjkompagni. 2 MG i det sydøstlige hjørne af Granatwältchen. 1 MG på højre fløj af anden stilling. Vores Minekaster-afdeling havde indsat fire minekastere.

Reserve-bataljonen lå i Kortekeer-stillingen og strakte sig fra Lookek næsten til »stille vinkel«, hvor bataljonen havde sin kommandostation. Senere blev kommandostationen flyttet til Kortekeer, da »stille vinkel« lå i 52. R.D. område.

Vejene i afsnittet var bundløse. Der blev øjeblikkeligt begyndt etablering af en fast vej fra Hansa til bataljonskommandostationen. Til afsnittet var Pionier-Kompanie 46 (Guinbert) tildelt, der også betjente den elektriske tråd-hindring foran anden stilling (Feste Rège), som fortsatte ind i 52. R.D. område.

Der begyndte nu igen en periode med skansning for regimentet, kampen mod vandet og mod den fjendtlige beskydning. Hvile-bataljonen blev trukket frem fra Terrest. Jernbaneforbindelsen til Langemarck var en stor let-

telse for de skansende enheder og for de afløsende bataljoner. Alle bataljoner sammenstillede igen deres betonbygge-kommandoer og deres dræningsgrupper. Hver bataljon havde sin egen løbegravs-officer. Transporterne med feltbanen blev omhyggeligt reguleret så udleveringen af materialer klappede. Depotet var placeret ved K48 på banelinjen, hvortil pioner-kommandoerne meldte sig. K48 depotet vil sikkert stadig være i »hjerterlig« hukommelse hos mange af

transportgrupperne. (Særligt den 9. december, hvor 4. Kompanie tre gang i silende regn måtte bære hindringer frem. Der var ikke en tør plet på kroppen, og næsten aften gentog forestillingen sig).

Det var med blandede følelser, at vores folk tænker på rotterne i reservestillingen. Hvem husker endnu ikke billedet: »Rottefænger fra Kortekeer«, der stolt fremviser nattens fangst. Overalt kravlede bæsterne omkring, og intet var sikkert for dem. Hvad hjalp det, at hænge brødposerne op under loftet for natten? Bæsterne kunne kravle hen over lofterne for at nå deres bytte. Midt på natten, hvor alle lå i den dybeste slummer, kunne en eller anden pludseligt råbte: »hvor har du da kolde ben«. En rotte var fra loftet faldet ned direkte i ansigtet på ham. Kammerat F. fra 4. Kompanie blev bidt i næsen og måtte på infirmeri.

Den koncentrerede indsats fra vores artilleri og minekastere bevirkede, at den fjendtlige ild mærkbart aftog. Lidt efter lidt fik stillingen også igen et andet udseende! Minefeltet var igen gangbar. En grim dag var dog den 11. december, hvor et stort minedepot med 32 tunge miner blev ramt af flankeringsbatteriet. Det resulterende krater var 12 meter i diameter. Også bataljonskommandostationerne blev kraftigt beskudt. Da nu den 11. og 12. december Brugge igen vinkede med den glædelige udsigt til at kunne fejre jul i en by, forlod regimentet sit afsnit med den stolte bevidsthed om, endnu engang også som skanseenhed at have gjort sin pligt.

Regimentets stab beløb sig til 12 døde og 25 sårede. Antallet af syge (150 mand) var helt uforholdsvist stor. Det var resultatet af de overordentlig store arbejdsmæssige anstrengelser og det dårlige vejr.

Navne på de faldne var:

3. Kompanie: Boysen
4. Kompanie: Kaczmarek
5. Kompanie: Gefr. Herbst, Wendt, Wohlgemuth
6. Kompanie: Stangneth
7. Kompanie: Uffz. Bode
8. Kompanie: Budzinski, Drabik, Uffz. Henschke
9. Kompanie: Both
10. Kompanie: *Wilhelm Potzkay, født i Schilberg, men med bopæl i Nybøl. Faldt 11-12-1915 ved Boesinghe.*

Under opholdet i Brugge var regimentet Armee reserve og underlagt 45. R.D. Her nød regimentet i fulde drag sit hvil. Tjenesten var forholdsvis let. Biografen blev endnu engang flittigt opsøgt. Den 20. december blev der endda afholdt en stor velgørenhedsaften i teateret til fordel for fondet til de efterladte under medvirken af Franke (cello), Holzapfel (violin), Haack (klaver), Flessburg (sang) og Lindenborn (foredrag). Også teaterforestillinger fandt ind i mellem sted i stadsteateret, blandt andet Gustav Freytags »Die Journalisten«, og mange medlemmer af regimentet benyttede taknemmeligt muligheden for efter års pause igen at besøge et »rigtigt teater«. En meget stor glæde blev udløst ved meddelelsen om den stor særlov til to omgange, til jul og til nytår.

Kort efter ankomsten til Brugge kom en smertelig nyhed: Kommandøren for vores 91. Reserve-Infanterie-Brigade, Generalmajor von Stockhausen, var den 14. december faldet til en fuldtræffer. Blot tre dage tidligere havde staben ved brigaden og staben ved regimentet afholdt en fælles middag på Hotel de Flandre i Brugge. Kommandøren havde været ovenud lykkelig efter kort forinden at være blevet gift. Under sørgehøjtideligheden i Klosterskolen i Aschoop stod kontingentet af officerer ved båren med denne dygtige fører og hørte divisionspræsten, Schlabritzly, holde gravtalen.

Den 24. december kunne alle kompagnier fejre julefesten, hvortil alle forberedelser grundigt kunne træffes. Byerne Lübeck, Hannover m.fl. havde sendt regimentet rigeligt med gaver. Oberstlt. Bonsack ønskede »alle medlemmer af regimentet en glædelig jul og en lykkelig hjemkomst«. Første Juledag blev der for nogle kompagnier afholdt gudstjeneste i en stor sal.

Den 26. december begyndte tilbagetransporterne. II. Bataillon afløste samme aften III./213 i Afsnit C med tilslutning til venstre til 11./239 og til højre til 2./Landwehr 35. III. Bataillon gik i Kortekeer stillingen. I. Bataillon kørte fra Brugge den 27. december og blev i Terrest. Oberstlt. Bonsack overtog den 27. december formiddag kommandoen over afsnittet. Den 30. december var regimentets forplejningsstyrke 95 officerer og 3.140 mand med 4 minekastere, 2 interimistiske minekastere, 7 tyske og 1 russisk maskingevær.

Situationen i afsnittet var som tidligere. Kun det fjendtlige artilleri syntes mere aktiv, især flankeringsbatteriet, som den 31. december lagde over 1000 granater over den sydlige fløj, som for 5. Kompanie var en sort dag med to døde og fire sårede. »Kun takket være vores gode betondækning blev tabene ikke endnu større«. Kompagniførerens dækning blev sønderskudt. Lt. Banfi led et nervechok. Heller ikke vores artilleri var uvirksom. Den 19. december gennemførtes et større ildoverfald, hvorunder også II./R.F.A.R. 53 blev indsat i vores afsnit. Også Eleverdinghe, hvor den fjendtlige føring var placeret, blev i tiden fra 28. december til 6. januar beskudt med 42-cm mørser og af Landsturm-batterier.

Årsskifte i skyttegraven! Der faldt enkelte skud. Lyskugler steg op og gav en spøgelsesagtig lys over det beskidte og mudrede vand i kanalen. Posterne stod stille og tænkte over, hvordan nytåret før krigen blev fejret i kredsen af de kære. Hvad ville det nye år bringe – Midnat. Enkelte råb, et par artilleriskud til markering af det nye år, ellers stille og ro langs fronten i nattens regnfulde mørke ...

I sin bog om Verdenskrigen skrev Stegemann:

»Fronten lå stivnet – i begyndelsen af 1916 – så langt øjet rakte. Fra Flandern til den Burgundiske Port lå de dybt nedgravede tyske forsvarsstillinger, som Ententen siden december 1914 forgæves havde forsøgt at sprænge uden at tvivle på det ultimative resultat. På den italienske grænse stod modstanderen i tæt omfavelse brust mod bryst. Italienerne forsøgte med et kraftigt pres mod Görz at åbne vejen mod Trieste. Østrigerne forsvarede sig fortvivlet ved fortvivlet at holde fast i bjergene. I det sydlige Tyrol synes intet at være forandret. På Balkan halvøen var de østrigske våben trængt frem til Bojufa og holdt italienerne i skak ved Balona, men var ikke stærk nok til at nedkæmpe denne italienske primære stilling på albansk land. Foran Saloniki lå bulgarerne, støttet af tyske kræfter, på skrån timer af Doiran og i de smalle floddale, for at bevogte porten til Makedonien, foran hvilke de franske og engelske forstærkninger hele tiden hobede sig op. På Gallipoli lå de forladte kampstillinger ... med de engelske krigsskibe sværmede stadig omkring Dardanellerne. I øst strakte den i is og sne dækkede front sig fra Riga til Ezernowitz. Den løb gennem sumpe og krat langs Düna, samlede sig om de litauiske søer med Schara og Gerwitsch, strakte sig gennem Poljesje til Stochod og fra bjergsæerne til Strypa og at passerer over Djestr for at slutte foran porten til Czernowitz på den rumænske grænse. Og overalt i øst, i vest og i syd, herskede skyttegravskrigen!«

På begge sider blev der lagt store planer for 1916. På vestfronten stod 3.470.000 englændere og franskmænd overfor 2.350.000 tyskere. I tillid til denne overmagt, i håbet om en ny opvågning af den russiske million hær, og i bevidstheden om, at en hel verden, primært de »neutrale« Amerika og Japan, med hjælp fra franske specialister, medvirkede til en forstærkning og fuldstændiggørelse af artillerimateriellet, besluttede de allierede krigsråd sig til i sommeren at iværksætte en ny, alt overtruffen offensiv i Somme dalen. Hvad maskiner og menneskehænder formåede, blev indsat i forberedelserne til dette store slag. Hvad havde den tyske øverste hærledelse af planer? Da tyngden i kampene mod slutning af 1914 blev forlagt til øst, lykkedes det ganske vist i året 1915 at lamme den store russiske »dampromle« og tilføje russerne voldsomme tab, men endnu var dens modstandskraft ikke brudt. Nu søgte O.H.L. igen afgørelsen i vest, på det stærkeste sted, ved Verdun. Ved siden af begyndte østrigerne en offensiv i Sydtyrol. Mens de forbundne (Tyskland og Østrig) ikke gik koordineret frem, men tværtimod til dels skjulte deres hensigter for hinanden, lukkede den allierede ring sig fastere og fastere til en fælles, koncentreret indsats. Det allierede krigsråd den 6. december 1915 i Chantilly, det franske hovedkvarter, var ud fra dette synspunkt af største betydning.

Falkenhayn trak alle disponible reserver sammen fra alle krigsskuepladser, så fronten i øst, men også i vest, næsten faretruende tømtes for tropper. Et skinangreb ved Besancon fik de franske reserver til at forskyde mod den schweiziske grænse. Det tunge artilleri, 2.000 rør, blev af 5. Armee sat i stilling ved Verdun. Fra alle fronter blev betydelige mængder ammunition flyttet til Heeresgruppe deutscher Kronprinz. Konsekvensen af disse forholdsregler gjorde sig mærkbare på alle fronter, også hos os. Artilleriet reduceredes, enheder af 4. Armee blev afgivet og vores ansvarsområder udvidet. Overalt, også på vores front, blev der gennemført afledningsmanøvre i form af kampopklaring, artillerioverfald, hyppige stillingskift af artilleriet og afbrænding af mål ild for at foregøgle en større artillerikoncentration. Der blev stillet store krav til stillingsbataljonerne, og de højere stabe havde ved de få disponible reserver givet dem stort ansvar. De mange alarmeringer og forberedelser til pludselige forskydninger, syntes for de involverede enheder nærmest latterlige, men viste sig ubetinget nødvendige i den almindelige situation.

Den 21. februar kl. 0500 skød en 38-cm langrørskanon ved Billy i midten af den tyske angrebsfront, startskud det mod citadellet i Verdun. Slaget var begyndt. Det tyske artilleris ildorkan faldt over de franske stillinger. Mudra's stormdivisioner angreb. Ustoppelig brød VII. R.K. og III. Korps frem, fulgt af V. R.K. med XVIII. Korps som reserve. Verduns forsvarer, de Langle, greb personligt ind. 14. R.D. stormede Brabant højderne, 13. R.D. erobrede Samogneux. 10. R.D. bragte Ornes til fald. Den franske Generalissimus Joffre greb ind. De bedste franske kærnetropper – XX. og I. Korps – blev trukket til. Fort Douaumont blev erobret af Infanterie-Regiment 24. Alligevel gjorde sig de franske modangreb, under kommando af Pétain, sig mere og mere gældende. Fra den 26. februar blev slagmarken til »helvede ved Verdun«. Slaget rasede videre, udvikledes sig fra 8. – 11. marts til en krise for franskmændene, som Gallwitz og Mudra på hver side af Meuse med kæmpekræfter nærmede sig Verduns porte.

Den 11. marts var der af tyskerne erobret 430 officerer, 26.000 mand, 189 stykker artilleri af alle kalibre og 232 maskingeværer. Alligevel truede slaget sig med at udvikle sig. Frankrig kæmpede for sin prestige, kastede

enhed efter enhed ind. De tyske reserver var langt, langt mindre, og måtte holde ud i helvedet, i is og sne, langt længere end de fjendtlige enheder. De vendte tilbage udbrændt til slagger, moralsk alvorligt nedtrykt af den umenneskelige påvirkning af de fjendtlige artillerimasser. Det tyske stød begyndte at gå i stå. Efter det stort anlagte angreb fulgte delangreb med brigader, regimente og bataljoner. Den 12. marts blev Mort Homme stormet af 12. R.D., den 14. marts erobrede 22. R.D. Højde 295. Franskmændene veg. Verdun kunne stadig blive den store succes, da telegrammer den 18. og 19. marts indløb til det store hovedkvarter fra Hindenburg og Ludendorff, at 10. Armee ved Naroczsee og den 8. Armee var blevet angrebet af voldelige russiske masser. Russerne havde fulgt de indtrængende bønner fra Frankrig om, i øjeblikket af yderste fare, at gå i offensiven. Endnu engang befandt Tyskland sig i kamp på to sider, i øst og i vest – i en vanskelig, farefuld situation.

Med den 6. januar 1916 blev Landwehr-Regiment 35 trukket ud. Afløsningen skete med 213 Landwehr-Regiment. Regiment 35 kom i hvil. Hermed blev en ny opdeling af divisionens afsnit forberedt, og trådte i kraft natten til den 13. januar. Divisionens afsnit blev væsentligt tyndere besat, da tre bataljoner, senere endda fire bataljoner, blev trukket ud. Denne reducere ramte imidlertid udelukkende den disponible reserve.

Der blev oprettet to regimentsafsnit:

Afsnit A (hidtidige Afsnit A med inklusiv Het Sas skanse)

Afsnit B (Hidtidige Afsnit B og C.

Afsnit A blev besat skiftevis af 214 og 215, mens Afsnit B blev delt mellem 213 og 215. Jäger 18 afløste ved begge brigader, men overgik den 4. februar til 45. R.D.

I forreste linje lå til stadighed en bataljon, alle fire kompagnier ved siden af hinanden. Bataljonskommandøren opholdt sig ved bataljonen i midten af stillingen. To kompagnier var som beredskab placeret i anden linje: ved B et kompagni i Granatwald – Feste Rège og Brauschitsch-graben, det andet i tredje kanallinje. Bataljonskommandøren for denne bataljon befandt sig i Batillonswald.

To kompagnier fra denne bataljon besatte Kortekeer-stillingen som reserve. En tredje bataljon er Divisionsreserve i hvilekvarter. 92. Res.Inf.Bde. (inklusive Jäger 18) stillede desuden en bataljon som særlig afsnitsreserve for brigadekommandøren i kostald St. Jean (to kompagnier) og Lejr Melaene-Chateau (to kompagnier). Et af de ikke indsatte regimente var korps-reserve i Terrest og Hoogkwartier/Staden, det andet i Armee-reserve i Oostcamp – Oebelem – Beernem. Dermed var divisionens organisation:

Forreste linje: en og en bataljon

2. Linje (beredskab) to og to kompagnier

3. Linje (reserve for underafsnitskommandør): to og to kompagnier.

Afsnits-reserve: (Brigade): fire kompagnier

Divisions-reserve: to bataljoner

Korps-reserve: et regiment

Armee-reserve: et regiment

Af maskingeværere var indsat: I Afsnit A: 9 MG, heraf 3 i Het Sas skanse; i Afsnit B: 7 MG, fordelt med 4 MG i forreste linje, 1 MG ved Granatwald, 1 MG i Weltheim-stillingen, 1 MG i tredje kanal-stilling mellem kanal og Divisionswald. I begge de to afsnit blev der placeret seks regimente-granatkastere. Regimentets forbindeplads var ligeledes placeret i første linje af kanal-stillingen, så træffende døbt »Niselheim« af Stabsarzt Dr. Dörrie. – Dækningerne var ikke ret gamle, og skulle endda have indlagt elektrisk lys; linjefolkene (telefonfolk) var stadig i gang med at lægge kablerne.

Afsnitskommandøren var enten kommandøren for 91. eller 92. Brigade i Klosterskolen i Aschhoop. Underafsnitskommandøren var den aktuelle regimentskommandør i skift med ældste bataljonskommandør.

Det var klart, at regimenterne med denne udtynding af reserver blev bebyrdet med det dobbelte mængde skansning. Det vigtigste arbejde var produktionen af skudsikre betondækninger på venstre fløj. Af samme grund blev der til Afsnit B tilknyttet to pionerkompagnier (1. Feldpionier-Kompanie 25, Oblt. Hilgendorff og Reserve-Pionier-Kompanie 46, Hptm. Quenbert) og en deling fra Armierungs-Kompanie 2./27. Afsnit A modtog 2. Sach. Pionier-Kompanie 22 XIX (Hptm. Vogel) og to delinger fra Armierungs-Kompanie 2./27. Divisions-reserven kunne trækkes frem til arbejde fra deres landsbykvarterer. Også Korps-reserven skulle hver dag stille to kompagnier til skansning.

Reserve-stilling den 6. januar 1916. Klokkeren er næsten 2130. Ved midnat ville det gå frem til skansning. Udenfor er det mørkt og en storm hyler gennem landet. Vinden piskede gennem de få stadig stående, stærkt beskadigede træer, gennem de gennemhullede murrester af engang rige bøndergårde, pisker vandet op i de

mange vandfyldte grave. Endnu halvanden time før kompagniet skal frem gennem natten, i den fjendtlige ild for at skanse. Endnu ligger jeg i dækningen. Ilden brænder i min lille ovn og stearinlyset er tændt.

Af manglen på regimentsmusik fremme i graven, sammensatte kompagnierne deres egen musik. 5. Kompanie havde en større forsamling: tre mundharmonikaer, to trommer, en *Schrum-Schramm* og en triangel, hvormed der aften efter aften bliver givet koncert. – Der kom også meget høje gæste fra A.O.K. (G.w.h.), officerer med stive kraver, som ville inspicere skyttegravene. »For pokker, det må forhindres for enhver pris. Vi må rigtig tage dem ved næsen«. De befandt sig netop i slusekammeret, hvor man fra en god dækning kunne overse hele Yser-kanalen. Så eksploderede håndgranater, kastet mod murene på slusekammeret af godt instruerede folk. Brag efter brag. Det drønedes og bragede så meget, at herrerne i slusen blev angste og bange. »Et ildoverfald. De Herrer må vente!« Og de ventede og tav og rystede. Ustandselig bragede det på murene, blev så langsomt svagere og forstummede så helt. »Donnerwetter, sikke en omgang«, ilede så i alt hast gennem Weber-graven tilbage til Hansa-stillingen. »Har oplevet et omfattende ildoverfald. Dette er ingen spøg derude«. En forespørgsel fra regiment til kampgraven om, hvor kampmeldingen blev af, blev besvaret tilbage, at der ikke havde været noget væsentligt at melde, men at de havde villet fange karper. En forståelig latter

Mellem den 26. december 1915 og den 30. januar 1916 havde regimentet tab på 11 døde og 27 sårede. Navne på de faldne var:

- 2. Kompanie: Krüger
- 5. Kompanie: Gefr. Klinke, Gefr. Ratanski, Ernst Schulz
- 6. Kompanie: Classen, Koch, Woltmann
- 7. Kompanie: Mau
- 11. Kompanie: Gustav Hartmann
- 12. Kompanie. *Kriegsfreiwilliger Oskar Georg Wilhelm Ernst, 08-12-1898 i Itzehoe, bopæl i Sønderborg. Faldt 08-01-1916 ved Het Sas, Wigger*

Frem til den 30. januar inklusiv var regimentet korpsreserve i dens hvilekvarterer. Her blev der gennemført omfattende vedligeholdelse af udrustning, og gennemført flere skydninger på banerne ved Vlaee og kampskydebanen »Wald Houthulst«. Derudover blev der gennemført kampuddannelse. Om eftermiddagen og om aftenen blev regimentets biograf så flittigt besøgt, at den måtte udvides med en tilbygget barak. Vores biografoperatører Jahn, 11. Kompanie og Kiel, 12. Kompanie havde hænderne fulde. Naturligvis blev der lagt stor vægt på indre tjeneste. I 1. Kompanie havde vi en alkoholiker, en »flinker kammerat« som han altid sagde, men Emil kunne ikke tåle ret meget. Nogle få glas øl i kantinen bragte ham ud over kanten. Vi oplevede nogle knap så behagelige scener med ham, men også mange komiske. Således stod vi en dag i kompagni opstilling. Feldwebel Ernst afgav styrkemelding til kompagnifører, da vores Emil pludseligt sprang frem fra geledet og styrede med ikke så sikre bevægelser frem mod feldwebelen, som han ganske enkelt ikke kunne lide. Armene slog gevaldige huller i luften, mens benene vaklede til højre og venstre. »Ernscht«, skreg han, »Ernscht – jeg æder dig, Ernscht!« - Hele kompagniet skreg af grin.

Hans Excellence Hr. Generalleutnant von Wasielewski red højt til hest gennem Terrest. Ved smedjen, ikke langt fra et lille vagtskur, gik en vagt intet anende frem og tilbage, holder øje med fly eller hvad ved jeg, blot ikke rytteren, der pludseligt omkring et hjørne står foran ham. Ak, du kære himmel – af forskrækkelse glemmer han at melde – han retstilling får han taget sig sammen. »Hvad pokker kikker De efter i luften! Kik herhen! Hvad hedder De?« - »P..Paulsen, Hr. Excellence.« - »Hvilket kompagni?« »Fjerde Kompagni, Hr. Excellence.« »Hvor er den vagthavende?«. Posten peger på det lille hus i baggrunden. En tilfældig passerende soldat bliver sendt dertil. Han løber afsted, kom vaklende tilbage, stiller sig op foran den almægtige og gylper: »Han er der ikke, Hr. Excellence!«. Hvad der videre skete behøves ikke at blive fortalt.

Kejserens fødselsdag blev festligt fejret af regimentet. Den blev den 26. januar om aftenen indledt med en stor tappenstreg, hvori samtlige musikere ved regimentet deltog. Tidligt næste morgen var der katolsk gudstjeneste. Hele regimentet stillede op i firkant til parade. I midten var der et feltalter til divisionens præst, Schlabritzky. Efter en tale af regimentskommandøren, var der evangelisk gudstjeneste. Efterfølgende gennemførtes parademarch i gruppekolonne foran regimentskommandøren. Om eftermiddagen fejrede kompagnierne i deres indkvarteringer med »fri øl«.

I regimentsbefalingen den 27. januar hed det: »Jeg udtaler min fulde anerkendelse til regimentet for den strålende holdning såvel under paradeopstillingen som under forbi marchen. Bonsack.«

Endnu engang led regimentet et stort tab gennem nødvendig afgivelse af et større antal officerer, da det hidtidige ubegrænsede antal nu blev præciseret og stærkt reduceret. Ved slutningen af måneden forlod følgende regimentet: Oblt. Meyer, Lt. Nielsen, Heinze, Lückner, Marquardt, Busch, Wöhler, Bertram, Bauche, Gilgan,

Pawlowski, Krause, Hahn, Maier, Mark, Franke og Hailbronner. Af samme grund måtte yderligere i løbet af februar afgives Lt Bauer, Kämmerer, Marx, Voss I og Schoop. En række returnerede senere til deres stamregiment, andre i det mindste til division.

Denne anden større afgivelse af officerer på kort tid blev stærkt beklaget af regimentskommandøren, der hele krigen igennem anså en stærk officersbesættelse af kompagnierne som en afgørende nødvendighed. Han havde derfor stor opmærksomhed mod tilvæksten af nye officerer, og regimentet havde derfor et dygtigt officerskorps. Yderligere afgivelser ville komme.

Den 30. januar var regimentets forplejningsstyrke 100 officerer, 3.254 mand. Kampstyrken var 86 officerer, 3.065 mand, 7 tyske og et russisk MG, 6 minekastere.

Om aftenen den 30. januar kørte I. Bataillon med jernbane til Langemarck, hvorfra den afløste III./213 i forreste linje med kontakt til 5./239 til venstre og 9./216 til højre. II. Bataillon afløste i beredskab og reserve. Den 31. januar om morgenen overtog Oberstlt. Bonsack kommandoen over afsnittet.

Der blev lagt særlig vægt på infanteri-observationen, da de højre stabe lagde ubetinget vægt på efterretninger om fjenden. Regimentskommandøren udtalte gentagende gange sin anerkendelse til observatørerne Lt. Mau, Wittkopf, Steinfurth og Offz.St. Behnke. Flere større fjendtlige depoter blev fundet fra »I-Bo« og ødelagt af artilleri. Følgende håndskrevne bemærkning fra den kommanderende general til Infanteriobservationer af Lt. Steinfurth, 11./215 og Offz.St. Behnke, 9./215 lyder: »Jeg udtaler begge observatører mine fulde anerkendelse for den indholdsrige meldinger, der beviser den største interesse og en mønstergyldig opmærksomhed. von Kathen«.

Som afledning for den øverste hærledelses hensigter, blev der på forskellige steder langs fronten gennemført kraftige ildoverfald og opklaringsangreb. Hertil hørte det store ildoverfald i begyndelsen af januar. Den 2. februar blev et nyt ildoverfald beordret. For de indsatte batterier var op til 100 skud oplagt, og selv de tunge mørsere fik oplagt et større antal granater. Nabodivisionen deltog i ildoverfaldet. Præcist kl. 1100 begyndte beskydningen. Herunder skød et batteri for kort. Kompagnierne i front lå under beskydning fra eget artilleri. En tung minekaster med oplagt beredskabsammunition blev ramt og tre mand fra Minenwerfer-Kompanie 246 dræbt. Flere steder blev gravene fuldstændig ødelagt, feltjernbanespor og broer ødelagt. I regimentet blev to mand hårdt og en mand let såret. Trods ihærdige forsøg lykkedes det ikke at bringe batteriet til tavshed – Vores minekastere skød 297 skud under ildoverfaldet. Til foregivelse af et stærkt artilleri blev måild den nat afbrændt i reserve- og skiftstillinger.

Også i vores division blev der gennemført opklaringsangreb. Efter en kraftig ildforberedelse den 12. februar kl. 18 trængte 6 officerspatruljer over kanalen. Forberedelserne til denne operation blev foretaget af underafsnitskommandøren, Hptm. von Puttkamer. Fra regimentet gik en patrulje under Lt. Kothe, 6. Kompanie, over ved andet knæk på kanalen syd for Het Sas, mens en anden under Lt. Redderoth passerede lige nord for jernbanebroen ved Boesinghe. Den forreste fjendtlige grav var imidlertid rømmet, så styrken kun kunne bringe et omfattende bytte og regimentsmærker med tilbage. Efter overensstemmende meldinger bestod den fjendtlige stilling kun af minekratere. Regiments-, brigade og divisionskommandør udtalte deres fulde anerkendelse til deltagerne. En patrulje fra Pionier-Kompanie Hilgendorff gik to gange over kanalen ved Het Sas. De bragte tre fanger med tilbage fra Linjeregiment 79. »Bagved« var alle i fuldt kampberedskab. Alle kommandostationer var bemandede, divisionsreserven var alarmeret og befandt sig i skovlejren, mens delinger af korpsreserven stod parat. Tilsyneladende forventede man en større reaktion fra fjenden, som man med de begrænsede reserver, måtte være forberedt på. Fjenden nøjedes imidlertid med en kraftig spærreild, hvorunder der anvendtes fosfor-brandgranater mod anden kanalstilling og et uhyre antal shrapnels mod mellemterrænet. Desværre er navne på deltagerne i patruljerne ikke kendte. Der mangler også enhver nærmere beskrivelse. Først den 13. februar fik fjenden samlet sig til en modreaktion. Efter beskydning af kanalstillingen forsøgte 10 mand at trænge ind i første stilling. To mand blev straks skudt af II./215, resten flygtede. den 17. februar forsøgte endnu en frivillig patrulje fra 6. Kompanie at fastslå fjenden. Patruljefører var Ufffz. Thode og deltager var Gefr. Rickmers, Musk. Albat, Kruse II, Drüsedau. Rickmers beskriver denne patrulje karakteristisk kort:

Staden, den 19. febr. 1916

Meine Liebe ...!

Nu har jeg efter 16 måneders fronttjeneste også fået en kugle! En rigtig lumsk franskmænd har sendt mig en geværkugle gennem den højre fod, hvor ved 3 tæer er ramt. To er kun strejft, men storetåen er ødelagt i ledet, og vil blive stiv. Hele historien kan vel ikke tage så lang tid, om et par uger vil jeg forhåbentlig igen være ved kompagniet. Her i Feltlazaret 7 kan jeg kun blive nogle dage på grund af overbelægning, så jeg kommer sandsynligvis på et krigslazaret i Thourout. Behandling og forplejning er her meget fin, kun er den evige liggende stille i en seng ikke lige mig. En dag eller to til at få sovet ud er ganske dejlig, men så bliver det for en gammel skyttegravssoldat for meget, og jeg længes efter »derhjemme« hos mit kompagni.

Nu vil jeg ganske kort fortælle dig, hvordan hele historien afspillede sig.

Som jeg allerede fortalte dig under min juleorlov, lå vi foran Boesinghe på Yser-kanalen. At vi havde franskmænd foran os, vidste vi allerede længe. For vores militære føring er det imidlertid meget vigtigt, at de ved, hvor de enkelte fjendtlige regimente gemmer sig, og derfor fik vores regiment stillet opgaven, nærmere at fastslå fjenden overfor os. Vores bataljon lå netop i forreste stilling, og for os var det helt naturligt, at 6. Kompanie skulle løse den stillede opgave. Deltagerne i patruljen var Ufffz. Thode, jeg som Gefreiter og stedfortræder, Musketier Albat, Musketier Kruse II, Musketier Drüsedau. I første øjesyn synes det absurd at sende en patrulje over kanalen, når franskmændene ligger på den modsatte bred. Det gik imidlertid ganske godt! Som overgangssted havde vi udset os et sted, hvor der tidligere havde været en lille bro. Ganske vist var der kun nogle få pæle tilbage, men til patruljeformål var der tidligere kastet sand ind imellem, så dyb kunne der ikke være her. For ikke at synke for dybt ned i sand og mudder, havde vi lagt en stor planke parate, hvor overgangen i det mindste delvis kunne ske. Foruden gevær havde hver enkelt et antal håndgranater for hurtigt at kunne rulle graven op. For at dække vores overgang var alle skydeskår hos os og hos vores nabo besat. På det fastsatte tidspunkt begyndte vore minekaster at lægge krydsild over den fjendtlige grav. Dækket af denne ild, hvor franskmændene måtte søge dækning, skulle vi hurtigst muligt sætte over kanalen. På kommando sprang vi op ad graven, trak planken bag os, og forsøgte at få den lagt på det rigtige sted. Franskmændene ville dog ikke bare roligt se på, men beskød os med gevær fra forskellige steder, selvom vore kammerater skrapt holdt den fjendtlige grav under beskydning. For ikke at spilde for megen tid med planken, lod vi den ligge, og gik vadende og næsten svømmende gennem kanalen. At ingen af os i starten blev ramt, kan vi kun takke franskmændenes uduelighed for. For hvis man ikke om eftermiddagen kl. 1430 på en sådan ringe afstand kan ramme, skal man hellere blive hjemme. Netop som jeg ville sætte min fod på den fjendtlige bred, blev jeg indhentet af skæbnen. Som jeg ville gøre et skridt med min højre fod, blev den ramt af en kraftigt slag, hvorved jeg kom lidt ud af balance, og huller var der. Jeg havde ingen smerter, og jeg kunne ikke se blod. Altså videre! Først blev der afsendt nogle visitkort i form af håndgranater, der ikke undlod at virke. Som aftalt delte vi os op i to hold og forsøgte nu at rulle graven op for at løse vores opgave. På trods af præcist kastede håndgranater blev modstanden hele tiden kraftigere. Min fod svulmede op og gjorde ondt, så vi var tvunget til at vende om. Hurtigt blev skulderklapper med regimentsnummer revet af nogle døde, og så tilbage til overgangsstedet. Også det andet holdt kom lige så dårligt fremad, som os. Snart trak også de sig tilbage med et bytte, og som lyn gik det tilbage over kanalen. Da vi var ude af dækning, knaldede franskmændene som vanvittige løs på os. De var imidlertid ikke i stand til blot at opnå en eneste træffer. Vi blev naturligvis modtaget med åbne arme af vore kammerater. Jeg blev straks bragt til sanitetsdækningen, hvor jeg med det samme kom under behandling. Chokolade, cigar og cigaretter var der pludseligt til mig i mængder. Alle de kære kammerater, som jeg siden 1914 havde delt glæder og sorger med, kom for at sige farvel, og alle gav mig en lille ting til »den lange rejse til Tyskland«. Men sådan gik turen dog ikke! Som det blev mørkt blev jeg bragt til hovedforbindepladsen og herfra til lazaretet. Forhåbentlig bliver min »pedal« snart igen i orden, så jeg på den hurtigste vej kan komme »hjem« til kammeraterne. – Nok for i dag!

venlig fronthilsen

Din Boy

Langsomt fik stillingen et »anstændigt« udseende. Når flankebatteriet skød, forsvandt alle ned i store beton-dækninger. Feltbanen gik til umiddelbart bag stillingen og herfra i en sløjfe tilbage. Den bragte materialer til bygning af dækninger frem til stedet. Adgangsgravene var anvendelige. Fjenden er helt nedkæmpet. Han skød dårligt mere med miner. Telefonsystemet var strålende og for en dels vedkommende udbygget med kabler. Lidt efter lidt blev samtlige forbindelser, hvor det overhovedet var muligt, lagt nedgravet som dobbeltkabel. De store tab ved telefonenheden i løbet af måneden (17 døde og 13 sårede) opstod for langt hovedparten under splejsningen af ødelagte forbindelser, da dette arbejde ofte måtte ske med højlys dag. For at undgå disse tab, og for at sikre en sikker forbindelse også til den forreste grav, blev kablerne gravet dybt ned i jorden, så de kun kunne beskadiges af tungt artilleri. Imidlertid måtte telefonsamtaler fra bataljons kommandostation og fremad kun føres i meget presserende tilfælde, da der var mulighed for, at fjenden kunne aflytte. I februar 1916 blev også hos os indbygget de første lytteapparater, hvormed det var muligt at aflytte fjendens telefonsamtaler. Apparaterne blev på dette tidspunkt for første gang afprøvet i praksis, og afslørede - foruden mange vigtige franske tjenestelige anliggender - også hyppigt intime pariser orlovseventyr.

Vi nåede rettidigt at opfange afskedsordene fra en artilleri-kommandør til sine officerskammerater på kommandostationen (med de hjerteligste kys til Lolo og Lulu), så vi hurtigt kunne slynge et par lag fra et haubitsbatteri mod den på orlov kørende kommandør ved hans kommandostation med hilsen fra Paris. Denne type af anmodninger om skydninger blev skjult under betegnelsen: "Meget livlig trafik der og der", og sådan lykkedes det.

Straks efter at aflytningsfaren var konstateret, blev hos os øjeblikkeligt alle meldinger i aflytningszonen formidlet som uskyldigt klingende dækord og koder, der senere under krigen dagligt ændredes. Midt i februar blev der i Granatwald af 3./46 indbygget en 5,7 cm belgisk erobret kanon som stormafværgekanon.

Den 17. februar om aftenen blev regimentet afløst af R.I.R. 213. Oprindeligt skulle regimentet med det samme forskyde til Oostcamp som Armee-reserve, men grundlæggende nye befalinger indløb, da angrebet på Verdun var umiddelbar forestående. I. Bataillon indtog med to kompagnier henholdsvis Kortekeer- og Maleane Château stillingerne, og blev den 24. februar afløst af II./215. Begge bataljoner i hvil skulle hver aften stille hver to kompagnier til skansning, der samtidig var divisionsreserve.

Natten til den 27. februar blev 213 og II./215 afløst af Landwehr-Inf.Regt 35 og 214 og 216 af Landwehr-Inf.Regt. 20. Divisionsafsnittet blev overtaget af den 11. forstærkede Landwehr-Brigade (Landw.Inf.Regt. 20 og 35, forstærket af Res.Jäger-Batl. 23 og 24, underlagt 52. R.D.

Tab for regimentet mellem den 30. januar og 26. februar 1916 var 13 døde og 39 sårede. Navne på de døde var:

3. Kompanie: Gefr. Hinz
6. Kompanie: Rehs
7. Kompanie: Baldowski
8. Kompanie: Dipp, Mellentin, Drabik
9. Kompanie: Gefr. Ciesielski, *Musketier Harald Johannes Christiansen, 29-09-1895 i Haderslev. 08-02-1916 ved Boesinghe.*
10. Kompanie: Kropp
11. Kompanie: Friedr. Behrens, Paul Caro.
12. Kompanie: Rolling
- MG-Kompanie: *Ersatz-Reservist Mathias Rasmussen, 16-01-1885 i Guderup, 12-02-1916 i Houthulst. (Tidl. såret?)*

Hele korpset blev trukket ud af det hidtidige afsnit og som Armee-reserve samlet i området syd for Brugge. De hidtidige indkvarteringer blev overtaget af Landwehr-Inf-Regt. 35. Alle vores dejlige indretninger, som biograf, aflusningsanstalt, mineralvandsanlæg osv. blev overdraget til intendanturet ved 52. R.D. Regimentskasino og bibliotek gik til Landwehr 35. Vores kirkegård blev af gravofficer, Lt. Bernhardi, betroet 52. R.D.

Den 27. februar blev I. og II. Bataillon transporteret til henholdsvis Steenbrügge og Brugge. Den 28. fulgte regimentes staben og den 29. februar II. Bataillon. De gamle kvarterer fra novemberdagene 1915 i Oostcamp blev på ny indtaget. Mandskabet følte sig ret hjemme og gamle bekendtskaber blev fornyet. Mange korporalskaber var indkvarteret i små »Estaminets«, hvor de for 10 pfennig kunne købe en »Elixir d'Anvers« eller en såkaldt cognac. I nogle af gaderne var hvert andet hus et sådant værtshus, de fleste udrustet med et mekanisk musikinstrument. Stemningen aftenen på ankomstdagen var derfor ret »ophidset«, så de gode formaninger på anden dagen ved tjenestens begyndelse var velfortjent. Efter ved fronten at have levet ret så sparsomt, kunne man i Oostcamp tillade sig alle former for »nydelser«, eksempelvis en kotelet til 80 Pfennig (kartofler "organiserede" man), og ved boder i Brugge var der for en Frank et helt kilo af den skønneste abrikosmarmelade. Dagene i Oostcamp vil for alle medlemmer af regimentet blive husket som »festdage«.

Regimentsstaben var indkvarteret på Gruuthuis slottet. Divisionsstaben i Bischofveld, 91. R.I.B. i nærheden af Oostcamp, 213 i Ruddervorde, Oedelem og Beernem. 214 i Cortemarck, stab 92. R.I.B. og 216 i og omkring Thourout, Jäger 18 i Zedelghem og stab R.F.A.R. 46 i Lophem.

Hvilet i Oostcamp blev anvendt til uddannelse af enhederne. De første stålhelme blev som prøve udleveret i nogle få eksemplarer til kompagnierne. De frivillige, der skulle afprøve denne nye hovedbeklædning under øvelser, var ikke særlig mange i kompagnierne, men efter et halvt år på Somme var vore soldaters værdsættelse af stålhelmen steget betragteligt! Under de større øvelser forhørte Generalleutnant von Masieleski sig personligt ved stålhelmsbærerne om brugen under march og bevægelser.

Hvileperioden skulle ikke blive særlig lang. Allerede den 9. marts indløb marchbefalingen. Den 10. marts blev bataljoner og regimentstab med bane bragt fra Brugge til Werwicq. Regimentet var underlagt 245. Infanterie-Brigade (123. I.D.). Regimentsstab, I. og II. Bataillon og MG-Kompagniet kom i kvarter i den belgiske Comines, III. Bataillon i Bousbecque.

I løbet af den 11. marts orienterede stab, I. og II. Bataillon sig om den nye afsnit. Om aftenen gik begge bataljoner i stilling. Også regimentets stab gik frem. III. Bataillon flyttede kvarter til belgiske Comines.

Vi var nu flyttet ud af Flandern, fra stederne med de vilde kampe, fra Steenstraat, Bixschoote, Langemarck og Pilckem, og fra vores fortrolige, hyggelige Terrest og Hoogkwartier. Hvor megen blod var ikke spildt her, hvor mange kammerater sov ikke her den evige søvn!

En sidste tur gik den 26. februar til vores skovkirkegård. Det var begyndt at blive mørkt. Gennem granerne gik det mod indgangshallen. »De døde fra Reserve-Infanterie-Regiment 215«. Stor og tydeligt hævede det enkle hvide kors af birkestammer, tegne på frelsen. »Døden er opslugt i sejr« er den trøstende indskrift på bagsiden af hallen. Og i skovens halvmørke lå korsene, de mange kors. »Sov godt, i trofaste kammerater!«. Med disse tanker og med hjelmen i hånden, lagde vi de sidste kranser for foden af det store kors.

Ved afskeden fra dette, med så uendelig stor kærlighed skabte sted, lød for det indre øre igen og igen den gamle soldatersang: »Ich hatt' einen Kameraden... « Med sænkede hoveder forlod vi dette sted for den evige hvile. Vi skulle ikke genses unde resten af krigen

Efterskrift

Den første del af historien om Reserve-Infanterie-Regiment 215, en bog af Kammerat Willers, der som krigsfrivillig rykkede i felten med regimentet, og som under krigen rykkede op som Leutnant der Reserve og Regiments-Adjutant, ligger nu klar til trykning efter årelang hengivent arbejde, og vil snarest foreligge i bogform.

Som regimentets første kommandør frem til 2. maj 1915, under hvilke han med de mange øvrige unge krigsfrivillige sejrrig fik sin ilddåb under de blodige kampe langs Yser-Kanalene, er det mig en ærespligt på vegne af alle medlemmer af regimentet og deres pårørende, at rette en hjertelig tak til Kammerat Willers. Af ren kærlighed til regimentet påtog han sig – selvom han som Studienrat havde rigeligt arbejde – at skrive det første bind af historien. På trods af alle de vanskeligheder, han mødte under arbejdet, og under store omkostninger for sit helbred med natarbejde og omkostninger i tid og penge, har han med sej udholdenhed gennemført opgaven.

Som enhver kan overbevise sig om ved at læse regimentshistorien, er det ikke blot en simpel sammenskrivning af udpluk af krigsdagbøger og videregivelse af oplevelser, men er ved anvendelsen af tyske, fjendtlige og neutrale fortegnelser fra anerkendte militærforfattere blevet et dybdeborende arbejde, og gennem en omhyggelig afprøvning af oplysningernes rigtighed efter tid og sted, blevet et krigsvidenskabeligt værdifuldt værk.

Gennem personlige oplevelser og erfaringer, har Willers forstået ikke kun på dramatisk måde at vise den sjælelige anspænding hos dem, som på egen krop har oplevet den forfærdende fjendtlige helvedesild, men også hos den behjertede læser. Med dens anskuelige indtryk fremstår bogen som en fængslende og vil for enhver 215'ner blive en kostbar skat.

Det er os en hjertesag at takke for alt dette, og denne tak til vores højtfortjente, kære Kammerat Willers, vil jeg hermed bringe til udtryk.

Hannover, Påske 1926

Von Oertzen
Generalmajor a.D.

* * *

Anden del

Anden del af regimentshistorien for R.I.R. 215 udkom et halvt år efter 1. del i samme opsætning og med talrige fotografier, bearbejdet af vores mangeårige regimentskommandør, Hr. Oberst Bonsack. Denne del omhandler Wyttschaete, Somme, Reims, Moulin, St. Gobain, Chemin des Dames, Verdun, Raucourt-Eply og de hårde kampe under »den store offensiv 1918« frem til regimentets død mod slutningen af 1918.

Talrige bilag og tabeller, der henvises til i det første bind, måtte udsættes til et senere udgivet *suppleringsbind*, da første del allerede var lagt større end oprindeligt forudset. Af samme grund er kort over Belgien og Nordfrankrig og det større område omkring Ypres også placeret i anden del. ¹⁾

¹⁾ Det har ikke været mulig at konstatere, om nævnte suppleringsbind er udgivet. De nævnte kort fremgår ikke alle i Bind 2.

Foto

Frontbilledet er taget af vores tidligere regimentsfotograf, Kunstfotograf Walter Baasch i Eckernförde, og gengivet efter hans negativer. Fotoet »Kantine Terrest « og »Barakker, Houthulst skov, sommer 1915« tilhører Kammerat Heinrich Schmidt, dengang telefonenheden, R.I.R. 215. Billederne »Regimentsfest i Terrest 1915« og »U.P. 4« har Kammerat Kurt Sirnatis, Hamburg, dengang III. Bataillon, stillet til rådighed.

Gengivelsen af portrætter har nedenstående fotografiske atelier venligt stillet vederlagsfri til rådighed:

Portræt af Major von Valentini: Atelier Peter Matzen, Göttingen

Portræt af Major Kyll; Atelier Herm. Bähr, Dresden, Antonstr. 2

Portræt af Hauptmann Schürmann: Photograph Kunstwerstatt Alexander Möhlen, Hannover, Landscapftsstrasse 4

Gruppe »10 Jahre später« Atelier E. von Dieck, Hamburg, Hamburgerstrasse 154.

Billedet er taget på 3. Divisionsdag den 1. juni 1924 i Hamburg.

Billedet af m mindesmærket på kirkegården i Roulers stammer fra Wilhelm Schreiners bog »Der Tod von Ypern«, udgivet af Oranienverlag i Herborn, der ligeledes vederlagsfrit har stillet billedet til rådighed.

De 15 gode skitser har regimentskammerat, Arkitekt Meyer, Lübeck, fremstillet.

Alle kammerater og de ovennævnte firmaer er for deres venlige støtte til vores erindringsværk berettiget for vores oprigtige tak.

Kirche Blyfchoote

Draefbank Ede

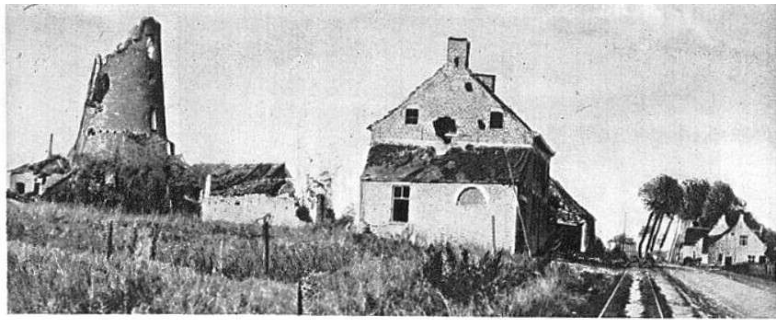
Kloster Afchhoop

St.-Jean-Kuhstall

Stippe Wegekrenz

Soeckste Mühle

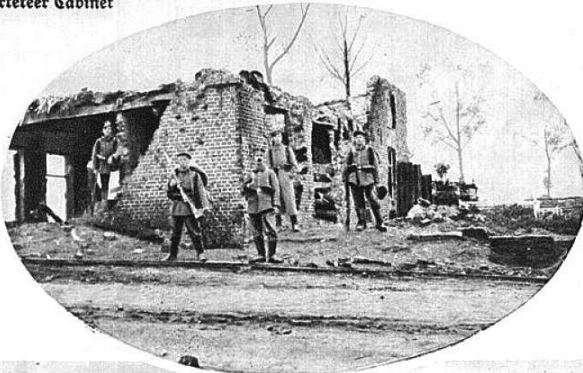

Virshoote (Straße Emiske-Virshoote)

Straße Virshoote-Korteker

Korteker Cabinet

Wegekrenz Korteker

Korteker
Müllerhaus

Stellung
bei Korteker
Mühle

Langemard
Schloß

Langemard
Kirche

Alte
franz. Stellung
bei Korteker

nach
dem Sturm
am 22. 4. 15

CD & -Gammoria

Sptm. von
Puttkamer

Gedenkstein
auf dem
Friedhof
Roulers

Zerschossene Bettung des „Langen Max“

Haus Bonfack und Haus Brindt bei Pildem

Der kleinste
Soldat

Blindgänger einer
Flügelmine

Kantine Terrest

Straße
Korteleer—
Langemars
„Stiller
Winkel“

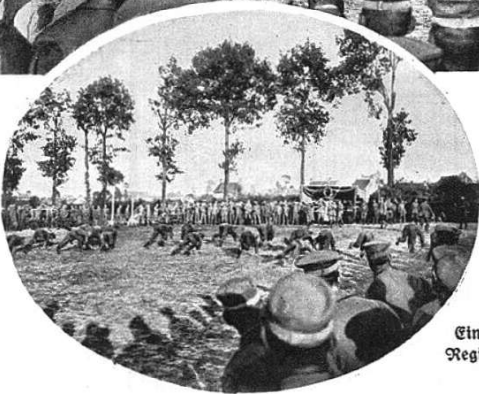
Jägerhaus im Soutbulster Wald

Baracken im Soutbulster Wald, Sommer 1915

Einjähriges Regimentstfest

Einjähriges Regimentstfest in Terrest

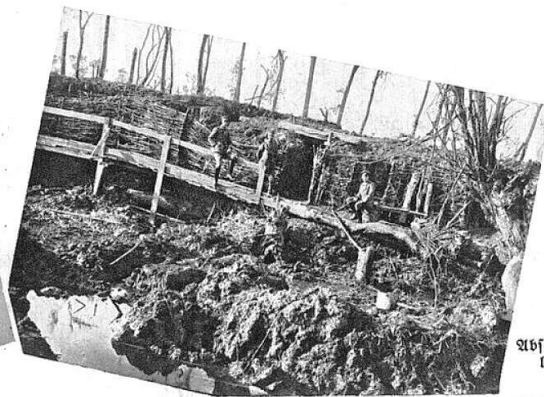
Einjähriges Regimentstfest

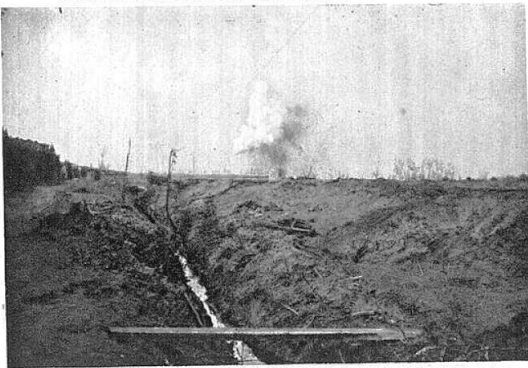
Badereise nach Ostende

Abschnitt C links

Abschnitt B links

Französische Mine, einschlagend

Webergraben

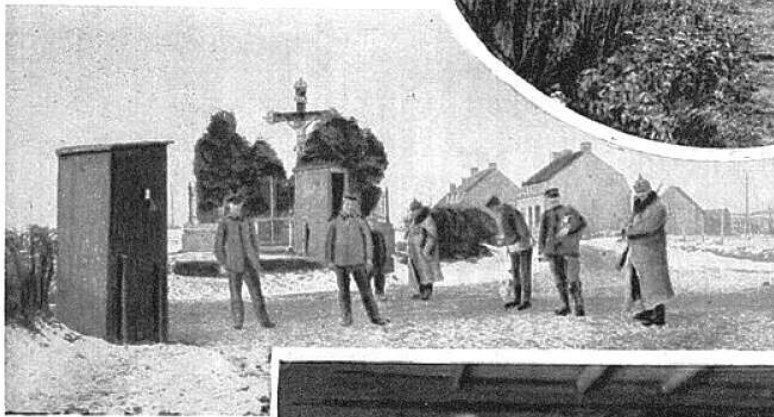

Terrest

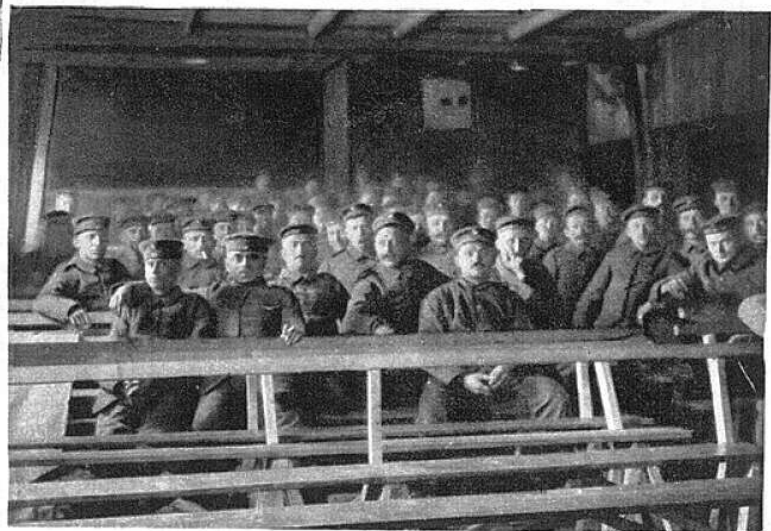
Puttkamerstraße

Wühle

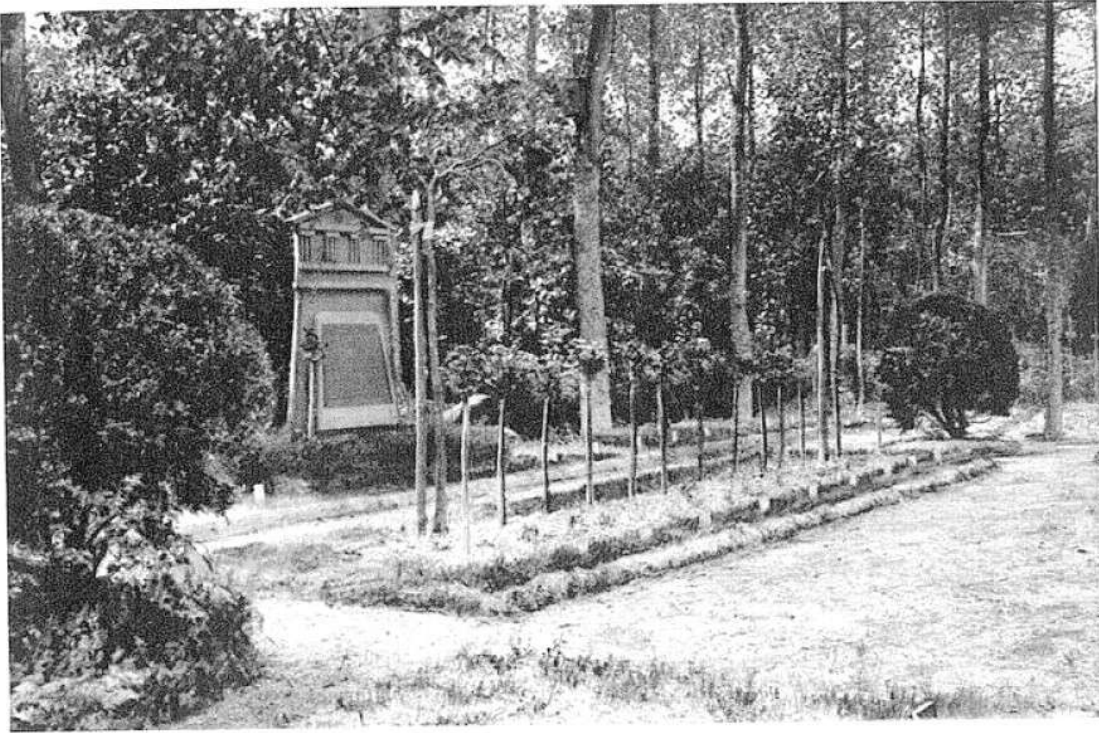

Seitigenbild

Regimentstino

Waldfriedhof Southulft

Grab der Namenlosen

Birfentkruz

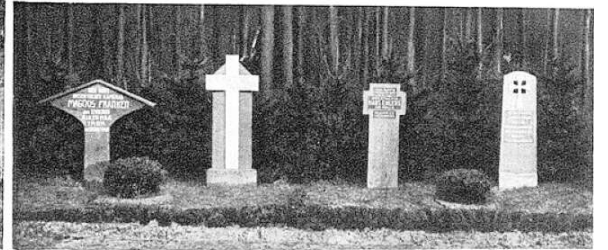
Eingangshalle

Gräber auf dem Waldfriedhof Soutulst

Drei Gräber

Vier Gräber

Unteroffizierposten 4

Merckem Parkstellung

Merckem, 2. Linie

Merckem, Parkstellung

Straße in Merxem

Park Merxem

Schloß mit Teich

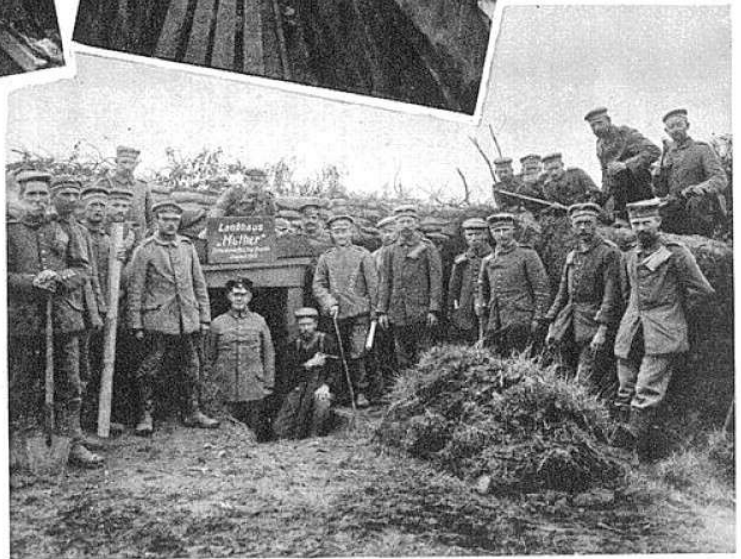
Kirche

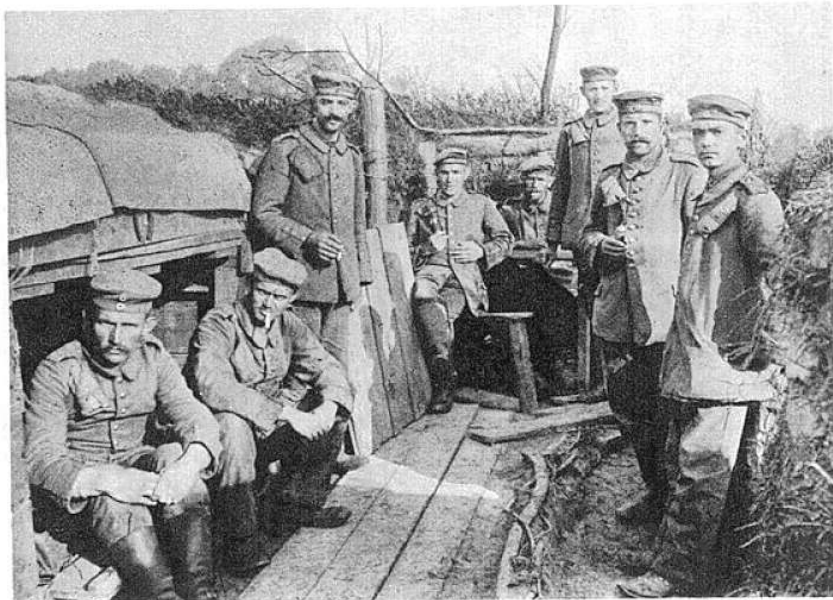
Partstellung

Aufgraben
nach der 1. Linie
vor dem Part

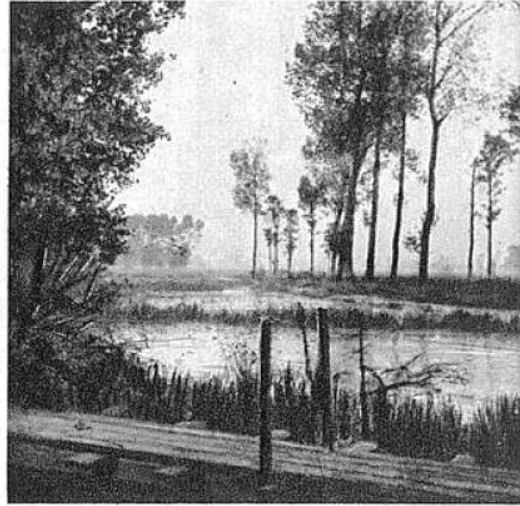
Landhaus Muther
bei Rippe

2. Linie
bei Rippe

Maartje Vaert

Eggeler Dief

Aberschwemmung

bei Poesele

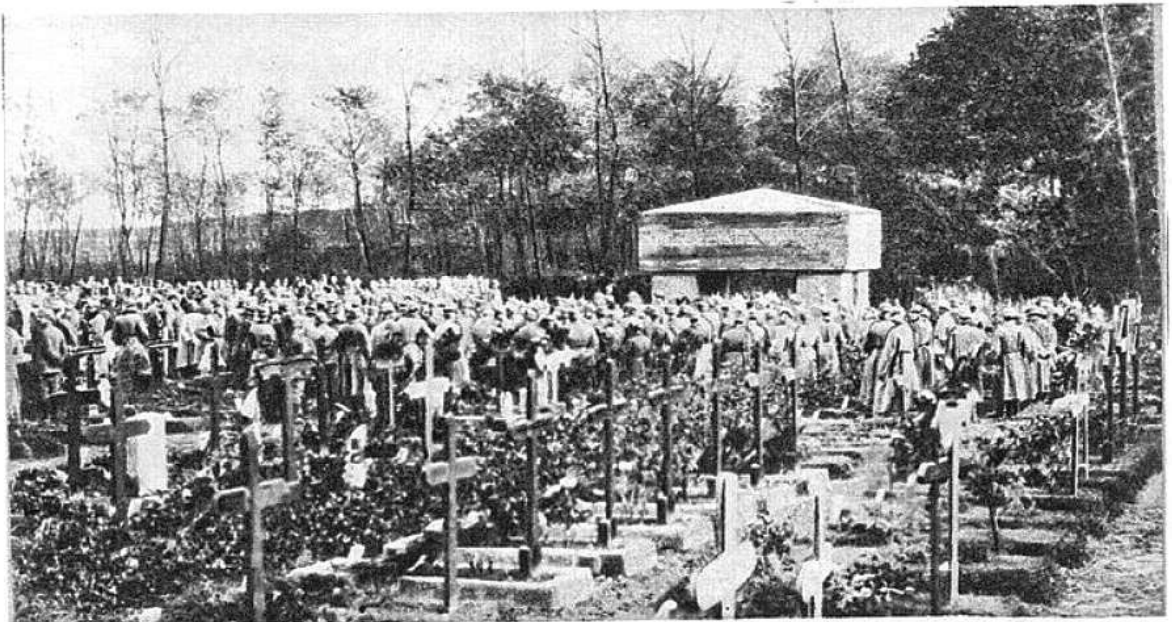
Knapps Flankierung

+ Lt. Behrens, gef. 22. 10. 16 bei Chaulnes; X Lt. Rorte, gef. 11. 6. 16 bei Wytschaete

Southulst

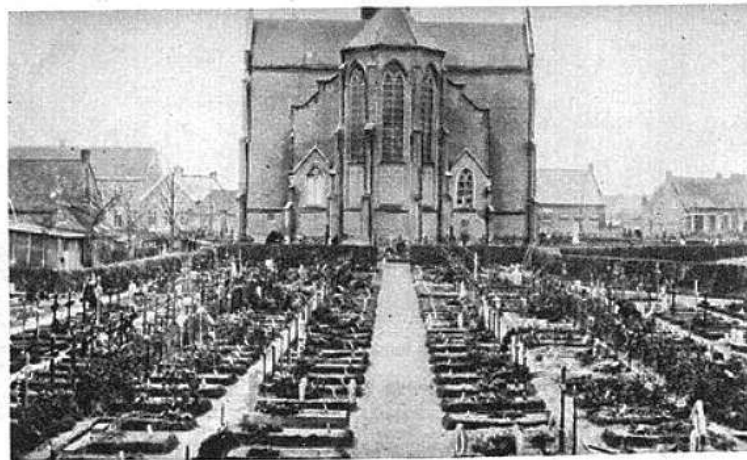

Denkmal der 46. R.D.

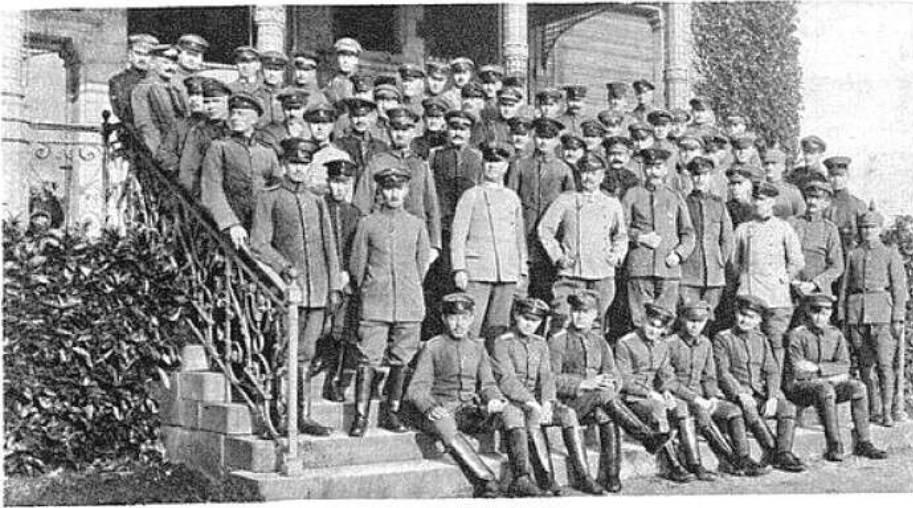
Einweihungs-

fester

Friedhof

hinter der Kirche

Offizierkorps
215
in Doftkamp

Schloß
Groothuis
in Doftkamp

Doftkamp

Walterburg

Pagenstecher-
Sof

Rattenfänger
von Kortelee

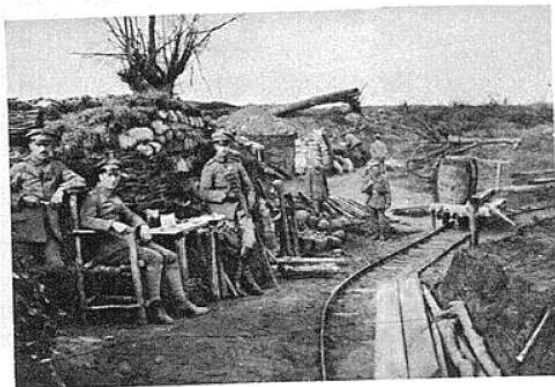
Im

Bataillonswald

Vor dem

Bataillonswald

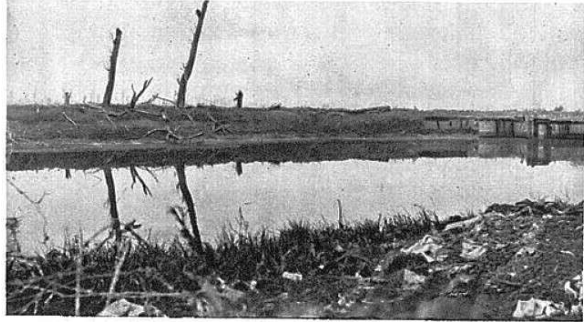

Am

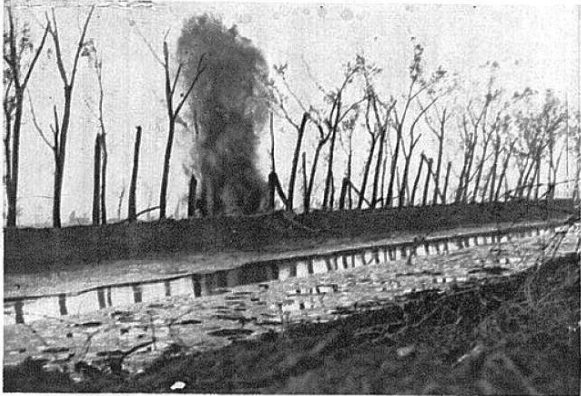
Erdwert

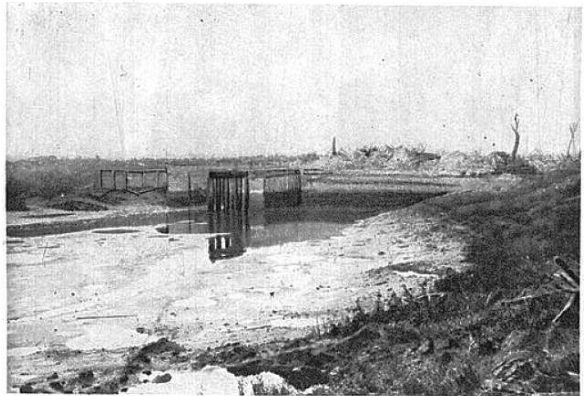
Bfertanal

Bfertanal

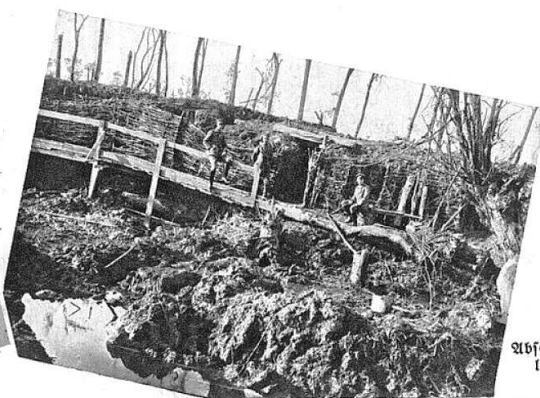
Einschlag einer deutschen Mine

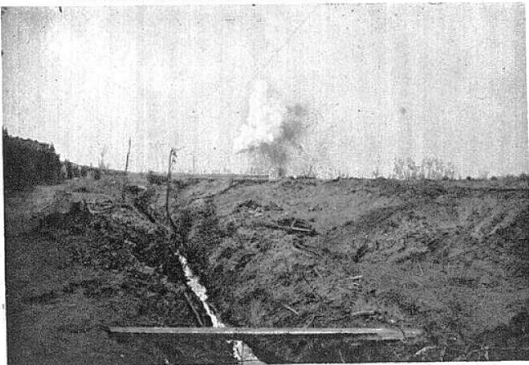
Schleuse bei Sas

Abchnitt C
links

Abchnitt B
links

Französische Mine, einschlagend

Webergraben

Betonunterstand

Minentrichter

Spzm. von Basse

Dr. Dörrie

Lt. Willers

Pfarrer

Schlachtrich

Alter Unterstand am Kanal

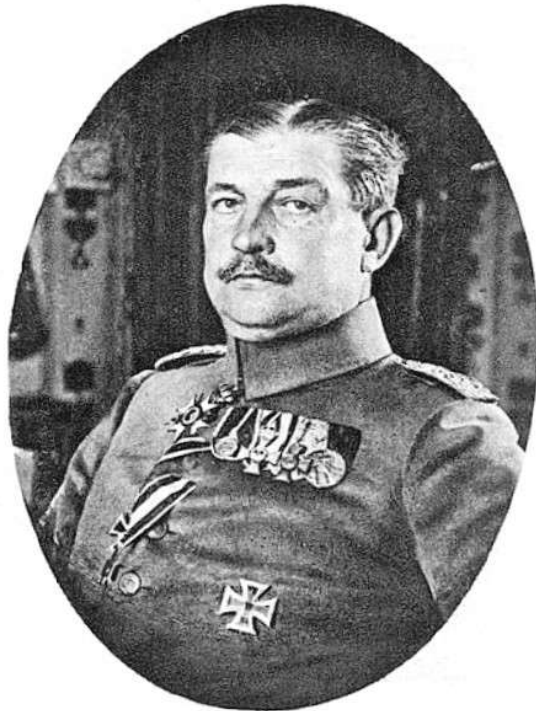

Boesinghe—Kanalstellung, Abschnitt B

Die Kommandeure des R. I. R. 215

Generalmajor von Dersgen

Oberst Bonfad

Oberst

Wilt

Major KpII

Major von Valentini

Hauptmann

Schirmann

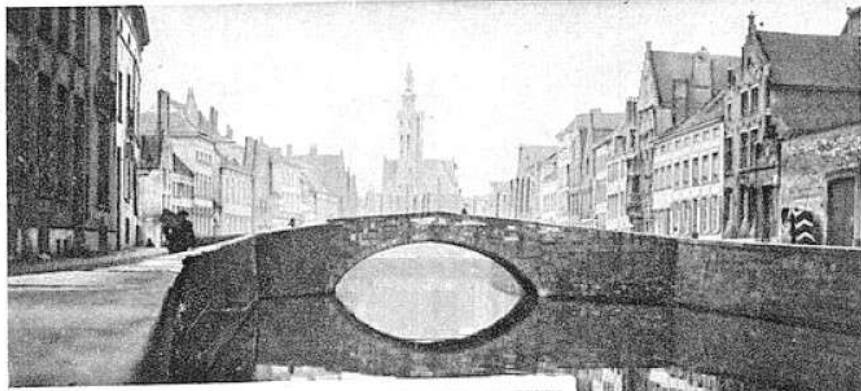

Major Gackofski

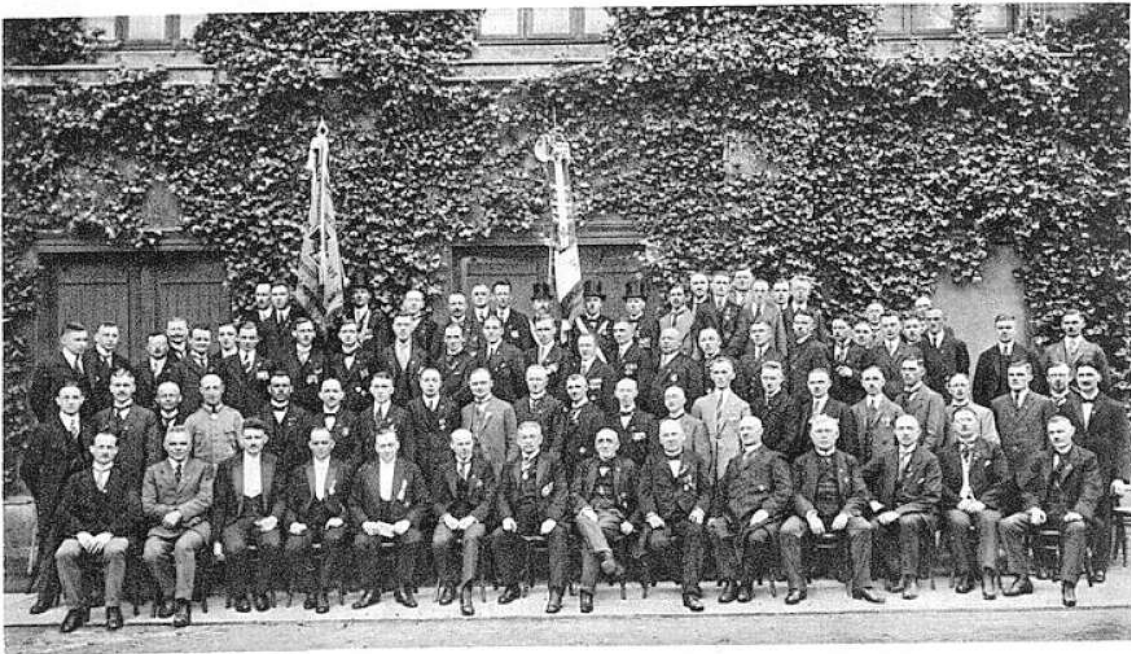

Hauptm. Lichtenstein

Brügge

Brügge

Nach 10 Jahren